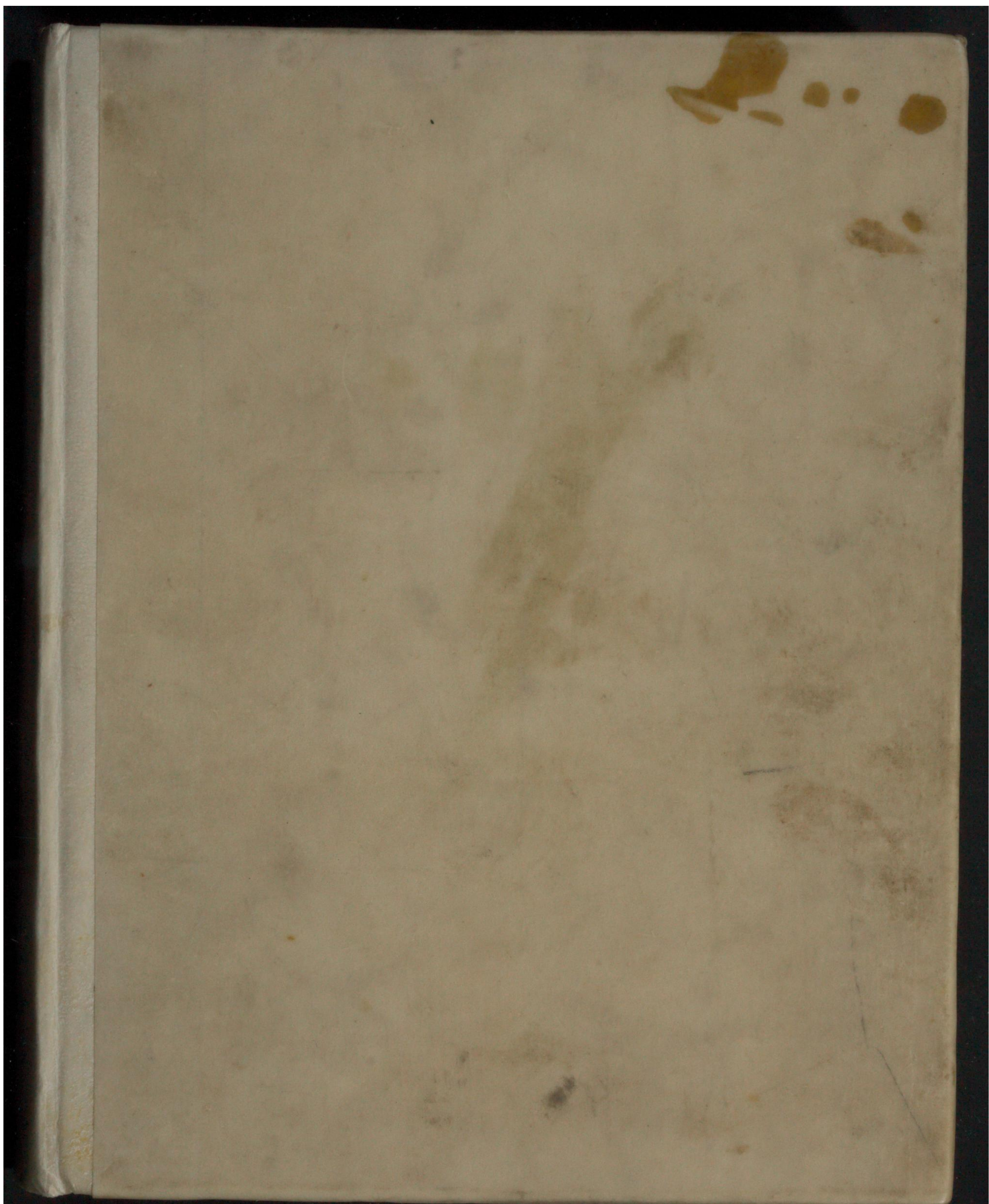
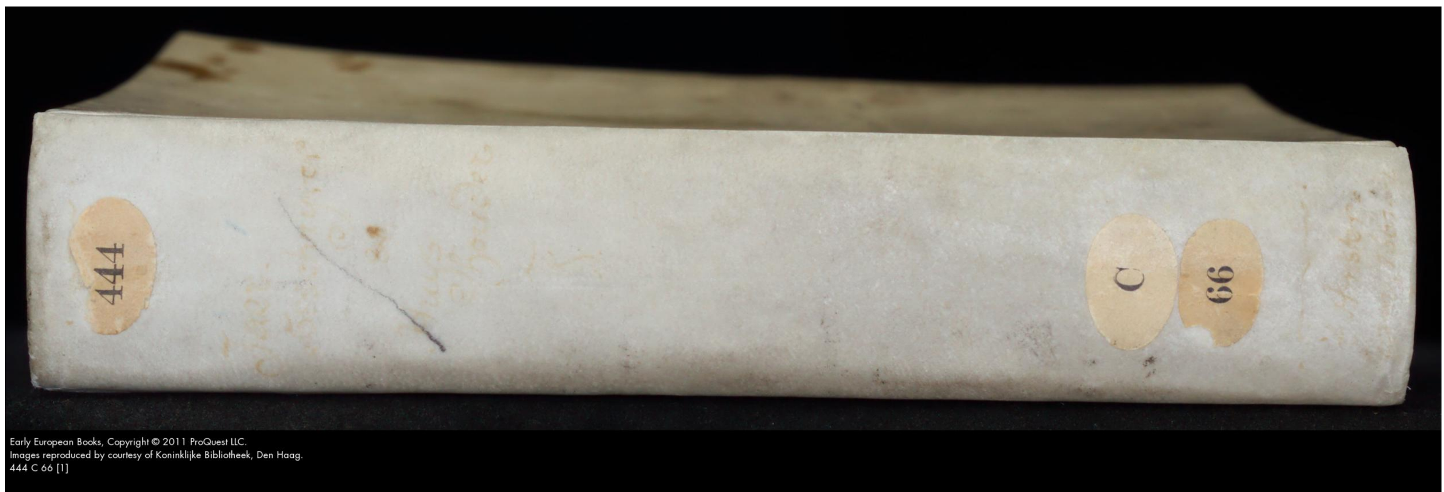
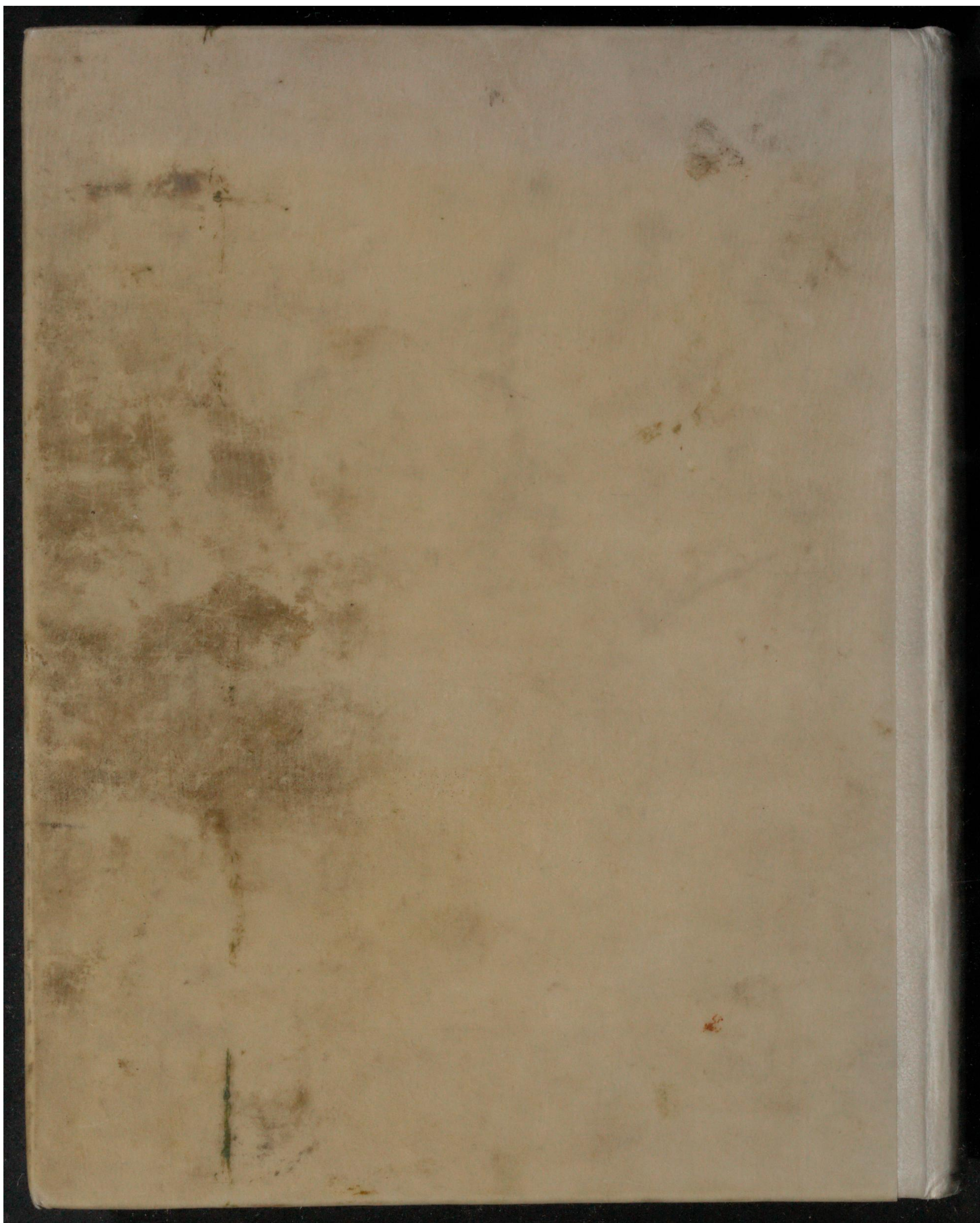



444
C
66









DE VERMEERDERDE WYSE
JAER-BESCHRYVER,

VERTOONENDE

Den Hemels-loop / een onfeylbaren Almanack / Oorsprongh en vaste-tydt der Heylige Dagen.

Item, Ontdeckingh van de wonderlijcke wercking der Natuur, Eygenschappen van BEESTEN, en KRUYDEN, Plichten der HUYSHOUDING, VISSCHERYE, en LANDT-BOUWERY; Opmerckinghen voor de GESONTHEYT: alles yeder dagh van yeder Maent toegepast.

DOOR J. C.



t'AMSTERDAM,

By CORNELIS IANSZ. Boeckverkooper aen de Nieuwe Kerck. ANNO 1660.

Ianuarius.

Februarius.

Martius.

Aprilis.

Majus.

Iunius.

Wat

Iulius.

Augustus.

September.

October.

November.

December.

Tekenen, en Obſervatien, van het toekoment Weder, of Hemels-loop.

DEwijl de Son beſonderlijck in haer op/ en ondergangh/ altijdt eenigh teken met haer neemt/ waer upt men eenighſins het volgende weder kan afmeten/ en verſtaen/ heb ick goedt gevonden yetwes hier van tot ons propooſt dienſtigh/ voor te ſtellen.

1.

Voor eerſt dan/ ſoo de Son 's morghens heel klaer/ en ſchoon is/ en onbevleckt door eenige doorſchijnende Wolcken voort komt/ ſoo ſal 't in die nacht/ en dagh aengenaem Weder zijn.

2.

Ten anderen/ ſoo de Son oock 's avonts klaer ondergaet/ ſalmen 's anderdaeghs een ſchoonen dagh verwachten.

3.

Soo der na der Sonne ondergangh roode Wolcken verſchijnen/ betekenen zy goedt weder; vermenght met eenige Winden.

4.

Oock ſo wanneer de Son rootachtigh als Vyer/ of purperachtigh ſchijnt/ naer den ondergangh als het daer voor geregent heeft/ ſo ſal 't des anderdaeghs klaer Weder zijn.

Eenighe teeckenen van droogh en klaer weder, als oock van de Sterren.

1.

SOo een witte of roode Circkel de Sterren 's nachts omcingelen/ ſo volgt 's anderen daegs ſchoon weder met weynig wint/ de flickerende Sterren beteeckenen 't ſelve.

2.

Den loop van de Sterren/ welcke eenige St. Jacobs-ſtraet noemen/ beteeckent het ſelve als boven.

3.

Den Dauw/ 't zy hy 's morgens of 's avonts valle/ in wat tijdt des jaers het zy/ betekent altijdt goet weder.

4.

Noorden wint brengt altijt nebel met ſich.

Van klaer, ſtil Weder, en van het Water, en de Aerde.

SOo de Lucht op de ſpitſen der Berghen klaer ſchijnt/ ſoo verwachtmen ſchoon Weder.

2.

Wanneer de keerſſen ſachtjes branden/ ſonder ſprinckelen/ betekent toekomend ſtil Weder.

3.

So het 's morgens ende 's avonts regent/ wil terſtont goet Weder hier op volgen.

4.

Soo de Kranen ordentelijck met malkander vliegen/ betekent klaer Weder.

5.

So de Muggen 's avonts met hoopen als een Pyramijd t'ſamen vlieghen/ niet hoogh van 't Aertrijck/ betekent goet Weder.

Teecken van Regen, ende Son.

1.

DE Son/ ſoo ſe diep in den Hemel ſchijnt te ſtaen/ ghelijckerwijs als of ſy in de Wolcken ingedruckt was in den opgangh/ en eenige ſtralen haer donckerachtig tegens 't Zuyden/ en 't Noorden uptſtrecken/ ſoo betekenen ſy regen of windt.

2.

Soo de Son rootachtigh opgaet/ ſoo ſal 't op dien dagh regenen.

Soo de Son ſtralen in den op en ondergangh donckerachtigh en dick zijn/ en met ſwarte Wolcken omcingelt zijn/ ſoo ſal het eenige dagen na malkander regenen.

3.

Soo de Sonne een kleyne Wolcke van veelderley koleur/ nae den opgangh/ navolght/ ſoo ſal men een haeſtigen regen verwachten.

4.

Wanneer eenige dicke Wolcken/ de Son in den opgangh en ondergangh verduyſteren: ſoo ſal men niet twijfelen of hier op ſal haeſtelijck windt en regen volgen.

5.

Soo de Son met ongewoonlijcke duyſterniſſe

niſſe opgaet ſonder valle / oft rontheydt van haer cirkel/ ſoo cauſeertſe duyſter weder.

6.

Gaet 's morgens voor de Son een nevelachtige Wolck/ ſoo verwacht ſeker regen.

7.

Soo 'er 's nachts een Regenboogh tegen over de Maen geſien wert/ betekent het onbeſtandigh weder / en dickwils langhdurigh onweder/ met groote vochtigheyt en ſtorm.

Andere teken van Regen, Sterren, en Planeten.

1.

DE Planeten worden genoemt de grootſte of klaerſte Sterren / ende ſoo deſelve ſwart/ blauw/ root / oft groenachtigh ſchijnen/ ſoo vertoonen ſy grooten regen.

2.

Soo de kleyne Sterren/ in de Kreeft/ Eſelin / en Kribbe / niet klaer maer doncker en dick ſchijnen / gecoleurt met diverſche Verwen/ ſoo betekenen ſy regenachtige/en winterachtighe natuuren in de locht / wel verſtaende naer de tijt des Jaers. Ende ſoo de Indiſche Eſelin wort bedeckt / betekent dat regen en windt: maer wordt de Noordtſche bedeckt / ſoo volght ſneeuw / en hagel/ met Noortſe winden.

3.

So weynigh Sterren 's nachts inde lucht gheſien worden dat de wolcken niet veroorſaken: ſoo zijn te verwachten regen / of ander vochtigh weder.

Tekenen van der [illegible]egen, ende Luc[illegible]

SOo veel Wol[illegible]en by 't aertrijck ſchijnen te ſtaen/ en deſelve onder ſwart zijn / ende boven root / die betekenen vochtig weder.

2.

Swarte en dicke Wolcken/ dewelcke opgaen op de plaetſe/ waer van de wint komt: hoe deſelve ſwarter zijn/en haer breeder uytſpreyden / hoe ſy dies te ſekerder een grooter en langhduriger regen veroorſaecken.

3.

Een ſtille windt die herwaerts ende derwaerts draeyt / is een ſekere boode van regen.

4.

De winden welcke haeſtelijck aenkomen/ en al draeyende / het lof of ſtroo van de aerde opnemen / betekenen altijt een gewiſſe bootſchap van regen.

5.

Veel blixem/'t ſy 's morgens/of 's avonts met duyſtere wolcken/ is gewiſſen regen.

6.

Soo men een Regenboog volkomentlijck en langh ſiet ſtaen / teghen den opganck der Son: ſoo ſal de klaerheydt des weders verduyſtert worden / en een grooten ſtorm volgen.

Soo de Kreeften uyt het water haer op het lant begeven / betekent grooten regen / met ſtorm-winden vermenght.

8.

Soo de Slecken op de ghemeyne voetwegen kruppen/ betekent regen.

Nota. Soo yemant ſeer ghequelt is met ſweeren op ſijn lichaem / ontſtaende uyt quade ende ongeſonde humeuren/neemt hiertoe een levendige Sleck / ende bint die op een ſweer/ en laetſe daer op ſterven/ ghy ſult het geen drymael doen/ of ſy ſullen vergaen: ende wat meer is / ghy ſult daer van voortaen bevrijt zijn.

Tekenen van regen, en van aerde, en eenige dingen die op de aerde gevonden worden.

1.

HOortmen in de Boſſchen de Boomen kruyſchen ſonder verheffingh van winden/ ſoo is grooten reghen / ende ſtorm van winden te vreeſen.

2.

Soo men op hooge Bergen als een nevel / of roock ſiet / hier op ſal ongehetwijfelt haeſt een regen volgen.

Werden de Klocken verder/ ende merckelijcker

lijcker ghehooꝛt / betekent dat / iſt Winter / voꝛſt / maer 's Somers regen / ſoo den Zuyden wint het ſelve niet belet.

4.

Soo de Vogels die in't water gewoon zijn te leven / als de Eenden / haer met het geheele Coꝛpus / en haer vleugelen onder 't water dompelen / dat zijn ſeker tekenen van regen.

5.

Wanneer de blaeuwe ſteenen / waer mede de Kercken en veel Huyſen geplaveyt zijn / vochtigh beginnen te woꝛden / is een ſeecker teecken van regen.

6.

Oock ſietmen ſoo de ſnaren / die op de Inſtrumenten geſtelt zijn / vochtigh woꝛden / en dickmaels ſoo krimpen datſe ſpꝛingen / is regen vooꝛ handen. Waerom een lief hebber deſelve altijt naer 't ſpeelen moet aflaten.

7.

Soo de ſtaende Burghwallen meer als gewoon ſtincken / is een teken van veranderingh van weder.

8.

Soo men een groote ſteeckende diſtel heel rijp afgeſneden bewaert / en aen haer ſteel in een dꝛooge plaets ophanght / en dan ſiet dat deſelve haer toeſluyt / is een teken van toekomende regen.

9.

Soo de Kranen / met ſchꝛeeuwen in't vliegen geluyt maken / roepen ſy tot haer leytsman dat hy ſich wil haeſten / al eer haer den ſtoꝛmwindt / en regen overvalt.

10.

Als men de Kraeyen uyt diepe dalen ſiet opvliegen / ende met kromme wegen wederom nae haer eerſte plaets dalen : is een grooten ſtoꝛmwint met regen te verwachten.

11.

Oock iſt een ſeker teken van reghen / ſoo een Kraeye / omcingelt met water / al roepende op een ſteen ſit.

12.

Soo de Duyven later uyt het Velt op het Duyf-huys vliegen / als ſy ghewoon zijn / bꝛengen zy een gewiſſe bootſchap van regen mede.

Hier volgen noch eenige tekenen van Vorſt en Koude, ghecauſeert door de Son.

1.

SOo de Son op en ondergaet met bleecke / groene / ofte geelverwige coleur / of gaet ſy onder met alſulcke geverfde wolcken / ſoo betekenen ſy een winterachtigh weder / met ſneeuw en koude vermenght / naer dat de gelegentheyt des lants 't ſelve mede bꝛengt.

2.

Is de Sonne 's winters in haer ondergangh rooder als hy plagh / ende de windt Nooꝛd / of Ooſt / ſoo bꝛenght ſy met haer een ſcherpe / ende dooꝛdꝛingende kouw.

Eenige tekenen van Vorſt, Kouw en Sterren.

SOo de Sterren 's winters klaer blincken met de aengevangen Voꝛſt / betekenen zy ſcharpe kouw.

Tekenen van koude Vorſt, ontſtaende uyt de Lucht.

1.

BEgint het 's winters te vꝛieſen / naer dat den Ooſt en Nooꝛden windt langh gheſtaen heeft : en daer op geen ſneeuw of hagel valt / ſoo ſal de kouw / met voꝛſt langh duuren.

2.

Begint de Winter met ſneeuw en rijp / ſo ſal't een langhdurige Winter zijn.

3.

De Nooꝛdt-ooſten ſnel-waeyende windt bꝛenght altijdt met ſich een groote Voꝛſt en kouw ; naer de natuur des lants.

4.

Soo het ſneeuwt / en de ſneeuw ſubtijl is / ſoo ſal groote ſneeuw en voꝛſt volghen / die langh duuren ſal / beſonderlijck / ſoo de voꝛſt haeſt op de ſneeuw volght.

Teken van Vorst, en Kouw komende, en van Water.

SOo van 't water een roock / als een nevel op staet / en dat op diversche plaetsen als een wolck ghesien / en diergelijck op het landt niet ghesien wort: soo betekent het een groote vorst / maer heeft het aengevanghen te vriesen / betekent dat een felle vorst / en kouw.

Eenige aenmerckingen van Hagel, rijp, en sneeuw, duyster weder, en dingen die een yegelijck voor oogen siet.

I.

SIetmen veel tekenen aen de Son / Mane / Sterren / Lucht / Water / en Aerde / &c. als in den Herfst / en Winter / die middelmatigh getempert zijn / so mach men verwachten sneeu / hagel / of in haer plaets / dicke rijpachtige nevel.

2.

Desgelijcken oock bleecke Wolcken / die langh bestandigh zijn / en als de wint in het Noortwest / Noorden / of Noortoost waeyt / beloven sneeuw / hagel / en bevrosen regen.

3.

Soo oock eenige dingen die van verre ghesien worden / grooter schijnen / als te vooren / geven zy haestelijck wint en regen.

4.

Soo de aerde van verre swart schijnt / soo verre als men rontomme sien kan / dat betekent Noorde wint / maer is sy van verre witter in 't aensien / als sy plagh / dat betekent Zuyde wint.

Observatie van windt, weder, en storm.

I.

STilt sich de storm niet naer der Sonne opganck / soo waeyt het strengh / en langh.

2.

De windt die sich by den dagh opheft / pleeght altijt langduriger te zijn / als die des 's nachts ontstaet.

3.

Den Oost-zuydt-Oosten wint blijft niet durende tot aen de nacht.

4.

Noortwesten wint pleegt sich gemeynlick te stillen op den avont. Welcke gewoonheyt oock dickwils de Noorden wint heeft.

5.

Oosten wint soo hy sich op den avont stilt / sal 's anderen daeghs wederom heftigh beginnen / hy waeyt in September 't snelste.

6.

De Noortwinden die gemeenlijck beginnen op den sevenden Augusti / dese landen besonderlijck te besoecken / zijn veel ghesonder / en vruchtsamer / soo geen ander weder daer tusschen komt.

Hier volgen noch eenige observatien of aenmerckingen, waer uyt men de toekomende aertbevingen kan bekennen.

I.

VOor eerst plegen aerdtbevingen te volgen / naer groote ende langhdurige Cometen / dat zijn eenige ongewoonlijcke tekenen aen den Hemel / 't welck veel Historien ons uytwijsen.

2.

Soo eenigh loopent water troubel wert / met onaengename smaeck / sonder nochtans te weten de oorsaecke van dien / met een stercken reuck / soo is in die plaets een aertbevinge te vreesen.

3.

De Zeevaerders bekennen de aertbevinge hier uyt / soo de zee haestelijck en ongewoonlijck hoogh oploopt / en stil weder / en daer op geenen storm en volght.

4.

Soo de lucht stil staet sonder bewegingh van wint / en dat eenige maenden naer malkander / in die Landen daer het dickmaels pleeght te waeyen: soo ist een teken van toekomende aertbevinge.

5. Daer

5.

Daer heeft oock niemant gesien 't aerdtrijck so schromelijck schudden en beven / dan als de winden in de onderaertsche plaetsen / aderen / en gangen ingesloten / ende geperst zijn / naer 't seggen der Philosophen

6.

Een teken van de Vogels.

De Vogels oock / sullen haer plaetsen verlaten / en haer begeven naer andere / daerse noyt plachten te vlieghen / om haer aes te soecken / en te nestelen.

7.

Wanneermen sulke schadelijcke en schrickelijcke aertbevingen / of somtijts de scheuringh der aerde begint te hooren / met een vervaerlijck gheluyt / als schreeuwen van volck / en als of sy haer beklaeghden / of als gewapent volck onder malkanderen concerteerden. Door het welck de menschen een schromelijcke vrees wort aengedreven.

8.

Daer geschieden oock eenighe aertbevingen op aerden / die niet eerder overgaen / voor en alleer daer een groote storm-windt op volght.

Tekenen waer uyt men eenighsins kan afmeten, of 'er een vruchtbaer Iaer sal wesen, of niet.

1.

Voor eerst / soo de sneeuw valt op sijn gewoonlijcken tijdt / ende hier op Vorst volght / die seer nut is tot de suyveringh des saets / pleeght hier naer dickwils een vruchtbaer jaer te volgen.

2.

Soo de winter vochtigh is / en niet al te seer nat / de Maert droogh / den April vochtigh / en de Somer de saetbloemen bequaemlijck voortbrenght met droogh weder : soo ist een goedt teken van een toekomend' vruchtbaer jaer.

3.

Soo de Noten wel ghelucken / soo sullen oock alle vruchten die tot des menschen behoefte dienen / seer wel wassen.

4.

De ackerluyden / soo het kruyt / genoemt Genista, dat is Brem / waer van men Cappers in doet souten voor Salaet in de Winter / en op andere spijsen : tijdtlijck rijp wort / soo voorseggen sy een goet koorn-jaer.

5.

De Westenwint maeckt de aerde niet alleen vruchtbaer / verquickende alle gewas / maer is oock alle levendige dieren gesont / en aengenaem / oock vermeerdert haer kracht / natuur / en eyghenschap : overmits sy den aert heeft van de Somer / en oock sijn natuur en vruchtbaerheydt in het aennemen mede brenght.

Hier volgen noch eenige tekenen van onvruchtbaerheyt.

1.

Soo het in de Lente / of Somer dickwils rijpt / of ongewoon koude is / dat is niet alleen schadelijck aen de wasdom van 't saet / en vruchten / maer oock aen vruchten des Ackers / Hoven / en diergelijcke.

2.

Overvloedigen dauw / en nevel / in April / en May / als de aerde haer vruchten begint te voorschijn te brengen / zijn schadelijck aen alle gewas / en beesten / en niet minder aen 't gras / waer van alle 't Vee gespijst wort.

3.

Desgelijcken oock / overvloedige vochtigheyt / regen / en storm / in de Lente / Somer / en Herfst / behaecht aen de Ackerluyden niet wel / want sy schadelijck zijn aen het zaedt / ende bloemen aen 't Velt / en de beesten / niet minder beletten sy oock als 't opghewassen saet rijp is / dat het niet onbeschadight kan vergadert / ende ingevoert worden.

4.

Wat profijt de Wijnbergen hier oock van hebben die sulck weder overkomt / als hier voor aengetrocken is / beklagen deselve ge-

noegh/ diese met groote onkosten / en moeyte geplant hebben.

5.

Dit Jaer is oock niet vruchtbaer voor de Wijngaert/ en ander gewas / soo 't veel nevelt ende hagelt.

6.

Want door dese oorsaecke komt oock dat het ghewas des Ackers / en der Wijnrancken / nedergeslagen / verdorven/ en verplettert worden / soo datse etlijcke jaeren onvruchtbaer blijven.

7.

De waeyende Noorden windt is aen alle gewas en vruchten / boomen en kruyden / als oock mede aen de Wijnberghen ; maer principalijck aen jonge vruchten periculeus/ en schadelijck.

8.

Soo het een seer drooge Winter is / sullen veel boomen verderven/ en vergaen.

9.

Wanneer de Lente / en Somer seer vochtigh/ en nat zijn/ sonder besondere kouw/ soo sullen niet gebreken Ratten/ Muysen/ Padden / Vorschen / Vieghen/ Korn-wormen / Rupsen / ende diergelijcke schadelijcke ghedierten/ die niet alleen 't saet / maer oock de Vruchten af eeten / waerom altijdt te wenschen is/ een heldere Winter / die 't aertrijck hier van suyvert en bevrijdt/ 'ten zy den goedertieren eeuwigh levende Godt anders gelieft / om de sonden ons menschen door sulcke straffen te besoecken.

10.

Siet men dat de vruchten en Bloemen schoonder staen in 't aensien als sy pleegen/ te weten volkomener en grooter / so magh den Ackerman wel versekert zijn / dat veel malderen korens/ weynige schepels sullen gheven.

11.

Soo de Bonen / en Eyckelen overvloedigher wassen als men pleeght te sien : so[...] sullen de andere vruchten des te weynighe[...] gelucken.

12.

Groote Cometen die langen tijdt aen den[...] Hemel gesien worden / of andere tekenen in[...] de gedaente van Vyer / als brandende / he[...] welck eenighsins met de Cometen te vergelijcken is / brengen ons al te samen een bedroef de bootschap van eenighe toekomende[...] straffe.

13.

Nota.

Maer alsoo ick nu hier veel / ende diversche opmerckingen van vruchtbaerheyt/ ende onvruchtbaerheyt/ dieren/ en goeden tijt/ krijgh / en sterfte heb gestelt ; stelle ick hier noch voor 't leste een remarquabel werck / waer uyt men de heymelijckheyt der natuur[...] kan bekennen / alsoo ick diverse reysen beproeft heb / waer mede ick al 't voorgaende besluyt.

1.

Soo ghy in de Eycke-appelen die op de[...] bladen van de Eyckeboomen wassen / een witte worm als een Maeye / (ander wormen die in de Hasenoten en Appelen voort komen ghelijck) bevindt / dat betekent een onvruchtbaer, en dieren tijdt.

2.

Vindt ghy daer een Vliegh in / betekent krijgh.

3.

Maer vind ghy daer een Spinnekop binnen / dat is een teken van sterfte en Pestilentie. Godt wil ons genadelijck vergunnen dat onse prognosticatie failjere / die nochtans bevonden is dickwils effect te sorteren / als in de laetste aerdtbevinghe, en de tyrannische en wolfsche Hessensche krijgh te sien is geweest.

Eynde van eenige Opmerckingen der Astrologie.

Wat onderscheydt dat tusschen onse Jaren, ende tusschen d'Arabische, ende Turcksche Jaren is, sal hier naer in't kort gesteldt worden.

EEn Arabisch Jaer dan, dat oock de Turcken gebruycken, die oock uyt Arabien zijn voort gekomen, heeft 354 dagen, maer onse Jaren hebben 365 dagen. Daerom 1000 Arabische jaren maken by ons 970 jaren, en eenighe dagen, die curieus is, kan 't naer-rekenen hoe veel dagen datter noch resteeren.

Het Turcksche Rijck heeft sijn begin genomen onder den Roomschen Keyser *Heraclius*.

Desen *Heraclius* is Roomsch Keyser ghe-worden in 't jaer 622. Dese 622 jaren afgetooghen van 1590. blijven 78, die 1000 Arabische jaren volkomentlijck maken. So sal dan het Turcksche Rijck, nae d'eygene Prophetie van de Turck, omtrent het jaer 1588. ofte 1599. beginnen te sincken, ende te vervallen.

Hier na hebben de Turcken noch een andere Prophetie, genomen uyt de inneminge van de stadt Constantinopolen: geschiet in't 140 Arabische jaer, dat het Turcksche Rijck vervallen soude.

Nu is't te weten, dat 140 Arabische jaren zijn 135 Juliaensche jaren. Maer *Mahomet* den tweeden van dien name, heeft in 't jaer 1453. den tweeden May, de stadt Constantinopelen ingenomen. Stelt dan dese 135 jaer hier by, so sal het Turcksche Rijck vervallen in't jaer 1588. maer van d'Arabische 1453.
135.

1588.

Men heeft oock een rekeningh in *annis periodicis*, waer in begrepen worden het duysenste, en het vijf honderste jaer, op welcke jaren, naer 't gemeen gevoelen van alle Geestelijcke ende Wereltlijcke Historien, een groote veranderingh plagh te geschieden in de Monarchien, Koninckrijcken, Republijcken, ende Regeeringen: wie dan deselve ernstelijck soeckt t'ondertasten, siet *Dan.* 12.36. *Apoc.* 20.2. want, van de uyttocht Israëls uyt Egypten, tot op het Koninckrijck van *Salomon*, zijn verscheenen 500 jaer. Van de vervoeringhe der Joden uyt Jerusalem gedaen, door den Koningh *Nabuchodonosor*, tot op degene die door *Titus* volbracht zijn, oock 500 jaer. Van *Ninus*, tot op de vernielinghe der stadt *Troiæ*, waren 1000 jaer: Van den Propheet *David*, tot op de komste onses Salighmakers *Jesu Christi*, 1000 jaer: Van de uytgangh der Joden uyt Egypten, tot op de opbouwinghe des Tempels in Jerusalem, oock 1000 jaer. Van *Salomonis* regeeringh, tot op de *Monarchie* des Keysers *Augusti*, oock 1000 jaer, alsoo vermeen ick oock dat het met het Rijck van den Turckschen Hondt sal gaen.

Daer zijn oock tweederhande Jaren, als namelijck, het natuerlijcke Jaer, 't welck by de Latijnen wordt ghenoemt *Phisicus annus*, 't welck bestaet in Somer en Winter, en heeft sijn quartieren, als Lente, Somer, Herfst en Winter, ghelijck alle simpele menschen weten. Daer nae is oock een Mathematisch Jaer, dat alleen de Astronomi weten, en moet oock net met hare rekeningh begonnen, gemiddelt en voleynt worden, na de vier Quartieren, 't welck men den simpelen soo eygentlijck niet segghen kan. Het Jaer is die punt in de Zodiac, van welcke de Sonne in 't begin des nieuwen Jaers uytgaet, en doorreyst het geheele Jaer, tot datse in het toekomende nieuwe Jaer wederom tot de selve punt komt, daer vanse in 't voorleden Jaer is uytgegaen.

In 't 1. Boeck *Moys.* in 't 1. Cap. spreeckt Godt: Daer worden Lichten aen 't Firmament des Hemels, en scheyden Dagh en Nacht, en zijn tot Teeckenen, Tyden, Dagen,

gen, en Jaren, en zijn Lichten aen het Firmament des Hemels, dat sy schijnen op Aerden: Ende het geschiede alsso. Alhier hooren wy dat Godt dese lichten daerom geschapen heeft, dat sy dagh en nacht souden scheyden, ende tijden geven. Item, Maenden en Iaren maken en regeeren, op dat men weten soude, hoe een Dagh, een Maendt, en een Iaer op het ander volght, en dat een groot licht den Dagh, en een kleyn licht den Nacht dienen soude, op dat de Menschen en Vee haer doen verrichten, en haer neeringh soecken konden.

De Hebreen ofte Ioden hebben tien Monarchien, maer *Daniel* heeft maer vier, want hy siet maer op sijn tijt, en rekentse van sijn tijden af, tot aen het eynde der werelt, namelijck hy noemt het Babylonische Rijck, 't welck begint van *Abrahams* tijden af, die geleeft heeft ten tijden *Nini*, des eersten Babylonischen Konings, en dit Rijck heeft geduert 1000 Iaer, tot op de tijt van *Cyrus*. Het ander Koninghrijck of Monarchy was het Persiaensche, het welcke duert 200. Iaer, wiens eerste Koning is geweest *Cyrus*. De derde Monarchye was het Grieckse Rijck, beginnende van *Alexander* tot op *Iulius Cæsar*, en heeft geduert 800. Iaer nae malkander, tot op *Constantinum*, of *Valentinianum* den Tweeden. De vierde Monarchy is geweest het Roomsche Rijck, van *Iulius Cæsar* beginnende, tot nu toe, en tot het eynde der werelt.

Maer de Hebreen of Ioden hebben noch een ander Traditie en Konst-stuck, die sy van hare Voorvaders ge-erft hebben, van de Prognosticatie des Propheten *Eliæ*, van 6000. Iaren die de werelt staen soude, daer nae soudese vergaen, ende met vuur verbrant worden, 2000 Iaer soudese woest en ledig zijn, dat was de tijt van 't begin der scheppinge, al eer Godt de wet op den Berg Sinai gaf, en geestelijck en wereltlijcke regeeringen instelde, in welcke tijt sy doenmaels noch niet wel bewoont was, en noch veel ledige plaetsen waren. 2000 jaer soude de Wet dueren; ende 2000. Iaer soude Christus de Messias met sijn Evangelio en Sacramenten in de Kercke regeeren, maer om onser grooter sonden wille, sullen etlijcke Iaren daer aen manqueren. Nu zijn alrede na Christi geboorte 1658. jaer voor by. Ergo.

De oude leeraer *Irenæus* schrijft, dat in soo veel dagen als de werelt is geschapen, in soo veel duysendt Iaren soudese oock wederom vergaen, want by Godt is een dag als duysent Iaer: Nu is de werelt in ses dagen geschapen, ende den sevenden dagh ruste de Heer van sijne Scheppinghe. Alsoo heeft de wereldt in 6000. Iaren hare volkomenheyt verkregen, ende Godt de Heer sal dan oock haest het *consumatum est*, over haer laten komen.

Hoe veel dagen heeft eene weeck?

Seven. Daerom heetse oock in't Latijn *Septimana*, of *Hebdomas*.

Hoe veel uuren heeft eene weeck?

Hondert acht-en-tseftigh; Onder die selve begeert Godt van ons maer een eenigh uur tot sijn Godtsdienst, maer maghse niet verkrijgen.

Welck is de principaelste dagh in de weeck?

De Sabbath of Sondagh; Dien eenigen dagh der gantscher weeck heeft Godt ghezegent.

Tot

Tot den Leser.



D'Ewijle dese tegenwoordighe Werelt / maer niet soo veel als eertijdts / is onderworpen het voor-segghen van de Sterrekijckers eenighsins te ghelooven / en haer vertrouwen daer op te setten / waer uyt de Konst in de handt te sien ghesproten is / waer op sommige jonghe Luyden / en bysonder de domme Meysjes soo versot zijn / datse ghelooven al wat de Handtkijckers / en Handtkijckstersegghen / ja somwijlen hare Juweelen daer aen te kost legghen / en hare suyckeren nae haer selvers segghen stellen / waer door sy dickwils / of altijdt bedroghen worden. Om de Werelt dan van sulcke doolinghen af te brengen / heb ick u-lieden een Almanach voor den dagh gebracht / niet als men plagh / ghelijck de onvervalschte Italiaensche Waersegghers / of andere ghebeuselde / en simpele versieringhen / die des Winters altijdt van Koude / Sneeuw / Vorst / Regen / en des Somers van Hitte / Donder / Blixem en moy Weer praten / en op alle Quartieren des Maendts weten te segghen / of het Regenen / Vriesen / sacht Weer / Ec. wesen sal / ghelijck offse met de Sterren / als Saturnus / Mars / Jupiter / Sol / Venus / Mercurius / Luna / welcke van de oude Werelt voor Goden en Goddinnen ghehouden gheweest zijn / dickwils banquet hielden / en dat de selve dan seyden datse in hare regeeringh sulck of sulck Weer maecken souden. Ick gheloof dat sulcks van de simpele luyden gheloost wordt ; ghelijck de Kinderen ghelooven datter Bulle-backen zijn : maer dit is lachelijck voor d'Oude. Hier wordt het exempel van 't oude Wijf niet ghevolght / welck de komst van de Swaluwe vernomen hebbende / haer Pels verkocht / segghende : Ick ben uyt-ghewintert / maer daer volghde noch sulcken Vorst en Buy van Haghel en Sneeuw / dat sy van kou doodt bleef. Maer ick voorsegh een laten Somer / en vroeghen Winter / op dat ick vast en seker gaen magh / en niemandt met schoone beloften aenlock / en daer na leelijck te leur stel. Ick stel hier sekerder regulen / dan andere Almanachen voor desen ghedaen hebben / de welcke na alles sloeghen / ghelijck de blinde na het Ey. Hier wordt een vasten regel ghesteldt voor alle tijdt / wanneer ghy op u best planten / zaeyen en maeyen moet ; door 't gheheele Jaer op u ghesontheydt letten. Item watmen eten of drincken magh / oock wanneer / en watmen voor Kruyden en Bloemen vergaderen moet / wanneer de selve op haer krachtighste zijn / en waer men de selve toe ghebruycken moet : Als oock wanneer het gheboden / en verboden is Medecijnen in te nemen / Ader te laten / Ec. De aerde te bereyden om alle soorten van Vruchten te teelen / daer veel aen gheleghen is ; want verscheyde Vruchten verscheyde gronden vereysschen. Hier vindtmen oock de suynigheydt / welck een behoudster is van een langh en ghewenscht huys-houden / als wanneer men alle dinghen op sijn beste koop in sal koopen / en weder op een duure marckt verkoopen / en veel meer andere dingen voor 't menschelijck leven noodtsakelick zijnde.

Wat de Astrologijns aengaet / ick verwerp haer Konst niet / soo verre sy speculeeren op die dinghen welcke nootsakelijck moeten ghebeuren / en voor welck Godt een seker perck gestelt heeft : men kan d'Eclipsen / Oppositien / Conjunctien en diergelijcke vast weten / en dat soo langh te vooren als men wil : maer dat sy van toekomende dingen willen spreken die ghebeuren konnen of niet / daer raken sy altemets wonderlijck buyten 't spoor. Maer als het Volck doch wil ghelevdt zijn / om yetwes meer van d'Astrologijns als van anderen te hebben / hier in de voornaemste van Persen navolgende. (want in Persen is niet een Prince / Gouverneur of Regent / die gheen Astrologus by hem heeft / en hy sal nergens heen reysen / uyt ten huys gaen / maeltijdt houden / opstaen / slapen gaen / of yetwes bysonders doen / 't en zy hy te vooren met sijn Astrologus geraedtslaeght heeft / of het oock gheraden is dit of dat te doen / en of 'er den Hemel niet teghen en is. Waer op dan den Astrologus om hoogh na den Hemel siet / gelijck de Blinde in de Spiegel / en seydt sijn goet-duncken ; welckers segghen seer nauw na-gekomen wordt.) Wat my aengaet / ick rade liever oude Boeren te ghelooven / welck al den tijdt haer leven onder den blooten Hemel ghesweeft / en den Hemel soo meenigh duysendtmael aengheschouwt / oock alle het wijchelen der Vogelen en Gedierten dagelijcks ghehoort / en door langhe ervarentheydt opgetekent hebben / als Astrologijns die in haer Kamer op alle dingen letten / en besonder de jonghe Astrologijns / welck ick by jonghe Advocaten en Medecijns ghelijcken moet / om datse veel meer Prognosticeeren / swetsen / en de Patienten op de pees setten / als de Ouden / en met het leven der Menschen speelen / ghelijck de Kat met de Muys. Ick stel oude Boeren / oude Procureurs / oude Apotheeckers en dierghelijcken / verre boven dat jonghe onversochte Volck. Niet sonder reden stelde dien Prince sijnen Astrologus in plaetse van den Boer achter de Ploegh / en den Boer in plaetse van den Astrologus / om dat den Boer hem beter gheprognosticeert had als den Sterrekijcker. Maer hier mede ghenoegh voor de Verstandighen / welcke ick wil gherecommandeert hebben / datse desen sekeren Jaer-Beschrijver koopen / door-lesen en ghebruycken.

Oor-

Oorſprongh en vaſte tijt der H. Dagen in
JANUARIUS.

1. KErſten-dagh wort genaemt Beſnijdenis-dagh / om dat onſe Heere Chriſtus op den ſelven dagh na de Wet is beſneden.

5. Symeon, Deſe H. Man heeft Chriſtum in ſijn armen ontfangen / Luc. 2.

6. Drie Koningen, Op deſen dagh ſouden de Wijſen uyt Orienten te Jeruſalem gekomen weſen / om aldaer den nieuw-geboren Koningh te aenbidden / Matth. 2.

17. Antonius, Een Eremijt uyt Egypten / heeft al ſijn goederen verkocht, oudt geworden zijnde 20 Jaren, ende uytgedeelt aen de Armen / hy ſelfs is na de Woeſtijn gegaen / alwaer hy 35 Jaren langh een ſeer ſcherp leven ghelepdt heeft / daer na is hy voor den dagh ghekomen / ende na dat hy met de Monnicken een tijdt langh verkeert hadde / is hy weder in de Woeſtijn gegaen / en heeft aldaer ſijn leven ge-eyndight in 't Jaer ons Heeren 361. na het getuygenis Hieronymi.

20. Fabianus en Sebaſtianus, Den eerſten is gheweeſt een Romeyn / en verkoren tot Biſſchop / om dat hy op dien tijt / op welcke men overleyde van een nieuw Biſſchop te verkieſen / terſtont en onverwacht een Duyve op hem neder ghedaelt / en op ſijn hooft is blijven ſitten: door welck ſpectakel de gheheele vergaderingh eendrachtelijck goet gevonden heeft hem tot een Biſſchop te verkieſen: heeft dien volgens op den Stoel geſeten 14 jaren 11 maenden / daer na is hy door Keyſer Decius op deſen dagh als Martelaer geſtorven. Euſebius in ſijn 6 Boeck. Sebaſtianus geboren uyt Vranckrijck / Hooftman onder den Keyſer Diocletiano, heeft een gebodt ontfanghen Chriſtum te verſaken / en alſoo hy dat niet en wilde doen / is veroordeelt ter doot / ende buyten in 't Veldt ghelepdt zijnde / is aen een ſtaeck gebonden / en van de Krijghsknechten doorwondt en ghedoodt / ſoo dat hy als Martelaer is gheſtorven op deſen dagh / en ſijn Lichaem in een Secreet geworpen in 't Jaer ons Heeren 285. Petr. de Nat. lib. 2. c. 106.

24. Timotheus, Deſe is een Diſcipel Pauli geweeſt / van een Joodſche vrouw ghebooren / ſijn Vader is geweeſt een Heyden / en hy van ſijn jonckheyt af in goede Letteren en Godtſaligheydt des levens opgetogen / was Paulo by in ſijne vele reyſen die hy gedaen heeft / ende van hem ghelaten zijnde te Epheſen / heeft hy aldaer een Kerck gebouwt / alwaer hy Biſſchop geworden zijnde / op een Feeſtdagh van de Groote Diana het volck over haer Heydenſche Afgoderye geſtraft heeft / waer over ſy hem doodt geſteenight hebben / ſoo dat hy als Martelaer op deſen dagh geſtorven is. Petr. de Nat.

25. Paulus bekeering, Deſe Hiſtorie is te leſen in Act. Apoſt. Cap. 9. en is geſchiet in 't Jaer ons Heeren 34.

28. Carolus Magnus, Deſe is geweeſt Keyſer / en van een heete koors en pluris gheſtorven Anno 814 / en uyt begheerte van Keyſer Frederick aen Paus Adrianus de IV. onder de Heylighen aengheſchreven. Cranzius in ſijn 6 Boeck Cap. 46.

30. Adelgunda, Deſe is gheweeſt van Koninglijcke Stam / heeft geleeft in 't Jaer ons Heeren 630 / is verſocht ten Houwelijck / maer ſy 't ſelf de geweygert hebbende / heeft liever gehadt een eenſaem leven / waerom ſy oock op haer ſelfs koſten een Klooſter ghebouwt heeft / daer in ſy haer met noch eenige andere / haer gelijck zijnde / begeven heeft / eyndelijck is ſy in ſieckte vervallen / ſo dat de Kancker haer rechte Borſt bevangen heeft / welck daer nae hem uytſpreydende over 't gantſche Lichaem / is ſy als Martelareſſe geſtorven.

Dit Tafelken dient tot onderwijs van den eeuwigh d
Hoogh-Tijden gesien konnen werden, en

Tijdelijcke Tafel. V

Jaeren ons Heeren.	Sondaeghs Letter.	't Gulde getal.	Epacten.	Septuagesima.	Aschdag
1658	f	6	26	17 Febr.	6 Maer
1659	e	7	7	9 Febr.	26 Febr.
1660	d c	8	18	25 Jan.	11 Febr.
1661	b	9	29	13 Febr.	2 Maert
1662	a	10	10	5 Febr.	22 Febr.
1663	g	11	21	21 Jan.	7 Febr.
1664	f e	12	2	10 Febr.	27 Febr.
1665	d	13	13	1 Febr.	18 Febr.
1666	c	14	24	21 Febr.	10 Maert
1667	b	15	5	6 Febr.	23 Febr.
1668	a g	16	16	29 Jan.	15 Febr.
1669	f	17	27	17 Febr.	6 Maert
1670	e	18	8	2 Febr.	19 Febr.
1671	d	19	19	25 Jan.	11 Febr.
1672	c b	1	1	14 Febr.	2 Maert
1673	a	2	12	29 Jan.	15 Febr.
1674	g	3	23	21 Jan.	7 Febr.
1675	f	4	4	10 Febr.	27 Febr.
1676	e d	5	15	2 Febr.	19 Febr.
1677	c	6	26	14 Febr.	3 Maert
1678	b	7	7	6 Febr.	23 Febr.
1679	a	8	18	29 Jan.	15 Febr.
1680	g f	9	29	18 Febr.	6 Maert
1681	e	10	10	2 Febr.	19 Febr.
1682	d	11	21	25 Jan.	11 Febr.

…enden Almanach, waer in alle jaer de beweegelijcke …oet gestelt werden tusschen folio 12 en 13.

…de Hoogh-tijden des Jaers.

Aschdag	Paesschen.	Hemelvaert.	Pinxsteren.	H. Sacraments dag.	Den 1 Sondag van Advent.
6 Maert	…1 April	30 May	9 Juny	20 Juny	1 December
26 Febr.	…3 April	22 May	1 Juny	12 Juny	30 November
11 Febr.	…5 Maert	6 May	16 May	27 May	28 November
2 Maert	…7 April	26 May	5 Juny	16 Juny	27 November
22 Febr.	… April	18 May	28 May	8 Juny	3 December
7 Febr.	… Maert	3 May	13 May	24 May	2 December
27 Febr.	…3 April	22 May	1 Juny	12 Juny	30 November
18 Febr.	… April	14 May	24 May	4 Juny	29 November
10 Maert	… April	3 May	13 Juny	24 Juny	28 November
23 Febr.	… April	19 May	29 May	9 Juny	27 November
15 Febr.	…1 April	10 May	20 May	31 May	2 December
6 Maert	…1 April	30 May	9 Juny	21 Juny	1 December
19 Febr.	…5 April	15 May	25 May	5 Juny	30 November
11 Febr.	… Maert	7 May	17 May	28 May	29 November
2 Maert	… April	26 May	5 Juny	16 Juny	27 November
15 Febr.	… April	11 May	21 May	1 Juny	3 December
7 Febr.	… Maert	3 May	13 May	24 May	2 December
27 Febr.	… April	23 May	23 Juny	13 Juny	1 December
19 Febr.	… April	14 May	24 May	4 Juny	29 November
3 Maert	… April	27 May	6 Juny	17 Juny	28 November
23 Febr.	… April	19 May	29 May	9 Juny	27 November
15 Febr.	… April	11 May	21 May	1 Juny	3 December
6 Maert	… April	30 May	9 Juny	20 Juny	1 December
19 Febr.	… April	15 May	25 May	5 Juny	30 November
11 Febr.	… Maert	7 May	17 May	28 May	29 November



Nieuwe styl.		Son op en onder ur.	mi.	ur.	mi.	Ouden styl.		dag des maents.
1	Nieu Jaersdag.	8	9	3	51	22	Ischer.	1
2	Abel Protomart.	8	8	3	52	23	Victoria.	2
3	Enoch.	8	7	3	53	24	Botvast.	3
4	Lot, Abednego.	8	6	3	54	25	Kersdagh.	4
5	S. Simeon.	8	4	3	56	26	S. Stephan.	5
6	Drie Koningen.	8	3	3	57	27	S. Joan. Evan.	6
7	Isidorius.	8	1	3	59	28	Onnosel Kinder.	7
8	Everhardus.	7	0	4	0	29	Thomas.	8
9	Julianus.	7	58	4	2	30	Sabinus.	9
10	Paulinus.	7	57	4	3	31	Silvester.	10
11	Lucianus.	7	55	4	5	1	Nieu Jaersdag.	11
12	Reinholdus.	7	54	4	6	2	Abel Protomart.	12
13	Hilarius.	7	52	4	8	3	Enoch.	13
14	Pontiaen.	7	51	4	9	4	Lot, Abednego.	14
15	Maurus.	7	49	4	11	5	S. Simeon.	15
16	Marcellus.	7	48	4	12	6	Drie Koningen.	16
17	S. Antonius.	7	46	4	14	7	Isidorius.	17
18	Prisca.	7	44	4	16	8	Everhardus.	18
19	Martha.	7	42	4	18	9	Julianus.	19
20	S. Fab. Sebast.	7	40	4	20	10	Paulinus.	20
21	Agnes.	7	38	4	22	11	Lucianus.	21
22	Vincent.	7	36	4	24	12	Reinholdus.	22
23	Emerentiana.	7	34	4	26	13	Hilarius.	23
24	S. Timoth. Biss.	7	32	4	28	14	Pontiaen.	24
25	Paulus Beker.	7	30	4	30	15	Maurus.	25
26	Polycarpus.	7	28	4	32	16	Marcellus.	26
27	Chrysostomus.	7	26	4	34	17	S. Antonius.	27
28	Carolus Magn.	7	24	4	36	18	Prisca.	28
29	Valerius.	7	22	4	38	19	Martha.	29
30	S. Adelgunda.	7	20	4	40	20	S. Fab. Sebast.	30
31	Virgilius.	7	18		42	21	Agnes.	31

Nota. De son gaet alle daeg 1 graed voort in yder Hemels teken.

Alle opmercking in Januario.

Scharpe lucht/ en klaer weder / indien de windt noord of noordoost is.

In dese Maend is den dag 8 ureu 10 minuten lang/ of daer omtrent.

De Son in den Water-man gaende begint het 's morgens te half 8. te daghen / en 's avondts voor 5 wort 'et doncker. Hoe langh elcken dagh is/ kan men sien in 't by-staende tafelken. De Water-man is een warm en vochtig teken: In dit teken is 't goedt huysen bouwen / hylick maken. Kinder in desen tijt ge-boren/ zijn vernustig om te studeeren/ by so verre daer goede aspecten by zijn / in koopmanschap zijn sy listigh / zijn hey-melick in haer dinghen/ hebben ongestadigh ge-luck / beminnen de Ge-leerden.

Eten en werken in Januario.

't Vee en schapen wel te voederen/ en gheen oor-saken van versuym te geven.

Op desen tijt salmen 't Somer-zaet dorschen en suyveren/ als Erten/ Wicken/ Garste en Ha-ver / en het selve volko-mentlick dorschen / en yeder op een drooghe plaetse beschutten / om op sijne bequamelijcken tijdt te zaeyen. Het gebacken ooft / in-gesouten kool en worte-len/ moetmen in dese/ en toekomende maent sien te nutten of verkoopen/ eer de jonghe groene kruyden voort komen. En de resterende mest-beesten / als Verckens/ en diergelijcke sullen in 't leste quartier van de maendt gheslacht wor-den / want het vleesch sich dan seer wel houdt. Nota. Wat de Schapen aengaet ende hare sieck-te / sal ick in den Mey schrijven/ tot groot pro-fijt van de Herders. Men moet de schapen tot een proef Ellernlof geven / welck schaep 't selve eet is ghesont/ maer die het niet wil eten is ongesont.



Also de Natuur altijdt geneghen is/ 'tgene haer vreemt voort-komt t'ondersoecken/ heb ick goet gevonden soo veel mijn kleyn verstandt vermagh / van 't begin mijns Wercks te enucleeren/ wat sy is / waer van sy is / en wat haer werckingh is. Ende alsoo ick van Januario begin / wil ick hier voorstellen sijn oorsprongh/ werckingh en den naem des selfs waer van hy is gesproten.

Carolus Magnus heeft aen de Maenden ende Winden haere namen gegeven.

De Duytschen noemen Januarius Jenner / welck woordt onse Voor-vaderen in 't Latijn Ianuarius genoemt hebben. Men schrijft oock dat Carolus Magnus de Maenden/ en Winden/ haer namen ghegheven heeft / die sy nu tegenwoordigh hebben: Cornelius Agrippa van de ydelheydt der wetenschap / Capitt. 3. 't welck ick voor de Duytsche naemen verstae / want Carolus Magnus is een Duytsch geweest / die oock in de Duytsche tael de Grammatica geschreven heeft.

Oock vinden de Doctoren niet raedtsaem te Medicineren in dese Maendt / maer soo 't immers den noodt vereyscht salmen niet laten als de Lever-ader in de lincker Arm/ en niet alleen in de lincker Arm/ maer oock op alsulcke plaetsen als d'oorsaeck der kranckheydt sal vereyschen. Want op een ander plaets moet hy gelaten worden die de Teeringh onderworpen is / als die de Watersucht aengegrepen heeft ; den een op de Hant/ den ander in de Zijde / 't welck ick hier te Lande heb bevonden weynigh gheobserveert te zijn : Nademael nochtans alles in gewicht en mensuer bestaet / en daer oock niet weynigh aen gheleghen is / op wat tijdt men moet Aderen slaen/ en op wat plaetse/ 't welck nochtans wel moeten weten / die hier van haer professie maken/ want ons dat klaerlijck hebben bewesen / Hippocrates, Avicenne ende Galenus, als dat de Somer / en de Lente / de rechter zijde willen hebben / den Ooghst en den Winter de lincker. Maer alsoo d'oorsake hier van te wijdtloopigh soude vallen/ en ons van ons voornemen diverteren/ sullen wy dat op een ander plaetse met ghenoeghsaeme reden aenwijsen.

Dese Maent begeert wel een delicate Tafel/ vereert met een goeden dronck Wijns / de Kruyden waer mede de Spijsen toe-bereydt moeten worden/ zijn dese / Gingber/ Nagelen / lange Peper en Fenckel / onder alle welcke dry / ick niet alleen vinde prijselickst te zijn de Peper / maer oock onder veele medicinale Kruyden/ overmits hy een koude Maegh verwarmt/ een beslijmde suyvert/ een gheslooten Lichaem opent / en maeckt daer geen is / appetijt en lust om te eten ; Hoewel sy nochtans niet dienstigh en is aen alle / wel-verstaende naer de diversiteyt der sieckten.

Van de Wijnen zijn de voetsaemste de soete/ want de natuur daer mede 't ghemeynsaemste is / ende dat om hare soetigheydt/ daer de natuur haer mede verheught : en sy worden met begheerte van de Lidtmaten ontfanghen / en aenghetrocken/ want Avicenna seydt / in sijn Can. 2. tract. 1. cap. 3. dat de werckinge van de soetigheydt is verteeringh / versachtingh / en een vermenighvuldinghe van 't voedtsel / overmidts de nature haer bemint / ende de aentreckende kracht / haer naer sich treckt. Maer oock niet min schadelijck soo hy door de gewoonte te veel wordt ghedroncken / want sy den mondt van de Maegh slijmachtigh maeckt/ ende walginghe van spijse ;

maer

maer wat my aengaet/ ick houd' die voor den besten / dit 't dierste / ende delicaetste is.

Vorders soo dienen hier noch eenighe aentekeninghen van seeckere daghen / waer op men eenighe conjecture kan maecken; als op Sint Vincents-dagh/ waer op oogmerck wordt ghenomen / dat soo wanneer 't op den selven dach schoon en klaer weder is / is dickmaels gheobserveert een goedt Wijn-jaer gevolght te zijn.

Van den opgangh der Sonne in Aquario of den Water-man.

Wercking van den Water-man

Aquarius of den Water-man is een warm en vochtigh teken / heerschende in de Man over de schenckels en beenen. Op dese tijdt verheft sich de pituita / daerom is't seer goet in dese Maendt nuchteren des morghens een Roemer goeden klaren Wijn/ of Claret gedroncken/ als hier naer gheseydt wordt. Als de Maen in Aquario is / salmen Medicijnen ghebruycken / welck de natuur verstercken.

Doch hier is aen te mercken dat de Son den tienden ouden / of twintighsten January nieuwen-stijl in den Water-man gaende / sich den Steen-bock dan eerst recht beroert/ welck gemeenlick vochtigheydt mede-brenght / ende daerom ghemeenlijck troubel / onlustigh en ongesont weder veroorsaeckt/ doch op 't begin is een tamelicke scharpe koude/ met onghestuyme winden / ende scherpe lucht / en nae de selve trouble lucht en wolcken / en ten laetsten regen en sneeuw of ander ongestadigh weder. Of 't en ware dat eenighe Aspecten of Teeckenen van een of meer Planeten te ghelijck invielen / welck dit weder lichtelijck hinderen of veranderen mochten.

Gebruyck van spijs en dranck.

In dese Maendt is 't goedt een dronck Wijns nuchteren ghedroncken/ook salmen Wortelen en kruyden nuchteren gebruycken / ghelijck Gengber / Nagelen/ Peper / Ysop/ Saly / Venckel / Anijs. Oock is 't goedt de Lever-ader van den slincker Arm te laten / anders is 't niet goedt.

Voorseggingh.

Indien 't begin / midden en eynde van Januarius goet is/ soo is het geheele Jaer goet. Als op 't Nieuwejaers-dagh 's morghens root is/ soo wordt'er dat selve Jaer onweder beteeckent: schijnt de Son helder en klaer / soo isser dat Jaer veel Visch: maer is het op Nieuwjaers-nacht windigh/ soo volghter gaerne Pest.

De Oude hebben in voortijden groote achtingh op Nieuwjaers-nacht gheslaghen / wanneer de selve klaer / stil / en sonder regen en windt is/ oordeelden sy dattet een goet jaer wesen sou. Maer wanneer de windt waeyde / en uyt den Oosten quam/ sou het Vee sieckte krijghen / maer quam den windt uyt den Westen/ so beteeckende het de doodt der koningen/ uyt den Zuyden / soo wierdt'er sterft van 't volck beteeckent / maer uyt den Noorden/ een onvruchtbaer Jaer voorseydt.

De Oude Rabbinen by de Joden hebben seer wel gheseydt / dat Godt den Sleutel van alle dese dinghen by hem selfs alleen behielt/en geen Engel of Mensch in Hemel of op Aerden over gaf/ als:

De Sleutel van onweer en reghen, 1.
Deut. 28. 12. Jerem. 24. 22.

Van de gheheymenis der natuur en 2.
onvruchtbaerheydt, Genes. 30. 2.

Van de Spijs-kamer en Kelder, 3.
Psal. 14. verss. 5/16. en 147. vers 8.
Matth. 6. 33.

Van 't graf en de doodt, Ezech. 37. 4.
vs 1. Joan. 5. 25/28. 1. Sam. 2. 11.
en 1. Sam. 1. 6. Luc. 1. 7/11/36/37.
Psalm 13.

5. Van de Hemelſche Wijsheyt en geleertheyt of des Schriftuurs, Apoc. 2.3.
6. Van alle gevangeniſſen en banden, Act. 12.7. en 16.25. Chriſtus ſluyt de Arcke Noë op en toe / Gen. 7.16.

Van der H. drie Koningen dagh.

Op den dagh der 3 Koninghen / welck altijdt den 13 dagh nae Chriſti gheboorte is / is den dagh een uur langher / te weten een half uur des morghens / en een half uur des avonts.

Wanneer het gevroſen is / en men om de weeckheydt der weghen of ſneeu niet belet is / brenghtmen alle het hout in datmen dat ſelve Jaer branden wil / om dat het beter is / en men dan den beſten tijdt daer toe heeft / ſonder verſuym van eenighe andere dingen.

Van Hoenderen.

In deſe en de volghende maendt pleghen goede Huys-vaders die gaerne verſche eyers eten / haere Hoenders ſomwijlen ghebraeden broodt / of ghebraden Haver of Erwitten te gheven / op hoop dat de Hoenders te eerder legghen ſouden / en oock te beter / en 't is door experientie bevonden dat het waer is: maer men moetſe niet te vet maken / want anders willen ſy niet leggen: uyt het kraeyen kan men mercken datſe te vet zijn / want vette Hoenders pleghen te kraeyen. Hier toe kan oock veel helpen / wanneer men jonge hoenders over Winter loopen laet / om dat ſy altijt beter en eerder leggen als de oude: dewijl het alſoo metter daet is / moet den ghenen die Hoenders houdt / om de wil van de eyers / de ſelve niet over de twee jaer laten leven: want nae twee Jaren leyt gheen Hen veel meer eyeren / of 't en ware dat men eenige oude hennen tot broeden houden woude: merckt dat de Hoenders 't gheheele Jaer door legghen en broeyen / uytgeſondert de laetſte twee maenden des Winters.

En oock alſoo ick dickwijls heb geſien / datter veel lief-hebbers zijn van Hoenderen / en dat om de diverſiteyt van coleuren ende vederen: ſult ghy die alſoo konnen hebben naer u begheeren. Neemt de eyeren die ghy de Hoenderen wilt onder leggen / ende laetſe met alſulcke verwe beſchilderen / als ghy die wilt hebben / ende ſy ſullen ſodanige joncksken voortbrengen.

Oock iſt vleeſch van de Hoenderen een bequaem voetſel aen het menſchelijck lichaem / naer het ſeggen van Averroſe ende Meſue, die voor al prijſen het kiecken of jonghe Hoenderen vleeſch / ende deſe 't meeſte die noch niet geleyt en hebben: overmits ſy ſeer licht zijn te verdouwen / hebbende een wonderbaerlijcke eygenſchap in het temperament van de complexie / oock het ſop hier van ſeer goedt voor de melaetſche; ende ſoo het goedt is voor deſe / ſal het ſeker oock niet te min voordeelich zijn aen de geſonde.

In deſe maendt ſal men het hout houwen / dat men tot timmeragie gebruycken wil / en dat in het laetſte quartier / want dan is 't hout vaſter en langhduuriger tot timmeringh / als oock tot den haerd-brand. Van timmer-hout te houwen

Van Paerden.

In deſe maendt ruyden de Paerden / dan moet men wel op de ſelve paſſen / en haer vlijtigh ſchrabben / en wel reynigen / op datſe ſoo veel te beter toenemen.

Voor een Paert ſoo de oogen vol etter loopen / ende doncker worden waer by ook te vreeſen ſtaet de blintheyt te volgen: neemt de ſchale van een Hoender-ey / ende laet het op een panne bykans ſwart braeden / ende in ſtuckxkens gewreven / miſceert.

Hier

Hier onder versche boter tot sulcke consistentie/ dat ghy Ballekens als een kleyn Hasel-noot / daer af maken kondt / en doetse in de oogen soo dickmaels tot dat het beter is. Prob.

Van 't Rund-vee.

Nae Kars-tijdt behoeft men soo groote sorgh op het voederen van het Vee niet te hebben als voor Kars-tijdt: hoewel men anders daer altijdt wel op passen moet. Als de Son schijnt / sal men de beesten uyt de stal leyden / op dat sy haer wat in de Son warmen / en verluchten mogen.

Van Dorschen.

Nademael het in dese maent goet Dorschen is / sal men sijn koorn in dese en volghende Maendt af-dorschen soo verre het mogelijck is / om de drooghte / anders beginnen de Muysen daer groote schade in te doen.

Oock sal men in dese maendt allerley boeren-gereetschap van hout maken/ so tot de bouwery op 't velt/ en in de Hoven van noode zijn / als oock Korven.

Van Misten.

Men sal in dese maendt nieuwe misthoopen slaen/ en de oude mist op den acker brengen.

Saeyen of Hovenwerck.

In warme en heete landen werden in dese maendt de boonen / wicken en erwitten gesaeyt/en eerstlijck de koorn-velden / indien sy niet te weeck zijn/ geackert/ de boomen die te veel goms hebben gesuyvert/en de Hoven welcke niet te vochtigh zijn om ghespit. In nieuwe weyden/ werden hop-bloemen en menigerley saden gesaeyt.

Van Boomen.

Van Boomen snoeyen. Oock magh men alle Boomen / soo tamme als wilde / in dese maent tot brandt-hout houden / en de dorre tacken af-houwen/ als oock 't overtolligh hout/ en als men 't selve doet/ moet men de wortel ontblooten en daer rondtom mist leggen/ maer alsoo dat de mist de bloote wortel niet aenroert/ op datse niet verbuylen en sterven.

Oock sal men in desen en toekomenden maent de boomen verplanten / want als de Sonne begint te klimmen / konnen sy soo wel niet verplant worden / om datse dan levendigh beginnen te worden.

Van Byen.

In dese maendt magh men de bystocken oock van de een plaets op de ander setten/en dewijl de Bye een Vogel is die hem nae de Son reguleert/ en de Son naer de Wintersche solstitium weder na ons begint te komen / en den dagh langher en nacht korter begint te worden / soo beginnen de Byen haer te reppen om uyt den korf te komen / daerom men de selve open maecken moet wanneer de sneeuw wegh is / en de selve weder toe maecken als het sneeuwt / want de sneeuw verblindt de oogen der Byen / en de koude bedwinght haer dat sy uyt de lucht op de aerde nedervallen / en met sulcke hoopen in de Hoven op de sneeuw doot leggen / als of menſe daer ghezaeyt had.

Van Kruyden.

Soo men Kruyden / Bloemen / Zaden / Wortelen en andere dingen meer tot Medecijnen wil hebben / moeten de selve niet groote voorsichtigheydt ter rechter tijdt vergadert worden / wanneer elck op sijn beste kracht is in deught en werckingh / anders konnen sy niet doen dat men van haer schrijft en seght. Eenighe kruyden zijn in de kruys-

wecken op haer krachtighst / andere in de honts-dagen / andere tusschen de twee vrouwe dagen. Theophrastus seyt / wanneermen eenigh kruyt versamelen wil / soo moet het gheschien van den 20 dagh van yeder maent tot den 30. Andere willen dat de kruyden in de eerste seven dagen des maendts vergadert / de kinderen alleen dienstigh zijn / in de tweede seven dagen de jonge Gesellen of jonge Dochters / in de derde seven dagen de Mannen en Vrouwen / en in de vierde seven dagen de oude luyden : maer sy moeten alle voor der Sonnen opgangh / wanneer het heldere klare daghen zijn / vergadert worden / en die op de Bergen staen zijn de best / en daer de windt wel doorwaeyen kan. Men magh de gene oock wel plucken die op moerasachtighe en natte gronden wassen / om datse wat soeter en lieflijcker te ghebruycken zijn : Maer wy willen hier van de vergaderingh en het drooghen der kruyden niet vorder seggen. Wy hebben maer voorghenomen te setten wat kruyden men in elcke maendt vergaderen sal. Want in Januario is het in ons landt koudtachtigh / waer om men niet veel kruyden in draghen kan / men moet dan wat in de kelders hebben / doch somwijlen vindt men der eenige in warme landen / of wanneer het sachte winters zijn / gelijck Sleutel-kruyt en kleyn Schelkruyt en eenighe andere / die in de navolgende maendt beter pleghen te wassen / daer in Februario breeder van geseyt sal worden.

Kruyden moeten voor des Sonnen opgangh ghepluckt worden.

Dewijl ick hier lese van Chelidonia / 't welck ick door den gheheelen Winter heb gevonden / en veel in de Hoven sich selver saeyt: maer 't beste wascht liever op drogen grondt / ofte aen afghebrande plaetsen / soo sal ick u hier sijne seltsaime / en aen weynigh bekende kracht verhalen : ick heb het dan alsoo ghebruyckt. Ick heb een handt vol bladeren afgebroken / daer roodt sop uyt komt / en hebse tusschen mijn handen gemorselt / en hier van ballekens gemaekt / als in de ooren mogen gaen / en het sal soo haest niet warm ghewordden zijn / of de Tandtpijn sal vergaen. En wat meer is / soo het aengesicht gheswollen van Tandtpijn / neemt dry of vier handen vol van dese bladeren / en sietse in schoon regen water / ende leghtse tusschen eenen suyveren doeck ettelijcke reyse warm daer op / ende het sal vergaen. Maer dat moet ghy weten / dat dit kruyt de Tantpijn verdrijft / soo de pijn in de bovenste Mandibile is / ofte bovenste tanden.

Van de Wolven.

In dese maendt moeten de Jagers naerstigh op de Wolven passen met die te verbolghen : want sy verworgen de Herten op het Ys / en eten aerde wanneer sy anders niet krijghen konnen. Anders trecken sy menschen en vee ter neder.

Van de nieuwe Maen.

De gemeene man plagh nauw op de nieuwe Maen te letten / of oock op de quartieren / welcke manier niet geheel te verwerpen is / om dat men daer selden in mist : Want de nieuwe Maen vertoont sich altijdt een dagh twee of dry voor sijn aenkomst hoe hy hem aenstellen wil : en gelijck een vierendeel van de Maen begint / soo heeft men van de rest te verhopen : En wanneer een vierendeel schoon ingaet / isset gemeenlick soo doorgaens / maer begint het nat / soo ist gemeenlijck al door nat. Daer om siet men in d'oude Almanacken / datse maer met een woort op het begin van yeder quartier of vierendeel Maens ghepro gnosticeert hebben / en hebben het somwijlen beter gera-

geraden als de gene die tegenwoordigh alle daegh een bysonder weder voorseggen / maer de konst hier mede niet te nae ghesproken. De Schippers en Zee-varende Persoonen hebben hier het beste verstandt van.

Van Ys.

In de Winter moet men 't Ys in een kelder brenghen / op dat men in den Somer een koelen dronck hebben kan. Maer men moet sich voor alle dingen wachten / dat men in de heete Honts-dagen geen seer koude dingen in drinckt / op dat daer geen koorts / of de doodt na volght.

Om dese tijdt draeght men in de Zee-steden de Rhabarber rondtom in de Huysen te koop / daer men desen wortel ghenoegh bekomen kan. Als oock suure Oranje-appelen: De Rhabarber is een edele wortel / aen een Rivier in Moscovien wassende / die Moerasachtigh is ontsprongen / welck met 25 / of soo andere seggen in de 70 uytgangen in de Caspische Zee loopt. Op desen Oever wast de Rhabarber. In Armenien / Persen / Meden wast dese wortel oock met hoopen.

Pauli bekeeringh.

Op den selven dagh plaght men groote acht te nemen / soo het op dien dagh schoon weder / helder en klaer is / soo salder een goedt jaer te verhopen zijn: Maer soo het nevelachtigh is / sal een sterfte volghen. Wanneer het reghent en sneeuwt / soo sal het een duuren tijt beteekenen: en wanneer het windigh is / salder krijgh en oproer volgen.

Wat men in dese Maendt pleeght te doen.

In dese Maent sullen de Knechten alle het Huys-raedt en Instrumenten tot den acker-bouw behoorigh besien / en herstellen / soo der eenigh ghebreck aen wesen mocht. De Maeghden sullen spinnen op dat men Somers aen gheen touwerck gebreck heeft. Daer zijn sommige landen daer de Maeghden een deel Hennip of Vlas op haer gordel hebben / en alsoo spinnende achter de Koeyen gaen.

Men plagh oock in dese Maendt alderley Vee / als Gansen / Hoenderen / Enden / en Duyven in te koopen / soo yemandt eenighe verloren had / daer oock in Februario van sal gheseght worden. Oock sal men de nesten reyn maken en suyveren / op dat de Duyven en Hoenderen weder mogen leggen: men houwt hoepen om de tonnen te binden / men draeght de Bijen van de eene plaets tot de ander / het Huys-ghesin laet haere kleederen oock verstellen en maecken.

F E-

1. S. BRigitta is geweest een Dochter uyt Schotlant/die geleeft heeft ten tijde van Keyser Justinus: men schrijft van haer/ dat sy op een sekeren tijdt met haer handt 't hout des Altaers rakende/'t selve groen is geworden / en soodanigh gebleven / tot een getuygenisse van haer Godtsaligh en heyligh leven/ is gestorven op desen eersten dagh / op welcken haer gedachtenis ghehouden wort. Pet. de Nat. lib. 3. c. 69.

2. Marias reynigingh, Dese Historie staet beschreven Luc. 2.

4. S. Veronica, Dese is de Vrouw die van den bloedgangh door Christum is genesen geweest: men leest van haer/ dat/ doen sy om de belijdingh Christi ter doodt geleydt wert / haer gepresenteert is geworden den zweetdoeck Christi, daer in de beeltenisse sijns aensichts was ingedruckt / doe hy de druppelen bloets van sijn aengesicht afgewischt hadde.

6. S.Dorothea, Een Dochter van Cæsarien uyt Cappadocia / doe sy na 't gerichte geleyt werdt om te sterven / heeft sy tot den volcke gesproken dat sy henen ging na dat Hemelsche Paradijs haers Bruydegoms Christi, waer op een uyt de schare spottelijck antwoorde / dat haren Bruydegom Christus uyttet Paradijs haer Rosen soude toe-werpen: hier op is ghevolght dat een Jongelingh drie Roosen met drie Appelen in haren schoot ghebracht heeft / de welcke sy ontfanghen hebbende/ heeft begeert dat de selve souden den Richter ghegheven werden; hy beweeght zijnde door dit mirakel/ is tot het Christen-geloof bekeert geworden: doch sy stantvastich blijvende / is haer 't hooft door den Scherprichter afghehouwen: Dit is gheschiedt in 't Jaer ons Heeren 282. Pet. de Nat. lib. 3. c. 101.

9. S. Apollonia, een Dochter van Alexandria/ dese heeft ghewevgert de Afgoden te offeren/is daer op gevangen genomen/en alle haer tanden eerst uytgeslagen zijnde/ levendigh onder den Keyser Decio verbrant. Pet. de Nat. lib. 3. cap. 110.

12. S. Severinus, Abt / desen heeft Clodoveum, den Koningh der Francken / van een seer periculeuse heete koorts genesen/ en tot een vereeringhe versocht / dat den Koningh in sijn gantsche Rijck alle de gevanghenen ontslaen / en vry laten wilde/ 't welck hem gegunt wesende/ is daer nae voor den Patroon der ghevanghenen gehouden. Pet. de Nat. lib. 3. cap. 15.

14. S. Valentinus, Desen is om sijn stantvastigheyt des geloofs in Christo van den Oversten Plaude te Romen ghevanghen/ daer na met stocken geslaghen/ en eyndelick onder den Keyser Claudio onthooft.

16. Juliana, een Dochter uyt Nicomedien/ de welcke niet willende trouwen met den Oversten der Stadt / 't en ware hy goedt Christen wierde/ is daer over met yser Roeden tot der doot toe geslagen / daer na veel ander tormenten geleden heeft/ maer is eyndelijck metten sweerde onthalst. Pet. de Nat. lib. 3. c. 131.

22. S. Pieters Stoel, Op desen dagh wert gehouden de gedachtenis van Petri verhooghingh / die te Antiochia maer niet te Romen geschiet is / want men houd het daer voor/ dat sulcks door den Prince van Antiochia/ genaemt Theophilus, geschiet is/ wiens afghestorven Soon Petrus uyt den dooden opgeweckt hadde/ ende veel Borgers te Antiochia bekeert / soo dat sy hem een Tempel opgericht / ende in 't midden een hoogen Stoel gestelt hadden / daer op hy staende / soude mogen van alle sijn toehoorders gehoort en gesien werden/ om de Heydensche superstitien te beter te weeren / also de Heydenen op desen dagh wijn en spijse den Helschen Afgoden offerden op de Graven van haer Ouders en Vrienden. In welckers stede Paulus de vierde / Paus van Roomen / desen Feestdagh heeft ingestelt/ Anno 1556.

24. S. Mathias, Desen is geweest een uyt de 70 Discipelen Christi, daer na Apostel geworden in de plaetse Iudæ des verraders / heeft het Euangelium in Judæa gepredickt/ en vele menschen tot den waren geloove gebracht/ waer over hy by den Hoogenpriester Ananiam beschuldight zijnde/ is gesteenigt geworden/ en daer na uyt last van de Heydensche Overste onthalst.

Februa-

Februarius heeft 28 dagen.

Tarbot en Voren goet.



Nieuwen stijl.		Son op en onder ur.	mi.	ur.	mi.	Opmerckingen in Februario.	Ouden stijl.		Werckingen in Februario.	dag des jaers.
1	S. Brigitta.	7	16	4	44	In dese Maend is den	22	Vincent.	Gelijck de voorgaende	32
2	M. Lichtmis.	7	14	4	46	dagh 9 uren 59 minu-	23	Emerentiana.	Maendt moet men de	33
3	Blasius.	7	12	4	48	ten langh / of daer om-	24	S. Timoth. Biss.	spijse gebruycken.	34
4	S. Veronica.	7	10	4	50	trent/den nacht 14 urē.	25	Paulus beker.	Die sock-kalvers welck	35
5	Agatha.	7	8	4	52	's morgens vroegh nae	26	Polycarpus.	men aenhouden wil in't	36
6	S. Dorothea.	7	6	4	54	5 begint het te daghen/	27	Chrysostomus.	laetste quartier lubben.	37
7	Richardus.	7	4	4	56	en 's avondts te half 6	28	Carolus Magn.	Hout in 't laetste quar-	38
8	Salomon.	7	2	4	58	duyster te worden.	29	Valerius.	tier houwen.	39
9	S. Apollonia.	7	0	5	0	* Gaet de Son in Vis-	30	S. Adelgunda.	Dijcken maecken in 't	40
10	Scholastica.	6	58	5	2	ces. De Visschen zijn	31	Virgilius.	laetste quartier.	41
11	Euphrosina.	6	56	5	4	een kout en vochtig te-	1	S. Brigitta.	De slooten of de velden	42
12	S. Severinus.	6	54	5	6	ken/ behoorende tot het	2	M. Lichtmis.	en weyden uytwerpen.	43
13	Castor.	6	52	5	8	water / in desen tijdt is	3	Blasius.	In het laetste quartier	44
14	S. Valentinus.	6	50	5	10	het goet koopen en ver-	4	S. Veronica.	wortelen en rapen zaei-	45
15	Faustinus.	6	48	5	12	koopen/ nieuwe kleeder	5	Agatha.	jen.	46
16	Juliana.	6	46	5	14	aentrecken / hylick te	6	S. Dorothea.	De Boomen snoeyen /	47
17	Constantia.	6	44	5	16	maken.	7	Richardus.	omhouwen en Bier be-	48
18	Cyriacus.	6	42	5	18	De kinderen in dese tijt	8	Salomon.	ginnen te brouwen.	49
19	Sabinus.	6	40	5	20	geboren/ werden vrind-	9	S. Apollonia.	Jonge boomen voort te	50
20	Eucharius.	6	38	5	22	licke gheschickte men-	10	Scholastica.	setten in 't laetste quar-	51
21	Claudius.	6	36	5	24	schen/die geestlick d'ar-	11	Euphrosina.	tier/ soo sal 't Ooft niet	52
22	S. Peters stoel.	6	34	5	26	me beminnen / sy zijn	12	S. Severinus.	wurmstekig worden.	53
23	Laurentius.	6	32	5	28	geerne by ghefelschap /	13	Castor.	Op Petri of Mathias	54
24	S. Mathias.	6	30	5	30	beminnen de vreemden/	14	S. Valentinus.	avondt Rappers-zaedt	55
25	Victor.	6	28	5	32	dienen een yeder geer-	15	Faustinus.	zaeyen.	56
26	Jonas.	6	26	5	34	ne/ werden rijk en milt/	16	Juliana.	Van rapen en onsuyver	57
27	Nestorius.	6	24	5	36	doch onbestandigh in	17	Constantia.	uytghesift lijnzaedt-oly	58
28	Alexander.	6	22	5	38	haer voornemen.	18	Cyriacus.	laten slaen/ om in de lamp en tot waghen-smeer te gebruycken.	59

* Aen Valentijns dagh moet men gheen Hoenders te broeyen setten/ want de jongen worden blind/ of lam/ en sterven wegh. Eenige willen men sal geen Medecijnen in dese Maent gebruycken / maer matelijck als 't de noot vereyscht. Wanneer het dondert als de Son in Pisces is/ soo sal 't gezaeyde eenige schade hebben. Als 't op Petri of Mathias dagh vriest / sal het noch 40 dagen na malkander vriesen.

De Brugghen en Vonders herstellen daer de Schapen over moeten gedreven worden. En in dese Maendt de Schapen op het ghezaeyt koorn hoeden.

Den oorspronck, en waer van dese Maent sijne naem heeft ghekreghen.



FEBRUARIUS, die by de Duytsche Hornungh ghenoemt wordt / komt van 't woort Februariæ, het welck betekent / supveren en reynighen / en Februaria waren eertijdts by de oude Romeynen offerhanden / die sy voor haere overledene plachten te doen / daer in een besondere droefheyt toonende / die hem oock dese naem hebben ghegheven / de rivier van de scherpe koude / als mede seer koortsachtigh zijnde. Oock eenighe meynen dit woordt Februa, soo veel te zijn als Saturna of Asia, gheweest zijnde de Huys-vrouw van Janus, waer van dese naem soude ghesproten zijn. En dese Maendt die voor desen 29 dagen ghehadt heeft / is eenen dag ontnomen / en by de Oogstmaent geset / ter eeren van den Keyser Augustus. Daeromme oock dese maendt de alderkortste is / ende heeft 29. daghen alleen in 't Schrickel-jaer.

Februarius is een vochtachtighe / koude en natte Maendt / van wegen de op-stijghende dampen die in reghen verandert worden / hebbende 28. dagen / uytghenomen de Schrickel-Jaren welcke 29. daghen hebben / en van vier tot vier Jaren komen.

Soo veel dagen als den Leeuwerick voor Vrouw-Lichtmis singht swijght hy daer nae / en is 't schoon weder op dien dagh / soo salder meerder sneeuw vallen als te vooren ghevallen is. De Boeren seggen datse dan den Winter gewis en noch half voor moeten hebben.

Het Vlas sal wel ghelucken soo op den selven dagh de Son schijnt.

Van den ingangh der Son in Pisces.

De visschen zijn een wijflijck soutachtigh / fleghmatijck en noordts Teken / heerschende in de menschen over de voeten en des selfs senuwen. In desen tijdt vermeerderen haer in den mensch de pituita en andere vochtigheden / en sincken hem uyt het hooft tot beneden in de senuwen / dat de senuwen achter in de verssenen wee doen / soo dat men niet wel voort-gaen kan ; Want het doet een mensch seer als hy daer maer op gaet. Maer als de senuwen bequaem met warme doecken ghewreven worden / vergaet de pijn. Daerom sal men in dese tijdt de vochtachtighe spijs mijden / als bysonder Ossen-vleesch en Kool / maer men magh Petercely en Wortelen van de selve wel gebruycken. Men magh oock wel medicijnen gebruycken wanneer 't de noodtsaeckelijckheydt vereyscht / oock is 't niet quaet dat men sich in warm water stooft. Die geheel ghesont is moet sich wel wachten / op dat hy hem selven de koorts niet aenjaeght. In dit teecken is 't goedt purgeren en baden / Item Jaghen / Visschen en Planten / soo maer de Maen sijnen loop sonder boose Aspecten volbrenghen magh.

Maer men moet hier noch op letten / dat boven dien / naer dat de Son in het Teecken der Visschen komt / sy dan 't Teecken des Water-mans eerst recht beroert / welck de gheheele Maendt door duurt / en dewijl de selve vocht en kout van naturen is / brenght hy gemeenlijck droevigh / en onlustigh weder / gheeft veel regen of sneeu / welck niet langh duurt / en ongheesonde lucht. En of schoon in 't midden 't selve wat ophoudt / en hy sich beter vertoont / soo blijft het evenwel eenighsins koudt en

Als de Son in de Visschen gaet.

en strengh / daer op ghemeenlijck grooten Windt en onghestuym weder volght.

Gesontheydt.

Hoemen sich in Februario houden moet.

Voor al moet hem een yeder in dese Maendt warm houden / want de koude in dese maendt den mensch veele sieckten aen-brenght. Oock moet men hem wachten voor overbloedigh eten / van Melck en Visschen bysonder / en oock van overbloedighen dranck: men moet wat Agrimonie in sijnen dranck doen/ want daer door wordt het bloedt gereynight.

Hooft-pillen.

Al die nu 't Lijf ontlasten wil,
Die neem Agaricus in Pil.

Oock zijn schadelijck alle Vogels die op 't Water leven / om dat sy de Koorts causeren.

Wacht u voor kou, Wild-braedt en Visch,
Drinckt Wijn soo wordt u 't bloedt weêr frisch,
Slaet Ader, met verstandt Purgeert,
Op dat de Koorts u niet en deert.
Baedt veel, in Medicijn houdt maet,
En sonder noodt uw' niet en Laet:
Nut Honigh, Wijn, en sure spijs,
En houdt u warm soo zijt ghy wijs.

Edoch mijns oordeels is 't ghesontste gantsch van de Medicijnen te abstineren. Doch de noodt en stelt geen wetten.

Boomen.

Arbeyt in Februario

Na Fabianus Sebastiaen magh een Huys-vader of Hovenier de Jonghe Boomen in de Hoven aen de Stam om leegh met een mes wat opsplijten/ en dat in de lenghde/ en soo 3 of 4 sneeden geven/ soo wassen de Boomen haestigher in de dickte/ en worden stercker.

Van den derden dagh February.

Van den Westen-windt.

Op desen tijdt pleghen de Weste Winden te waeyen/ en de strengigheydt des Winters een weynigh te versachten. De Westen-windt is een goede vruchtbare Windt/ welck 't Aerdtrijck en alle wassende dingen vruchtbaer maeckt/hebbende sijnen naem van Grieckshe en Latijnsche woorden/ welck beteekenen broeden/ en de wassende dinghen een leven aen te brenghen. In de Lente en Herfst waeyt de westen-wind meest/ maer des Somers en Winters alderminst.

Lichtmis.

Op Marien Lichtmis heeft men de Winter voorseker; daerom moet men voor de Beesten 't halve voeder/ en voor de menschen 't halve broodtkoorn hebben.

Soo het Vrouw-Lichtmis klare Sonneschijn is/ verwachtmen noch groote sneeuw.

Van Dorschen.

In Januario en Februario sal een Huys-vader naerstigh zijn om sijn Koorn uyt te dorschen: Want dan beginnen de muysen met hopen om de bergen te loopen / en kruypen daer in / en doen seer groote schaede/ wanneer de schooven in den Ooghst niet wel op malkander geleyt zijn.

Andere noodtwendighe saken van dese Maendt.

Men kan in dese maent om Sint Mathias-dagh alderley Zaden in Potten doen / en de selve met aerde ver-

vermengen / en in de aerde setten / so gaet het daer na te eerder op ; maer 't moet niet te langh in de aerde blijven / anders sou het beginnen uyt te komen.

Wanneer het in Februario warm is / magh men het voeder wel te rade houden en lief hebben / want het blijft dan noch ghemeenlijck langh na Paesschen kout.

Van de jonge Verckentjens.

Alle Verckentjens welcke in dese Maendt voort komen / moet men wel warm houden en laten suygen / want sy om der koude niet voortkomen konnen : maer tegen de toekomende Lent wel / dan konnen sy wel voort komen / toenemen / en haer wassende en toe-nemende kracht hebben : de toekomende Lent en Somer konnen sy wel groote Vercken worden en 't geheele Jaer uyt herden / wanneer men haer op het eerst maer Garst en broodt genoegh geeft voor te werpen / maer op't eerst moeten sy wat sachter spijs hebben alsse gespeent zijn / op datse de melck vergeten / wel toenemen en wassen mogen.

Van volgel-vanghst.

Vogels die in Februario en Martio vet zijn, beduyden Sneeu en Vorst.

Als in Februario en Martio de gevangen Vogels vet en sacht zijn / segghen de Voghel-vanghers datse daer naer noch groote sneeuw en vorst hebben sullen / of een groot onweder. Want de Voghels zijn van die natuur / dat alsser een groote sneeuw vallen wil / sy soo veel eten datse eenighe dagen sonder eten zijn konnen / en gaen daer na in een hollen boom sitten / of op een andere sekere plaets / en wachten soo langh tot datse sien hoe het weder sich aen stellen wil.

Van Vast-nacht, of Vasten-avondt.

Wanneer de Son schijnt op den Vast-nacht / soo sal die eerste ayr van het Winter-koorn en Tarw schoon zijn.

Wat op Vasten-avonts Dinghsdagh ghezaeyt wordt / blijft altijdt groen. Wanneer de Son op Vasten-avondts Dinghsdagh vroegh op gaet / soo geluckt het vroegh zaet wel.

Wanne[illegible] het vroe[illegible] zaedt w[illegible] valt.

Gemeenlijck waeyt of stormt het op Vasten-avont / of daeghs te vooren : Sulcken weder als het op Asschen midweeck is / sal het de geheele Vasten door zijn.

Als 't op Vasten-avondt goet weder is / soo gelucken de erwitten wel.

Als de E[illegible] witte w[illegible] vallen.

Van Kool-zaet.

Wanne[illegible] men koo[illegible] zaet zae[illegible] jen moet[illegible]

Wie Kool-zaet zaeyen wil moet het gheheele Landt voor de Winter laten omgraven / en wel gelijck harken. Daer nae sal hy het Kool-zaet daeghs voor Vasten-avondt (wanneer de aerd' gelijck gevroren is / of dicke sneeuw op den omgegraven acker leyt) op 'tselve landt of sneeuw zaeyen / en hoender-mest daer over stroyen / en 't selve op het ghevroren Landt laten leggen / soo krijght men de beste en schoonste Kool-planten / welck van de aerdtvloyen niet ghequelt worden. Eenighe doen het op St. Mathias dagh of avondt / hoe wel aen den tijdt niet gheleghen is / men zaeyt het om de Vasten-avont als men wil / en daer is niet aen gelegen of het een weynigh voor of na gheschiet : Dit is bevonden door het segghen van goede Hoveniers / en oock door de dagelijcksche ervarentheyt selfs.

Om t[illegible] weten o[illegible] 'tzaet goe[illegible] is dat me[illegible] koopt.

Men plagh op dese tijdt gaerne te weten of het zaedt oock goet was datmen kocht / of het niet te out / verlegen

regen of onvruchtbaer was / op dat men niet in sijn hoop bedroghen wierdt / en den schoonen tijdt niet vruchtloos voor by gingh / waerom men om daer seker op te gaen / alsoo te werck gaen moet.

Men doet het zaet / dat men ghekocht heeft en saeyen wil / in een pot / en men set het selve op 't vuur te sieden / wanneer 't zaet goet is / begint het te schieten en splijten.

Roode Wortelen.

Dese worden nu oock ghezaeyt / daer wassen de roode wortelen van die men tot het gebraden gebruyckt / en zijn soo root gelijck bloet.

Van Water-kersse.

Waer de Kersse goet voor is.

Omtrent desen tijdt kan men den Nasturtium aquaticum of waterkers hebben / indien het een tamelijcke warme Winter geweest is / het selve wascht gaerne aen Wellen of Fonteynen: Men saeyt oock eenige in de Hoven / welcke anders is. Men stootse en giet daer Asijn by / oock Hoonigh / maer Suycker is best en gesonst. Het selve is goet teghen de Paralitici of lamme: Wanneer yemant een lam lit heeft / daer zijn dese ses kruyden goet voor / salv welck de senuen sterckt / want sy is warm en goet tegen het Phlegma / welck de senuen in gedroncken hebben / daer de lammigheyt van komt: het selve doet oock Bevers wijn: Item Lavendel of Spica-nardi. Item Primula Veris / Sleutel-bloemen / Athanasia of Tanacetum / Reinvaer of wormkruyt.

Noodige opmerckingh op het Malen.

In Januario en Februario sal men soo veel laten malen / dewijl het noch kout is / als men in een geheel Jaer voor sijn huysghesin van nooden heeft / want als men in de Somer wil laten malen en overhouden / soo wort het haest muf door de warmte / om dat het oock warm van de Molen komt: Men moet het kooren dat men laten malen wil / te voren door de seef laten loopen / om het stof daer uyt te krijghen: Want als het selve daer in blijft maeckt het selve meel muf.

Van de Pauwen.

In dese maendt sal men de Pauwen alle vijf daghen eens boonen te eten geven / welcke op den oven gedrooght zijn / dese moeten haer voorghewörpen worden dewijl sy noch warm zijn / op datse haest gaeyen / eyeren leggen / en jongen voortbrenghen / maer men moet het haer des morgens gheven alsse noch nuchteren zijn.

Nota, so yemant de swaare vallende sieckte heeft / ende niet te langh heeft gehadt / sult ghy die so genesen / alsoo ick de selve hebbe sien genesen. Neemt twee handen vol Pauwendreck / ofte mist / te weten van het Manneken / ende set die mist op een mengele en een half pint wijn / den tijdt van 24. uuren / en door een doeck sachtjes gheperst zijnde / geeft hem hier van twee mael des daeghs te drincken / en ick heb selve eenighe genesen / die hier mede gequijnt hebben over de vijf Jaren / noch binnen Amsterdam levende.

Die kinderkens genese ick aldus: Neemt twee suyvere ghemeyne Bloet-coralen / stootse in poeyer / ende doet den Vader van 't kint laten / van dit bloet neemt 4 a 5 dropkens / soo sal het dit innemende / genesen / maer soo de doodt daer mede vermenght is / staet de Medecijn stil: 't is aen meenigh een bevonden.

Van Melck-spijse.

Men moet sich omtrent dese tijdt van

van Melck en Melck-spijs onthouden tot in de Maent van May: Want nu kalven de Koeyen / en sy krijghen weynigh en quaet voeder / dewijl men 't meeste voeder al quyt is / waerom sy geen gesonde Melck hebben konnen / en bysonder na het voort doen.

Haringh.

Wanneer oock om dese tijdt den nieuwen Haringh aen komt / soo haught men de selve in den roock/op dat men in de toekomende Somer wat t'eten heeft.

Soo ghenese ick het Podegra/ soo de plaetsen niet en swellen/ ick neem twee hommen uyt den Haring / dese legghe ick 24 uuren in een mutsje Brandewijn/ tot datse gantsch ghesmolten zijn / ende dan maeck ick daer fijne doecxkens in nat/ en legge die daerom / en alsse droogh zijn wederom andere/ hier van sult ghy niet alleen verlichtinghe vinden/ maer oock haestigh genesen.

Van Hoenderen.

In de Vasten pleghen de Hoenderen weder beginnen te legghen / het welck men aen haer mercken kan/ wanneer sy gaen kaeckelen / hupse roode kammen hebben / en nesten soecken.

Van Petri ad Cathedram.

Als het 's nachts voor St. Pieter vriest/ sal 't noch 40 dagen na malkander vriesen / wanneer het op St. Pieters nacht niet vriest / soo vriest het daer na niet meer/ ghelijck eenighe verstandighe luyden seggen. Men plagh op desen dagh Kappertjes zaedt te zaeyen / eenige doen het op St. Mathias avont/ maer gaense van weghen de koude uyt / dan moet men andere zaeyen. Wat van Petri dagh geseydt wort / van Mathias dagh wordt insgelijcks gesept. Daerom plegen de neerstige Huysvaders een pot met water op dien nacht voor in 't huys te setten / en alsse saghen dat het selve water bevrosen was/ soo maecktense gissingh dat het noch 40 dagen en 40 nachten alsoo vriesen sou.

Kappertjes zaet, of Koolzaedt op Mathijs avont te zaeyen.

Op St. Mathijs abondt plegen goede Huys-vaders te graven en Kappers saet te saeyen / alsse konnen / of graven een weynigh te vooren alsse maer in de aerde konnen. Daer na saeyen sy Kappers saet op Mathijs abondt / en als dat op de gelijcke sneeuw geschiet / soo sullen sy door Godts ghenaede seeckere planten bekomen. Eenighe hacken natte aerde / legghen de selve in een back / en mengent saet daer onder / en setten het daer heenen ; maer als de harde vorst wegh is / graven sy in de aerde en zaeyen dat zaedt daer in / soo wascht het wel / op dese manier kan men tijdtlijck Kool bekomen. Sommighe houden van Kappers-zaedt op Sint Georgy abondt te zaeyen / maer het is ghelijcke veel. *Wanneer de Kool ghezaeyt wordt.*

Van de Vagebonden en Lantloopers.

Dit zijn Studenten die niet langh op een plaets blijven / bysonder als op dese tijdt de Sneeuw wegh is: Want dan blasen sy een veeder om hoogh / en sien waer datse henen waeyt / en bysonder in een Lant daerse goede Heerschappen vinden die veel te eten/ en weynigh te wercken geven / en haer langh laten slapen / of soecken goede Leermeesters die haer niet seer aendrijven / en niet seer slaen. Hebben sy geen teergelt/ soo leeren sy met haer 4 een stuckjen *Wanneer die Luyaerts uyt hare winter-legers komen.*

jen 5 of 6 singen/ het welck sy daer na in de Steden en Dorpen singhen als men 't haer toe laet: Of sy nemen een Evangelie-boeckjen en lesen in Duytslant de Evangelie voor der Boeren deuren. Wanneer men haer niet gheven wil/ soo nemen sy het heymelijck/ en leeren alsoo steelen/ dat gaet ten laetsten op een hangen/ of la mi.

Wat in Slesien op Letare of Sondagh te half Vasten ghedaen wordt.

Letare is midd'-vasten/ en dien Sondagh werdt in der Slesien den Dooden Sondagh ghenoemt: Op den selven drijven de Boere kinderen en maeghden de doodt uyt/ dat is een Man van stroo ghemaeckt/ diese een stuck weeghs brenghen/ en daer na komen sy wederom en brenghen den Somer met haer/ dat is een tack boven van een Boom ghesneden/ welck met alderhande cieraedt behanghen is/ ghelijck een silvere sleutel-riem/ goude keten/ parlen/ kranssen/ kaerten-blaeder/ eyerschalen/ welcke root en geel geverwt zijn/ Item gheverwt papier. Daer mede vallen sy in een huys/ en de maeghden en kinder draghen de stroo-doodt rondtom in 't Dorp/ en steecken 't selve door 't venster in de huysen/ dat is dan een teecken dat de doodt van 't selve Jaer daer in komen wil/ en yemandt daer uyt haelen/ dan gheven de luyden haer een deel geldt datse de doodt wech-nemen: Wanneer daer Edel-luyden by malkander zijn/ soo krijghense van yeder een Rijcxdaelder. Gheen Waerdin laet haer gaen/ of geeft 6/ 9/ of 12 silvere grossen voor yeder kindt/ waer mede sy af koopen datse van dat Jaer niet sterven sullen/ en de doodt uyt den huys ghenomen wordt. Siet eens wat vreemde superstitie.

Van Boomen.

De boomen in Februario te verplanten, en de rupsen daer of doen.

Als men van weghen de konde en sneeuw in Januario de rupsen niet van de boomen krijghen kan/ moet men 't selve in dese maendt doen/ op dat het ongediert uytghe-roept magh worden/ eer 't levendigh wordt. Als de aerde niet te hardt noch te weeck is/ magh men in Februario de Boomen verplanten/ want als d'aerde te hardt is/ dan trecktmen de dunne wortel-tjens aen stucken/ oock worden de pori of zweet-gaten der wortelen ghestopt/ datse in 't verplanten geen voetsel na haer trecken/ of de warmt niet by haer komen kan. Men setse een dagh of twee voor de nieuwe Maen in/ of so veel daer na. Eenighe verplanten de boomen in Martio/ maer in Februario is 't de rechte tijdt.

Men sal in dese maendt oock de boomen van haer mos suyveren/ d'overtollige tacken snoepen en griffelen/ welcken boom alsoo gesuyvert wordt/ de selve sal van worm noch rupsen/ noch oock de vruchten daer van gequelt worden.

Van Kruyden.

Welcke Kruyden men in Februarius vergaderen moet.

In warme Landen vergaedert men in 't begin van dese maendt/ maer by ons in 't eyndt der selver/ Hennen-darm/ kleyn of groot Voghel-kruydt/ kleyne Schel-wortel/ Hasel-wortel/ Mullen-bloemen/ Sleutel-bloemen/ Beucken-boom/ Chiersen-boom/ Christwortel/ gulde Steen-breeck/ gulden Leverkruyt/ witte Horninghs-bloemen/ Eerdroock.

Wat de kruyden aengaet/ ende van eenige haerder singuliere werckingen/ die gheheel raer ende ongehoort sullen zijn/ als mede dienstigh tot veelderhande sieckten/ salmen in het naest-volghende werck uytdrucken/ daer in van hare nature/ werckinge/ als oock qualiteyt en eygenschap sal gesproken worden.

Noo-

Noodige waernemingh der gesontheyt.

De lucht van Februarius is ongesont.

In het eynd' van dese maendt / als het aertrijck / het welck de geheele Winter door bevroosen geweest is / opdouwt / en de vuyle dampen / die de gheheele Winter in de aerde ghesloten gelegen hebben / daer uyt beginnen te dringen / dan wacht u veel in de lucht te komen / want menschen die dan dese lucht niet gewoon zijn / konnen in veele kranckheden vallen.

Van Eyeren.

Versche eyeré zijn gesont.

Versche geleghde eyeren zijn licht om te verdouwen / voeden wel / maecken goet bloedt / dat sonderling het hert groote kracht en stercke geeft.

Van 't Schrickel-Iaer.

Op het Schrickel-Jaer segghen de oude Huys-Vaders dat gheen Jongh Vee wel gheluckt dat men opqueecken wil / sonderlingh gevogelt / als Hoenders / Enden / Gansen en Kalvers / oock willen de ervaerne Hoveniers dat Jaer niet griffelen / seggende dat de griffel niet voort komt.

Het Schrickel-Jaer komt alle 4 Jaren eens / dat komt om de 6 uren die alle Jaer over de 365 dagen zijn / welck op de 4 Jaren een dagh maken / daerom wordt Mathijs-dagh twee mael geset.

Wat een Huys-vader in dese maendt doen sal.

Wat een Huys-vader te doé heeft.

Wanneer 't in dese maent eenighsins weder is / sal men de ploegh te Velt brengen / en beginnen te ploegen / en Boonen / Erwitten / Wicken en diergelijck te zaeyen.

Men sal 't koorn dat men zaeyen wil / als Rogh / Tarw / en wat men voort meer zaeyen wil / wel uytlesen / en het onreyn zaet wegh werpen / soo sal men niet veel onkruyt hebben / oock sal men de Landen droogh maecken met het water of te leyden / oock moet men de onvruchtbare plaetsen wel omhacken en omgraven.

Oock placht men in het eynd van dese maent de Duyven en Hoenders mest in de Hoven te draghen / en de selve alderweghens dun te stroyen / om op onvruchtbare plaetsen goedt gras te doen wassen. Men sal oock de nesten van alle ghevoghelt reynigen / op dat sy Jonghen teelen konnen / gelijck van Hoenderen / Duyven / &c.

De Boomen magh men oock in het eyndt van dese maendt snoeyen / de dorre tacken en wormsteeckighe afhouwen / oock de stamme versetten / die men in het toekomende Jaer griffelen wil. Men magh Roosen-Boomen planten / Kerssen en Pruym-boomen versetten / de aerde in de Lust-hooven omspitten / mesten / en met alderhande kruyden besetten / en alderhande zaden bezaeijen: als Knof-loock / Anijs / Dille / Katte-kruydt / Petersely / Karvel / Spinage / Venckel / Latu / Kruysmunt / Warmoes-kruydt / Kool / Wortelen / Inlandtsche en vreemde kruyden / om te eten / en dienstigh tot de medicijnen.

Men sal oock de Thuyn om de Hooven / Hof-steeden en Wijn-berghen in dese tijdt dicht maecken / en repareren wat daer aen van noode wesen moght. Oock sal men sijn Hof-steede wederom met goedt Vee voorsien / als men 't voorgaende geslacht heeft / of des selven Winter eenige ghestorven zijn / als Paerden / Koeyen / Ossen / Schapen / Geyten / Verckens en diergelijcke / dewijl men de selve op den toekomende Somer wel voeden kan. Oock magh

mach men in dese maent Byen koopen / en op hare vaste stal setten / op datse gewennen en de vlucht leeren; maer men moet haer wel voeren / en sachtjes met haer omgaen. Men moet oock de Bystocken reynighen / en de ondeughende Koninghen dooden.

Wanneer in dese maendt / of een weynig daer na / de Pauwen / Gansen / Hoenders en Duyven broeyen willen / soo magh men haer om dese tijdt eyers onder legghen / op datse jonghen uytbroeden / en de Huysvader in de toekomende Herfst wat te slachten heeft.

Oock haelt men alle de mest in desen tijdt uyt de stal / en voertse op het Garsten Landt / wanneer de maent by na uyt is / sonderlingh op magher landt / en men verspreytse van malkander.

In de Vasten plagh men den Acker tot het Somer-koorn toe te maken / en omtrent Esto mihi, soo het ghezaeyde dat lijden wil / te zaeyen. Men houwt oock noch brandthout / en brenght het in de schuuren. Men zaeyt oock de Meert-Garst / acht dagen voor of na Vastenavont. Men bezaeyt de nieuwe aengemaeckte of vernieude Weylanden met hoy-zaet of wikken. Men laet de Rupsen uyt de boomen doen / eer sy levendig worden. Men laet de maegden spinnen / rapen snijden / stropsel maken / &c.



1. Albinus is geweest eerst Monick/ daer na Abt / eyndelijck Bisschop / heeft geleeft omtrent het jaer ons Heeren 540/ op welcken tijt geregeert heeft Keyser Justinianus, is geweest op't derde Concilium Aurelianense/ gehouden Anno 26/ onder de Regeeringe Childeberti der Francken Koningh / en op desen dagh ghestorven. Pet. de Nat. lib. 3. c. 164.

3. Kunegunda is geweest Huysvrouwe van Keyser Hendrick de tweede, ende heeft met sijn toestaen Maeghdelijcke reynigheydt behouden / ongheviolleert tot haren sterfdagh toe / die gevallen is in het Jaer ons Heeren 1005/ is te Bambergh begraven: en gecanonizeert van Paus Innocentius den derden.

7. Thomas de Aquino, Doctor in de Theologie / die Anno 1323. van Paus Ioanne den XXII. door raet van de Cardinalen/ sijn heyligheyt des levens / en groote gheleertheyt / in de Cataloge der Heyligen is aengeschreven.

8. Pontius Cyprianus, Diaken/ is om de belijdenisse Christi in een stadt van Italien / genaemt Cyneta / onder de hooghe Bergen/ Alpes genaemt gelegen/ eerst ghepijnight / daer na twee wilde Beeren voor geworpen / maer alsoo de selfde hem geen schade aenbrachten / is hy aen handen en voeten gebonden/ en in 't vyer geworpen / dat selve zijn Lichaem niet quetsende/ is hy onthalst/ en sijn Lichaem daer na verbrant. Vincent. lib. 11.

12. Gregorius Paus / heeft de Engelschen eerst tot het Christen geloove ghebracht / waerom hy den naem voert van Groote, ghelijck oock mede den Apostel der Engelschen, heeft mede de Schoolen met veel digniteyten vereert / ende wordt dieshalven den Patroon der Scholierē genaemt / heeft mede veel Ceremonien en Ordenen in de Kercke ingestelt / die nu noch dagelijcx in de Roomsche Kercke onderhouden werden. Platina.

15. S. Longinus, is ghweest de krijghsknecht die de zijde Christi met een Lancie doorsteecken heeft / na dat dese alle de miraculen gesien hadde/ die daer geschiet waren in de doodt Christi, is tot het Christen geloove bekeert / en op desen dagh gedoo det door Octavius den Oversten/ om dat hy weygerde de Afgoden te offeren. Pet. d Nat. lib. 3. c. 201.

17. S. Geertruyd, is een Dochter uyt Bra bandt gheweest / van Edel afkomste/ in haer Maeghden-Klooster / dat sy selve in haer Vaderlandt opgericht hadde / ghe gaen/ en heeft oock daer in haer leven ge eyndight/ is gestorven in't Jaer ons Hee ren 664/ en onder de Heyligen gestelt doo Paus Honorius. Pet. Nat.

19. S. Ioseph, den genaemden Vader Christi na dat hy een tijdt langh in Huwelijck ge leeft / en Kinderen gheprocreert hadde heeft Weduwenaer geworden zijnde / on vertrouwt de Moeder Christi, en is een Timmerman gheweest : sijn handelingh staet ons niet beschreven by eenige Euan gelisten / zijn even wel te lesen in het Proteuangelium Jacobi. Zijn Feestdagh is in gestelt by Paus Sixtus de vierde, in't Jaer ons Heeren 1480.

25. Bootschap van Mariæ, gedaen door den Engel Gabriel, staet beschreven Luc. 1.

28. Priscus, Malchus en Alexander, Jongelingen/ van Cæsarea/ uyt der Palestijnen Landt / en aldaer woonachtigh / nae dat sy verstaen hadden dat Valerianus Keyser een schrickelijcke vervolgingh hadde aengericht teghen de Christenen / en daghelijcks veele duysenden van menschen om het leven was brengende/ zijn sy/ door een Goddelijcken yver ghedreven zijnde / tot den Richter ghegaen / en hebben hem bestraft / vraghende waerom hy soo wreede persecutie tegen de onnoosele Christenen was aenrichtende ? Maer dese hadden hem soo haest niet gestraft / of sy zijn mede gegrepen / en sonder vertoeven de wilde Beesten voor-geworpen / so zijn oock dese bloedt-getuygen Christi op desen dagh gestorven. Euseb. lib. 7. c. 11.

29. Eustachius Abt/ ten tijde van Mauritius en Phocas Keysers/ heeft onder hem gehad ses hondert Monnicken/ is op desen dagh gestorven. Pet. de Nat. lib. 4. c. 11.

Mar-



Nieuwe stijl.		Son op en onder ur.	mi.	ur.	mi.	Ouden stijl.		dag des Jaers.
1	Albinus.	6	20	5	40	19	Sabinus.	60
2	Samuel.	6	18	5	42	20	Eucharius.	61
3	Kunegunda.	6	16	5	44	21	Claudius.	62
4	Adrianus.	6	14	5	46	22	S. Pet. stoel	63
5	Fredericus.	6	12	5	48	23	Laurentius.	64
6	Ismeria.	6	10	5	50	24	S. Mathias	65
7	Thomas de Aq.	6	8	5	52	25	Victor.	66
8	Pontius Cyprian.	6	6	5	54	26	Jonas.	67
9	Micheas.	6	4	5	56	27	Nestorius.	68
10	Ma. Mag. bek.	6	2	5	58	28	Alexander.	69
11	Ernestus.	6	0	6	0	1	Albinus.	70
12	S. Gregorius.	5	58	6	2	2	Samuel.	71
13	Innocentius.	5	56	6	4	3	Kunegunda.	72
14	Zacharias.	5	54	6	6	4	Adrianus.	73
15	Longinus.	5	52	6	8	5	Fredericus.	74
16	Cyriacus.	5	50	6	10	6	Ismeria.	75
17	S. Geertruyd.	5	48	6	12	7	Thomas Aq.	76
18	Anselmus.	5	46	6	14	8	Pontius Cyp.	77
19	Joseph.	5	44	6	16	9	Micheas.	78
20	Gabriel.	5	42	6	18	10	M. M. bek.	79
21	S. Benedictus.	5	40	6	20	11	Ernestus.	80
22	Paulina.	5	38	6	22	12	S. Gregor.	81
23	Theodoric.	5	36	6	24	13	Innocentius.	82
24	Quirinus.	5	34	6	26	14	Zacharias.	83
25	Maria Boods.	5	32	6	28	15	Longinus.	84
26	Olympia.	5	30	6	30	16	Cyriacus.	85
27	Jeremias.	5	28	6	32	17	S. Geertru.	86
28	Malchus, Prisc.	5	26	6	34	18	Anselmus.	87
29	Eustachius.	5	24	6	36	19	Joseph.	88
30	Gideon.	5	22	6	38	20	Gabriel.	89
31	Samuel.	5	20	6	40	21	Benedictus.	90

Alle opmercking in Martio.

In dese maent is de dag 11 ur. 12 min. lang / 's morgens vroeg omtrent 5 uren begint het te dagen / en 's avondts te 6 doncker te worden. De Son gaet in Aries / of den Ram. Æquinoctium / dat is / den 20 van dese maent / is dagh en nacht even lang. Den Ram is een heet teecken / en behoort tot de warmte / daer in is 't goedt handelen / wandelen / waren koopen / en in 't vyer te arbeyden.

Kinders in dit teken gheboren zijn stout / twistigh / bysonder met hare Huysghenooten / oock wel met vreemden / sy zijn mildt tegens de gene die hem danck weten / krijghen veel goedt met het wijf / maer haer handel heeft onghestadigh gheluck / hebben by groote Heeren en gemeene luyden / groote gunst en vorderingh / komen tot groote staet / maer met veel nijdt / haet / en ongunst / hebben alle luyden lief / zijn eerlijck / maer vorders alle Menschen ghelijck.

Wanneer 't in de Maert dondert / als de Son in den Ram is / zijn de Boeren verschrickt / maer ten laetsten sal alles wel zijn.

Eten en werken in Martio.

In 't leste quartier bier te brouwen / werdt niet licht suer. 't Gras uyt het ghezaeyt koorn te trecken. Kalver in het tweede quartier om de volle maen af te setten. De mest tot de garst / vlas / kruydt en hof te voeren / so 't voor winter niet geschiet is. Erwitten en wicken in 't laetste quartier te zaeyen / de Haver te bereyden / somerkoorn en Meertse garst te saeyen / de garstlanden te roeren / omkeeren / tuynen te maken. De weyden en hoven te besien / de molhoopen te slechten. De sloten op te werpen. De Ver in de Volle Maen voor Paesschen by de koeyen te brengen. De plaets om rapen te zaeyen / om te spitten / en om Sinte Geertruyt te zaeyen. Soomer-weyt pleegtmen in de goedeweke te zaeyen.

Alderley zaden van kruydt-struyckeen / rapen / wortelen moet men in de Volle Maen setten / dat sal wel bevallen. De Herders moeten

Voor haer

Voor d'elfste Weke naer Kars-nacht moet de Ploegh in d'Aerde wesen. Men sal geen Schapen op vochtighe plaetsen laten gaen / overmidts sy door te veel bloedts versticken souden. De Rupsen uyt de Boomen doen / eer de selve door de Son beginnen te leven. De Boomen griffelen als de Maen op het laetst is / oock in d'eerste drie dagen.

haer weder in't Veldt begeven / omtrent midvasten / of korts daer na / als't om het Weder geschieden kan / en de Schapen groente op het landt vinden / dat het leven kan sonder opstal ghevoedert te worden. Hop-stae te soecken / Somer-garst te zaeyen / voor of na Paesschen / naer gelegentheyt van tijdt of plaets. Touwen van stroo te maken / en matten om 't ghezaeyde te decken. Meel te laten malen / soo veel men den Somer over van noode heeft / want het wel dueren magh.

Van Martius, of de Maert.

Waer de Maendt Martius van komt

D Aer is verscheyden oordeel van waer de naem van desen maent komt: De Romeynen hebben hem den Heydenschen Krijghs-Godt Mars toege-eygent / om den oorsprongh van Romulus en Remus / en daerom hebben sy het Jaers-begin hem toe-gheschreven / het welck Numa Pompilius daer na verandert heeft / en heeft daer na twee maenden voorgesteldt / om nae den loop der Sonnen het Jaer 12 maenden te gheven. De Hebreen noemen dese maent Adar, dat is de maendt van zaeyen / om dat men in dese maendt begint te zaeyen / en te planten. De oude Cimbri / welck de oudtste van gheheel Duytslandt zijn / willen dat Maert meeren of vermeeren betekent / om dat in het beginsel des selfs den tijt des daeghs vermeerdert / of de dagen langer beginnen te worden / maer ick laet een yder sijn oordeel.

Wat in de Maert geschiedt.

In desen Maendt beginnen de Pori / of sweetgaten van het Aertrijck / sich te openen / welcke door de Winter toegesloten geweest zijn / en beginnen de vochtigheden en vruchtbaerheden des selfs op te klimmen in dieren / kruyden en boomen / dat sy groen worden / bloeyen en vrucht voort-brenghen. Daerom is dese maendt van de Ouden niet qualijck vergheleecken by een Hoovenier of Zaeyman / om dat de voorgaende maenden daer somwijlen te kout toe zijn: Waerom het gemeene spreeckwoordt der Boeren is / de Maert heeft de Ploegh by de staert: dat is / men bouwt in dese maendt / 't welck somwijlen wel om de koud' moet opgeschort worden tot in April / of om het ongestadigh weder.

Maertsche sneeuw is niet goed op het koorn.

De Maertsche sneeu is niet goet voor het gezaeyt Kooren / en sooder een Vorst op komt / soo verderft veel koorens van wegen de kou.

De Maert plagh de eerste Maendt te wesen, en de meyningh is, dat de Werelt in die tijt sou geschapen zijn.

Het oordeel van alle Gheleerde is / dat in dese maent de werelt soude geschapen geweest zijn / of omtrent den dagh deser maent / om dat de werelt sich dan geheel vernieuwt.

Maer men sal op dese tijdt goede acht op de ordonnantie nemen / welcke Godt in de natuer heeft: Want Godt heeft het heerlijck en schoon in de natuer met den opgangh en ondergangh der Sterren gheordonneert / en heeft elck haer sonderlinge kracht en werckingh gegeven / datse goedt en quaet Weder voortbrengen konnen. Den Ram is een warm teken / welck de vochtigheydt des Winters verteert. Als in April en May de Son de Hyades raeckt reghent het / waer tegens / sy in den Hond komende / de warmte des Somers verdobbelt wordt / om de vochtigheyt te verjagen / en de vruchten te doen rijpen.

Van

Van Gesontheyt.

Hoemen sich in de Maert dragen sal

In de Maert sal men het lichaem wel oeffenen/ en wat meerder drincken/ maer weynigh eten/ buyten dat men in den Winter gedaen heeft/ gelijck Polybius ghebiedt. Men magh oock wel soete spijs gebruycken / als Mee/ soete Wijn/ en dierghelijcke / maer immers gheen kouden dranck. Oock is het in dese maent goet aderlaten / maer niet op de Duymen. Maer Hippocrates wil dat men geen ader sal laten/ om dat in het beginsel van de Maert de lichamen noch vol pituita sijn/ maer hy wil dat men de selve met purgatien sal verdrijven: maer in het midden en laetste des selven maendts is het wel gheoorloft ader te laten. Men magh in dese maendt wel koppen laten setten: men moet in dese maendt tweemael meer bloedts of laten tappen als in de andere / dewijl het bloedt in den mensch soo vermeerdert. Doch sal men niet in het Hooft doen laten. Gebruyckt 's morgens vroeg Wijnruyt/ Salv / Poley / als oock Peper en Gengber ; In de Vasten sal men oock Alsem-wijn drincken/ om datse de Gal verteert / en seer gesont is. Oock is hier te mercken dat de Son den 11 ouden / of 21 nieuwen stijl in den Ram komt / en dewijl de selve over het hooft regeert / sal men hem wel voor alle hooft medicijnen wachten / want laet u dat voor een teken zijn/ dat men het lid met geen medicijnen quelt / daer eenigh teken over regeert. De purgatien des Hoofts zijn op dese tijdt oock verboden. Als de Son in Aries is / magh men wel in den arm doen laten / oock matelijck wijn drincken.

Siekten in de Maert.

Hippocrates schrijft in sijn Aphorismi / dat in de Lente veele sieckten ontstaen/ als onsinnigheyt/ komende ex atra bile, swaere ghebreecken / Bloetgang/ sweeringh des Hoofts/ hoesten/ melaetsheyt / weedom in de leden/ als in handen en voeten: leest hier van het 3 boeck der Aphorismi van Hippocrates , soo sult ghy sien met wat sieckte de menschen in desen tijt gequelt worden.

Regel voor oude luyden.

Men moet hier de oude luyden een Regel geven / welck sy onderhouden moeten / wanneer het warm begint te worden / om datse dan meer van een goet koel dronckjen houden/ als anders: en dun soet bier drincken/ dat heel koel uyt de kelder komt / daerse somwijlen sulcke toogen of na haer haelen / dat haer de ooghen tranen. Men plagh in oude tijden de mondt af te veegen na dat men gedroncken had / maer nu veeght men de oogen of. Maer dit is de oude luyden in dese tijdt onghesont / als oock des Somers: want in de Somer lockt de Son de inwendige warmte des lijfs na buyten: als men dan kout drincken neemt / verkout men de Mage/ en men krijght geen lust tot eten / en men wert swack door alle de leden / het welck een quaet eynd neemt/ om dat de gheheele werckingh van de Maegh verdorven wordt: want als men geen vuur of koolen heeft / kan men niet destilleren. Ja sommighe ghebruycken Bronswijckse Mom/ kout Ys/ versch Fonteyn-water/ of koel pomp-water / daer het Bier in geset wort. Daerom wou ick de oude luyden raden sich warm te houden / en over maeltijdt een roemer Hooglantschen wijn of twee te drincken / of een roemer goede ouden Rijnschen wijn/ die smaecklijck en krachtig is: want dat is de rechte slagh om een goede Maegh te maken/ en de selve als oock 't lijf te verwarmen / wanneerse maer matigh ghedroncken wordt / want anders schaden sy het lichaem en de beurs.

In de Maert ongestadigh weder.

In de Maert is het ongestadigh weder / waerom een mensch lichtlijk aen sijne ghesontheydt schade lijdt:

 want

want dan pleghen de Pleuris en Koortsen te regeeren: en d'arme Podagrici of Gichtige / en oude luyden moghen dan wel voor haer sien / om datse op de selve tijdt lichtlijck uytgemergelt worden: waerom Hippocrates in sijn derde Boeck op de eerste Aphorisme seght: De veranderingh des tijdts brenght dickwils groote kranckheden / en dat op de tijden selfs wanneer de koude en warmte verwisselt worden: besiet het geheele derde Boeck der Aphorismen door.

Hoe elck sijne ghesontheydt door het gheheele jaer gade slaen sal.

Eenige menschen zijn van naturen/ datse in de Somer siek of gesont zijn/ eenighe in de Winter / daerom moet elck sijne gesontheyt gade slaen/ wat de Lent / Somer / Herfst of Winter tot sijne gesontheyt doet/ dat hy dan sijne sieckte ter rechter tijdt soeckt te helpen: men moet hem in dese maent seer wachten voor water drincken/ want het Maertsche water is niemant gesont / om de beslote dampen welck in het water geslagen zijn van de vorst/ en daer nu weder uyt komen / bysonder in het begin der Maert/ als de Son noch in het teecken der Visschen is: maer soo men immers water drincken moet/ soo koockt men het te vooren / dan wort het gereynight en dun gemaeckt.

In dese maendt magh men oock Sperma Ranarum of Kick-vorsschen zaedt vergaderen / welck een groote verkoelingh is teghens brandende quaet. Wanneer men in't begin der Maert de handen in Vorssen-zaedt wascht / gaen alle ruydigheden en krawagie der handen wech / wanneer sy daer uyt sien offe van de spaense-pocken ontsprongen waren.

Oock sal men in het begin deses maendts de nesten van Duyven en Hoenders schoon maken/ datse daer in leggen konnen.

Van Vorschen-dril.

Vorsschen dril voor de wonden te gebruycken.

Wanneer men in het begin van de Maert de handen in Vorsche-dril wascht en wrijft / verdrijft men alle ruydigheyt en krawagie/ ja alwaert van de Spaense-pocken ghekomen. De handen also gewasschen zijnde/ souden het geheele Jaer door machtigh zijn de worm in de vingheren te dooden. Waerom men het selve een geheel Jaer door houden sal/om den worm aen menschen en vee te dooden: men sal het in de Maert in een pot doen/ en in de aerde aen een sandige streeck setten / alwaer 't eerstelijck een troubel water worden sal/ en sich daer nae suyveren. Als men nu den worm aen mensch of vee dooden wil/ so natmen een doekjen daer in/ en legt het op den worm.

Desen Dril/of Vorsschen-gietinge / sal men in de Meert in een nieuwe pot setten/en in den April wederom in een nieuwe pot setten / en in 't begin van de Mey wederom in een nieuwe pot: en dan sal men 't bewaren/ want het een extreem remedie is voor den brandt / de doecken laeuw gemaeckt / ende daerom gheleght/ geneest. Probatum est.

Van de Christ-wortel.

De Christ-wortel wast in 't begin der Lent oock haest / die een yeder goet Huys-vader in sijn Hof behoort te hebben / om de Verckens en het ander Vees wil. De Christ-wortel heeft een groen bloemtjen / en inwendigh een groen zaet / en bladeren/ gelijck een ster.

Blaeuwe Violen.

De wel-ruyckende blaeuwe Violen komen nu voort/deselve verquicken een mensch het hooft / daer van maeckt men Syroop van Violen / welck het hert sterckt.

Van Visschen.

Als de Visschen haer kuyt schieten/ het welck in Maert en April is/

is/behoortmen met geen strijck-netten / of set-netten in Rivieren te visschen; maer alleenlijck met tuytebellen of anghel-roeden / men magh wel toe-laten midden in groote Rivieren te visschen / maer niet aen de kant in de biesen / riedt / of ander ruyght / daer de Visch haer aenstrijckt: want daer berghen sy haer in / alsoo dat de Vis dan al te schoon wech gevangen wordt.

Van Visschen met toeghemaeckt aes te vangen.

Wilmen in Mayo/Junio/Julio/ en de geheele Somer door veel Visch vangen / so neemt men Bocx-lever/ en men braet de selve/ alsse gebraden is bestrijckt men de selve met bereyden Kamffer/daer na neemtmen een net van een Kalf of Schaep / dat versch is / en men slaet het om de lever. Daer na bint men de selve lever op een berdeken / daer vanght men veel Visschen mede/ oock Kreeften.

Een ander met Salf.

Neemt een lepel vol Keygersmout/ en braedt het wel bruyn in een pan. Doet dan daer noch een lepel Honigh by/ en braedt het noch eens op: menght dat daer nae in een mortier onder malkander / en doet het in een doosje. Salft de handen en voeten daer mede/ soo sult ghy wonder sien: want ghy de Visschen rondtom u in het water grijpen sult.

Nu gaet den rechten Haringvangst aen / die men dan roken kan / om in Mayo en Junio te gebruycken.

Van Byen.

Wanneer men de Byen, moet voort setten.

Eenighe houden 't voor goedt dat men op Vasten-avont Byen koopt/ en uytset als het warm is/want dan hebben sy noch weynigh jongen / en niet veel honig/ eenige in de Maert/ en andere in 't eynd' van de Maert/ eenighe oock wanneer den Appelboom bloeyt / of gebloeyt heeft / andere segghen wederom/ dat het noch wel in Junio geschieden kan / maer men moet daer seer proper mede omgaen/ en niet seer aen stoten of kloppen; men sal in de Maert de by-stocken oock setten/ datse met de vlieghgaten tegens de morgen-son staen: maer het is noch alderbest datmense soo setten kan / datse de Son den geheelen dagh hebben.

Van Slangen.

Slangen stroopen hare huyt af.

Wanneer de Slangh in sijn Winter-leger een dicke huyt krijgt/ soekt hy hem selven daer van t'ontlasten/ 't welck hy met Venkel versacht/ en dan door een enge plaets heẽ kruypt/ so dat hy hem inde Lent weder huys en glad maeckt: maer hy begint aen de kop de voorseyde huydt af te stroopen/ en heeft daer wel een gheheelen dagh met een nacht werck aen / eer hy hem daer uyt wringht/om dat hy soo vast aen het vleesch sit.

De Melaetsheydt heb ick alsoo sien genesen.

Sy namen een Slangh / en die ghesmeten hebbende in een beslote plaets / hebben drie of vier personen haer met dunne roetjes gheslaghen/ tot datse op 't hooghste swolde; waer naer sy terstondt met scherpe spaden de selve in stucken hebben gestooten/ ende de selve stucken in een ketel gevult met stercke Wijn-azijn / gheworpen / en hier in 24 uuren gelegen hebbende/ hebbense daer uyt ghenomen / en ghesuyvert / en wederom in versche Azijn geleght twaelf uuren/ ende dan daer uyt genomen hebbende / hebbense daer van twee of drie stucken op 't delicaetste met kruyden doen zieden / welcke souse wederom af-ghegoten zijnde / isse wederom gecondieert / en als sy bequamelijck gestooft was/met bequame medicijnen hier toe dienstigh / is den siecken gegeven een kleyn stuck/ 't welk qualijk genut hebbende/ is hy geswollen

das

dat men geen ghesicht heeft konnen bekennen/ noch geen lidtmaten des lichaems: en soo gelegen hebbende 12 uuren/ geclisteert/ ende voorts de dienstighe Medicijnen hier toe van noode gebruyckende/ ghenesen; op wat manier dese Cure gedaen is/ sal in 't naeste Boeck dat uyt gaen sal/ klaerlijck uytgedruckt werden; daer van de Medicijnen/ en ongehoorde Cure sal ghehandelt werden/ die by onse tijden van voortreffelijcke mannen gepractiseert zijn/ tot dienst van vele.

Van Brouwen.

In de maert bier brouwen om te dueren.

In de Maert sal een Huys-vader sijn Bier brouwen daer mede hy sich den Somer door behelpen wil/ en het selve wel hoppen/ om dat het in de Honts-dagen niet suur werden sou.

Teken van de Lente.

Als de vreemde Somer-voghels wederom komen/ die teghens de Winter wegh ghevloghen zijn/ als kranen/ Gansen/ Swaluwe/ Oyevaers/ of als de Violen en andere bloemen uytspruyten / magh men wel dencken/ dat de Lent voor handen is; want het Gevogelt weet sijnen tijdt / gelijck de Schriftuer seyt.

Let wel op dese Prognosticatie.

Begin der Lente.

Soo veel nevels alsser in Maert komt / of dou/ soo veel boose nevels komen oock nae Paesschen / en in Augusto.

Van den aenvangh der Lenten daer in dagh en nacht gelijck zijn.

De Lent wordt van de Astrologijns æquinoctium vernum ghenoemt/ en is in oude tijden het begin van 't jaer geweest: en heeft daerom begonnen als de Son in den eersten graedt van Aries of den Ram komt/ het welck op den 11 ouden of 21 nieuwe stijl van Maert gheschiet: want dan sijn de dagen en nachten even langh / 't welck tweemael des Jaers geschiet/ wanneer de Son tot ons komt / en wanneer hy van ons gaet/ het welck eens geschiet als wy hier nu geseyt hebben / en eens den 11 of 21 September: het welck het begin van den Herfst is / en daerom æquinoctium Autumnale ghenoemt wort/ wanneer de Son in Libra is. Dese maendt wordt de Lente ghenoemt / om dat de dagen dan lengen tot in September. Oock schijnt de naem van 't woort lenis dat is sacht/ te komen/om dat het weer dan sachter wort / en de Wintersche tempeesten en buyen beginnen te verminderen: want hoe wel den Winter op het eerst noch wel van sijne grillen toonen kan / wordt niet te min het weer allenghskens beter om de aenkomst van de Son / welck het leven van de gheheele natuer is / de aerde opent / de wateren weder loopende maeckt / die om de vorst gelijck een Brugh ghelegen hebben; dan vaert de Schipper / de Bouman en Hovenier konnen de aerde omwerpen en zaeyen. Dese tijdt van het Jaer begint het voor de menschen aldergesontst te worden / om dat het warm en vocht is/want in de warmte en vochtigheydt bestaet ons gheheel leven. Daerom is den Somer alder-bequaemst voor de Vogelen / en ander onghediert. De Winter voor de Visschen: men kan de ghesontheyt deses tijts oock hier wel uyt nemen / om dat de Lent ghetempert is: De Somer al te warm / en de Winter al te kout: oock is de schielijcke verandering van de warmt in de koude ongesont/ waerom men in de Herfst veel siecke menschen heeft: maer de Lente brenght het leven en kracht weder in den mensch/ gelijck in de boomen en kruyden / en welck hy oock vermeerderen kan door de kruyden / welcke in dese tijdt hare

krach-

krachten op nieus beginnen te krijgen: maer den Herfst maeckt om het af wijcken van de Son/ de menschen en beesten sieck/ om dat de bladeren en vruchten af vallen en verwelcken/ het gras verdort/ en alle ghewassen nemen af.

Verandering in des menschen lichaem elcke vier endeel jaers.

Elck saysoen of vierendeel Jaers brenght een sonderlinghe snelle verandering in't menschelijck lichaem/ waer door vele sieckten veroorsaeckt worden. Want dewijl de menschen van de lucht leven moeten/ en die altijdt tot haer trecken/ en de selve alle Jaer viermael verandert/ krijgen sy menige vochtigheyt in 't lijf/ welck oorsaeck van menigherhande sieckte geeft: om dat den eenen liever sulcken temperament heeft/ en den anderen sulcken.

Het begin der Lente is vochtiger dan het eynd/ om dat de Winter dan naerder is/ en in het eynd de Somer. Alsoo maghmen oock van de andere deelen des Jaers oordeelen.

In de Lent vermeerdert bloet.

In de Lente wast en neemt het bloet in den mensch aen/ en d'andere vochtighe humeuren/ gelijck oock in de andere dieren/ en de vochtigheden welcke door de koude des Winters op malkander gehoopt lagen/ verspreyden sich weder door de warmte van de Lente/ en beginnen haer te verheffen/ waer door menigerley sieckten ontstaen/ bysonder wanneer de Lent sijn eyghenschap en natuur te buyten gaet. Oock gebeurt het dickmaels/ dat het in't begin deser maent lieflijck weder is/ en allerley wortelen/ kruyden en boomen groen worden/ en veelderley bloemen voort komen/ soo dat al de Werelt daer over verblijt is/ en dese tijt voor de schoonste van 't gheheele Jaer ghehouden wort/ om dat alle Vogelen beginnen te singen en paren/ en men zaeyt alderley zaet: Den Ackerman bouwt sijn lant/ ja Hemel en Aerde lachen/ alle Creaturen zijn vrolick/ om datse gelijck als in een nieuwe Werelt komen/ daer geen vorst/ honger of koude is/ sy hoeven niet meer in de huysen of hoolen verborgen te zijn/ en te schuylen/ maer mogen vry uytgaen van wegen de sachte lucht.

In de Lente bevochtigt Godt het Aertrijck/ dat het alle zaden tot haer neemt/ vruchtbaer maeckt/ en doet wassen. Daerom op desen tijdt den Hovenier en Ackerman sich roeren.

Swangere Vrouwen moeten in de Lente niet uytgaen.

Hier moet ick wat segghen daer de swangere Vrouwen veel aen gelegen is. Wanneer het een warme Winter en koude Maert is/ soo moeten swangere vrouwen haer doch warm houden/ om datse anders lichtelijck een mis-geboort krijgen souden/ gelijck Galenus seydt.

Wat voor spijs in de Lente gesont is.

In de Lente is hoender en Lams-vleesch gesont/ item Kalfs-vleesch/ Eyeren/ en groene kruyden: oock een roemer goeden Wijn kan mede niet quaet wesen.

Van Salaet.

Salaet van Vlier-bladeren.

In 't begin van de Lente sal men de spruyten of jonghe bladeren van Vlier nemen/ en ghelijck een ander salaet met boom-oly/ of boter/ en edick opdissen/ en daer een buckingh of gesooden ey by doen/ dat maeckt sachten kamergangh/ reynight het bloedt/ en is in de Lent een ghesont dingh/ maer men moet de selve eerst wel in warm water fraey af wassen/ en het water daer van tusschen twee teljoren wel uytdrucken.

Salaet van Hop.

Item/ de jonge spruyten van Hop/ welck men oock te voren in warm water leggen moet/ op dat de bitterheydt vergaet/ of men zietse wel een wal op: Daer na 't water afgedaen/ en met oly en edick gegeten als een ander zalaet/ purgeeren het bloet.

Tegen de Podagra.

Podagra te cureren.

Neemt het merg uyt de steelen van het groot Klissen-kruydt/ schaeft de buytenste randt daer van/ leght het

een weynigh in lauw warm water/ datter maer de bitterheyt uyt treckt: daer na douwt het water daer weder uyt/ maeckt het met oly tot salaet/ en eet het gelijck een ander salaet/ so sal het eenig slijm van u drijven/ dat reynight het bloedt gheweldigh/ en versacht het Podagra.

Nota. Neemt out keers-smeer/ en Spaensche seep/ van yder even veel/ smelt dit te samen in Brandewijn/ tot dat de consistentie van een salfken wort/ ende hier smeert de plaetse mede/ en ghy sult verlichtingh vinden/ dit is voor de Gicht die swelt. Ja oock soo 'er yemant van genesen wil zijn/ is dat misschien oock eenige het oock veel sal voorkomen/ overmits dit weynigh gehoort is/ sal het selve door Godts genadigh toelaten/ nochtans geschieden konnen/ so den patient den tijdt van twee maenden sal willen uytstaen/ ghebruyckende alsulcke medicijnen/ als dese Doctor sal ordineren/ het selve moet nu gheschieden: want men dan alleen kan vinden 't geen hier toe dienstigh is. In Februarius/ siet naer de eygenschap van den Haringh.

Van de wederkomst der Vogelen.

Als de Vogelen inde Lente weder over komen/ gelijck kievitten/ kranen/ wilde Gansen/ Swanen/ Enden/ &c. sal de Overheydt/ alle wildt-schutten ernstlijck verbieden/ datse de selve niet schieten/ op datse gerustelijck konnen paren/ eyers leggen/ en jongen uytbroeyen.

Van Bitterlingh.

Bitterling te steken en zaeyen

In dese tijt steeckt men de Bitterlingh rontom/ en men zaeytse oock en verplantse inde toekomende Lente/ soo krijght men groote teenen.

Van Hoenderen, Gansen, en Enden.

Hoenderen, Gansen, Enden aen te setten.

In dese maendt beginnen Hoenders/ Gansen/ en Enden/ weder te legghen/ somwijlen oock wel in het eynd' van Februaryi/ nae dat het warm of koudt is/ hoe vroeger men Hoenders setten/ en jongen uyt kan laten broeyen/ hoe het beter is/ want soo kan men de selve te eerder ghebruycken.

Van Duyven.

Lente Duyven beter als Herfst-Duyven.

Aristoteles schrijft in't vierde boek der Historie der Dieren/ dat de jonge Duyven/ welcke in de Lente voortkomen/ veel beter en ghesonder zijn/ als die in den Herfst komen: maer daer past een Boer niet op/ hy eet Hoenders en Gansen/ en al wat de Huys-moeder aendischt.

Van Lente, Somer en Winter.

Prognosticatie.

Matige vochtigheydt en warmt/ is een lieflijcke behoudende moeder aller vruchten: ghelijck groote hitte en drooghte een stief-moeder en verderffster der selven is.

Van wilde Gansen en Enden.

Als de wilde Enden en Gansen in de Lente weder in 't Landt komen/ moet men naerstigh op haer passen/ datmen haer wellekom hiet: want dan kanmense weder met hoopen vangen/ met netten en roers. Daerom moet den wild-schut naerstigh oppassen/ op de kant van het water of de Zee/ so sal hyder veel bekomen/ soo verre het hem van de Overheyt niet verboden wordt.

Van de Oyevaers.

Waer de Oyevaers des Winters zijn.

Den Oyevaer komt oock in't eerst van dese Maendt/ en komt uyt een warm Landt: Hermolaus seydt over het 3. cap. des 10. Boecx Plinii: dat de Oyevaers te Python in Asia/ alwaer een groot vlack/ breedt velt is/ alle vergaderen/ en daer met groot gheruysch een morghen-spraeck houden. En welck lest in die vergadering komt/ verscheuren sy/ en vliegen weder wech. Maer ick geloof datse in Landen zijn/ daer de Winter soo warm is/ als by ons de Somer.

In Thessalia werden sy in grooter waerden ghehouden/ want men mag

mag geen der selver beschadigen/ick laet staen doodē/om datse de slangen vernielen: In onse Landen vliegen sy oock vry/want sy oock deselve van Podden/ Slangen/ en Vorsschen suyveren: Hy werpt sijn eerstgeboren jongh uyt het nest/ welck hy op-offert/en hem sijnen Waert tot betalingh sijner Huys-huer laet: Als hy weder uyt vreemde Landen komt/ gaet hy weder na 't nest/ daer hy het voorgaende Jaer op geweest is/ en broeyt daer sijn jongen weder uyt.

Oyevaers hoogh geacht by de Egyptenaers.

De Egyptenaers houden soo veel van den Oyevaer/ dat sy hem sonder barmhertigheydt dooden/ die een Oyevaer met weten of sonder weten omgebracht heeft/ en dat om de vliegende slangen wil/ welcke alle Jaer met hoopen in Egypten komen/ en van de Oyevaers vernielt worden.

Daer zijn eenige volckeren/ welcke den Oyevaer onder den buyck sien wanneer hy eerst komt/ en is hy wit onder den buyck/soo besluyten sy dat het een droogen Somer wil worden:maer is hy vael of swartachtig/ soo sal't een natten Somer wesen.

Van Hoenders.

Vroege Hoenders zijn de besten.

De Hoenders welke vroeg komen zijn altijt de beste/ wantse in de volgende warme maendē beter opwassen konnē/als die in Augusto en daer na vallen/om dat de koele Herfst dan volght. Daerom sal een goet Huysvader vlijtig besorgen/ dat hy op dese tijdt jonge Hoenders/ Gansen/ Enden/ Duyven/ Pauwen en Calicoenē heeft/ op dat hy inde toekomende somer de selve tot nootdrufe gebruyken kan/wanneer andere victualien niet wel te bekomen zijn/of wanneer hem een Vrient over komt/wat voor te setten heeft. Dese Hoenders worden Maertsche Hoenders genoemt.

Maer men sal alle naerstigheydt doen/ dat men maeckt datse in dese maendt uytkomen daerse in gheset worden/want men segt dat soodanige Winter en Somer over/ alle daeg sullen leggen: maer men mag 't proberen. Doch wilt ghy Hoender-eyeren van Kalkoenen/ Gansen en andere ghevogelt uytgebroeyt hebben/ soo neemt haer eyers altemael weg/ en legt de Hoender eyerē daer onder.

Van Meloenen.

Wanneer de Meloenen geset werden.

Men steeckt de Meloenen 14 dagen voor Paesschen/ wanneer men siet dat het niet meer vriest: want sy bevriesen seer lichtelijck.

Van de Kievitten.

De Kievit komt in het eerst van Maert/ 't sy of het warm of kout is/ en maeckt sijn nest/ en leyt terstont in weecke broeckachtighe Landen: om dese tijt beginnen de Zuyd-weste en Weste winden te waeyen.

De Nachtegael begint op Paesschen te singen.

In de Lente ader te laten.

De Lente is de beste tijdt van het gheheele Jaer/ tot Medicijnen en ader laten: maer het is het gesontste dat men in desen tijt van het Jaer/ aen de rechter zijde doet laten/ dat is aen de rechter hant/arm of voet. In de Maert vermeerdert het bloet der menschen/ het welck door de Lever geschiet die aen de rechter zijd leyt/ daerom sal men in de Lente 't hert purgeren.

Men sal oock in dese tijdt van het Jaer in alle dingen goede maet houden/ in Venus bewegingh/ en andersins/en men sal sijn lijf door kruyden suyveren/ en reynigen.

Van de Hoven.

In het begin van dese maent/ soo ras de sneeuw wegh is/ sal men de Hoven omgraven/en reynigē/op dat alles wel wassen kan. Als oock boomen versetten/ bysonder wat steenigh Ooft/ 't welck inwendig harde kernē heeft/als Persicken/ Karssen/ Pruymen/ oock mag men stammen versetten/ wanneer men wil; maer

daer in behoeft men soo naeuwe op de Maen niet te letten / hoe wel dat sommige 't selver liever 3 dagen voor de volle Maen / en 3 dagen daer na doen. Griffelen sal men 3 dagen voor de nieuwe Maen in Martio / of 3 dagen daer na / en de boomen wel af-wasschen / en dat alle jaer doen. Nu begint de Bouwman oock het Lant om te werpen.

Van de Kranen.

Op de Kranen acht te nemen.

Aen de Kranen kan men mercken of de Somer na by is: want komen sy vroegh / soo sal 't vroeg Someren / komen sy langhsaem / so eyndigt den Winter langhsaem: maer nu plegen de Kranen en wilde Gansen te komē.

Benedictus-wortel.

Benedictus wortel, en hare kracht.

Welruyckende Benedictus-wortel / heeft haer edelen reuck op het krachtighste in de Lente / bysonder in Maert / dan sal men de selve graven / wel suyveren / reynigen / en drogen / men hanghtse daer na in wijn / waer van den wijn soo lieflijcken reuck en smaeck krijght / datse lijf en ziel verheught.

Hier van voor twee stuyvers poeyer ingenomen / doet wel sweeten / ende is een singuliere remedie tegens de aenkomende koorts.

Slangen vergaderen.

Wanneer men de Slangen vanght.

De eerste Slanghen in de Lente zijn de best / daerom wie slangen steen by haer soecken wil / en haer vet of vlees / of tongh hebben / om tot medicijnen te gebruycken / moetse nu soecken. In April en Mayo werden sy vol eyers / dan zijnse soo goet niet / hoewelse dan noch wel gesocht worden: men slaetse met een hasel-roede datse niet voort konnen / en dan doet men met de voet het fenijn wegh / het welck geel en groenachtig is / en van haer staert bewaert wort. Daer nae kan men met haer om gaen / na dat het een belieft: De slang is listigh / sy kan aen de ooghen van een mensch wel sien of hy schroomachtigh is of niet: sy vlucht voor den stouten / en sose haren vyant niet ontloopen kan / slingert sy 't geheele lijf om 't hooft / dat sy maer met de staert de tongh beroert / en de selve vergiftight / daer kan sy u eerst mede schaden / soo ghy het niet voorkomt / waer de Slangen goedt toe zijn / soud' te langh vallen hier te verhalen.

Hasel-slanghen zijn seer kostelijck en nut-lijck.

Wanneer u een witte Slang voorkomt / (gelyck somwijlen geschiedt / wanneer men rontom d'oude Hasel-struycken en boomen gaet / want sy haer woningh gaerne by de wortelen der selver hebben / of oock wel in oude timmeragien / en worden Hasel-slangen genoemt) so grijpt haestig toe en vanghtse / want sy sal u niet doen / en heeft oock gheen fenijn by haer / of slaetse maer met een Haselen roede / so sterftse terstont; kond ghy soo een bekomen / so hebt ghy groot geluck: want men kan daer een groote somme gelts voor krijgen. Hoe 't komt / en of het natuerlick zy / kan ick niet weten / sy zijn gaerne om de menschē: men laet de tongh in goud setten / en men draegtse om den hals: wanneer daer op de tafel vergift in de spijse is / begintse seer te sweeten: 't vleesch en vet zijn seer gesont in hooge dingen / daer ick niet van schrijven magh: de Kroon welck sy op het hooft dragen / is oock een edel dingh: daer zijn veel verborgentheden in de natuer.

Van Vlas.

Indien ghy voor de Winter gheen Landt tot het Vlas bereyt hebt / soo doet het noch in dese maent / soo ras de sneeuw daer of is / en men met de Ploegh in d'aerde komen kan: maer men moet daer te voren kleynen en wel verrotten mest onder ackeren / die onder de aerde wel verrot / en door Godts genade den acker vruchtbaer maeckt: maer wanneer men out zaet heeft van 3 of 4 jaren / gietmen daer een

een

een kannebier of twee op / twee dagen voor het zaeyen / en het sal goet Vlas geven.

Van Paerden.

De Paerden wel te voeren.

Men sal de Paerden somwijlen nu oock een bos Wicken in de Keussen leggen/ en te eten geven/ dat sy sterk uyt de winter komen: want tegen de Lente gaet haren arbeyt weder aen/ met mest op het Landt te brengen/ ploegen/ eggen/ en diergelijcken.

Van Boomen.

Boomen in de Maert om te graven.

Doet de aerde rontom de boomen open in Martio/ en giet water in de groef/ houd de wortel alsoo vochtig/ tot datse bloeyen/ soo sal haer geen rijp of vorst schaden. Item in de volle Maen moet men de griffels afsnijden/ en deselve in de kelder in sant of aerd' verbergen/ tot de volgende nieuwe Maen toe/ dan setmen deselve/ soo veel daghen als men voor de Maen griffelt/ in so veel jaren draegt een boom: men moet de oude boomen oock in de Lente/ of begin van April/ 't mos en vuyligheyt af wrijven/ soo wassen sy soo veel te beter.

Men pleegt oock in dese maent de water-scheuten van de groote boomen te snoeyen/ welck men dieven of rovers noemt/ om dat sy geen vrucht dragen/ en de boomen het beste sop ontnemen. De water-scheuten worden oock jemkoth, suygers in 't Hebreeus genoemt/ van janak, hy heeft uytgesogen.

Ick moet hier noch een konst-stuck van het griffelen leeren/ daer ghy wel op letten moet: want so ghy griffels neemt van jonge boomen/ die noyt ghedraghen hebben of ghebloeyt/ soo bloeyen de selve boomen nimmermeer/ of dragē geen vrucht. Dit is met der daet alsoo bevonden: maer wilt ghy goede weldraghende boomen hebben/ soo snijt de griffels op het Jaer als de boomen wel ghebloeyt/ en wel gedragen hebben.

Van Mariæ verkondingh.

Het weder aen te mercken op Mariæ verkondingh.

Het is van de ouden geobserveert geweest / wanneer het op desen dagh vroegh voor der Sonnen opgang een schoon en helder weder aen den Hemel was/ en de sterren klaer schenen/ datter dan een goedt jaer te verhoopen was/ om datter voor alle dingen goet weder plag te wesen. Wat men op desen dagh griffelt / sal oock wel beklijven. Desen dag wort oock een dagh van wonder ghenoemt: want men schrijft dat de Werelt op desen dagh geschapen soude wesen.

Adam en Eva souden oock op desen dagh geschapen zijn.

Christus soud' oock in 't Lichaem van Maria ontfangen zijn.

In de Lent is Abel van Cain verslagen/ en Isaac van Abraham gebracht tot de slachtingh.

Item / Joannes de Dooper van Herodes onthooft.

Van de blaeuwe Violen.

Blaeuwe Violen.

De Violen hebben haer naem van Violentia odoris, dat is de kracht van haer reuck / daer sy seer mede uytsteken. De bladeren der selver zijn kout en vochtigh van natuer/ gelijck oock van de geele/ witte en bruyne/ waerom sy een dunnen kamergang maken: maer wy handelen hier bysonder van de blaeuwen. Sy verdrijven met haer reuck de dronckenschap / om dat sy een matelijcken en lieflijcken reuck hebben / welck de herssenen sterckt/ dat de dronckenschap de selve niet lichtelijck bevanghen kan: wanneer de mensch stercke Herssenen heeft / soo kan hy wel droncken worden. De violen zijn van eē koude natuer/ en verkouden de herssenen / waerom sy niet toelaten dat de warme dampen in het hooft klimmen.

Kracht der blaeuwe Violen.

De blaeuwe Violen verdrijven en stillen de hooft-pijn / wanneer deselve van een warme oorsaeck komt / want de koude der Violen wederstaet de wermte.

De

De selve zijn oock seer goet voor de vallende sieckte / nademael de reuck der selve de herssenen sterckt / en de vallende sieckte van de verstoppingh der span-aderen komt.

Die hardtlijvigh is/koken Violen met water en honigh / en gebruyckt het. Het selve doen sy oock wanneer sy met suycker gheweeckt / en in een glasen fles in de Son gheset worden. Het zaedt der selver drijft de vrucht af/dood de wormen/ verwarmt de lever. Dese bloemen zijn groen krachtiger als gedroogt / daerom versachten sy met haer koude de hitte der herssenen/ versterken de Spiritus animales, en makense slapende/ sy temperen/ verquicken/ stercken/ en ververschen de herssenen : Violen-suycker sterckt het hert/houdt den buyck open/stilt pijn in de zijde/ en helpt de kinder hooftpijn/van hitte comende.

Daerom sal een goet Huys-vader maken/ dat hy Violen-sap/ ghecomfijt-water/ syroop / edick / en andere dingen die men daer van maeckt/ in sijn huys heeft / en de selve vergaderen/ als oock de wortelen.

Van Kruyden die in dese Maendt vergadert moeten worden.

In dese maendt sal men vergaderen Hoender-darm / Hool-wortel/ Sleutel-bloemen / Violen / Luyskruyt/ de rode bloessem aen de Hasenoteboomen/welck sy hebben eer het loof uytkomt/ 't Hierlienboom/witte en swarte Nieswortel/kleyn Vijfvinger-kruyt/ Slee-doorn / Kruysbessen/ Ipen-boom/ Longenkruyt/ Hasel-wortel / Benedictus-wortel / Hane-voet/Gundelbesien/Drievuldigheydts-bloemen / Gulden-leverkruyt/Duytschen Peper/rode Anemon/Hyacinthen/ Vijghe-bladers/ Eppigh / Kruys-kruydt / Wijdenboom/Pestilentie-wortel. Men vergadert oock Warmoeskruyt/om sap en water van te maken. Item/men vergadert oock Aerdt-roock in het begin der Lente/ dewijl het noch bloeyt/en aen het eynd' wanneer het vol zaedt is.

Al wat men van kruyden / bloemen/ vruchten en zaden tot medicijnen vergaderen wil / moet men doen in 't afnemen der Maent / want op die tijdt zijnse beter/ legghen langer/ en zijn duurachtiger. In het afgaen des Maendts moet men de kruyden vergaderen.

Nicotiana.

Omtrent Maria verkondingh/soo ras de zaey-tijdt aenkomt / sal men de Nicotiana in den Hof op een vet bedt zaeyen/ want het een edel kruyt is/ en oock wonderbaer/ en verbriest oock niet lichtlijck/ maer gaet langsaem op. Dit kruydt sal een goedt Huys-vader oock in sijn huys hebben/want het sap daer uyt gedruckt/ en in een wonde gedropen / heelt geweldigh : men magh de uytgedruckte bladeren wel mede op de wonde legghen. By dit kruydt sal men de groote wonderen Godts bedencken/ om dat het uyt de alderkleynste zaden gezaeyt zijnde/ so groote struyck voortbrenght / jae hoogher als een man / een steel soo dick ghelijck een arm/en schoone bloemen. Hier mede kan verghelijcken worden dat Marcus seydt van het mostert-zaedt/ dat daer een boom van wast/ wiens tacken de voghelen des Hemels tot een nest zijn. Het kan wel wesen / dat in Judea dat kruydt hoogher wast als in dese Landen/om dat het een Lant vruchtbaerder tot het selve dingh is/ als een ander. Daer zijn plaetsen in Oost-Indien daer de besien van de Druyven soo groot zijn/ als onse gemeene witte Pruymen. Alsoo zijn sommige Engelsche honden en schapen grooter / als veele Berghsche en Merckische Koeyen. Nicotiana of Tabacum.

Het water dat op het Winter-zaet staen blijft/beschadight het selve niet tot op Maria verkondingh : maer wan-

wanneer het daer langher op staen blijft/ schadight het selve.

Van de Byen.

Hoemen de Byen onderhouden sal.

Hoewel sommighe niet willen dat men de Byen over Winter spijsen sal: want sy beelden haer in / dat het te veel moeyten is / so is het noodigh dat de jonge Byen / die men eerst op dit Jaer in den korf doet/ de Winter over tot May toe te voeren: want sy konnen op dien Somer so veel niet in hare korven brenghen / datse daer 's Winters van leven konnen / bysonder wanneer het zwacke en kleyne zwermen geweest zijn: maer wat oude Byen zijn/ laten sommige den Honigh over de Winter by haer / en snijden de selve eerst in de Lente: want wilmense inden Herfst snijden/ soo moet men haer evenwel soo veel Honighs laten / daerse 's Winters van leven konnen: maer op de jonge Byen moet men letten / dat sy des Winters niet van hongher sterven/ tot op Walburgh / want daer nae konnen sy de kost krijgen.

Van Ael.

In de Lente wert veel Ael gevanghen / bysonder wanneer de Huyslupden Erwitten en Haver ghezaeyt hebben/ welck sy gaerne eten/en komen dan op het groene zaedt / daer most men haer dan wellekom heten/ en naerstigh op haer passen.

Van de Aelen weet ick niets goets te schrijven / als datse nerghens toe dienstigh zijn / naer 't segghen van Varro, eensdeels om dat sy suspect zijn van met de Slangen te spelen: anderdeels oock om dat sy schadelijk zijn aen Gravelachtighe en Podagrische: maer soo immers yemandt hier toe lust heeft / moet hy de steert en 't hooft afsnijden/waer in't fenijn mocht wesen / ende als de graet daer uyt is ghereten / sal hy eerst in Wijn opgekoockt/ en hier na met een sause ter tafel gebracht worden.

Van Boonen te steken.

Boonen te steken.

Deselve plaghmen in 't laetst van de Maert in de Hoven rondtom de bedden te steken: men legtse eerst een dag of twee in't water/ daer na steekt men met den duym een gat inde aerde/en steeckt de bonen daer in/en bedeckt de selve met aerde boven haer: men setse niet wijdt van malkander/ want sy niet veel plaets nemen.

Van witte Kool.

Men zaeyt de selve in de Goedeweeck/en verplantse op Urbaen/een el en een half van malkander / datse malkander niet verdrucken/ over dry weken daer nae hooghtmen de selve weder aen/en omhackt de aerde daer onder los: de planten moeten op plaetsen ghesett worden/ daer voor de middagh gheen of weynigh Son komt: want sy de Son den geheelen dagh niet verdragen konnen.

Van Calmus.

Calmus.

Neemt een versche Wortel / een weynigh inde Paesch-weeck: (want dan plaghmen de selve te versetten) sy hebben groene vlecken / welcke uytwassen/ snijdt de selve af/en setse in de aerde/ gelijck andere dingen/of dat de groent boven een weynig uytsteeckt so ghy wilt / soo wast het daer boven over / gelijck een schelp: men set hem in goede vette swarte aerd'/ ende moet dickwils begoten worden.

Van de Swaluwen.

Welck de beste van de Swaluwen-steenen zijn.

Als de Swaluwen komen/ is 't de ghewisse Lent / waerom men den warmen tijt voor handē heeft / want dese vogel soo voorsichtigh is/ dat hy niet te vroegh komt. In de maghen der Swaluwen vindt men twee steenen/ den een wit / welck van 't wijflijck / den ander roodt / welck van 't mannelijck gheslacht is / en grooter kracht en werckingh heeft dan d'ander. De beste zijn / welck men van de jonge Swaluwen krijght/ eer sy

sy uyt de nesten komen / en d'aerde aenroeren. Daer is een kruyt / dat men van wegen de Swaluwen chelidonium noemt / als de Swaluw komt/so wast dat kruyt/en alsse weder wech gaet/ vergaet het : en wanneer de jongen der Swaluwen blint worden / soo wordense door dit kruyt weder tot haer gesicht geholpen. Dit kruyt is tweederley / de groote en kleyne Gou- of Schel-wortel.

Nota, een remedie voor de Hart-hoorighe.

Neemt van dese Schelwortel/Angelica / ende Huys-loock / die op de daken/ of op de huysen vande Huyslupden pleeght te wassen / in 't Latijn genaemt Herba Jovis ; Hier van sult ghy nemen van yeder een handt vol van de bladeren / en die kleyn gesneden hebbende/ sult dit te samen in anderhalf mingelen regenwater sieden tot datter een pint verzoden is ; het decksel / dat op den aerden pot moet legghen / die nieuw sal zijn/ sal doorboort zijn in 't midden de groote van een noot / maer in 't zieden moet het decksel en het gat dat in het decksel is/ met suurdeesem toe-ghesmeert worden ; en als 't nu genoegh gezoden heeft/sal men 't gat van het deksel opmaken / en door een trechter de wermte in d'ooren ontfanghen / soo warm als men 't lijden kan / twee a driemael daeghs/ met een amelaken over 't Hooft gehanghen/ al had ghy 't een Jaer gehadt/ 't sal beteren.

Van de Spinne-webben.

Wat de Spinne-webben beduyden. Als de Spinne-webben sich in de Lente op de velden vertoonen/ soo komt in de selve Somer gemeenlijck een Pest.

Wat een naerstigh Huys-vader in dese Maendt doen sal.

Wat men in Maert doẽ moet. In't begin deser Maendt sal men de Willigen snoeyen/ om de thuynen te verbeteren / oock de jonghe spruyten / welcke onder aen de Boomen wassen / als oock aen de stam uytspruyten/ want sy zijn dieven/ die de Boom haer sap ontsteelen.

De Willigen moeten tijdtlijck geknot worden / eer 't sap daer te recht in komt/ waerom eenige 't selve in 't eynd' van Februarius doen / en het moet in de nieuwe Maen geschien/ so wassen sy haest weder uyt/en worden oock haest langh.

De tacken of steken welck men planten wil/ moet men met een eynd in 't water leggen/ en daer in uyt laten spruyten / daer na verplant men de selve. Als de selve steken een jaer of twee ghestaen hebben / sal men de selve knotten/soo wassen daer schoone Willigen van.

Nota : Als de Willighen gheknot worden / hout dan daer eenige palen uyt/en slaetse tot palen in de tuynen/ soo spruyten sy fraey uyt. De afgehouwen Willigen sal men niet haest versenden / maer by malkander binden/en over eynd setten/en alsso twee of drie weken laten staen / dat sy wel uytdroogen / en alsoo staen laten tot aen de Somer zaey-tijdt / en daer na te voren in 't water legghen/ eermen daer mede tuynt.

De opschietende Willighen laet men wassen / en ghebruycktse tot palen : want sy zijn soo goet als eyckken/ en duuren alsoo langh.

Men verplant oock de wilde veldroosen of Eglentier/drie of ses dagen voor de volle Maen / drie Jaer nae malkander/ soo dragen sy op 't derde jaer / en zijn daer nae altijdt vol lijfverwige Roosen / welcke seer schoon ruycken : men mach oock Eycken- en Elsen-bomen planten : men plag oock in Martio de Hop te leggen/ de Karpers in de vyvers te setten/Wicken en Erwitten drie dagen voor de nieuwe Maen te zaeyen / als oock Pee-rapen/ omtrent Iudica of Annunciationis Mariæ.

Van

Van de Verckens.

Op dat de Verckens niet sterven.

Men leght terstont na Paesschen Angelica met de wortel/inden dranck der Verkens / en wanneer de kracht daer uyt is / werptmen deselve daer uyt / en leght daer wederom ander in/ doet dat een geheel Jaer door/ so sterven geen Verkens.

Van de jonge Gansen.

De Gansekens op te trecken.

Wanneer men de Ganskens een weke of twee met broodt-kruymen gespijst heeft/moet men haer daer na mout geven/ of geweyckte garst/ die weeck is / 't welck sy wel verdragen mogen. Men moet haer 's morgens wat zout met assche geven/ op dat sy dat jaer niet sterven. Jonge netelen met kley gemenght/ zijn haer oock gesont. Men pleeghtse oock haest te teeckenen / op datse niet verlooren worden / men druckt haer een weynigh was op den kop/ of men teeckentse met een mes of schaerken aen de voeten.

Van Mispelen te griffelen.

Men moetse een dagh twee of drie voor de nieuwe Maen in Maert op haeghdoornen griffelen.

Mispelen te griffelen daer geen steenen in sullen zijn.

Ghy sult nemen het tacxken / dat ghy griffelen wilt/en setten 't onderste deel boven / ofte het bovenste deel nederwaerts / en ghy sult hebben Mispelen sonder steenen/ prob.

Van de Koeyen waer te nemen.

Wanneer 't warm begint te worden / pleghen de Koeyen niet wel te vreden te zijn / want sy willen na de weyde / daer men haer wel te eten moet geven goet hoy / met eenighe groente onder gesneden.

Wanneer 't in Februario kout geweest is / moet men de Hooven of Thuynen in dese maent toestellen / wanneer de overvloedighe vochtigheydt in den Acker verteert is: en Kappers/ Petercely / Kars/ vroege Pee-rapen / in 't laetste quartier setten. Men moet de Mol-hoopen en Muys-hoopen slechten / griffelen / Erwitten / en Haver zaeyen/ en in 't eynd' deser maent/ Hennip en Boonen. Men verplant dan oock Salie/ Wijn-ruyte/Timiaen/ en diergelijcke Hof-kruyden.



4. S. Ambrosius, Desen is eerst geweest een Politijck Gouverneur / en Richter van Liguria / daer na is hy Bisschop geworden te Mylan / welck Ampt hy aldaer bedient heeft 26 Jaren / met alsulcken stantvastigheyt / dat hy oock den Keyser Theodosio heeft onderstaen te verbieden der Heyligen vergaderingh / overmits een onredelijcken doodt-slagh / van 7000 menschen te Thessalonica begaen / tot hy wederom waerachtige penitentie sijns levens bewesen soude hebben. Daer na van den Keyser Valentiniano belast wesende uyt den tempel te wijcken / en den selven de Arrianen in te ruymen / heeft niet gewilt / maer liever gehadt als ballingh uytghe-worpen te werden. Hieron. in Chron.

7. Egesippus, is geweest een Joodsch Kerckelijck History-Schrijver / die naest der Apostelen tijdt geleeft heeft / en de Joodsche Historie van Matathia, tot den eynde der Joodscher Krijghen toe beschreven heeft / daer nae heeft hy de Historie der Kercken van Christi tijden af / tot sijn tijt toe schriftelijck vervolgt / en onder Anicetus te Romen gekomen wesende / is aldaer gebleven tot Eleutherium toe / en op desen dagh gestorven. Pet. de Nat. lib. 4.

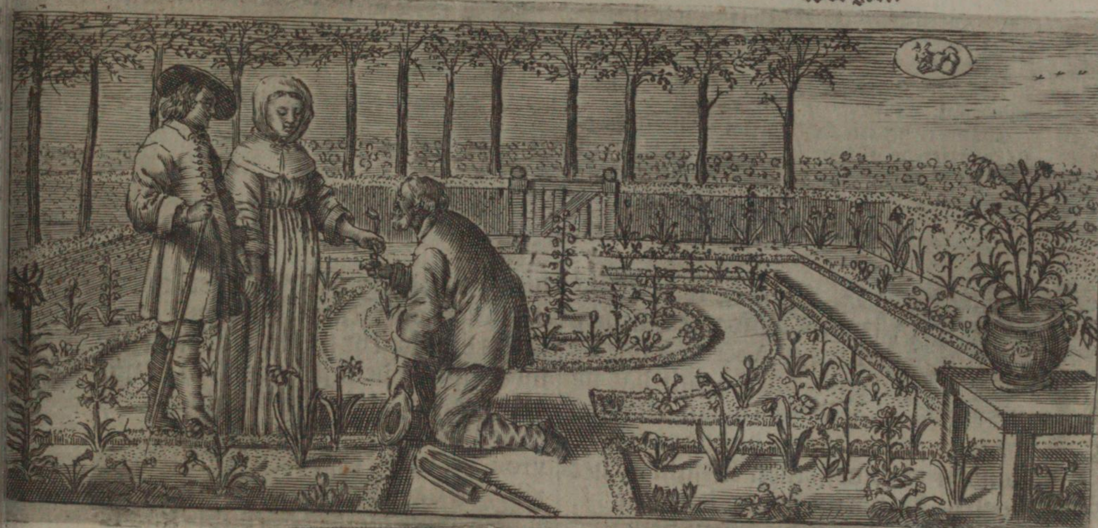
8. Dionysius, Bisschop tot Corinthen / heeft geleeft ontrent het Jaer 174 / was begaeft met seer groote geleertheyt / heeft de Kercke Christi met een sonderlinge getrouwigheyt geregeert / oock Brieven geschreven aen andere Bisschoppen / in de welcke hy haer bericht doet van 't ware geloof / met wederleggingh van de dwalingh / die doen ter tijt opquam / is gestorven op desen dag te Corinthen. Pet. de Nat.

14. Tiburtius, Valerianus, en Maximus, zijn Martelaren geweest / en onder den Keyser Alexandro en Almachio Oversten / om de belijdenis des gheloofs / gheslagen / en daer nae onthooft. Pet. de Nat. lib. 4. cap. 57.

23. Georgius is gheweest uyt Cappadocia / en geworden zijnde een Overste van Soldaten / heeft hem dapperlijck tegen de Afgoden gestelt / zijnde oversulcx gevangen ghenomen onder Diocletiano, is sijn Lichaem met scherpe haecken van een ghe
trocken / met brandende kalck overgoten
daer na swaerlijck gepijnight / en eynde
lijck met den sweerde in stucken ghehou
wen / in welcke tormenten hy al niet be
sweken is / maer in sijn belijdenisse stant
vastigh gebleven tot den eynde toe. Pet. d
Nat. lib. 4. cap. 8. 1

24. Adelbertus, is eerst opgetogen in de goe
de Letteren te Fulda / daer na heeft h
aengetogen 't Habijt eens Monnicks / e
hem begeven na Praag / alwaer hy is Bi
schop ghewozden / maer siende dat de In
woonders gheheel hart / en onbekeerlijc
van herten waren / blijvende hangen ae
de Afgoderye / is na Roomen ghetoghe
Daer na weder geroepen zijnde van Bo
leslaus den Oversten / is na Bohemen we
der gekeert / maer hy bevindende dat sy i
haer Afgoderye voort voeren / niet tege
staende sijn neerstigheyt in de Leere / hee
haer wederom verlaten / ende is na Hu
garyen getoghen / en van daer na Polen
alwaer hy een nieuw Bisdom verkrege
heeft / eyndelijck is hy tot die van Boru
sen gegaen / alwaer hy der Heydenen Pri
sters tot vyanden gekregen heeft / die he
gedoodt hebben. Anno 995. Pet. de Na
lib. 4.

25. Marcus Euangelist, is een uyt de 70 Di
cipelen Christi geweest / heeft sijn Euan
gelium beschreven in sulcke ordre / als hy
van den Apostel Petro ontfanghen heeft
dit is gheschiet in Egypten / op het tiend
Jaer na Christi Hemelvaert: daer na i
hy gereyst na Alexandrien / alwaer hy ee
treffelijcke Kerck opgericht heeft / is dae
na tot de Cyrenæos Pentapolitanos ghe
reyst / heeft aldaer Christum gepredickt
ende ten hooghsten de Afgoderye der Hey
denen ghestraft / waer over sy hem ae
handen en voeten gebonden / langhs de
Straten gesleept / sijn Lichaem en Hoof
tegen de Steenen gheslagen / en in stucke
ghehouwen hebben / tot hy eyndelijc
den geest ghegeven heeft. Epiphan. lib.
cont. hær.



	Nieuwen stijl.	Son op ur.	mi.	Son onder ur.	mi.	Ouden stijl.		dag des jaers.
1	Theodora.	5	18	6	42	22	Paulina.	91
2	S. Theodosius.	5	16	6	44	23	Theodoric.	92
3	Christianus.	5	14	6	46	24	Quirinus.	93
4	S. Ambrosius.	5	12	6	48	25	Maria Boodsc.	94
5	Eusebius.	5	10	6	50	26	Olympia.	95
6	Celestinus.	5	8	6	52	27	Jeremias.	96
7	S. Egesippus.	5	6	6	54	28	Malchus, Prisc.	97
8	S. Dionysius.	5	4	6	56	29	Eustachius.	98
9	Procopius.	5	2	6	58	30	Gideon.	99
10	Ezechiel.	5	0	5	0	31	Samuel.	100
11	Leo Papa.	4	58	5	2	1	Theodora.	101
12	Julius Abdias.	4	56	5	4	2	S. Theodosius.	102
13	Justinus.	4	54	5	6	3	Christianus.	103
14	S. Tiburt. Val.	4	52	5	8	4	S. Ambrosius.	104
15	Quiriacus.	4	50	5	10	5	Eusebius.	105
16	Calixtus.	4	48	7	12	6	Celestinus.	106
17	Rudolphus.	4	46	7	14	7	S. Egesippus.	107
18	Valerius.	4	44	7	16	8	S. Dionysius.	108
19	Hermogen.	4	42	7	18	9	Procopius.	109
20	Sulpitius.	4	40	7	20	10	Ezechiel.	110
21	Fortunatus.	4	38	7	22	11	Leo Papa.	111
22	Cajus.	4	36	7	24	12	Julius Abdias.	112
23	S. Georgius.	4	34	7	26	13	Justinus.	113
24	S. Adelbertus.	4	32	7	28	14	S. Tiburt. Val.	114
25	S. Marcus.	4	30	7	30	15	Quiriacus.	115
26	Marcellus.	4	28	7	32	16	Calixtus.	116
27	Anastasius.	4	26	7	34	17	Rudolphus,	117
28	Vitalis.	4	24	7	36	18	Valerius.	118
29	Sibilla.	4	22	7	38	19	Hermogen.	119
30	Martianus.	4	20	7	40	20	Sulpitius.	120

Alle opmercking in April.

In dese Maendt is den dag 12 uren 56 minuten langh/ het begint na 4 uren te dagen/ en 's avonts te half 8 doncker te worden.

Ploeghen / zaeyen/ planten.

Purgeren en laten/ die gesont wil wesen. Matig in dranck en spijs.

De Stier is koudt/ doch matigh/ en behoorigh tot de aerde.

Daer in is het goedt hylicken / kinderen teelen / timmeren/ koopen en verkopen/ zaeyen en planten / Hoven bouwen.

De Son gaet in de Stier.

De kinderen in dit teken geboren / hebben lust in ackers/ weyden/ hoven / in ghesanghen/ snaren-spel / Astronomia/ tot hoovaerdye/ en schoone kleederen/ gastmalen en spelen / boerten en quellen / tot de wijven hebben sy gheen geluck.

Maer so haest sy tot hare jaren komen/ werden sy rijk/ hebben weynigh vreugt / maer veel nijdin-

Eten en wercken in April.

Men moet de landen/ de Winter over/ sonder water laten leggen/ soo het mogelijck is.

Sout te koopen om over Somer te gebruycken/ op dat het ingesoutene niet verderven sal/ het welck men tot den bouw van noode heeft.

Wat men in de voorleden Maendt van wegen 't onweer niet heeft konnen doen / dat moet men nu in 't werck stellen.

De kruyden en vlacke landen in het laetste quartier laten roeren.

Laet de Lammeren hamelen omtrent Paschen.

De schapen moetmen omtrent Pacsschen in warme Sonne-schijn wassen.

Het Vee weder uytdrijven/ nae ghelegentheyt van gras en hoy.

Laet de mest te samen werpen / na een regen/ of anders in 't laetste quartier / soo rotse beter.

De wol van de schapen in 't laetste te verkoopen.

nijdingen en vyanden/ komen tot groote staten/ en zijn tot geestelijcke luyden wel genegen.

Wanneer 't dondert als de Maen in de Stier is / beteeckent dat het Kooren en Garst schade lyden sal.

Wanneer het om S. Marcus het naeste laetste quartier de Maen met Saturnus te samen gevoeght worden / soo sal den Wyn niet wel gelucken.

Indien 't de warmte toelaet om te scheeren.

Netelen onder zandt gehackt/ en de Hoenderen t'eten gegeven / doen veel eyeren leggen.

't Lijnwaet moet op de Bleyck leggen wanneer de Boomen beginnen te bloeyen.

Waer April van genoemt wordt.



DE Maendt van April wordt genoemt van het Latijn Aperire, dat is open doen / om dat de aerd' sich opent/en alles doet groenen. Item de boomen doet bladen en bloessemen krijghen / het welck de baringh der boomen is. Daerom hebben d'Ouden hem met een bloem in de hant geschildert/ om dat in dese Maent veel bloemen uyt der aerde wassen/ daerom sy de Goddin Venus toege-eygent is / om dat d'aerde haer met so schoonen groente/ bloessemen en bloemen oppronkt.

De voortbrengingh der wassende dingen/ is niet alleen aen d'aerde geordonneert / maer oock aen alle ghevogelt/ en dieren.

Aprils lucht is ongesont.

In dese maent schept hem Somer en Winter / daerom beginnen sich alle Creaturen te paren en gaeyen/ en het is quaedt weder / en een boose schadelijcke lucht.

Van Taurus of den Stier.

Wanneer de Son in Tauro komt.

Op den 15 dagh deser Maendt gaet de Son in Taurus, dat is in een kout teken/ doch matigh. Item/'tis een wijflijck / natuerlijck noords / melancolisch en scherp teken / het welck over den hals en keel der menschen regeert.

Van der Sonnen warmt, in dese en eenige volgende Maenden.

Waerom de Son in de Somer warmst schijnt.

Men moet mercken dat de Son in April/ Majus/ Junius / Julius en Augustus / warmer schijnt dan op andere tijden van't jaer/ uyt oorsaeck dat sy dan hooger is / en naerder boven ons hooft staet: Daerom heeft hy op de selve tijt meerder en stercker werckingh / dewijl hy oock in de vijf hemelsche Dodecatemoriis loopt/ als in den Stier, Kreeft, Leeu, en Jonghvrou, die meest warm en heete tekens zijn / en hare stralen ras op de aerde vallen laten/ dat sy ghedubbelt worden/ en dubbelde kracht krijgen.

Van Gesontheyt.

In dese maent sal men weecke spijsse / als Lams-vlees / Hamel-vlees/ gebacke Visschen/ &c. eten / en goeden dranck drincken / wijn/ of goedt klaer bier / men sal geen quade kost eten/ of compost drincken / om datse oorsaeck van 't quaet bloet zijn: men mach in dese maent de mediaen-ader laten/ en oock wel koppen setten. In 't begin van April/ wanneer dat ongestuym/ windig/ floordigh/ en regenachtigh weder begint / worden veel sieckten in de menschen verweckt/ en bysonder by de Catharosi/ Apoplectici/ en diergelijcke menschen. Daerom moet een yder neerstigh opmercken/ dat hy dese sieckten voorkomt.

Oock is 't in dese maent goet/ dat men het lichaem wel oeffent en beweeght / ghelijck in rijden en dragen geschiet/ oock is het goet ader-laten aen alle deelen des lichaems/ uytgenomen aen den hals en keel. Item de long-ader/ sonderling is 't goet aderlaten/ wanneer de maen in Tauro is/ en dit kan men alle Jaer wel uyt de ephimerides in den dodecatemorio vernemen / oock wascht en neemt

Aderlate goedt in April.

in het lijf der menschen op dese tijdt het bloet en Plegma aen.

Van Palm-dagh.

Is desen dag schoon en helder / so heeft men ghemeenlijck een goedt vruchtbaer Jaer.

Venckel-zaet te zaeyen.

Venckel te zaeyen. Men plagh 14 dagen voor Paesschen Venckelzaet te zaeyē / om daer na den Winter over te staen. Maer wilt ghy groote / liefflijcke / en soete Venckel hebben / soo neemt Vijgen / snijtse op / en legt van 't Venkel-zaet eenige korlen in een Vijgh / en plant die Vijg alsō met het zaet in d'aerde.

Van Vogel-vangst.

Dewijl men de vogels niet schieten magh in langen tijt / kan men gaen soecken de nesten / om daer Jongen uyt te halen.

Van Rind-vee.

Omtrent dese tijt ruylt het Rindvee seer / daerom moet men een weynigh te naerstiger oppassen.

Van de Amandelen.

Wanneer de Amandel-korlen geset worden. Men mag na 'teerste quartier deser maent / de Amandelen uyt haer schelpen nemen / en in sandtachtige plaetsen / een vinger diep in de aerde setten / en boven met aerd' toedecken / datse van 't weder niet beschadigt worden. Men moet daer sachtjes mede omgaen / datmen daer boven 'tuytspruytsel niet van stoot. De selve wascht op 't eerste jaer omtrent een el en een half hoogh.

Van de Muysen.

Wanneer den Huys-man afghedorst / en de schuer ledigh gemaeckt heeft / en daer veel reghen in April komt / komen de Muysen met menighte in de huysen / uyt vreese van den regen / en als sy buytē niet meer vinden / moet een goet Huys-vader wel naerstigh op haer passen.

Om de Muysen te verdrijvē / neemt 4 of 5 levendige Muysen / doetse in eenen nieuwe aerde pot / ende stoockt daer eē vyer onder op de plaetse daer sy zijn / en de andere sullen verlopen.

Van de Kick-vorssen.

So lang de Vorssen voor S. Marci quacken / soo langh moeten sy na S. Marcus swijgen.

Van jonge Hoenders.

Hoenders ghesonde spijs. Oude en jonge Hoenders zijn seer gesonde spijs / en maken gesont bloet / en temperament / een goede verw / een heldere stemme / en eē welgesteltheyt in het lijf / en hoe wel de Huysluyden de selve so gaern eten als andere / zijnse nochtans de geleerden / en luyden die met de herssenen arbeyden moeten / alder-nootsaeckelijckst. Want sy versterckien de herssenen / en geven een liefflijck voetsel / en maken deselve lustig en bequaem tot alle dingen / bysonder is 't Hoender-nat de menschen seer gesont / en voor al de Melaetschen / die onreyn bloedt hebben / om de vochtigheden weder te recht te brengen. Waer toe 't Hoendersop / de Maeg / Gal / Vet / Vederen / en watter uyt de Hoenders gebrant wert / bequaem zijn / willen wy niet vorder verhalē. Die daer lust toe heeft / leest de boecken der medicijn-meesters. Maer ick moet een goet Huys-vader / welck plasier in Hoenders op te queken heeft / en deselve gaern eet / noch yetwes onderwijsen / welck is dit: Die nu gaern jonge Hoenders eet / 't sy van onsen aert / of Indiaensen / welck mē Calcoense Hoenders noemt / moet voor haer in April en Majus / om dat het dan voor haer noch te kout is / eē bysondere stoof hebben / en deselve daer warm in houden / want in die twee onbestandighe maenden vervriesen sy seer lichtelijck. Jonghe Gansen en Enden mogen beter tegen de natte koude / als de Hoenders. Maer als de Son schijnt laetmense buyten lopen / om datse beter schick hebbē alsse mo-

mogen ſchrabben/en haer koſt ſoec-ken: Maer als men haer altijt in de ſtoof houdt / moet men haer altijdt eten voor ſmijten: want dat jonghe goedt wil altijdt eten.

Dat in April en May de bloeſſems op de boomen niet bevrieſen.

Om de bloeſems voor de Vorſt te bewaren.

Bindt een tou om den Boom / en ſet daer een pot met water by/en laet dat tou met een eynd' in,'t water hangen/daer van ſal de gehele boom verquicken en ververſchen / en de bloeſſem ſal niet doodt vrieſen: maer daer moſt altijt water in de pot we-ſen. Eenighe houden de wortel van den Boom alleen maer vocht met water. Deſen raedt houd' ick veel beter en ſeeckerder dan de ſuperſtitie der Huys-luyden/welk een bant van ſtroo om den boom binden / om den boom daer mede in vruchtbaerheydt te houden: maer wat kan een ſtroo-bant tot de vruchtbaerheydt doen?

Wanneer de bloeſſems in een maent uytbloeyen/ ſo ſal 't Ooft wel gelucken/ maer ſo niet/ ſal 't anders zijn. Als de krиecken / en andere Kerſſen wel bloeyen/ſoo ſal de Rogh en Wijnſtock oock wel bloeyen.

Kruyden die men in April ſoec-ken moet.

Kruyden die in April vergadert worden.

In April ſalmen ſoecken Aerdt-beſien-kruyt / Agley-wortel / Bog-bloem / Sleutel-bloemtjes / Wond knof-loock / Haſel-wortel / Elſen-boom/ Aſphodelum marinum, dat is een gheſlacht van Goudt-wortel / Amandel-boom / witte en ſwarte Nies-wortel/ Borage/ Hons-draf/ Opevaers-neb/blaeuwe Mey-rooſ-jes / Bercken-boom / Caſtanien-boom / Camillen / geele Nageltjes/ gulde Leverkruyt/ blaeuwe Lelien/ Luys-kruyt/ Eycken-boom/alder-ley Steen-breeck/Willighen-boom/ S. Jans-druyſjes/Hane-voet/kley-ne Wald-wortel / Slee-doorn / on-ſe L. Vrouwen Lelien/ Kerſſen en Pruym-boom/Miſpelboom/ Note-boom/Aerd-note/ ſure Klaſſen/Pe-ſtilentie-wortel/allerley Perſick-bo-men / Peonien / Roſen/ allerley Ra-nunculi/ kleyn Vijf-vinger-kruydt/ Wolfs-melk/Kruysbeſien/Winter-violen/Miſpelen/Gras-bloemē/&c.

Voor de Motten.

Tot de ſelve is niet beter te ghe-bruycken als Valeriana, in de Lente gegraven/ gedrooght / en by de klee-deren in de kas geleydt. Tegen de Motten.

So ghy de Motten die ſeer ſchade-lijck zijn / wilt uyt de kleederen hou-den / ſoo laet den bodem van de kiſt met Lijn-ſaet beſtrijcken / en men-gen/ende ghy ſult daer van verſekert zijn. prob.

Van Boomen.

Wanneer de jonge gheſette Boo-men niet wel voort willen/moet men haer wat begieten met het water welk uyt de meſt-val ſijpt / of ander water/ welck uyt vijvers/ ſlooten/ of meſtputten gehaelt wort/oock kan't niet ſchaden daer een weynigh meſt in te leggen. Item bloedt van Vee om de wortelen gegoten / helpt ſeer tot haer vordering/ en maekt ſchoon roodt ooft. Als't de noot vereyſcht/ moet men de Boomen alder-laten: doch ſo een boom wel draeght/ voort hem met een voor tot aen 't hert/ ſoo loopt daer water uyt/ ſlaet 3 dagen daer na een haegh-doorn-nagel / die groen en ſappigh is/ in't ſelve gat: of ſnijt tot aen de aerde van boven een ſnee met een ſcherp mes/ oock inſge-lijcks aen de andere zijde/daer tegen over: maer men magh 't de groote boomen wel 2 of 4 reyſen doen. Het laten is de boomen ſeer goet/want ſy worden alle jaer grooter van ſtam / en 't uytſpruytſel vergaet. Boomen in April te bewaren.

Van de Byen.

Als het warm begint te worden/en de Byen uyt de korven vlieghen/ ſoo ruymt haer den korf/ dat ſe arbeyden konnen. Van Byen.

Van Saeywerck.

Haver vroegh zaeyen. Hoe vroegher men Haver saeyen kan hoe beter/ wantse dan beter kern heeft: Hoe wel 't wat sneeuwt en regent/ kanmen op eenige landen even wel zaeyen/ daer om moet men nae hoecken sien/ die niet seer nat zijn: somwijlē gaet het zaet welck voor de Winter gezaeyt is/ qualijck en langsaem op: maer als 't nu opgaet/ besiet in dese maent/ of korts daer na/ of het oock dick opgaet: want de vorst pleeght het in de Winter in mul en sandige gront/ wel met de wortelen uyt te trecken/ en de swaere winden 't selve wegh te dragen. Die haer op den bouw verstaen/ seggen/ dat als 't koren noch een span van malkander staet/ men 't selve moet latē staen/ en niet weder omkeeren/ om ander kooren daer in te zaeyen: want het stoelt breet genoeg op: maer wanneer 't meer als een span van malkander staet/ moet het weder omgesmeten/ en ander zaet daer in gezaeyt wordē. De oude bou-luyden seggen/ dat de Aprilsche sneeu de santachtige Landen soo goet is/ of zy half gemest waren/ als oock de andere ackers.

Van voeden.

Om dese tijt sal een naerstig huysvader alle jonge Netelen laten uytroeyen/ en op de Solder droogen/ of laten uytdrogen. Item/ het lof van Rapen/ wortelen/ en diergelijcken.

Want de netelen sijn 't vee gesont/ als oock de andere kruyden/ en in de toekomende winter hakt men 'tselve onder de stroo-garven/ en mengt het onder 't hacksel/ en koockt het met malkander in een ketel/ en gevet de beesten warm/ doch niet seer heet/ dat eten sy gaern/ en is hen gesont.

Van de jonge en nieuw-geplante Boomen.

Wanneer dat in Martio/ April en May/ de drooge winden komen/ welck 't aertrijck uytdroogen/ en de vochtigheyt des Winters in de aerde verteeren/ moet men op warme dagen wel op de boomen letten/ diemen des Winters verplant heeft/ want daer komen onder aen de stammen gaten/ daer de locht door komt/ die de wortelen haer sap beneemt. Daerom moet men haer begieten/ en somwijlen met de sijp vande mest te hulp komen/ dat sy levendigh blijven/ en hare wortelen wel schieten.

Van de Rupsen.

Als men de Rupsen in Februario en Martio niet schoon uytghetrocken heeft/ beginnen sy in dese maent/ of in 't eerste van May te leven/ en eten de jonge bladen met de Bloessems op: maer over dagh kan mense niet vangen: want dan wandelen sy rontom de Boomen/ en des avonts komen sy naer Sonnen-schijn weder by malkander/ daer kan men haer dan lichtlijck vanghen en verbranden/ of in 't water smijten/ om de Visschen daer mede te spijsen. Rupsen in April te verdrijvē.

Van Willigen.

Men moet oock in de nieuwe Maen de jonge willigen planten/ na datse in 't water uytgeslagen zijn/ en wel bewaren dat de Beesten haer daer niet tegens schueren.

Van Aerdt-vloyen.

Als de Aert-vloyen de planten af eten/ strooyter maer as en stof van kolen op. Voor de aerdt-vloyen.

Peterselie.

Dese is om dees tijt/ en in de volghende Somer een nootsaeckelijck dingh/ soo wel de wortel als 't kruyt/ en in 't eten en Medicijn goet. Sijn natuer is warm en droogh/ drijft de Urine/ verteert en maeckt subtijl de groove vochtigheden/ sterckt de Maegh/ en maeckt lust tot eten/ breeckt de steen/ sterckt de memorie/ opent de verstoptheydt van Milt en Lever/ is oock de watersuchtige seer gesont/ en nootsaecklijck.

Van de Leeuwericken.

Om dese tijt sal men jonge Leeuwericken opqueken / en haer by haren natuerlijcken sang laten blijven/ of met fraey te fluyten haer wat leeren/ daerse Godts eer mede singhen mogen / maer gheen lichtvaerdighe liedekens.

Van de Gansen.

De oude Gansen mag men in dese Maendt / de eerste mael van hare kleederen berooven.

Van Schapen.

Hoe het Schape-scheeren inde Lent gescniet.

In warme Landen pleeghtmen de Schapen in dese Maent te scheeren : maer men moet wel toesien/dat men haer de wol niet te vroegh beneemt / of datmense nae 't scheeren niet te wijdt van de stal laet loopen : want het is een weeck vee dat lichtelijck bevriest/ en sterft.

Men plag nu oock de Lammeren te slachten/ welck goet voor geleerde luyden zijn / maer voor geen boeren.

Hyades.

Zijn seven Sterren / in de hoornen en mont van Taurus : die plegen met de Pleiades op te gaen/ als de Son inden sesten graed van Tauro is ; haren naem komt van een Griecks woort/'t welck regenen bekent/ maer wanneer dese op / of in December ondergaen / brenghen sy ghemeynlijck regen. De Latijnen noemense Succulæ,dat is jonge Verkens / om dat de Verckens gaerne in't nat zijn : Dese Sterren maken/ dat Somers 't aerdtrijck tegen al te groote hitte der son beschermt wort : om dat de Son dan door sijn kracht het water uyt de Zee treckt / en de vochtigheyt uyt de aerde. Siet daer de wijsheyt Gods. Wanneer op den opgang der Hyaden/ de oude/koude/ onlustige Saturnus mede komt/ soo ist wonderlijck seltsaem Aprils-weder met sneeuw / reghen en allerley onweder onder malkander.

Van Granaet-appelen.

Dese konnen oock wel op dees tijt geplant/ verset en opgequeeckt worden. Men kan de selve op Persick en Pruym-boomen griffelen/gelijck Palladius schrijft.

Van Duyven.

Eenighe willen datmen de Duyven in dese Maent oock wat t'huys voorwerpen/ en t'eten sal geven/ dewijl den Acker nu omgeworpen / en 't Zaedt op 't veldt opgegaen is / en sy niet meer vinden konnen. Maer sy vinden altijdt haere kost wel / als maer de aerd' niet met sneeuw bedeckt/ of toegheyrosen is. En wanneer sy nerghens spijse konnen vinden/vinden sy de selve altijt in't stro/ by 't Vee op de Hofsteden/ so wel als de Gansen en Hoenderen. Maer 's Winters ben ick daer niet teghen/ datmen haer so wel spijsen moet als de ander Vogelen.

Van jonge Duyven.

Alle Duyven zijn tot spijse niet heel ghesont / want sy maecken een Cholerisch / hitsigh / grof bloedt/ 't welck sommighe meer hebben als haer lief is : Daerom kan men daer ook wel licht een koorts van op 't lijf eten/ en bysonder zijnse onghesont wanneer sy gebraden zijn. Men wil oock segghen datmen daer Lazarus van worden sou / als men de selve te veel eet/bysonder een ledigh-ganger die 't niet weder uyt arbeydt. Wilde Duyven zijn altijdt beter en ghesonder dan tamme ; en de jonge veel beter als de oude / en zijn licht om te verdouwen / bysonder die in de Lente en Herfst jongh zijn.

Van jonge Enden.

Om dese tijt kopen gauwe Huysvaders Enden-eyeren / en settense onder de Hennen om te broeyen / op dat sy wat in dẽ toekomenden Herfst t'eten hebben : maer sy houden geen 's Winters over/ om dat sy al te veel van

van voeden souden kosten. Doch die vrouwt/ en een hanteringh doet met beesten en anders/ kan haer oock Winters wel houden/ want sy leggen tijdelick en alle daeg/ en met de eyers kan men 't huysgesin spijsen/ waer water is/ daer zijnse soo veel te lichter te houden. Alleen laet men haer in geen visscheryen gaen: want sy verwoesten het water al te seer.

Van Visschen en Vogelen te vanghen.

Dit geschiedt dese Maent en den gheheelen Somer door: maer men moet oock wel op de Visschen en Vogelen letten/ datmen 't water en de Lucht niet te seer verwoest/ daer zijn Visschen die men sparen moet/ tot haer kuyt voort gekomen is/ en uytgebroept. De vogels moet men oock niet stooren/ wanneer sy nestelen en jonghen broeden: maer als sy hare jongen uytgebroept hebben/ hebben sy geen vry geleyt meer/ dan maghmen haer wel vangen: gelijck Godt selfs sulcks belast/ in het 4 Boeck Mosis cap. 22. vs 6. Wanneer ghy op den wegh een Vogel-nest op den boom siet met jongen/ of op de aerde/ of met eyeren/ en de moeder op de eyeren sit/ so sult ghy niet de moeder met de jongen nemen/ maer sult de moeder laten vlieghen/ en de jongen nemen/ op dat het u wel gae/ en ghy lange leeft.

Soo ghy Visschen wilt vanghen/ volght desen raedt/ voed de Visschen een dagh of twee te voren/ met Haver ende Garst/ op die plaetse daer ghy weet dat Visschen zijn: Neemt daer naer een stuck Kalf-vleesch/ het welck geplettert of ghequetst zijnde/ bindt het in eenen grooten rijs-bos/ los ghebonden/ en laet die sincken/ met een koorde aen lant vast gebonden zijnde/ sy sullen daer met menighte by komen; en daer weynigh dagen ghelegen hebbende/ smijt het net daer over/ en dat sachtjens optreckende/ sult ghy een wonder sien.

Soo ghy oock wilt Angelen/ doet aen d'Anghel de herssenen van een Kalf/ en sy sullen geern aenbijten. Prob.



1. S. PHilippus en Jacob, Apostel: De eerste Philippus na dat hy op den Pinxterdagh den H. Geest ontfanghen hadde/ is nae Scythiam verreyst / om aldaer het Euangelium te prediken / en nae dat hy 't gheheele Scythiam tot het geloof ghebracht hadde / is hy te Hierapolis / een Stadt in Asia / aen 't Kruys gehanghen/ en doodt gesteenight. Jacob, die de Broeder des Heeren genaemt is geweest/ wiert eerst Bisschop binnen Jerusalem / en aldaer 30 Jaren langh Christum gepredickt hebbende/ is gevangen genomen / en eerst gesteenight/daer na hebben sy hem van de tinne des Tempels / daer hy Christo oock getuygenisse gaf/ van boven nederwaerts gestooten / en beenen en armen in stucken ghebroken/ soo dat hy noch half levendigh zynde sijne handen na den Hemel heeft geheven / en eyndelijck met een Volders stok op 't hooft geslagen wesende/den geest gegeven. Euseb. lib. 2. cap. 23.

3. Inventio Sanctæ Crucis. Men schrijft dat op desen dagh / in 't Jaer 325. Helena, Constantini Moeder / na Jerusalem ghereyst is / om te sien de plaetse daer de Salighmaecker des Werelts gheleden hadde en ghestorven was / oock om te sien en op te soecken sijn Kruys daer hy aen ghehanghen hadde/ en dat sy 't selfde door 't middel van een / Judas ghenaemt / ghevonden heeft/ die daer na ghedoopt wesende/ ghenaemt is Cyriacus: De wijse hoe dat Kruys ghevonden is / beschrijft Zozomenus in sijn achtste Boeck Cap. 29.

6. Joannes ante Portam. Desen is gheweest Joannes Euangelist en Apostel, die door last van Domitianus Keyser / is gebonden en gekoort gebracht van Ephesen na Rome/ en nae dat hy aldaer van den gantschen Raedt verwesen was / buyten der Latijnen Poort te sterven / is hy gheworpen op desen dagh in een siedende Vat van Olye/ maer is onbeschadight daer uyt gekomen/ en is alsoo 't perijckel ontgaen. Hier. lib. 1. cont. Iovinianum.

8. Stanislaus, Bisschop van Cracovien/ dese hebbende een tijdt langh sijnen dienst hey- lighlijck en getrouwelijck bedient/ is eyn- delijck van den Koningh Boleslaus gedoot/ ende van Innocentius de IV. onder 't ge- tal der Heylighen ghestelt / Anno Christ 1250. Surius Tom. 2.

15. Sophia, Dese is gheweest Maeght en Martelaresse / en heeft haer martelary uytgestaen te Firmen in Piceno.

23. Desiderius, Bisschop der Lingonenser in Vranckrijck / siende dat sijn Stadt van de Wandalen swaerlijck beleghert en be- nauwt was / is hy tot haer Koningh ghe- reyst / om voor de Borgheren te supplice- ren: maer de Koningh heeft hem terston doen worghen / en hy sijnen hals uytrec- kende is met den sweerde gheslaghen / soo dat de doodt daer op ghevolght is. Pet. de Nat. lib. 5. cap. 31.

25. Urbanus Paus van Rome/dese de XVIII ghelijck Platina ghetuyght/ heeft met sijn heyligh leven en groote gheleertheydt ve menschen / onder welcke Valerianus ee seer uytnemende Man en Bruydegom van de Heylige Cecilia geweest is / tot he Christen-geloof bekeert/en oock daer voo gheleden: Dese heeft gheordonneert da de Kercken haer gronden en erven / dae mede sy souden van de gheloovighe Chri stenen gebenificeert werden/ suyver hou den / en de Jaerlijcksche inkomsten dae van uytdeelen soude/ en voorts onderhou den/ 't onderscheydt der viertijden en vast dagen. Na dat hy nu veel strijden uytge- staen had is hy met den sweerde onthooft, onder Alexander de Keyser.

31. S. Petronella, Maeght / dese is geweest des Apostels Petri Dochter / ende ont- seydt hebbende 't Huwelijck van Flaccu een Edel-man / heeft daer op aengheno- men drie dagen langh haer beraedt in bid- den en vasten / waer door sy haer lichaem soo verswackt heeft / dat sy 't Sacrament des Heeren ontfangen hebbende / terstont ghestorven is / in 't Jaer ons Heeren 35 Martyr. Romanum.

Mayus



	Nieuwe stijl.	Son op ur.	mi.	Son onder ur.	mi.	Ouden stijl.		dag des Jaers.
1	**S.Phil. en Jac.**	4	18	7	42	21	Fortunatus.	121
2	Sigismund.	4	17	7	43	22	Cajus.	122
3	**Cruys-vind.**	4	15	7	45	23	**S. Georgius.**	123
4	Monica.	4	14	7	46	24	**S.Adelbertus.**	124
5	Gotthar.	4	12	7	48	25	**S. Marcus.**	125
6	Joan. ant. port.	4	11	7	49	26	Marcellus.	126
7	Godefridus.	4	9	7	51	27	Anastasius.	127
8	**S.Stanislaus.**	4	8	7	52	28	Vitalis.	128
9	Hermannus.	4	6	7	53	29	Sibilla.	129
10	Gordanus.	4	5	7	54	30	Martianus.	130
11	Mamertus.	4	3	7	55	1	**S.Phil. en Jac.**	131
12	Gangolf.	4	2	7	57	2	Sigismund.	132
13	Servatius.	4	0	8	58	3	**Cruys-vind.**	133
14	Pancratius.	3	59	8	0	4	Monica.	134
15	**S. Sophia.**	3	57	8	1	5	Gotthar.	135
16	Peregrinus.	3	56	8	2	6	Jean. ant. port.	136
17	Jodocus.	3	56	8	3	7	Godefridus.	137
18	Erinus.	3	55	8	4	8	**S. Stanislaus.**	138
19	Potentiana.	3	54	8	5	9	Hermannus.	139
20	Juvenalis.	3	53	8	6	10	Gordanus.	140
21	Abdias.	3	52	8	7	11	Mamertus.	141
22	S. Helena.	3	51	8	8	12	Gangolf.	142
23	Desiderius.	3	50	8	9	13	Servatius.	143
24	Joel.	3	49	8	10	14	Pancratius.	144
25	Urbanus.	3	48	8	11	15	**S. Sophia.**	145
26	Beda.	3	47	8	12	16	Peregrinus.	146
27	Lucianus.	3	46	8	13	17	Jodocus.	147
28	Wilhelm.	3	45	8	14	18	Erinus.	148
29	Maximilianus.	3	44	8	15	19	Potentiana.	149
30	Winandus.	3	43	8	16	20	Juvenalis.	150
31	**S. Petronella.**	3	42	8	17	21	Abdias.	151
					18			

Opmerckingen in Majus.

Jacobi en Walburg.

Den dagh is 14 uren langh/ God behoed ons voor Vorst.

't Begint 's morgens ten 3 uren te dagen/ en 's avondts te neghenen wort het duyster.

Laet Ader/ en ghebruyckt medicijnen.

Son in Gemini.

De Son komt in den Tweelingh.

De Tweelingh is een warm en vochtig teken/ doch matigh/ en hoort de lucht toe/ daer in is't goet wandelen/ koopen en verkoopen/ in 't vyer arbeyden/ kinderen ter Scholen leggen.

De kinderen in dit teecken geboren hebben lust tot wijsheydt/ studeeren/ leeren lichtlijck reeckenen en schrijven/ zijn scherpsinnig/ kortswijlig en vrolijck/ menghen haer gaerne in vreemden handel/ worden benijdt van haer naeste Vrienden/ zijn scherpe maenders/ en qua betaelders/ verkrijghen veel geldt/ en draeyen de mantel na de windt.

Werckingen in Majus.

Men moet op 't Winter-kooren te grasen/ laten ophouden Phil. Jac. planten steken om kruys.

Vlas/hennip en garst zaeyen Urbaen.

De lammeren afsetten en de schapen des daegs driemael melcken/ beginnen Pinckster en/ of de weke daer nae.

Het oude stroo op de meshoop stroyen.

Staken by de hop setten/ en de hop daer aen leyden.

Het koren op de vloer dickwils omkeeren/ op dat het in de bloey-tijdt niet verderft/ en beschadight wordt.

De rekeningh van de Schapen maken/ hoe veel daer geslacht zijn/ en 'tgelt vande melck te nemen/ en andere daer voor inde plaets kopen.

Den Inventaris en rekeningh over de Runderen en ander Vee weder verteeckenen/ benefens de vermeerderingh en verminderingh. De Schaeps en Koey-messen op 't gebraeckte velt beginnen te voeren.

Dondert het wanneer de Maen in Tweelingh is/ dat betekent verderf des koorens.
Als 't in Mayo dickwils dondert/ volght 'er gemeenlijck een goet Jaer.
Andere seggen dondert het in May/ dat betekent groote windt/ en veel kooren-gewas.
In dese Maent gaen 's morgens de Hyades voor de Son op.
Als het op S. Urbaen schoon weder is/ soo verhooptmen een goedt Wijn-jaer/ waerom S. Urbaen in oude tyden in groote eer gehouden is.
In 't eynd' van May bloeyen de Eeckelen/ en broeyen de Leeuwericken.
Het daeght 's morgens voor drien/ en 's avonts wort het om negen uren doncker.

Waer de May haren naem van heeft.

DE Ouden schrijven dat Majus of de mey-maent sijn naem van Maja, de moeder van Mercurius heeft/ om dat de Romeynen de Maenden Goden toe-geheyligt hebben/ of eenighe diese voor Goden wilden ghehouden hebben/ andere seggen datse haer naem soud' trecken van Majores of Ouden/ welck de Romeynen in den Raet genomen hebben/ ghelijck de volgende maent Junius van Juniores of Jongelinghen: De Romeynen setten de Ouden in den Raedt/ en de Jongen gingen in den krijgh/ om datse altijt met d'een of de ander oorlogh voerden/ op datse haer volck niet souden laten vermuffen door ledigheydt/ of datse geen binnenlandschen oorlogh souden hebben/ 't welck Roome met sijn groote schade besocht heeft/ alsse geen vyanden had: Maer de Cimbri noemen Majus van Mai of Mei, het welcke groente van alle planten betekent/ om dat dan alle planten/ kruyden en boomen/ groen zijn: waerom wy oock in onse tael een afghesneden groene tack/ een Mey noemen.

Dese Maendt is vochtachtigh/ waerom hy de aerde goede vruchtbaerheyt geeft: Daerom konnen wy Godts goedtheydt in dese Maendt mercken/ om dat hy de Plejades, welck een ghesternt op den rugh van de Stier is/ des avonts met de Son laet onder gaen op den 9 May, en haer geordonneert heeft/ datse d'ackers en weyden bevochtigen souden met haren douw en regen/ waer door wy voor ons Vee voeder/ en voor ons self Meel hebben konnen/ waer voor wy Godt alle daegh in dese maendt dancken sullen/ en ons leven in sijn vreese aenstellen: want in dese maent geeft Godt de menschen de grootste vreught van 't gheheele Jaer. Alle gewas staet groen en heerlijck. De aerde is met veele schoone kruyden/ bloemen/ en een lieflijcken reuck vervult: Ghelijckerwijs de Son in dese maent in de' Tweelingh gaet/ soo is oock de vreughde en het vermaeck van alle creaturen in dese maendt dubbel/ en tweevuldigh. Ghelijck de Koningh Salomon daer van ghetuyght in sijn Hoogh-liedt/ cap. 2. Siet de Winter is vergaen/ de Regen is wech/ de Bloemen zijn voortgekomen in ons Landt. De Lente heeft toegenomen/ en de Torteldwyven laten haer in onse Landen hooren. De Vijghboom heeft knoppen ghekregen/ de Wijngaert begint te botten/ en geven een schoone reuck. Men heeft de Mey eertijdts afgebeeldt by een schoon Jonghelingh/ welck op een moedigh Paert sit/ en had sijn Valck op de handt/ 't welck hy in de voorgaende maenden uytgestelt had: want nu gaet de Wildvangst en het Weywerck eerst recht aen.

Dewijl een quade Mey de Hoveniers schadelijck is/ is het gheraden datmen gheen warme en teedere zaden zaeyt/ en met den arbeydt der Hoven wacht.

Soo

Soo het in de Mey dondert / verwachtmē een vruchtbaer jaer; maer oock ghemeenlijck groote winden / welke aen de vruchtē schadelijk zijn.

Het bad van kruyden is nu goet,
Bruykt medicijn voor suyver bloet:
Mijd toorn, eet noch vlees of vis,
Op dat u bloet zy reyn en fris:
Maer om te eten wat u lust,
Eet alsen, ysoop, tot u rust.

Van den ingangh der Sonnen in Gemini of Tweelingen.

Te vooren hebben wy gesept wat de Tweelingh voor een teken is, en wat sy voor hoedanigheden hebben: men sal vorder weten dat in dit teken de natuer en natuerlijcke warmt aen den mensch seer wast / en toeneemt; de Gemini zijn een manachtigh / westachtigh / bloedt-makend en soet teken / en dat heerscht in den mensch over schouderen / armen en handen / daerom sal men op dese tijt aen dese leden niet veel cureren / sy vermeerderen in een mensch 't bloet en geele gal.

Eenige plegen den 13 dagh deser maent Neser te noemen / en seggen dat men sich voor desen Neser geen Somer weder toe-schrijven kan. Daer zijn menigherley observatien der Ouden / maer in yder landt vind men wat bysonders.

Gesontheyt.

Hoemen in Mayo de gesontheyt waer moet nemen.

In de May sal men warme spijs gebruycken / en kleyn bier. Oock is de melck en boter ghesont / bysonder de melck van Geyten / als oock van Schapen: men magh oock wel matelijck Wijn drincken / die klaer is. Het lichaem mag men wel een weynigh oeffenen / en men moet sparigh zijn met Venus wercken: De slaep sal matigh zijn / oock mag men wel in koudt water baden / sich alderweghen doen ader-laten / want nu set 't bloet aen deelen / soo dat de May de alderbequaemste tijt tot het aderlaten is: als de Maen in de Tweelingh is / mag men drancken en medicijnen ghebruycken / die de natuer stercken: men sal nu oock / gelijck in April de Lever-ader laten / dewijl het bloet in den mensch seer vermeerdert wordt: wie nu een May-salve hebben wil / moet de kruyden daer toe dienstig zijnde vergaderen / want alle daghen by na daer toe bequaem zijn. Item / in dese maent sal men de Mey-wormen colligeren of versamelen / welcke swarte wormkens zijn / kleyn / en enckel vet / sy hebben kleyne vleughels / als men die in honigh leght / soo komter een oly uyt / welck voor het Vee seer goet is: men moet deselve / soo eenige willen / niet in de handt / maer in een bladt dragen: want alsse met de bloote handen aenghetast en ghedraghen worden / smijten sy het beste van haer dat tegen het vergift helpt: Deselve Meywormen ghebruyckt men teghen de beeten van dolle Honden / en 't siecke Vee.

Meywormē, waer toe de selve dienen.

Eenighe nemen twaelf van dese wormen diese de kop aftrecken / en legghense in een pondt Boom-oly of Honigh / en houdense alsoo 't geheele Jaer door. Dit is een kostelijcke remedie teghen allerley vergift / bysonder tegen beeten van dolle Honden / voor menschen en Vee: Daerom sal een goet Huys-vader maken dat hy de selve altijdt in huys heeft. Vergadert in May oock 's morgens in den douw / de groote swarte slecken met hoornen / die boven op het gras kruypen / en gelijck swart Fluweel zijn / steecktse in een glas dat boven engh is / stroyt daer sout boven op / stopt het glas boven toe / en hanght het in de Son / soo krijght men een Oly / de welcke goet is om alle wonden / houwen en steecken te genesen.

Meywormen goet tegens alle vergift.

Soo yemandt met sweeren op het lichaem is gequelt / soo neemt een levendige

vendige flecke / die men in de kelders vindt / ende bintse op een sweeringh datse daer op sterft / en de andere sullen vergaen.

In de May sal men oock eycken-loof tegens oude seeren vergaderen / als oock tusschen de twee Vrouwe-dagen.

Oock salmen in dese maent allerley water branden / als Roosen-water / Rosmarijn-water / Venckel-water / Lilium Convallium-water. Neemt de Rosmarijn de bloessem af / anders wastse niet / en brandt daer water van. Item brandt Linden bloessem-water / wanneerse noch bloeyt / eerse afvallen. Maer men moet sulcke Linde-bloessem nemen / die niet in de Son staen: Dit water is goet voor de slagh.

Van Boomen.

De Boomen in Mey niet te snoeyē.

In dese maendt sal men de Boomen niet snoeyen of houwen / of mest daer om laten: want soodanige dingen beschadigen de Boomen.

Om de Byen vroeg aen het swarmen te krijgen.

Soo ghy begeert dat de Byen te eerder en meerder swermen sullen / strijckt omtrent Philippi en Jacobi Schaeps-melck om de gaten / daer sy uyt en in vlieghen / soo swermen sy eerder: want de vroege swarmen zijn altijt beter dan de laetste.

Van Bleycken.

In Mey is het de beste bleyk-tijdt.

Als den Appel-boom bloeyt / is het beste Bleyck-weer / en het is een wonderlijck dingh / dat om de selve tijdt de Son de menschen swart maeckt / maer het Lijnwaedt wit. Dat komt om de verscheyden onderwerpen / gelijck den Spiritus vitrioli Lijnwaedt en wollen-laken teenemael verteert en breeckt: maer in het menschen lichaem geen letsel geeft. Alsoo maeckt de Son het Wasch weeck / maer maeckt het Ganse-nest hart / te weten hare uytwerpsels. Wijn is schadelijck voor koortsige en watersuchtige menschen. De Swaluwen en Swaluw-steenen stercken 't gesicht / maer de dreck der selver is schadelijck voor het selvighe. Nieswortel verwarmt den mensch: maer voor de Verckens is de selve verkoelende. Rhabarber verwermt een mensch / en is verkoelende voor een Leeuw / &c. Dat komt om dat de verscheyden onderwerpsels / en de qualiteyten in verscheyden onderwerpsels / verscheyden werckinghen hebben.

Regen-water.

Regen-water in Mey te vergaderen.

In Majo sullen de Alchimisten regen-water in groote kannen vergaderen / op dat sy het geheele Jaer door hebben / alsse het selve van noode hebben. Men kan het oock wel in de Somer vergaderen / maer bysonder als het dondert en onweder is / dat wort onder het beste water ghetelt / dat men tot de medicijnen gebruycken magh / oock kan men het selve tot veel ander dinghen ghebruycken.

De beste kunst van d' Alchimisten :
Is weynig winnen, veel verquisten.

Prognosticatie van May.

Mey-weder gade te slaen.

Als de Son op S. Urbaens dagh schijnt / soo is de Wijn goedt in sijn tijdt / maer reghent het / soo sal de Wijngaert schade lijden / ghelijck sulcx door lange ervarentheyt geobserveert is.

Pinxste reghen schadelijck, het bloejē de eycken waer te nemen.

Maer de Pinxster-regen doet selden goet: Als in 't eynd' van May de eycken bloeyen / en de bloessem sonder schade is / ghedenckt dan een goet vet Jaer te hebben / na het ghetuygen van menigh oudt man.

Meyvorst schadelijk.

De vorst welck in de Mey valt / is seer schaedelijck voor Wijn / Hop / Bloessem / Eyckelen / Boomen / Rogh / Kerssen / Vlas / vroege Garst en anders. Op Hemelvaert Christi moet de Rogh bloeyen / 't sy wat weder

der het geweeſt is / en als de Wijngaert bloeyt in volle Maen / of als hy noch langh ſchijnt / komender beſyen voort / die het vat en de mondt vullen.

Van Moſſelen.

Wanneer de Moſſelen peerlē hebben.

In May en Junio hebben de moſſelen peerlen / daer men wel op achten moet als men deſelve eet / en uytleeſt / en met een reyn doeckje ſuyver maeckt. De moſſelen zijn ſeer goet / en vermeeren het zaedt / maer men moetſe niet te veel eten / anders krijgt men daer lichtlijck een koorts van. Daerom moet men daer veel peper of gengber by eten / en een roemer Wijn drincken.

Van kerſſen bloeſſem.

Als het veel reghent wanneer de Kerſſen bloeyen / dat is de Kerſſen ſeer ſchadelijck / als oock de bloeſſem van ander Ooft / als Appelen / Peeren / Pruymen / Ec.

Van Philippi Iacobi.

Toovery ſoo op Walburgs avont geſchiedt te verdrijven.

Des avonts voor Philippi en Jacobi plegen de toovenaers veel Duyvels by malkander te roepen / daer mede ſy veel luyden beſchadighen. Daer tegen pleghen de goede Huysvaders / wilde Knofloock / Dil / Meel en Honig te gebruycken. Deſe kruyden hacken ſy kleyn / en doen de Honigh daer by / en laten dat het Vee eten / en 't is metter daedt bevonden dat het groot voordeel gedaen heeft. Oock ſal men de beeſten twee of drie mael 's jaers meeſter-wortel met zalaet geven in de Mey: maer ick gheloof in Landen daer men veel van toovery en ſpoock houdt.

Andere ghebruycken ongebrande eycken as / en paſſen den gheheelen nacht op / om de tovenaers daer mede te ſmeeren alſſe rontom hare ſtallen of deuren komen / welcke remedie niet quaet is.

Van Windt.

Als in Majo de Vergiliæ opgaen / plagh de Zuyde windt te waeyen / welck een vochtachtige windt is.

In Mey waeyen Zuyde winden.

Van Pennen.

In deſe maent moeten 't de Schriventen ſoo met de Ganſe-hoeders maken / dat ſy haer Pennen van de Ganſen geven / en t'ſaem gebonden leveren.

De ſchrijf-pennen in Mayo te vergaderen.

Van Paerden.

In de May wort de Paerden het leven ſuer ghemaeckt / daerom moet men neerſtigh op haer paſſen / met te waſſchen / eten en drincken te gheven / op dat ſy niet komen af te gaen. Inſonderheyt ſal een goede Waerdt de knechten wel belaſten / dat ſy de Paerden 's nachts oock haer voeder geven: Want men kan in deſe tijdt een Paerdt ſoo verwaerlooſen / dat het in veel weken niet weder te recht kan komen / wanneer men niet wel op het voeden paſt: want een Paert moet ſoo wel des nachts eten als daeghs.

Wel op de paerden te wachten in Mey.

Van de Koeyen.

Voor den eerſten May ſal gheen Koey tot de Ver gaen / ſoo Kalven ſy op Lichtmis ter rechter tijdt. In eenige Landen ſnijdtmen de groote vette netelen af / en geeftſe de koeyen / ſoo krijgen ſy veel en goede melck.

Om de Koeyen veel en goede melck te geven.

Alſoo 't gebeurt / gelijck ick geſien hebbe / dat de Koeyen als dol worden / haer bijtende ende verſcheurende / niet anders of daer yets quaedts mede vermenght was / die ſult ghy ſo geneſen: Neemt 5 Hoender eyeren / ſtootſe in ſtucken met de ſchalen / 2 loodt Peper / en 2 loodt Gingber grof geſtooten / roert dit onder malkanderen in een mingheleu Wijnazijn / gheeft de beeſten hier van drie mael in / en ſy ſullen geſont worden.

Van Kool.

In deſe maendt ſal men de Kool-plan-

Planten in May te ſteken.

planten versetten / op nat weder / of 's avondts / op datse den douw hebben / eer de Son daer op schijnt / en sy niet lichtlijck verdorren.

Van 't gedorste Kooren.

*t Kooren moet in May verschooten worden.

Die in dese tijdt noch kooren op solder heeft legghen / moet het selve ten minsten tweemael ter weeck laten omkeeren / want het stof maeckt het selve muf. Het moet oock dun leggen. Maer wilt ghy kooren hebben dat inde Somer wel leggen kan / en niet lichtelijck muf werdt / soo maeckt datter al 't stof uyt loopt / soo sal het niet lichtelijck muf werden. Wanneer 'teen weke / natte Lent en Somer is / lijdt het Somer-koren groote schade / om dat den acker daer door alsoo uytgewatert en verdorven wort / dat veel lants onbezaeyt blijft / en dat brenght dueren tijt.

Oock moet een goet Huys-vader vorder daer op letten / dat hy wat sober is / als hy voorsiet dat het een quaedt jaer voor kooren en andere vruchten is / op dat hy wat heeft te verkopē / en in tijt van noot een penningh aen gelt by hem heeft: Want het past beter voor een goedt Huysvader dat hy wat te verkopen heeft / als dat hy koopen moet: Daerom is 't sparen altijt beter / als 't vernielen / Sapienti satis, dat is genoegh geseyt voor de verstandigen.

Van Kreeften.

Waer de Kreeften goet voor zijn.

In dese maendt werden de Kreeften goedt en vol / bysonder oock in de toekomende maenden / tot in September. Daerom moet men dan in sijn huys Apoteeck-kreeften sien te krijghen / welcke goede medicijn tegens koortsen / watersuchtigheydt / en andere kranckheden zijn.

Kreeft teghen den rijsenden steen.

Die veel kreeften eet / behoeft voor graveel of den rijssende steen niet vervaert te wesen: want sy laten gheen Tartarum by de menschen wassen. Item / als de Son in de Kreeft is / sal men eenige Kreeften vangen / en tot pulver verbranden / teghen den beet van dolle Honden.

Van Angelen.

Nu gaet den rechten Angel-tijdt aen / om dat de Visschen nu met den Angel gevangen worden / daer men regen-wormen toe neemt / of deegh in Venckel gekoockt / of kreeft.

Van Braessems.

Van Braessems en Karpers.

Omtrent Pincxsteren schieten de Braessems haer kuyt / soo kan men de selve met groote hoopen in het riedt en biesen vinden: Daer zijn twee soorten / de welck niet langh na malkander haer kuyt schieten. Een weynigh daer na beginnen de Karpers oock.

Van Roosen.

Waer de roode roosjes dienen.

Omtrent dese tijdt sal een Huyswaert conserve van roode Roosen maken met suycker / om in tijdt van noot te hebben: want het is goet voor een swacke maegh die niet wel verdouwen kan / en oock voor de overloop der gal / en andere sieckten meer: men sal oock Roos-water van alderley Roosen branden / maer bysonder van de Veldt-roosen. Item / Roos-syroop / en Roos-honigh maken / en andere dinghen / welcke in huys noodigh zijn.

Nota. Soo yemant puystachtigh van aensicht is / 't welck spruyt uyt een hitzige Lever / dat sult ghy hier mede genesen: Ghy sult nemen twee handen vol Heck-roosen / te weten / roode Roosen die wildt zijn / de knoppen daer van / eer sy noch open zijn; dese sult ghy doen in een minghelen reghen-water / daer by doende een halve pints roemer Rijnsche Wijn / en hier by sult ghy noch doen drie dropkens Olei Vitrioli, en hier van drincken des avondts ende 's morghens een goeden roemer / en sult singuliere baet vinden. Hier toe sult ghy noch nemen voor een halve

stuy-

stuyver geelen swevel / en als hy kleyn gestooten is / sult ghy hem in Wijn-azijn met een doeckjen doen / en het doeckjen uytgeperst zijnde / de puysten 's avonts daer mede nat maken / en 's morghens met Roos-water afwasschen.

Van May-douw.

Meydou is goedt voor schurfde menschen

Den Mey-douw seggen ervaren Personen / dat goet is voor krauwagie / wanneer de menschen haer des morghens naeckt daer in wentelen / of haer anders daer mede wasschen en bestrijcken. Daer magh wat aen zijn / en 't gheloof is dickwils veel by de menschen / gelijck men seght / dat door het gheloof alle dingh bestaet / maer mijns bedunckens waer het beter en gesonder / datmen de grove vuyligheden met een Electuarium evacueerde / de materie digereerde / en daer na de selfde uytdreef / de Lever te hulp quam / en de oorsaeck der sieckten wech nam / soo sal de onreynigheydt wel van selfs vergaen: Siet daer over Mizal. Cent. 2. apf. 79. Wie Mey-douw distilleren wil doe hem in een glas / stopt het selve wel dicht met een korck en met lutum toe / om in een mes-hoop te begraven / en laet het vier weken alsoo staen / so sal het klaer worden: Oock houdt men veel van de Wijnstocktranen en Bercken-water.

Van Gansen.

Men seght wanneer men op dese tijdt Gansen mest / datse niet vet worden sullen: maer daer is wel andere proef bevonden / want men heeft wel jonge Gansen in dese tijdt opgheset en met Haver ghemest / die vet gheworden zijn / maer sy hebben so wel en natuurlijck niet gesmaeckt als sy in den Herfst plegen.

Men moet op de jonghe Gansen in de koude maenden wel letten / bysonder wanneer het reghent en motigh weder is: Want om dat sy noch jongh en teeder zijn / bevriesen sy seer lichtelijck nae die nattigheydt. Daerom moet men haer warm houden.

Van Kerssen.

Wanneer men de Kerssen eet / en de kerne mede doorslickt / soo reynighen sy de maegh: want de kernen schrabben 't slijm af / dat aen de zijde van de maegh hanght. Van Kerssen.

De kern der Kerssen breeckt de steen der nieren en blasen / wanneer men het sap daer uyt druckt en ghebruyckt / of een melck daer uyt maeckt.

Het vleesch der Kerssen maeckt goet bloet / sterckt de lever / en maeckt hem vet. Maer men moet wel letten op de spijs / welck ghesont of onghesont is. Kleyne soete Kerssen ongesont.

De swarte soete Kerssen / die de mont en handen verwen / zijn ongesont / als oock d'andere kleyne soete Kerssen / maer om de smaeck worden se van de jeugt met hoopen gegeten; maer sy krijghen daer wormen af / gelijck meest van alle soetigheyt. Maer in de smaeck regeert aldermeest vuyr en locht / dat is warmte en vochtigheydt / en dese twee zijn noodtsaeckelijck tot de scheppingh van alle dingen. Wat kerssen men voor de maeltijdt eten sal.

Daer zijn witte Kerssen die oock een weynigh roods aen haer hebben / en tusschen soet en suur smaecken / dese salmen voor de maeltijdt eten / want sy reynigen en wissen de maghe af / en maecken lust tot eten / om datse hier uyt een koudt lant gekomen zijn / het welck haer de amperheydt geeft. Wat kerssen na der maeltijdt t'eten.

Daer zijn ook swarte suuractige Kerssen / die wy Morellen noemen / dese maghmen na de maeltijdt eten / na de middagh of avont-maeltijdt / om datse door hare suurheydt na het eynd' vande maeltijt de maegh sluyten /

ten / dat is de mont van de maegh / want sy trecken door hare suerheydt de maegh te samen / en verstoppen hem / en wanneer de maegh gesloten is / soo verdouwtse te rasser en beter / gelijck een potbeter koockt wanneer men daer een decksel opleght / dan alsse open is.

Van Radijs, Wortelen, en Pee-rapen te zaeyen.

Hoemen Radiis of Pee-rapen of Wortelen zaeijen sal.

Wanneer ghy dese zaeyen wilt / weeckt het zaedt wat in sijp van de mes-hoop / of in water uyt een mes-put geschept / laetse daer in kuymen / neemtse daer na weder uyt / laetse een weynigh in de windt droogen / en zaeytse dan / so wassen sy wel. Nota, wat in de afgaende Manen gezaeyt wort / dat schiet naer beneden / als Wortelen / Pee-rapen / Ec. wat in de wassende Maen gezaeyt wordt / dat wast naer boven.

Van jonge Hoenderen.

Wanneer de rogh bloeyt / sterven de jonge Hoenderen somwijlen seer / leght dan Quendel in haer drincken. Maer wie veel jonghe Hoenders en Kalkoenen opqueecken wil / moetse op koude daghen in een lauwe stoof hebben.

Van jonge Hoenderen en Enden.

Leght de broeyende Hoenderen en Enden / Hoender-eyeren onder / die kondt ghy den Somer door lichtelijck onderhouden / soo hebt ghy de Somer door Jonghe Hoenderen / en in den Herfst Enden om te slachten.

Wonder wat de natuer niet en doet: vult een Eyer-dop met douw (te vooren 't binnenste uytgesoghen hebbende) ende als ghy 't vol douw sult gedaen hebben / voor der Sonnen opganck vergadert zijnde / stelt het Ey met het spits om hoog / daer een kleyn gat in moet zijn / schuyns tegen een planck aen / ende de Son sal 't Ey neffens de planck in de hooghte trecken.

Van jonge Swaluwen.

Waer toe men de Swaluwensteen kan ghebruycken.

Na Pinxster / wanneer de Swaluwen tamelijck vlugh zijn / sal men daer water van branden voor swaere ghebreecken. Men vindt oock in de magen der jonge Swaluwen / eer sy d'aerde aenroeren de swaluw-steen / welck goedt voor het ghesicht is / als men eenigh ghebreck in de ooghen krijght / en de selve in de hoecken der ooghen doet / dan gaetse rondtom in de ooghen / en doet het vuyl daer uyt / en wanneer het selve uyt-gegebracht is / gaetse van selfs uyt de oogen / en doet niemandt wee. Sy zijn oock goedt voor het ghesicht: Maer men vindt onder honderdt Swaluwen naeuwlijcks een / die dese steen in het lijf hebben. De geleerden segghen / dat soo wanneer men een stuckje der selver in een doeckje windt / en onder de oxel legt / dat dan alle swaere kranckheden en gebreecken volkomelijck verdreven worden / de een Steen is swart / en verdrijft de koorts / ghelijck Albertus seght: men mag oock Swaluwkruyt tot medicijn soecken / als oock de wortel / voor sweeren en scheurbuyck.

Van de Koeck-koeck.

De Koeck-koeck om dese tijdt geschooten / en met vederen en al ghepulveriseert / is goet ingenomen tegen de koorts / en bysonder tegen een quartaen.

Van Salm.

Tot Pinxster toe is de Salm goet / en daer na niet meer: omtrent dese tijdt begint de Ael te loopen / welck met groote hoopen dan ghevangen wordt / en bysonder wanneer het dondert.

Van

Van groen Kruyt.

Groen-kruyt. Op desen tijdt pleghen alle groene kruyden in de Hoven te wassen / welck men eensdeels plag te zaeyen/ en eensdeels van selven wassen / als jonge Netelen/ jonge Hop/ Zaelaet/ Mostert-zaet/ maer de bladeren van die ongezaeyt wassen hebben een goeden smaeck / en zijn licht te verdouwen: maer alsse al te groot werden/ zijn sy bitter en soo smaecklijck niet. Item / Spinasy in den Herfst gezaeyt / werdt op het volgende jaer vroeg groot/ daermen een goet moes van op de tafel hebben magh / men kan met het groen moes den honger verdrijven / tot dat de Kerssen / Appelen en Peeren uytkomen.

Van Boter.

Mey-boter en kaes zijn de beste. In dese maendt is de Boter en Kaes alderbest en schoonst/ maer altijt niet gesont / of 't moet soo genomen worden / dat alle dingh den gesonde ghesont is: want anders is in een Kaes van 20 pont niet een droppel goet bloets; hoor wat ick sal stellen: hy verteert alles / doch niet hem selven.

Maer immers so yemant wil weten wat Kasen ghesontst zijn / 't zijn die noch te oudt/ noch te versch zijn / ende des niet te min moet hy niet voor aliment / of spijse gegeten worden/ maer naer den eten in een kleyne quantiteyt / op dat hy door sijn swaerheyt de genoten spijse/naer het diepste van de druck druck; Daerom schrijft Galenus / in sijn seste boeck van de Alimentatie: Dat die Kaes alleen goet is / die van een gierighe handt geheven wort. Niet te min/sal een goet Huys-vader sich van boter en kaes versorgen / om sich 't gantsche jaer te behelpen. De Mey-boter wordt oock in de medicijn ghebruyckt ; dan nieuwe versche boter is goet tegen alle vergift / wanneer men van een fenijnighe worm ghesteecken is / soo eet men versche boter / en men leghtse op de wonde. In pest-tijdt is het goet 's morgens een boter-ham van versche boter gegheten : en de boter is altijdt ghesonder voor den eten als na. Onghesoute Mey-booter is oock goedt voor verbrantheydt / wanneer men een salve daer van maeckt / met Wieroock / Mastix / en Vet. Oock isse goet tot wonden / en drancken / daerom seght men; vergeet geen boter te eten.

Van de Eyckelen.

Als in dese maendt de Eyckelen wel bloeyen en setten/ konnen sy een goet Jaer brenghen: want door de Eyckels wordt het voeder van koren seer ghespaert/ dat men anders 't Vee moet geven: wanneer de kevers op de bloessems der Eyckelen komen/ eten sy de selve op: maer als 'er een goede stercke regen komt/ dan wascht het weder. Als de eykels wel wassen, is een goedt jaer te hopen.

Van de Verckens.

Als de Verckens op het Braecklant gehoet worden / eten sy de Rupsen mede / daer sy siecke van worden: daerom moet men haer Christ-wortel in den dranck leggen. Verckens sterven van de Rupsen.

Van Lijn-zaet.

Op St. Georgus dagh plag men Lijn-zaedt te zaeyen / of oock wel daer nae / wanneer het stil is: maer hoe ouder de Maen hoe beter om Lijn-zaet te zaeyen. Eenige seggen men sal het selve zaeyen in de elfde weeck voor Jacobi / het welck seer dickwils goet bevonden is. In sommighe plaetsen zaeyt men Vlas en Hennip acht dagen voor Pincxster/ of omtrent Cantate , in de nieuwe Maen. Wanneer het goedt lijnzaedt zaeyen is.

Kruyden welck in Mey bloeyen.

Betoni/ Mullen-bloemtjes/ Ganserigh/ S. Barbaren-kruyt/ Knofloock- Kruyden welck in de Mey bloeyen.

loock-kruydt / woudt Knoflooock / veldt Knoflooock / Dennen / Aspargēs / Alsen / Swaluw-wortel / Havermarckt / Bocxhert / Kleef-kruyt / Angelica / alderley Acoleyen / Nater-wortel / Linde-boom / Hons-dil / Kool-kruydt / Koorn-bloemen / witte en roode Aerdbesien / groot Schelkruydt / Hoe-langher-hoe-liever / Mans-trouw / witte / wilde en stinckende Mostert / Vingerhoet-kruyt / Hondsbloemen / Cypres / Schaeps-kruydt / geele Nagelen / Hane-voet / Luys-kruydt / Schierlingh / Benedicti-wortel / Oyevaers-beckbergh / Oyevaers-beck / Mey-roosjes / Narcissen-bloemen / wilde Karvel / allerley Gras / Benedicten-kruydt / roode Lelyen / water Lelyen / Nater-tongh / Meer-geerst / Schijt-kruydt / Vijghen-boom / wilde Pappelen / Springkornen / wilde Steen-klissen / vierderley Klissen-wortel / wilde Peper / Genever-boom / wilde Weyt / wildt Mostert-kruydt / Kreefts-kruydt / Balsem-kruydt / Maner-peper / blaeuwe Lelyen / Griecks Wonden-kruydt / Naghel-kruydt / Sueringh / Baldrian / Hinne-besien / Roosmarijn / Saly / wilde Ruyte / Braem-besien / swart Komijn / Penningh-kruydt / Pimpernel / Zee-bloemen / Duyvels-mest / Woldwinden / Mater / Wolfs-besien / Gehoorendt-man / wilde Scharley / suure Ampher / Roosen / St. Jans Druyven / alderley Hanen-voet / Longe-kruydt / Vijf-vingher-kruydt / Pimpernel / Loock / Wit-wortel / Bruynellen / witte Roosen / lijfverwighe Roosen / bruyne Klock-bloemtjes / Eeren-prijs / gulde Gunsel / Kruysel-besien / Duyvenetelen / witte Steen-breeck / Aposteen-kruyt / kleyn Baldriaen / steen Baldriaen / Thijm / wilde Kers / Bloedt-wortel / Godts-ghenaede / Vis-tong / Vergeet my niet / Moetwil / alderley Wicken / roode wilde bergh Wicken / Voghel-wicken / Pinckster-nagelen / Blaeu-besien / Wijn-rancken / Violen / Denck-bloemtjes. Dese brengen oock haer zaedt / Bos-bloem / witte Steen-breeck / Aerdt-besien / Kars / Hasel-wortel.

Van Alsen.

Een goedt Huys-vader sal altijdt Alsen in sijn huys hebben; waer van ick hier een konst-stukje setten moet: Het water van Als in 't eynde van Mey ghebrandt / is goedt voor alle koortsen / wanneer men het selve indrinckt. Het sap van Alsen met suycker vermenght / en tien daghen nae malkander op een reys vier quintleyn inghenomen / verdrijft de Geluw / Watersucht / en alle Koortsen / hoewel deselve schoon oudt waren. In summa / Alsen is een krachtigh dingh tegens de Koorts / gelijck het dickmaels versocht is / bysonder het sout daer van wanneer men 't selve inneemt / en daer op sweet; oock is het selve sout tegens veel ghebreken goedt.

Waer t[…] men Als[…] ghebruy[…] ken mo[…]

Wat voorders een vlijtigh Huysvader in dese Maendt noodtsakelijck te doen heeft.

In dese maent pleegh men 't natste veldt / welck langhst vochtigh gheleghen heeft / met de Ploegh om te werpen / en daer na noch eens de Schapen te scheeren / Kool te planten / Radijs / Wortelen / en ander te zaeyen: alderley kruydt-kasjes te maken / hout tot Thuynen te houwen / de mest op de Hofstede t'samen te schrapen / en het Winter-zaedt op het veldt te voeren / oock sal men de Paerden wel voeden en haveren / dat sy hare kracht / welck sy met den grooten arbeydt van 't Somer-zaet in de aerde verlooren hebben / weder krijgen mogen.

Werck[…] welk men[…] in Mey doen sal.

Van Byen.

Hoemen de Byen in de Lent sal waernemen.

Eenige willen dat men vier weken voor Pincxter sien sal / of de Byen oock noch te eten hebben / en wanneer sy niet hebben/datmen haer dan voeden sal / tot datse de bloessem genieten. Jck hou goedt dat men wel eens na de Byen siet/ maer dat men haer niet te eten geeft/ men sal haer liever soo veel in de korf laten / als men haer om Michaelis en Paesschen snijt / datse konnen wachten / tot dat haer arbeyt voor handen is: maer men behoeft alleen de onnodige overige Coningen / welcke in den honig van buyten wassen/te dooden/ 't welck in dese maendt gheschieden moet. Of men gaeter oock wel aldus mede te werck: op Urbaens dagh / roockt men de Byen uyt / en besiet hoe veel witte huysjes sy gemaeckt hebben/ want soo veel swarmen geven sy; daerom moet men wel op de Bykorfletten/of hy sterck of swack van Byen is: laet een korf so sterck van Byen wesen als hy wil/ soo kan hy doch boven drie ofte vier goede swarmen niet uytgheven. Sooder meer zijn/ soo blijven de andere doch te swack / en konnen niet voort komen. Daerom moet men de andere witte huysjes daer uyt snijden / en daer maer drie of vier in laten / soo krijght men soo veel goede swarmen / en de korf blijft noch in sijn behooren.



3. ERasmus, Bisschop en Martelaer/ dese is onder Diocletiano eerst met stocken geslagen/ daer na met Solpher/ Pick/ Was/ en siedende Oly overgooten/ doch miraculeuselijck daer van gekomen/ en heeft vele Menschen tot het Christen geloof bekeert: daer na is hy onder Maximiano wederom gevangen/ met een Coper gloeyende Mantel aenghedaen ghewooden/ maer onbeschadight ghebleven door Goddelijcke kracht/ en na dat hy veel ander in 't gheloof versterckt hadde/ is hy na Campanien verreyst/ alwaer hy veel duysent Menschen den Heere Christo gewonnen/ en eyndelijck sijn geloof met de doodt bevestight heeft. Pet. de Nat. lib. 5.

5. Bonifacius, Bisschop van Ments/ dese is een Engelsman gheweest/ en in sijn Vaderlandt in Studien opgetogen zijnde/ na Roomen ghetogen/ alwaer Gregorius de tweede een wel-gevallen in hem genomen heeft/ oversulckx heeft hy hem nae Duytslandt ghesonden/ om aldaer te verkondigen 't Euangelium Christi, en heeft door ongheloosselijcke neerstigheydt de Francos, Noricos, Bajos, Thuringos, Castos, Dakos, Sclavos, en Frisios, tot kennis van de Christen Religie gebracht/ en alom Tempelen en Kloosters opgericht/ soo dat hy den naem van Apostel daer van ontfangen heeft/ eyndelick is hy in Vrieslandt met 50 andere Christenen van de rasende Heydenen gedoot. Anno Christi 755. Bened. lib. 12. c. 24.

6. S. Antonius, Dese is met sijn Huysvrouw Candida, en sijn Dochter Paulina van Marcellino gedoopt/ van Sirenus de Richter ghegeesselt/ en met den sweerde onthooft/ sijn Huys-vrouw en Dochter zijn beyde doodt gesteenight. Pet. de Nat. lib. 10. c. 3.

8. Metardus, Dese heeft tot een Vader ghehadt Nectardus Franco, en tot een Moeder Prothasila, een Romeynse Vrouw/ is van sijn Ouders opgevoet in de Studien/ soo dat hy gheworden is een Bisschop/ wort ghehouden voor de Patroon der Wijngaerden/ om dat hy een Dief in sijn Wijngaert vindende/ aen handen en voeten gebonden heeft/ soo dat hy niet eer heeft kon… nen van daer komen/ voor hy hem weder… om los gelaten hadde/ is gestorven onde… Iustinianus Keyser. Pet. de Nat. lib. 5. cap… 97. Anno 537

11. Barnabas, Desen is geweest uyt Cypren… een van 't getal der 70 Dicipulen Christ… en daer na geworden met Paulo een Apo… stel der Heydenen/ heeft hy verscheyde… Landen met hem doorwandelt/ en eynd… lijck ghekomen wesende te Salamine… Cypren/ is aldaer van de Joden gevang… van hen met veel tormenten aengedae… en na dat sy hem een strick om den ha… geworpen hadden/ hebben zy hem buyt… de Stadts-Poorten ghebracht/ en leve… vendigh verbrant. Pet. de Nat. lib. 5. c. 10…

15. Vitus Jonge/ en Modestus sijn Meeste… Dese beyde zijn onder Diocletiano Keys… uyt Cicilien tot Silarum de Rivier gh… bracht/ en na dat sy beyde met roeden/ g… lijck de Meesters in de Scholen placht… te gebruycken/ zijn gegeesselt geweest/ s… hebben sy over haer lichamen gegoten e… pot met ghesmolten Loot/ en zijn de Be… sten tot een spijse voor-geworpen. Pet. d… Nat. lib. 5. cap. 18.

16. Rolandus, Caroli Magni Neve: Des… in den strijdt der Saracijnen wesende/… door de al te groote hitte en beweging… sijns lichaems van dorst verstickt: is m… de ghestelt in de Cataloge der Heylighe… Hospin. de festis Christian.

22. Tien duysent Martelaren, Dese alle zi… om 't geloove in Christum op den Berg… Ararath ghekruyst. Pet. de Nativ. lib… cap. 37.

24. De geboorte van Joannes Baptista, De… historie is ons beschreven in 't Euangeliu… Luc. 1.

29. Petrus en Paulus, beyde Apostelen/ d… zijn beyde op desen dagh te Rome gedoo… Petrus met den hoofde nederwaerts gh… kruyst/ maer Paulus met den sweer… onthalst. Martyr. Romanum.

Juniu…



Nieuwen stijl.		Son op en onder ur.	mi.	ur.	mi.	Ouden stijl.		dag des jaers.
1	Nicomedes.	3	42	8	18	22	S. Helena.	152
2	Marcellus.	3	42	8	18	23	Desiderius.	153
3	**Erasmus B. M.**	3	41	8	19	24	Joel.	154
4	Florianus.	3	41	8	19	25	Urbanus.	155
5	**S. Bonifacius.**	3	41	8	19	26	Beda.	156
6	S. Antonius.	3	41	8	19	27	Lucianus.	157
7	Lucretia.	3	40	8	20	28	Wilhelm.	158
8	**S. Metardus.**	3	40	8	20	29	Maximilianus.	159
9	Primus.	3	40	8	20	30	Winandus.	160
10	Onuphrius.	3	40	8	21	31	**S. Petronella.**	161
11	**S. Barnabas.**	3	39	8	21	1	Nicomedes.	162
12	Gotschal.	3	39	8	21	2	Marcellus.	163
13	Nazianzenus.	3	39	8	21	3	**Erasmus B. M.**	164
14	Helisæus.	3	39	8	20	4	Florianus.	165
15	**S. Vitus.**	3	40	8	20	5	**S. Bonifacius.**	166
16	Rolandus.	3	40	8	20	6	S. Antonius.	167
17	Ireneus.	3	40	8	20	7	Lucretia.	168
18	Arnulphus.	3	42	8	20	8	**S. Metardus.**	169
19	Gervasius.	3	42	8	19	9	Primus.	170
20	Emilia.	3	41	8	19	10	Onuphrius.	171
21	Absolon.	3	41	8	18	11	**S. Barnabas.**	172
22	10000 **Mart.**	3	41	8	18	12	Gotschal.	173
23	Basilius.	3	42	8	17	13	Nazianzenus.	174
24	**S. Joan. Bapt.**	3	42	8	17	14	Helisæus.	175
25	Elogius.	3	43	8	16	15	**S. Vitus.**	176
26	Joan. Paul.	3	43	8	16	16	Rolandus.	177
27	Ladislaus.	3	44	8	15	17	Ireneus.	178
28	Leon. Virg.	3	44	8	14	18	Arnulphus.	179
29	**S. Pet. en Paul.**	3	45	8	13	19	Gervasius.	180
30	Pauli gedacht.	3	46	8	12	20	Emilia.	181
			47					
			48					

Opmerckinge in Junius.

Mey koel / Junius nat / vult den Boer schuer en vat.

Warme karsmis/natte Pincxster.

Warme drooge jaren maecken gheen duert/ maer natte jaren.

't Begint om dese tijt 's morgens om 2 uren te daghen/ en 's avonts om half tienen duyster te werden.

In dese Maendt is den dagh 17 uren lang.

Wacht u voor kaes/ melck/ veel te slapen/en ooft / laten en medicijnen gebruyckt matighlijck/ ghebruyckt zalaet met olie/en goede wijn.

Als de Son in den Kreeft gaet/ is'et Solstitium æstivum.

De Kreeft is een kout en vochtig teken/ en behoort tot het water.

In de Kreeft is het goet in water te baden/ nieuwe kleederen aen te trecken / en wat hier in aengevangen werdt / is onstantvastigh.

De Kinderen in dit teken gheboren/ hebben een scherp / subtijl verstandt/ goede memorie/

en

Eten en wercken in Junio.

Men moet met de braecken en mest voort gaen.

Gras en hoy maeyen/ waer het water schade doen kan.

Laet lijnzaet zaeyen.

De schueren/ bergen/ heel reynighen/ alle het stroy en anders uyt nemen / en op een hoop brengen/ op datter voor 't nieuwe zaedt ruymte ghemaeckt wordt / als oock voor 't hoy.

De Maertsche schapen/ hamels/ en kleyne lammerē in dese maent uyt schieten/ en verkoopen.

De Schapen in dese maendt vermenght sout geven/ als het droog is.

In de Hoven lustigh gieten.

Op Byen-swarmen letten.

De Wijngaerden rontom hacken en braken.

en een recht ernstighe moedt / houden sich eerbaer / oprechtigh / zijn vyanden van de lichtvaerdigheyt / vreten en suppen / trachten na eer en lof / staen de gerechtigheyt en waerheyt voor / hebben goet geluck / maer onbestandigh.

Nu begint het 's morgens na twee uren te dagen / en 's avonts na 9 uren duyster te worden.

Dondert het in dese maent / soo is 't kooren goet / en 't Vee ververst hare vrucht.

Als de Roosen bloeyen / is 't alle dagen goet aderlaten.

Als 't dondert wanneer de Son in Cancro of de Kreeft is / soo komter weynigh reghens / de Garst gaet af.

De swarmen der Byen die voor S. Jan vallen / of Viti / of Corporis Christi / zijn de beste / want sy konnen het alles uytstaen / maer na S. Jan zijnse soo goet niet.

Waer de Maent Junius sijnen naem van heeft.

IUNIUS heeft sijn naem / gelijck sommige willen / van Juniores, dat is / de jonge Borgers te Rome / soo wy te vooren in Majus ghesept hebben. De oude Duytsche willen hem van long getrocken hebben / om dat de jonckheyt en de nieuwe tijt van een yder bemint wort: De Heydenen oock van Iuno, om datse de selve haer schijnen opgeoffert te hebben / gelijckse oock meest aen de Goden haer maenden gedaen hebben. In dese maent eyndight de Lente / en neemt de Somer zijn aenvangh / op den 12 dagh deser maendt / wanneer de Son in de Kreeft komt / begint de heeten tijdt des Jaers / welck de vochtigheyt in de wortel der vrucht-boomen en kruyden verteert / waerom 't Gras / Koorn / en alles rijp wort. De ouden hebben dese maent vergheleecken by een man / die met een seyssen 't Gras afmaeyt.

Nu wil ick snijden af mijn vrucht,
Die ick gezaeyt heb met genucht;
Latouw met Edick is my goedt,
En soete slaep niet weynigh voedt.

Van Metardus.

Op Metardus verneemt men gheen Vorst meer die de Wijngaert schaden kan. En so 't op Metardus dagh Wintert / sal 't vier weken na malkander Winteren / en sonderling in de Oost-tijdt.

Van de Ingangh der Son in de Kreeft.

Wercking des Kreefts.

Van dit teken staet aen te mercken dat 'et een wijflijck / Somerlijck / en edel teken zy / 't hert van 't Noorden; Item / Signum solstitiale: phlegmaticum & salsum, en heerscht over de menschen in Borst / Maegh en Longh.

Van 't tweede deses Iaers de Somer genaemt.

Waerom de Somer soo ghenaemt wordt.

Het tweede deel des Jaers / welck Somer ghenoemt wordt / heeft sijn naem van Son-meerderingh / ghelijck of men seyde Son meeringh, om dat op dese tijdt de Son meerder schijnt / en van Godt daer toe gestelt is / om met hare meerderingh van wermt de aerdt-vruchten te verwecken / en rijp te maecken. Dese begint wanneer de Son in den eersten graet van Cancer of de Kreeft komt / welk Solstium æstivum, of Somers langste dagh genoemt wort / en duert tot dat hy in Leo en Virgo komt / en daerom is 't om dese tijdt droogh / en heet / daerom staet de Son nu op het hooghste / en schijnt rechter neder als op andere tijden van het Jaer: om datse in apogæo komt: De Optici seggen / dat de perpendiculare stralen stercker branden als de stralen van ter zijden. En dan begint in den mensch de roode Cholera of Fava bilis, dat heete en verbrant bloet te wassen / welck by het vyer geleken wort / dat heet en droogh is: welck voortgaet tot in den Herfst.

Van

Somer-werckinge

Van dit deel des Jaers sal men dit mercken/ dat alle 't gene welck in de voorgaende Winter door de vochtigheyt t'samen gekleeft is/ dan weder verdeylt/ en van malkander ghescheyden wordt: Want door sijn warmt verteert hy de vochtigheydt der aerden/ en trecktse uyt/ waerom de kleevingh van malkander splijt. Oock opent de Somer de sweet-gaten der menschen en dierē/ en kruypt met sijn subtijle warmt tot de vochtigheyt/ die een mensch tusschen vel en vlees heeft/ waer door een mensch slap wort. Als de pooren nu alsoo geopent zijn/ so vliegen veel spiritus of geesten van de mensch daer uyt/ en als de vochtigheyt wech gaet/ wordt de mensch seer moede/ swack en krachteloos/ waer door hem lichtlijck door ontstekingh van de gal/ een koorts op den hals komt: Daerom kan de Somer veel drooghe en heete sieckten verwecken/ wanneer yemant een overvloedighe hitte heeft/ nademael de Son dan op het naeste boven ons hooft in onsen Hemisphaerium komt/ en de alderkrachtighste wercking in onse lichamen heeft/ en met sijne hitte tot in de wortelen der aerden kruypt/ en alles rijp maeckt.

Waerom de sieckten in den Somer komen.

Somersche siekten.

Hippocrates schrijft de Somer dese kranckheden toe/ als dagelijcksche/ derde en vierden-daeghsche koortsen/ pijn des hoofts/ en in de ooren/ sweeringh des mondts/ Genitalium putredines, sweetsucht en dierghelijcke.

In den langhsten dagh/ wanneer de Son wederom keert/ pleghen sich de bladeren op de Pappelen-boomen/ Willighen/ Olijf-boomen en andere boomen/ en de kernen in de Appelen om te wenden: gelijck Mizald. cent. 7. aph. 36. seydt.

Van gesontheyt in den Somer.

Hoe men des Somers sijne gesontheydt sal wachten.

Men sal in de Somer spijse ghebruycken/ welck koel/ vocht/ soet/ wel-ruyckend/ en verdouwelijck is/ waer door de ongesontheyt/ welk een menschen lichaem door de hitte/ en opdrogingh mocht overkomen/ geweert en gestut mocht worden/ so sal men oock sulcken dranck ghebruycken die de eyghen kracht over hem heeft/ gelijck dun bier/ Bronswijcksche mom/ en diergelijcke: maer men moet oock wel voorsien dat men de maeg en het lijf door 't selve drincken niet verkouwe/ en hem voor groote droncken wachten: om dat sommige haer lijf in de hitte so aenstellen/ datse geen jaer leven konnen. Daerom kan het niet schaden dat men somwijlen een dronckje wijns neemt/ op dat de groote appetijt/ welck een mensch tot de koelte heeft/ een weynigh magh belet worden.

Nota. Alsoo ick hier in 't schrijven ben van eenige bierē/ moet ick evenwel hier aentekenen hoe dat men een gehele brouwing van bier sal helpen/ so 't geschiede dat'et bier met gist geset zijnde/ niet wilde heffen/ ofte opgaen: so yemant dit dan over quam/ sal niet-te-min het bier in de vaten laten doen/ ende hy sal op yder vat doen 2 oncen gestoten Salpeter/ en het bier sal in 3 a 4 uren beginnen te wercken/ of het met gist waer geset.

Men sal hem oock op dese tijt van het Jaer van Venus onthouden/ en ook van veel baden; om dat dese twee dingen het lijf seer uytdrogen: Men sal hem selden doen Ader-laten/ 't en ware het de noodt vorderde/ en men 't selve om beters wil dede/ soo langh de Son in den Kreeft is/ want dan is 't best geen medicijnen te gebruyken/ 't en zy men het immers doen moet: men sal sich niet te seer beweghen/ maer so gerust leven alsmen immers kan: want de rust maeckt vochtigheyt/ maer de beweging droogt uyt. Bysonder moet mē matig in 't drincken wesen. Want dewijl al de sweetgaten in de mensch open zijn/ kan een

mensch welck haestig soo veel koude dranckx in het lichaem giet/ soo haestigh verkouwen/ dat hy daer een lammigheyt/ vallende sieckte/ of een haestigen doot van hebben kan. Polibius seght/ dat men in de Somer geen harde/ maer weecke spijs ghebruycken sal/ gelijck gesoden vleesch/ kool/ salaet/ &c. en daer toe een klaer teuchje drincken.

Van de Somersche Solstitium of Sonnen stant.

Solstitium is een stilstant der Son/ wanneer het gelijckt/ of de Son stil stont/ en is op het hooghste na ons hooft gekomen/ en begint dan weder van onsen Hemisphæreo te wijcken. Soodanighe solstitia zijnder twee in het Jaer/ een in dese maendt wanneer de Son den 12 dagh Juni in Cancro of de Kreeft gaet/ dan is de Son op zijn hooghste plaets/ en aldernaest by ons/ is het de alderlangste dagh van het Jaer/ welck omtrent 17 uren langh is/ en de alderkortste nacht: en een in de Winter den 12 Decembris/ als de Son in de Steen-bock gaet/ en weder na onsen Hemisphærium begint te keeren/ wanneer het den langhsten nacht is/ welck soo langh/ als den alderlangsten dagh van te vooren gheweest is. Van Paesschen tot S. Jan mid-somer is 't geen nacht by die van Berghen in Noorweghen/ de menschen gaen daer by daegh te bed/ en staen by daegh weder op/ om dat de Son niet onder gaet/ maer altijdt op het water schijnt.

Van Vliegen.

NB: Na S. Viti dagh komen de vliegen voort/ waer over de Boeren onder malkander disputeeren/ datse op sulcke boomen van de bladeren souden wassen; maer dese dispuyten voor by gaende/ komen sy veel in de huysen daer beesten in zijn/ om dat sy daer melck en anders vinden. Oock komen sy veel in de plaetsen daermen Oost leght: Maer dewijl de vlieghen de menschen seer schadelijck zijn/ wil ick haer een manier leeren om vliegen te vangen.

Daer wassen in de losschen roode Padde-stoelen/ welcke Vliegenbroot ghenaemt worden/ wanneer men deselve hackt/ en in een tinneschotel met melck doet/ soo stervense alle die daer van eten. Maer men moetse alsoo setten/ dat daer kat noch hont by komt/ of eenigh ander dier/ want soo haest sy daer van aten souden sy sterven. Item men maeckt een gat in een pot/ en smeerter een weynig honigh in/ en als de Vliegen op den honig sitten/ deckt men de pot met een doeck toe/ en schudt de pot/ dan so vallen sy onder in de sack/ daer na draept men de sack om/ datse niet weder in de pot konnen komen: en alsse daer alle in zijn/ treetmense doot of men schutse in 't water of vyer.

Item/ neemt een weynigh nieswortel/ stootse tot pulver/ en mengtse met melck/ en set het henen/ en so haest sy 't selve genieten/ sterven sy: maer men moet sijn eten en drincken wel gade slaen/ op dat de vergheven vliegen daer niet in vallen. Op sommighe plaetsen plagh men nae Viti noch wel Vlas te zaeyen/ hoewel het wat te laet is. Eenige plegen om dese tijt noch planten te zaeyen/ bysonder Guste-kool/ dese planten versetmen in den Herfst/ op dat men tegens Pincxter groene kool te koken heeft. NB

Van de Padden.

Inde Padden vint ick niet goets/ als de steen diese in 't hooft hebben/ de welcke teghen vergif wordt ghebruyckt.

Van Boomen.

In eenighe Landen plegen zy de Boomen in dese maendt tot op den stam met een mes door de bast te snijden/ Hoe m[…] de Boo[…] men in […] Junius […] acht […] nemen […]

den/ op dat de boomen te dicker worden souden: Oock plegen sy jonge en oude boomen in dese maendt te snoesen/ acht dagen voor of na S. Uldaricus dagh: om dat nu het sap in alle tacken en bladen verdeelt is / en niet meer doordringht uyt de tacken als men de selve afsnijdt / want sy verwinnen het selve haest. Maer dat de boomen het selve in dese maendt soo haest weder verwinnen / geschiet om de drooge winden die nu beginnen te waeyen. Ick heb te voren gheseght dat'et sommige in Februario/ Martio en April doen / maer in de selve tijdt dringht het sap te seer door de stam. Dit zijn alles maer opmerckingen. De Hoveniers komen selden van gevoelen over een: maer ick hou het in Junio voor best: Item / ick neem in de Somer gheen maenden uytghesondert / en snoey alle tacken af wanneer het een natten Somer is / als oock de Water-schooten en Uytspruytsels / maer bevind' daer gheen schade by. Oock kan men de boomen in dese maendt Ader-laten/ ghelijck in April gheseght is van de Boomen.

Van Kerssen.

Op dese tijt zijn de kerssen gesont/ stuyten de maegh/ en ververschen het bloedt / waerom de Musschen / die veel kerssen eten / nu groote Levers hebben.

Van Aerd-besien.

Aerd-besien / en Blaeuw-bessen heeft Godt sonderlingh op de warme dagen geordonneert / dat sy de menschen verkoelen souden/en insonderheydt de Blaeuw-bessen / daer men oock goedt sap van maken kan: De Aerd-besien / en Blaeuw-bessen gewassen/ en daer wijn op gegoten / en met suycker bestroyt / zijn in dese tijt gesont ghegeten/ om dat sy den dorst lesschen / en de maegh ghesont zijn door het temperament van haer warmt en koude. De Aerdbesien sal men niet nae de middagh of avondtmaeltijdt eten / maer voor het middaghmael/en des na-middaghs omtrent drie uren.

[margin: .. Aerd-besien en Blaeu of Bosbesien.]

Giet Spiritus vini op Aerdbesien/ en dat nat daer af komende / weder op andere versche/en al weder op andere / tot verscheyden reysen / dat is gesont voor swangere Vrouwen.

Van Olyen.

Die Olyen uyt de Vegetabilia of andere natuerlijcke groeyende dingen trecken wil/moet het selve werck meest in Junio / of Julio oeffenen : want in dese twee maenden sal men daer ongelijck meer oly in vinden als op andere maenden.

[margin: Den Oly moet in Junio en Julio uytgetrocken worden.]

Van Vlierboom.

Men vergadert de bloessems en maeckt daer medicamenten af tegen S. Anthonis-vyer / als den Wijngaert bloeyt. Item / in den Herfst maeckt men goeden Wijn van dese bloessems.

Van jonge Hoenderen en Gansen.

De jonge Hoenderen welck in dese maendt uyt komen / gaen pijpen / worden sieck/en sterven. Doch men magh in dese maent noch wel eenige Hoenders aensetten/ welck de ouden in de toekomende Honds-daghen noch wel optrecken konnen / wat daer na uyt komt / krijgt den Herfst en koude/ en kan daer in qualijck opghetogen worden/ 't en ware men de selve met groote ongelegentheydt in de stooven hieldt.

[margin: Jonghe Hoenders worden in dese maendt seer beswaerlijk opghebracht.]

Als de jonghe Gansen in de vleughels groote vederen beginnen te krijgen / sal men haer 's avondts en 's morgens/ eer sy na de weyde gaen/ en al sse daer weder uyt komen/haver voor smijten / en haer wel wachten/ anders sterven sy om dese tijdt seer lichtelijck. Sy pleghen oock pips te worden: en de jonge vliegen kruypen

haer in de ooren / alsse voort beginnen te komen / waer door sy sieck worden laten de vleugels hangen / en sterven wegh.

Van de jonge Oyevaers.

Jonghe Oyevaers zijn tot de medicijnen dienstigh.

Jonge Oyevaers zijn gesont voor de geene die veelderley gebreken der aderen hebben / bysonder wanneer yemant vā de vallende sieckte beroert wort / en daer van bevende handē behout. Het Oyevaers vet is oock seer goet voor de ghene die van de vallende sieckte lamme leden krijgen / wanneer mē deselve daer mede bestrijckt.

De Patrijsen houden haer om dese tijt meestendeel in de struycken / en hegghen / dan sy houden altijdt eene uyt en ingangh ; soo ghy dan haer nest kont vernemen / sult daer u nette stellen.

Van Snippen.

Omtrent dese tijdt moet men de Veldhoenders inde kleyne lage struyken soecken / want nu gaen sy noch niet te velt / om datse daer noch geen eten konnen vinden / dewijl 't koorn noch niet rijp is / maer so haest 't selve afgemeyt wort gaen sy te velt / alwaer sy dan genoegh t'eten krijgen : maer voor den Oogst moet men in de lage struycken soecken / daer sy haer leger hebben / want daer sitten sy onder een struyck / gelijck men uyt haer mest spooren kan / die sy na laten. Daerom let men maer op haer loop / wanneer sy uyt haer leger ghegaen zijn / want sy houden altijt den selven weg / daer steltmē dan stricken / waer sy in loopen / en gevangen worden.

Linden Bloessem.

Op dese tijt sal men de Linde bloessem afplucken / wanneer sy lieflijck op den boom ruyckt / en daer Linde-water of distelleren / 't welck goet is tegen de vallende sieckte / en fenijn.

Van Inckhoornkens.

Waer de Inckhoornkens nestelen.

In dese maent zijnder jonge Inkhoornkens / welck men op de Haselboomen / Eycken / Dennen / Vuchten / Buecken en diergelijcke vruchtbare boomen soecken moet / daer sy haer kost van halen. Sy hebben een aerdigh nest / dicht aen de stammen daer groote tackē gewassen zijn / van enckel mos en slijck / en kleven 't van binnen soo fraey en glat of het een gewelft was / daer sy niet in beregenen konnen / en laten daer maer een kleyn gat in / daer sy ter nauwer noot in en uyt kruppen konnen / sy worden in 't latijn Sciuri genoemt / om dat sy haer met de staert bedecken en beschaduwen / en daer mede van den eenen boom op den anderen vliegen / gelijck of het haer vleughels waren. Groote Heeren etense gaern / sy trecken 't vel af / en bradense also / sy smaken niet qualijck / de boeren houden daer niet veel af / om dat het voorste deel bykans aen het spit verbrant / en 't achterste blijft maer een mont vol 4 of 5 / sy vullen den buyck so niet gelijck een schinck / of een stuck van een dooden Os. Ja 't is oock beter van een vetten Hamel-bout ghegheten / welck gebraden is / als van een Inkhoornkē / daermē aen peuselen moet / wanneer men genoeg gegeten heeft.

Van Verckens.

Wat men de Verckens voor het fenijn ingeven sal.

In Junio begeven sich de Rupsen / Spinnen / en ander ongediert van de boomen / en loopen op het gras en kruyden / dan etē de Verckens en ander vee de selve op / en werden daer alsoo door vergiftight / dat sy daer na met hoopen sterven. Daerom moet men de Verckens dese maent in huys houden / of haer 's morgens vroegh een stuckje boter en broot geven / of een ander tegengift in plaets van boter. Men kan haer oock wel scordium in den dranck leggen / het welck seer-goet is tegen 't fenijn; 'tselve wast in vochtachtige weyden / 't ruyckt gelijck hop / en is eē edel kruyt / 't welck men in Majo vergaderen moet.

Item /

Item / Anghelica / Nies-wortel / Anijs gestoten/in een sackje gedaen/ en in de dranck ghelepdt. Item men steeckt de Verkens een gat in 't oor / daer men dan een stuckjen Christ-wortel in steeckt / en laet het daer in rotten/en van selfs weder uytvallen.

Van de Schapen, en hoe men die sal genesen, soo sy schurft zijn.

Nota. Neemt Aluyn/Peper/Coper-root / Spaens-groen / van yder voor 2 stuyvers/ grof gestoten: doet hier noch by een pont Taback / niet van de slechtsten/ met een mes kleyn gesneden: Hier op gedaen hebbende twee emmers regen-water / sult dit met malkander laten insieden / tot dat daer een emmer blijft: en de Schapen gereynigt hebbende/ sultse hier met wasschen; en de wolle sal oock boven dien suyverder zijn als de andere: Dit is gheschreven voor de Schaep-herders.

Perforata.

Wanneer men het kruyt Perforata graven sal.

Op S. Jans dagh graeftmen 'smorgens vroegh voor den Sonnen opgangh / teghen de Son S. Jans kruyt / Perforata ghenoemt/ en men neemt het wel vlijtigh op / want het tot vele dingen goet is. Siet Theophrastus hier over van de natuerlijcke dingen cap. 5. het bovenste welck de meeste bloemen heeft / is 't best. Het zaedt daer van geeft een goeden balsem. Cardanus schrijft in 't 6 boeck/ cap. 22. dat men op S. Jans dagh / onder dit kruyt karbonkels vinden sal/ en seyt / dat hy op een S. Jans nacht/ 13. karbonckels selfs daer onder gevondē heeft. Omtrent S. Jan machmen noch alderley zaet saeyen/ en sonderling Hoven-kruyt/als Saly/ Tiniaen/ Lavendel/ &c. en dat 'swinters bevrosen geweest is/wanneer het uyt begint te spruyten / dan besnoeytmen het/ en wascht wel.

Van groote Nooten.

Omtrent S. Jan sal men de Nooten af plucken / eer sy beginnen van binnen kernen te krijgen / en harde schalen/en de selve confijten/want sy versterckwn en verwarmen de maeg.

Oock hebben eenige lant-luyden hare rekeningh / hoe veel regen omtrent S. Jan vallen sal/ en hoe lang 't selve oock sal dueren/en nemen dese rekening van den rijp die voor Michaelis gevallen is / en van de vorst die na Philippi Jacobi pleeg te vallen / 't welck een vlijtig Huys-vader wel waer moet nemen: wanneer op S. Jan/ Visitatio Mariæ, en S. Margareta de Eyckelen beregenen / soo werden de selve pier-stekigh/ verderven/ en vallen seer af/ maer wanneer sy op de voorgeseyde dagen niet beregent worden/ wassen sy wel.

Wanneer het op S. Jans dagh regent / soo sal het noch veertigh dagen regenen / en de groote Noten en Hasel-noten sullen qualijk gelucken.

Na Joannes sal men geen jonge Duyven meer uyt laten vlieghen / want sy de Havicken niet meer ontvliegen konnen / eenighe seggen na Jacobi.

Van Ajuyn en Knofloock.

Hoe de Ajuyn groot wordt.

Op S. Jans avont wentelt men over den Ajuyn / en druckt het loof neder / soo wassen sy niet meer in de hooghte / maer onder de aerde / en worden alsoo te grooter / om dat dan al de kraght die boven plagh uyt te gaen / onder de aerde blijft.

Op S. Jans avont sal men oock de Knof-loock te samen binden en stricken / of knopen / en op Laurenti uyt de aerde nemen. Indien men nu 's Winters wil datse niet bevriesen sal / soo bindt men een deel by malkander / en hanghtse in den roock.

Alle Loock dat is fenijn.
Knof-loock alleen is medicijn.

Van Kruyden.

Kruyden die in Junio vergadert sullen worden.

Steen-wortel / Lilium Convallium/

lium/ Wolfs-wortel / Sleutel-bloemen die op het Veldt wassen/ Ossen-tongh/ wilde Cypres/ Bergeppigh/ Aerd-noten/ St. Christoffels-kruyt/ Swaluwen-wortel / Kleef-kruydt/ Honts-draf / Krooten-kruyt / Beerenklaeuw/ Betonie/ Nater-wortel/ groote Klessen / Knoflooch-kruydt/ Hennen-darm/ Majoran/ gout Lelien / swarte Meester-wortel/ Geyte-bloemen / Geyten-baerdt / witte Mostert/ Dil/ L. Vrouwen-bedstro/ stinkende Andorn/ Ringel-bloemen/ Pinxsterbloemen/ geel Oogentroost/ Herten-kruyt/ witte Komijn/ Soethout/ Hoe-langer-hoe-liever/ Dennen/ Cypressen-kruyt/ Benedictus-wortel/ Luys-kruydt/ Aerd-roock/ Kostwortel/ Honds-dil/ Venkel/ Indiaensche Nagelen/ Hemel-rokjens/ wilde Endivi/ Wegewart/ Distelen met witte sprenckelen/ Water-distelen/ Goutbloem/ Schel-wortel/ duysent Gulden-kruyt/ Kamillen/ Ridder-sporen/ Hondts-tongh/ Schuppen-wortel/ Vinger-kruyt/ Ratten-distel/ wilde Ossen-tongh / onser Vrouwen Lelien/ Godts-ghenade/ Gentiaen/ Opevaers-beck/ welk op de bergen wast/ Tamariski/ Schijt-kruydt/ Lijn-kruydt/ Vlas/ Meer-geerst/ Standel-kruyt / Vijgh-boomen/ Melissen/ wilde Munt/ Steen-lever-kruyt/ rode Weyderigh/ alderley Lelien/ Lavendel/ Linsen / Hasen-voet/ Spring-kernen/ wilde Latu/ Jacobs-bloemen/ Havermerck/ Havick-kruyt/ Tormentil/ Longhen Lever-kruyt/ Eeren-Rosen/ roode wilde Haver / wilde Grasletten/ Vlo-kruyt/ Zee-bloemen/ Springh-kruydt/ Vijf-vingher-kruydt/ Baldriaen/ Nagelkruyt/ Winter-groen/ Erwittē/ Moederwortel/ Schaeps-kruydt / Bruynellen / Veldt-poley/ Speck - Lelien / Moeder - kruydt/ Koornrosen/ Sonnebloemen/ Twe-blat/ Penning-kruyt/ harde Koorn/ roode Steen-breeck / Huys-kruydt/ Ganse-distel/ Netelen/ Hind-bessen/ Huys - wortel / Scabiosa / Vlier/ Surckel/ Wout-wortel/ Tamarisken-hout/ Reynvaer/ Wout-kruyt/ Tijm/ Wolfs-melck/ Wol-kruydt/ Wicken/ Swaluw-wortel / Seven-varw-bloemtjes/ Linde-boom.

Groot Klissen - zaedt en Kervel-zaet met Wijn gedroncken/ of op een Boterham gegeten/ verdrijft bysonlijck 't Graveel.

Vrucht en zaedt brenghen dese in Junio/ Kruys-besien/ Hase-wortel/ Kersse-boom/ Tijdtloosen of Herfst-bloemen/ Aerdbesien-kruyt/ Varen/ alderley Gras/ suur Ampher/ Gerst.

Treckt een wortel uyt van Reynvaer / die op de Heyde wast / snijdtse deur onder omtrent de wortel / en ghy sult sien een Arent swart gheco-leurt / ghelijckerwijs den Keyser in sijn wapen voert.

Hoemen te voren weten kan welcke zaden het toekomende Iaer best gedyen sullen.

Een weynigh te vooren eer de Hondt-ster op-gaet den 7 May / sal men alderley zaden aen een bysonder oordt tot een proef zaeyen/ en als de Hondt-ster op-gaet besien welck zaet beschadight is of niet / 't welck men dan onbeschadight bevonden heeft sal men het toekomende Jaer zaeyen/ 't selve sal wel gelucken.

Welcke zaden best zijn op 't toeckomende jaer.

Van Paerden.

Men moet om dese tijdt de Paerden wel gade slaen/ en haer genoegh en goedt voeder geven / dat sy sterck en bequaem tot den arbeydt blijven : want sy plegen om dese tijdt anders mat te worden van wegen den grooten arbeydt die sy op het veldt doen moeten / als ploeghen en het nieuwe Hoy in te halen / 't welck men haer dan te eten gheeft/ om dat het Gras dan al te oudt wort. Daerom moet een goedt Huys-vader sich bevlijtigen / dat hy oudt hoy en stroo heeft tot

Hoe men de Paerden in Junio wachten sal.

tot aen Michaelis / want de Paerden worden gheheel mat van 't nieuwe Hoy en haxel van nieuw Stroo gemaeckt/maer dan is haer het garsten-stroo best/het welck beter is als het rogghen-stroo en sachter: maer na Michaelis behoeven sy soo grooten arbeydt niet te doen/ waerom sy dat nieuwe hoy en stroo beter verdraghen konnen. Indiense nu niet voeder genoegh krijgen/so hangt het haer door het geheele jaer aen / daerom is haer het voederen door het geheele Jaer niet noodigher als op dese tijdt.

Wat een Huys-vader in dese Maent vorder doen sal.

Arbeyd in Junius.

In dese Maendt sal men Kruyden setten/ men sal oock de aerde tot Kool bereyden wanneer het gheregent heeft/ en voortsetten om datse dan vochtigheydt heeft en haest beklijft. Oock sal hy de schuur besien/ en wat daer aen ontbreeckt te recht/ en de daken wel dicht toe maecken/ dat het daer niet door regent / en alle hoy en stroo en onsuyverheydt daer buyten draghen. Op eenighe plaetsen zaeyt men oock de Garst in dese maendt en brenght de Boonen in/ men drooghtse en dorstse / en soo de vrucht-boomen te seer geladen zijn/ soo breeckt men de sleghste en wormstekighste af / op dat de andere te beter wassen konnen: Oock is 't in dese Maendt alderbest de weyden te maeyen / dewijl de Kruyden op haer beste bloeyen zijn / oock is de Boter en Melck in dese en de voorgaende maendt op hare best / waerom nu de gesontste melck-spijse toebereyt kan worden: Daerom sal een goet Huysvader die wat goets hebben wil/hem met Boter en Kaes voorsien / die hy door 't gheheele Jaer van noode heeft.

Men plagh in dese maendt de Schapen oock te scheeren; en de Koe tot de Stier te brengen. Het is oock goet met den Angel te visschen. In het afnemen deser maent voert men de mest op het Lant tot het winter-zaedt/ en doetse onder.

Men treckt de Boomen uyt en laetse in de locht drogen.

Men zaeyt oock Wicken en Seven-gety tot Paerden-voeder.

Men moet oock korts na Pincxster en omtrent Corporis Christi, des morghens om acht uuren tot nae de middagh omtrent drie of vier uuren op de Byen letten / want sy om dese tijdt beginnen te swermen / en de swerm-tijdt duurt vijf weken nae malkander / en somwijlen wel wat langer: daerom sal men altijdt versche ghemaeckte By-korven by der handt hebben/ dat men de selve daer haestigh in krijght.

Van de Koeck-koeck.

Aen 't roepen van den Koek-koeck na St. Jans-dagh/ pleghen de oude blinde menschen te rekenen hoe duur de Rogh op dat Jaer werden soude/ want soo veel dagen als hy na Sint Jan riep / soo veel schellingen soude hy gelden. Soo veel my aengaet/ick houde het voor beuselingen / en acht de Koeck-koeck soo kouden Voghel zijnde/ dat hy sijn eyghen jongh niet uytbroeden kan/ niet gauw genoeg/ dat hy sulcke dinghen voorsegghen soude / want in warme Vogels heeft men subtijlder verstanden.

2. VIsitatie van de H. Maeght Maria, Dit Feest heeft ingestelt Paus Urbanus de seste, ende sijn Successeur Bonifacius nonus heeft dat bevestight: Om de groote scheuringhe die tusschen Urbanum de seste, en Clementem de sevenste ontstaen was: want d'een van de Fransche, de andere van de Italiaensche Cardinalen verkoren wesende, zijn oorsaeck geweest van veel bloedtvergietens, straetschenderye, en rooverye, om welcke te weeren is gheordonneert datmen de Moeder Godts om hulpe soude bidden, in 't jaer ons Heeren 1389.

10. Seven Gebroeders, Soonen van Felix Martelaer/dese zijn ten tijde van Antoninus Keyser/met het Martelaerschap ghekroont: Ianuarius is eerst met Roeden gheslagen/daer na hebben sy hem in de ghevangenisse laten versmachten/en voorts geslagen tot hy gestorven is. Felix en Philippus hebben sy met stocken doodt geslagen. Silvinus van boven nederwaerts gestoten/dat hy gestorven is. Alexander, Fitalis, en Martialis zijn onthooft met den sweerde. Pet. de Nat. lib. 6. c. 77.

13 S. Margaretha Maegt/dese is van Antiochia/de dochter eens Heydensche Priesters geweest/is ten Huwelijck versocht om haer groote schoonheyt van Olibrio, Overste van Orienten/maer heeft van de Christen Religie/die sy aenghenomen hadde/niet willen wijcken/waerom sy 't Huwelijck wederstaen heeft/is oversulcx op de aerde geleyt/en wreedelijck geslagen/daer na in Yser vast gesloten en met nagels aen handen en voeten doornagelt/naeckt gemaeckt zijnde/met brandende Toortsen in haer vleesch ghebrant/en in een groote Ketel vol Waters geworpen/om te verdrincken/maer na dat sy alle dese tormenten uyt-ghestaen hadde/is haer 't hooft afghehouwen in de Stadt Augusti. Martyr. Romanum.

15. Scheydingh der Apostelen, Twaelf Jaren na de Hemelvaert des Heeren Christi, op desen dagh zijn de Apostelen van malkander gescheyden/en de geheele Werelt door ghetrocken om het Euangelium te prediken: Thomas en Bartholomeus zijn na Orienten/Mattheus na 't Zuyden/Philippus en Thaddæus na 't Noorden/maer de andere zijn na andere plaetsen des Werelts vertrocken. Euseb. lib. 3. cap. 1.

22. Maria Magdalena, Dese is die Vrouw uyt welcke Christus seven Duyvelen geworpen heeft/dese heeft Christum getrouwelijck naer gevolght/en hem sien hangen aen het Cruyce: na sijn doodt is sy onder d'eerste geweest die tot den Grave gegaen zijn/en hem na sijn opstandingh ghesien hebben: Is gecanonizeert van den Bisschop van Laodicæa Alberone. Pet. de Nat. lib. 6. c. 124

24. Christina, Dese is van seer Edel Ouders/maer die Heydensch waren en Afgodisch geboren/heeft de Afgoden van Gout en Silver gemaeckt/gemorselt/en onder de Armen uytgedeelt/'t welck ghesien zijnde van haer Ouders/hebben haer eerst met Roeden doen slaen/en vele andere tormenten aenghedaen/daer na hebben sy een groote steen doen binden aen haer hals ende is geworpen in't Water/maer door groot mirakel voort ghekomen wesende/hebben sy haer de tongh af-gesneden/en met schichten en pijlen heeft sy eyndelijck haer martelye volbracht. Pet. de Nat. lib. 6. cap. 130.

25. S. Iacob, Apostel, Dese is gedoot met den sweerde te Jerusalem/van de Koningh Herodes. Acta Apost. 12. cap.

26. S. Anna, moeder van de H. Maegt Maria, dese is getrout geweest aen drie mannen: uyt de eerste is geboren de H. Maegt Maria: uyt de tweede noch een Maria, die getrout is aen Alphæus, Iacob de Minder, Iosep, Iustus, Symeon en Iudas: uyt de derde Salome de derde dochter/Iacobus de Meerder, en Ioannes de Euangelist; is in vrede gestorven op desen dagh. Hyeron.

27. Martha, Dese is geweest de suster Mariæ Magdalenæ en Lazari, en heeft geleden op desen dagh. Pet. de Nat. lib. 6. cap. 51.

29. S. Beatrix, Dese is van Lucretio, des Keysers Vicaris/heymelijck onder 't pretext van de Christen Religie verworght/Anno 287. Pet. de Nat. lib. 6. c. 153.

Iu-



	Nieuwen stijl.	Son op ur.	mi.	Son onder ur.	mi.		Ouden stijl.	dag des jaers.
1	Theobaldus.	3	49	8	11	21	Absolon.	182
2	Mar. Visitatie.	3	50	8	10	22	10000 Mart.	183
3	Cornelius.	3	51	8	9	23	Basilius.	184
4	Ulricus.	3	52	8	8	24	S. Joan. Babt.	185
5	Hozeas.	3	53	8	7	25	Elogius.	186
6	Esaias.	3	54	8	6	26	Joan. Paul.	187
7	Wilibald.	3	55	8	5	27	Ladislaus.	188
8	Chilian.	3	56	8	4	28	Leon. Virg.	189
9	Pappo.	3	57	8	3	29	S. Pet. en Paul.	190
10	Seven Gebroed.	3	59	8	1	30	Pauli gedacht.	191
11	Pius Paus.	4	0	7	0	1	Theobaldus.	192
12	Henricus.	4	2	7	58	2	Mar. Visitatie.	193
13	S. Margareta.	4	3	7	57	3	Cornelius.	194
14	Bonaventura.	4	5	7	55	4	Ulricus.	195
15	Apost. Schepd.	4	6	7	54	5	Hozeas.	196
16	Matern.	4	8	7	52	6	Esaias.	197
17	Alexius.	4	9	7	51	7	Wilibald.	198
18	Arnoldus.	4	11	7	49	8	Chilian.	199
19	Ruffina.	4	12	7	48	9	Pappo.	200
20	Plias.	4	14	7	46	10	Seven Gebroed.	201
21	Praxeles.	4	15	7	45	11	Pius Paus.	202
22	Maria Magd.	4	17	7	43	12	Henricus.	203
23	Apollinaris.	4	18	7	42	13	S. Margareta.	204
24	S. Christina.	4	20	7	40	14	Bonaventura.	205
25	S. Jacob. Apost.	4	21	7	39	15	Apost. Schepd.	206
26	S. Anna.	4	23	7	37	16	Matern.	207
27	S. Martha.	4	24	7	36	17	Alexius.	208
28	Panthaleon.	4	26	7	34	18	Arnoldus.	209
29	S. Beatrix.	4	28	7	32	19	Ruffina.	210
30	Abdon martyr.	4	30	7	30	20	Plias.	211
31	Germanus.	4	31	7	29	21	Praxeles.	212

Opmerckingen in Julius.

De heetste Maent in 't geheele jaer.

In dese Maendt is den dagh 15 uuren 37 minuten langh.

Voor 3 uuren begint het 's morghens te daghen / en 's avonts omtrent 9 uren duyster te worden.

Honds-dagen begin.

Men moet hem wachten voor baden / wijn / medicijnen / minnespel / aderlaten: en ysop / ruyten-sap / venkel en anijs gebruycken.

De Son gaet in den Leeuw.

In de Leeuw is het goet huysen timmeren / gronden legghen / maer hoedt u voor nieuwe kleederen.

De Kinderen in dit teecken geboren / hebben een begeerte tot de gherechtigheydt / vromigheydt ende waerheydt / en hebben een eerlijck en vroom gemoedt / konnen niet huychelen / sijn lustigh / verslagen / toornigh / wraeckgierigh / arbeydtsaem / trachten nae groote dinghen / en

I konnen

Werckingen in Julius.

Men moet het gras maeyen en hoyen in gemeene weyden.

Witte Rapen zaeyen / of Kiliani / of Margareta / in 't laetste quartier.

Kappertjes-zaedt tot winter-planten zaeyen / omtrent Jacob of 8 dagen daer na.

Rapen op de stoppel van 't kooren zaeyen.

Het zaet welck in dese maendt begint te rijpen / alle daghe af plucken / op dat het niet wech valt / en te vergeefs wast.

Het Zant-kooren eenighe dagen voor of na Jacobi zaeyen / 't welck goet is 's Winters voor het vee te gebruycken.

komen by groote Potentaten hoogh en breet.
Indien 't dondert als de Maen in den Leeuw is/ verderft het Koren en Garst aen 't geberght.
In dese Maent sal men de Wijn met water mengen: Maer dat moeten de gene niet doen die de selve verkoopen / maer die hem drincken.
De Honds-ster gaet op.
Als de witte Kool niet voor S. Jacob gesneden wort/ heeft men niet veel hoops.
De dagh neemt weder af.
Regent het op S. Jacobs dagh/ soo verderven de Eyckelen.

Waer de Maendt Julius sijnen naem van heeft.



De maent Julius heeft sijnen Naem van de Keyser Julius, welck op den 12 dagh deser Maendt gheboren is gheweest / maer als hy 700 jaren na de opbouwing van Romen / uyt Hispanien binnen Rome quam / heeft den Raedt die maendt welck te voren Quintilis ghenoemt wierdt/ dat is de vijfde maendt (om datmen eerst van Maert af telde) na sijn naem Julius genoemt. Dewijl de Son in de Leeuw komt / is dit de heetste maendt van 't geheele Jaer/ want de warmte der Son / met het opgaen van 't Hondts-teecken vermeerdert wort / also dat de hitte in 't onderste des menschen en andere gewassen der aerden henen in dringht/ en de vochtigheden binnen uyt de wortel verteert/ waerom het gras en koorn rijp wort / alsoo dat men moet beginnen te maeyen en hopen.

Van een koel dronckje.

Een koel dronckje te maken.

Wilt ghy nu een recht goedt koel dronckje hebben / set een backje met pomp-water by de tafel/ en daer een tinne Kan met goedt bier in of wijn so ghyse hebt/ en drinckt matig daer van/ op dat ghy de maegh niet te seer verkout en verderft.

Wilt ghy 't noch koelder hebben/ neemt een stuck ys / 't welck ghy in de voorgaende Winter in de ys-kuyl of kelder gebracht hebt / en leght het in 't water/ de kannen daer rondtom in geset / so hebt ghy een rechte koeldranck/ waer mede ghy naest Godt/ 't hert verquicken kondt.

Van de Hondts-daghen.

Waer van de Honds-dagen haren naem hebben.

In 't gesternt des Hemels / welck men den Hondt noemt / zijn twee voorname Sterren/ de een op de tong des Hondts / welck de groote Hondt genoemt wordt / de ander op de kop/ dese wort Sirius, de voorste Hondt en Canicula ghenoemt. Van dese Ster hebben de Honds-dagen haer naem/ dewijle de selve ditmael op-gaet / en metter haest midden aen den Hemel staet / gelijck men in een becken met water sien kan. Dese Ster vermeerdert de hitte der Son / dese heete daghen beginnen op Margareta / en eyndigen op Laurentij.

Cicero seght/ wanneer de Hondsster duyster op-gaet / en 't begin der Honds-dagen troubel is / soo salder een pest komen. Maer wanneer 't op de selvige tijt aen den Hemel schoon en klaer is / soo wort daer een gesont jaer beteeckent.

Oock salmen wel letten op den opgangh van de Hondt-ster en op den donder/ want so de selve geschiedt na den opgangh van den Hondt-ster/ en men siet in welck huys of teken des Hemels de Maen op de selvighe tijdt is / daer kan men veel toekomende dingen uyt vernemen/ welcke om de langheydt hier niet verhaelt dienen/ om datmen geen groot boeck hier af maken sal. Maer die lust heeft om het selve te lesen/ siet Constant. derde Boeck cap. 9. en 10.

Let noch wel op de Honds-dagen/ gelijck 't om den derden dag van elcke maendt wedert / sulck weder sal het de geheele maendt door wesen.

Nu

Nu zijn de Meloenen op 't best/ in het opklimmen van de Hondts-ster salmen het yser-kruyt voor der Sonnen opgangh/ wanneer de Maen niet schijnt/ afplucken/ welck goedt is voor hooft-pijn/ Mizald. cent. aphor. 93. Als dese Ster opgaet kan men het selve haest aen het Vlas/ de Vogels en Leeuwerick mercken.

Inde heetste Honts-dagen plegen jaerlijcks de Ethesiæ te waeyen/ dat zijn lieflijcke koele winden/ die uyt het Noorde hier over komen/ wanneer de hitte der Son de sneeu en ys op de hooghe bergen doet smelten/ en de reysers en arbeyders inden Oogst een lieflijcke verquickingh is. Deselve beginnen op Margareta te waeijen wanneer de Son inde Leeu gaet/ en waeyen veertigh daghen na malkander. Somwijlen waeyen sulcke koele winden acht dagen te vooren/ maer dat zijn de rechte Ethesiæ niet/ maer alleenlijck hare voorloopers.

Van den ingangh des Sons in den Leeuw.

Des Leeus wercking en eygenschap.

De Leeuw is een manlijck/ oostlijck/ cholerijck en bitter teken/ heerschende in de mensch over het Hert/ senuwen en span-aderē/ lenden/ rug en zijde/ en vermeert in de menschen de Flava bilis of geele gal/ daer de koortsen uyt te ontstaen pleghen. Daerom moet sich een mensch op dese tijdt onthouden van soete spijsen en stercke wijn/ 't en waer men daer water onder mengde/ of een seer slap wijntje dronck. Oock moet men sich in dit teken wachten voor slijmachtighe spijs/ ghelijck Visschen die in poelen/ vochtige of vuyle waters gevanghen worden/ en welcke weeck vleesch hebben; want een mensch sou daer van konnen sterven. De Latuw is in dese tijdt oock schadelijck/ want eenige schrijven datse dan eenigh fenijn by haer hebben sou. Oock wert de bilis neffens de andere humeuren in 's menschen lichaem soo verbrant en uytghetrocken/ datse sich tot een swarte verbrande gal treckt.

Van de Betonie-wortel.

Betonie-wortel dient voor swa-re krankheydt.

Als dese voor de vallende sieckte sal dienen/ moetse uytgegraven worden wanneer de Son in Leo is/ op een Sondagh in de Son-stonden/ en als de Maen wast en toeneemt. Mizald. cent. 8. aph. 51.

Mijd Baden en oock Medicijn,
Die nu op 't meest gevaerlijck zijn,
Het slapen en het Ader-laten,
Sal nu licht schaden en niet baten:
Doch nutse beyde nae de maet,
Dat is voor 't bloedt noch 't herte quaedt.
En zijt ghy wel besint en wijs,
Drinckt voor u lever eer en prijs.

Van Gesontheydt.

Om de ghesont-heyt in de Honts-dagen waer te nemen.

In dese maendt en bysonder in de Honts-dagen/ sal een yder wel voor hem sien dat hy gheen santeen en drinckt/ want wanneer yemant sich vermoeyt en verhit heeft/ kan hy hem selven met drincken seer beschadighen/ en sich om sijn ghesontheydt brenghen. Soo salmen oock in de Honts-dagen niet baden noch drancken in-nemen welcke laxeren/ noch sich doen ader-laten of koppen/ noch te veel slapen; men moet sich oock van heete spijs en onkuysheydt onthouden. In dese maent is het gesont Bronswijcksche mom met maten te drincken/ en diergelijcken dranck. Hippocrates seydt/ dattet in/ voor en omtrent nae de Hondts-daghen seer quaet te genesen is/ want op die tijdt is de locht warm en droog/ eerstlijck van de Son en daer na van het teecken des Leeuws/ en ten derden van de heete barnende Honds-ster/ daerom wort het menschen lichaem door de Medicijnen geheel verhit en uytghedrooght/ soo dat daer lichtelijck een Koorts uyt ontstaen kan: want een mensch is dan zwack/ en wordt door de Medicijnen noch meer ghe-

swackt/insonderheyt moetmen hem niet Ader-laten als de Son in Leo is.

Dese Maendt is oock bysonder swaer voor de gene die swacke hoofden hebben en vallende sieckten / of eenige sieckte der herssenen. De hitte der Honts-daghen swackt de Lever der menschen seer / en kan veel sieckten causeren. Daerom sal men sich in dese daghen niet seer vermoeijen of beswaren / oock niet te veel studeren of al te groote sorgh op hem nemen.

Tot bewaringh van 't Vee.

't Nieuwe voeder is niet goet voor het vee.

Een Huys-vader moet op passen dat hy op dese tijdt noch oudt Kooren / Stroo en Hoy heeft: want dat nieuwe voeder is de Hoenders / Paerden en ander Vee niet goedt / om dat sy daer sieck van worden en sterven.

Van Paerden.

De paerden moet men in de Honds-daghen wel gade slaen.

In de Honds-dagen of op andere daghen / wanneer de Paerden te seer arbeyden / moet men haer dickwils te drincken gheven: want als sy selden drincken / verbangen sy daer nae seer lichtlijck / maer wanneer men haer dickwils te drincken geeft / is't haer soo goet als Haver. 's Avonts sal men haer tot aen den hals toe in het water rijden / en latense wat swemmen / dat het stof en sweet wat af gaet: want dat doet haer rusten en de moeheydt verteeren.

Van Hoy.

Als men op dese tijdt Hoy invoert / moet men daer wel op letten / dat 'et beste Hoy aen een hoek alleen gelegt wort / en het natte vervuylde / beslijckte Hoy oock bysonder; men moet in de Winter daer dan wel op letten / dat het beste Hoy niet eerst gevoedert wort / maer datter wat gespaert wordt tot in de Lente: want wanneer het in April en 't laetst van Maert quaet weder is en sneeuwt / moetmen haer goet Hoy te eten gheven en wel wachten / gelijck in Martio geseydt is.

Van de nieuwe Rogh en Paerden.

Hoe men met het nieuw in gebracht Hoy om sal gaen.

Omtrent den Oogst is de nieuwe Rogh en het Hoy seer schadelijck voor de Paerden / maer de Rog meer dan het Hoy / want van het Hoy werden sy maer machteloos: doch schadet haer lieden soo seer niet / als 't Hoy een weynigh te vooren beregent is / of 't niet bereghent geweest was / en alsoo droogh ingement: het is de Paerden daerom schadelijck / om dat het niet uytgheswet heeft: met de Rogh werden in dese tijden veel Paerden doodt gevoedt van onvoorsichtige knechts en maeghden: wanneer een Paert verhit is / en nieuwe Koorn eet / het welck noch weeck is / so slaet het hem terstont in de beenen / en als het daer terstont op drinckt / krijght het een quellingh in het lijf en moet sterven. En 't quaetst is dat de knechts het dan noch willen missaken wanneer sy het Paert sulck voeder gegeven hebben / maer men kan het wel aen de mest mercken / want die gaet weeck af / en het nieuwe koorn sietmen inden stal legghen / ghelijck het haer afgegaen is. Als men teghens de windt rijdt / en de Paerden oock seer jaeght / so kan een Paert oock lichtelijck bevangen worden in eten of drincken / en het is haer seer goedt dat men haer eerst wat in den stal laet verkoelen / en als dan eerst wat Hoy gheeft en daer na haer Voeder / en ten laetsten een matigen dronck / gelijck een Paerdt behoort te hebben. Maer voor al moet men hem wachten / dat de Paerden op het velt geen nieuwe Tarw eten / want de nieuwe Tarw is de gewisse doot der Paerden: maer wanneer de Paerden het stro daer by eten / is het soo schadelijck niet; men plagh de

Paer-

Paerden wel nieuwe Rogghen-gerven te snijden/ wanneer de Rog hart is/ en haer de selve voor te werpen/ maer dan snijdtmen daer een oudt uytgedorst bos stroo onder: men legt haer somwijlen 's nachts oock wel een garve in de reuffen of onder de kreb om te eten. De krijghs-luyden gaen so te werck: Als sy haer Paerden nieuwe Rogh willen geven/ dan gheven sy haer eerst Hop/ daer nae drincken/ en legghen de afgesneden ayren te voren in het water/ daer na geven sy het de Paerden/ soo schaed het haer niet.

Van de jonge Verckens.

Jonghe Verckens sterven van jongh vlas.

Die jonghe Verckens heeft moet haer niet aen 't jonge Vlas laten om van te eten/ want het selve is haer een gewisse haestige doodt.

Van Margareta-dagh.

Margareten dagh.

Wanneer 't op Margareten-dagh reghent/ soo vallen de groote Noten seer af/ en de Hasel-noten worden wormstekigh.

Op desen dagh is het Ossemarckt tot Malchijn in Meckelenburgh/ alwaer men een goeden Os voor twee of drie Rijcxdaelders koopen kan/ en wanneer men de huydt en de afval weder verkoopt/ kan men daer weder meer van maecken als men voor den geheelen Os gegeven heeft.

Op desen dagh hebben de jonghe Gansen haer volle vederen/ dan machmense wel beginnen te eten: de groote Heeren etense noch eerder: om dat de begheerlijckheydt boos is. De Boeren etense ghebraden wanneer sy met stoppelen belopẽ zijn/ om datmense dan noch niet mesten mag.

Van Acker-bouw en Oogst.

Van den Oogst, en het weder

In't begin deser Maendt sal men stroo-seelen draeyen/ om de Rogh en Tarwe mede te binden/ en de bergh en schuur ruymen/ soo het noch niet gedaen is: men sal de Paerden oock in de stoppelen meel en zout te lecken gheven/ of anders krijgen sy quade becken.

Eermen de Rogh dan begint te maeyen/ salmen alles te voren vaerdigh maken wat tot het inrijden des selfs van node is/ en de Paerden wel voeren/ dat sy tot het mennen sterck ghenoegh zijn/ en niet onmachtigh worden/ en men moet naerstigh in het inhalen wesen wanneer de Son schijnt/ op datmen geen regen krijgt en het Koorn droogh in komt.

Wanneer de Son dan schoon ondergaet/ soo isser daeghs daer na een schoonen dagh te verhoopen: maer indien de selve onder-gaet achter donckere swarte wolcken/ so volghter ghemeenlijck 's anderdaeghs regen op.

Men moet de Tarw so haest de selve ghemaeyt en het voeder dor is/ opbinden en in mennen/ want alsse beregen wastse in 2 of 3 dagen uyt.

Wanneer het wat waeyt/ en koel daer toe is/ vreesen de Boeren voor geen regen. Item wanneer het soel is en de vliegen seer brommen en bijten/ ghelijck oock de vloyen/ vreesen sy voor reghen en beginnen te drijven: wanneer de ghemaeyde Rogh kraeckt/ gelijck of men een stroo aen stucken breeckt/ soo komter haest een regen. Item/ als de Mieren in dese tijdt opwerpen/ sal het een koude Herfst worden/ en nat.

Van den Havick.

Om dese tijdt plagh den Havick (wanneer de jonge vogelen te vlugh worden) op de jongh Hoenderen en Duyven te vallen/ als hy de selve maer krijgen kan; Daerom sal men de jonge Duyven niet uyt laten vliegen/ en op de Hoenders passen.

Havick quaedt voor jonge duyven

Van groote nooten in te leggen.

Omtrent Margaretæ steeckt men met een priem kruys-weeghs door de nooten/ en leghtse in schoon water/ en dat een dagh 5 of 6/ tot datse

Groote nooten in te leggen.

swart worden/ en de bitterheyt daer uyt treckt / en men gieter alle dagen weder schoon water op : daer na laet men deselve op een tafel droogen / en men steeckt eenige kruyden of wel-ruykende wortelen in de gaten. Dan siet men honigh op / en schuymt de selve/ en gietse daer op.

Men sal in de Honts-dagen 't sap van de groene noteschalen bewaren/ en in maecken / dat is een kostelijcke medicijn tegen 'tvloepen des hoofts/ welck beneden op de borst en longh valt/ en de borst so benauwt maeckt/ dat men daer af stickt. Oock is het goet voor alle quade gheswellen aen den hals/ en in de keel.

Van Koeyen en Schapen.

Men leyt nu de Stier by de Koe/ en den Ram by de Oyen.

Nu zijn de Hamelen oock best en vet / wanneer sy op de stoppelen loopen/tot aen Michaelis toe/ dan kan een Huys-vader daer op passen / dat hy smeer krijght tot kaerssen / en Schapen vleesch roockt / om in de Winter te gebruycken.

Van Hoenderen.

Nu sal men de Hoenderen nieuwe Rogh gheven / soo leggen sy daer na wel/gelijck eenige seggen. Maer ick hou meer van Garst en Haver / om dat sy de pip van de Rogh krijgen: maer als men dat merckt / hanght men maer groene kool aen een toutje of snoertje/ de selve eten sy / en werden dan weder gesont.

Van de Verckens.

De Verckens wel te bewaren in dese tijdt.

Om den Ooghst plegen de Verckens in natte Jaren veel te sterven/ dan leght men haer wilde rapen in den dranck : De jonge werden doch om dese tijt gaern kranck en sterven henen / maer als men haer soo verre brenght/ datse maer de stoppelen bekomen konnen / dan wordt het beter met haer.

Voor Kinder seere Hoofden.

Neemt de gal van een Vercken/ ende doet hier by soo veel ongesoute boter/laet het op't vier in een nieuwe pot smelten / tot dat het dick wordt / ende smeert hier de kinderen hoofden mede/ en sy sullen opdroogen.

Van Rapen.

Men sal nu Rapen op de stoppelen zaeyen in de nieuwe Maen / op welghemeste ackers / maer wil men groote Rapen hebben/ so sal men het zaet een vinger diep in de aerde steken / en de gront met de voet treden/ dese groote Rapen graeft men nae Michaelis uyt/en koocktse so langh sy dueren : Als men omtrent Laurentii de ajuyn uyt treckt/zaeyt men drooghe kleyne Rapen in de plaets / die selve kan men de geheele Winter door in de koken gebruycken.

Dit dient voor de Chirurgijns/ so sy een patient hebben / die in een wond' alsulcke pijn heeft / dat hy dagh noch nacht rusten kan/ als het meestedeel geschiet aen pockachtige gaten / die sich door scherpe humeuren opgeworpen hebben/ die sult ghy soo stillen.

Nota, Neemt een doyer van een versch ey / klopt die onder 2 lepelen Rijnse-wijn / en maeckt daer in een doeckje nat/ en leghtet daer op ; hier toe sult ghy noch een nieuwe witte wolle lap nemen / en dese genat hebbende in ouwe Raep-olye/ sultse daer over legghen / ende de pijn sal wegh gaen offe daer van gheblasen wiert/ maer ghy moet dese dinghen over u plaesters leggen. prob.

Van de dolle Honden , en Hondebeten in de Honts-dagen.

Waerom de honden in Honds-dagen d[...] worden.

Men moet wel toesien datmen in de Honts-dagen van gheen honden gebeten wort : want de honden in de Honts-dagen / als de Ster Syrius opkomt/ welck den Hondt genoemt wort/ om datse door deselve ster gere-

geert

geert worden/ sullen door deselve hette noch meer verhit worden (dewijl sy heet van natueren zijn / het welck blijckt dat sy alle rauw vleesch konnen verteeren/en niet tegens de kock kijven / dat hy haer het vleesch niet gaer genoeg gekoockt heeft.) waerom de beet der selver 'tbloet der menschen en beesten alsoo verdrooght / datse door de ongetempertheydt der drooghte in raserny verballen ('t gene dan wel wil zijn/moet van warmte en koude ghemiddelt zijn : want een van beyden alleen regeerende / gaet het werck buyten sijn spoor/) daerom sou het niet vreemt zijn dat de Wolfs-beeten oock van soodanigen natuer wesen souden : als oock bysonder de Leeuwen / welck om de geduurige hitte / altijdt ghelijck als met raserny gedreven worden. Om daer nu raedt tegen te doen / wanneer men van een dollen hont gebeten is (want teghen Leeuwen en Wolven beeten is qualijck remedie / om dat men het selden na vertelt / wanneer men soo verre komt / dat men onder hare tanden geraeckt) so sal men in de volle Maen / wanneer de Son in Leo is / water of rivier kreesten vangen / ensde selve levendigh in een pot verbranden / en tot kleyn pulver stooten / en van 't selve pulver sal men een lepel vol met water drincken / als de beet noch versch is : maer soo de honts-beet wat oudt is / moet men daer meer van ghebruycken. Dit is een goede remedie welck met de reden over een komt. Men smijt de menschen naer het gevoelen van de oudtheydt / en oock van sommige onervarene medicijns/ drie mael in 't water/ wanneerse van een dolle hond gebeeten zijn/ en daer mede wort het quaet ghenesen ; seggende daer by / dat men 't selve buyten haer weten doen moet / op datse verschricken mogen : en datse van de schrick veranderingh van het bloedt souden krijgen / of dat dien raet anders niet sou helpen : desen raedt is niet te versmaden / maer men moet de schrick uytlachen. Desen raedt van het water komt over een met het polver van Kreesten / om dat het self de kout is / dewijlse in het water sweven / oock doet de blintheyt daer noch by dat men de ghebeete menschen in Zee-water stooten moet / het welck goet is / maer men gheeft daer gheen reden by : Ick moet de oorsaeck daer van seggen. Alle dingen worden uyt haer plaets verdreven door haer contrarie : dewijl de rasernye van dolle heete honts-beeten voort komende / uyt ongematigde hitte voort komt / is 't niet vreemt dat de dolle hondts-beeten raserny door hare hitte verweckende / met hare contrari / dat is water / ghecureert worden / en dat te beter met Zee / of sout-water / dewijl het selve koelder is als 't ondiep rivier water/ dewijl de stralen der Son beter konnen verwarmen een water van 3/4/ 5/6. voeten diep / als van 20/ 30/ 100/ 1000/ &c. Men seght van soodanige menschen die van dolle honden ghebeeten zijn / dat sy het water schouwen/daerse nochtans van dorst sterven / het welck niet wel kan aengenomen worden : maer men sou eer gelooven dat men het haer verbiedt/ om datse niet verdrincken souden / want sy haer dorst niet versaden konnen : en daerom sou men 't dompelen van soodanige luyden niet alleen drie mael maer 10 mael herbatten / om met soo veel te meer koude den heeten vyandt te verdrijven. Alle fenijn doet de mensch van dorst sterven / om dattet van soo groote hitte is : Daer is oock dat soo kout is en daerom de levendighe warme Gheesten in den mensch uytblust. Waerom de Poët Juvenalis seght : dat 'er weynigh Tyrannen tot haer eynd komen sonder een droogen (dat

is

is heete en fenijnighe doodt. Maer hier mede ghenoegh. Galenus seght dat men in het opgaen van Syrius Alyssus een seker kruydt vergaderen moet/ welck oock Wold-meester/ of Herts-vreught genaemt wordt/ het welck de beet van dolle Honden geneest. Plutarchus segt/ wanneer men dit kruyt maer in de handt neemt/ of aensiet/ als men van een dolle Hont gebeeten is/ dat men daer van genesen wort. Daerom sal men dit kruyt rondtom de Vee-stallen planten/ op dat het de menschen en beesten ter noot gebruycken konnen.

De Heydenen hebben in oude tijde/ als Syrius plagh op te gaen/ met groote ceremonien een Hondt opgeoffert/ op dat hare Honden dan niet beschadight souden worden/ en dan vervolgens door de selve hare beesten of Vee.

Men heeft oock bevonden dat de honden en beesten/ die van dolle honden gebeten worden/ met 't et ingeven van Mey-wormen haestigh genesen worden/ waerom 't niet vreemt wesen sou dat men de menschen daer mede genesen soude.

Van S. Iacob.

Op Jacobi dagh magh men het afgevallen Ooft koocken/ om daer van een appelmoes te maken/ en het huys-ghesin daer mede te spijsen. Maer 't groote en soete Ooft schelt men en maeckt het schoon/ en hangt men in sackjes in de locht/ en in de Winter soeckt men 't beste daer uyt.

Item men droogt oock kerssen en pruymen/ en koocktse des Winters met vleesch: maer men moetse in een kamer droogen daer geen vliegen by komen konnen.

Een Purgatie van Pruymen.

Neemt een vierendeel Pruymen van Damast/ kloptse in stucken met de steenen met al/ en sietse dan in kleyn bier/ ende doet daer by een loot Sene-bladen/ laetse eens opwellen met de Pruymen/ ende noch een quartier uurs geweyckt zijnde; doet het sop door een doeck/ soo soet van suycker als het u belieft/ en soo ghedroncken/ maeckt een goede purgatie/ en is goedt voor swaer bloedt/ voor schurft en vuyle humeuren/ en drijft veel vuylicheyt uyt de mensch.

Oock magh een goet Huys-vader omtrent dese tijdt op de verre-siende Winter dencken/ dat hy wat weg leght om in voorraet te hebben voor de menschen en het vee/ als rapen/ alderley Ooft/ versch en gebacken/ of opghesoden/ oock groote Vogels opgekoockt/ ingeleyt en wegh geset/ Gansen in swarte sop gekoockt: En wanneer men niet veel hoy noch stroo heeft/ gheeft men het Vee des Winters het loof van rapen/ wortelen/ alles ghedrooght/ het welck het Vee des Winters gaern eet. Men haelt oock wel gras in en drooght het selve: Wanneer de beesten uyt de weyde t'huys komen/ sal men haer een bosch goet voer voorleggen/ het welck sy weder wel aen melck geven: want de koeyen zijn gelijck een sack/ daer men veel in steecken moet als men daer veel uyt halen wil/ en hoe men de koeyen meerder voetsel geeft/ hoe meerder genot men daer van te verwachten heeft.

Van de Byen.

Op sommige plaetsen snijden eenighe hare Byen/ en nemen haer al den honigh uyt hare korven/ en laten haer niet behouden/ om dat sy so veel te meer arbeyden moeten/ en wat sy dan weder winnen wort haer ghelaten tot op Jacobi/ of dat nu goet sy kan een By-focker oordeelen. Van de Byen.

Van Visschen.

Nae Jacobi hebben alle Visschen haer kuyt geschooten/ waer om men met Van visschen.

met alderhande netten tot in de vasten visschen magh.

Van Vogelen.

Van vogelen. Na St. Jacobs dagh magh men weder Vincken / Meesjes en andere vogeltjes vangen: Oock hebben de Leeuwericken in dese maendt jongen / welck men alderhande geestlijcke lietjes moet leeren.

Van Boomen.

Hoe men de Boomen in dese maendt waer moet nemen. Als de jonge geplante boomen van wegen de groote hitte der son verdorren willen / soo moet men haer helpen met veel omspitten en begieten: maer 't water daer men haer mede begieten sal moet niet geheel kout wesen / oock geen sout / brack / of vuyl water / maer rivier of fonteynwater / dat een weynig laeu in de Son geworden is. Men roert oock wel mest in het selve water en giet daer mede / of mē neemt wel mest-laegh / of bloet van Vee.

Van Kruyden.

Kruyden welck in Julio moeten versamelt worden. In Julio bloeyen Meester wortel / majoraen / water-violen / meerkruyt / wolfs-wortel / luys-kruydt / knofloock / beyde in hoven en op het veldt / leverkruyt / asparges / koornbloemen / cypres-boom / swaluwwortel / byvoet / annijs / angelica / dil / genserich / meybloemen / Indiaensche nagelen / cardobenedictus / ever-wortel / Indiaensche-peper / hennip / duysent guldens kruyt / ridder-spooren / penningh-kruydt / kraneboet / alderley aert van donder-wortel / kamilbloemen / ganse-distel / hoe langer hoe liever / driederley steen-wortel / betonie / duyvenkruyt / beerenklaeu / bilsen-kruydt / S. Jans kruyt / Hemelrooosjes / venckel / bocxhoorn / aerdbessen-kruyt / dagh-en-nacht / Turckſche-kroon / vergeet my niet / kleyn kreefts-kruyt / haselkool / roode duyvenkropjes / geel oogentroost / bruyn-wortel / eerdt-priemen / soethout / walsche-linsen / peper-wortel / tweederley vingerhoet-kruyt / kaerden-distel / witte nies-wortel / wilde mostert / wilde en tamme-ysop / geytenkruyt / vijghboonen / S. Jacobsbloemen / meergarst / lever-kruydt / vlas-kruyt / alandt-wortel / peperkruyt / klassen-kruyt / spring-kruyt / driederley pappelen / melissen / kattemunt / schijt-kruyt / munt / waterkers / tamarisken-hout / Indiaensche garst / swarte-kommijn / wilde wel-gemoet / vlookruyt / poley / drie of vierderley apostem-kruyt / tweederley steenbreeck / driederley hanenvoet / wasch-kruydt / ruyte / radijs / oleander-boom / brunellen / mater / spaens-zaet / scharley / varen-kruyt / gras-lelien / speck-lelien / vijf vingerkruyt / groot en kleyn huys-wortel / reynbloemen / walwortel / duyve-netelen / reinvaer / wintkruyt / tormentil / winter-violen / H. Drievuldigheyts-bloemtjes / wicken / yserkruyt / wolkruydt / quendel / bloedtwortel / nacht-schade / groot-eppigh / witandorn.

Wat men in dese maent doen moet.

In dese maent moet men den acker noch eens tot het Winter-zaedt omwerpen / jae in de nieuwe Maen omhacken en ploeghen / en wijen / macijen / en de groente inbrenghen / alle onkruyt van den acker nemen / die men daer toe wil gebruycken / en van alle onnodighe wortelen suyveren; men sal de Boomen 's avonts als de Son wegh is wat onder aen ontblooten / op dat de locht daer by komt / Boomen die alleen staen ghelijck ooft-Boomen / moet men hare wortel wel bewaeren / als de Son daer by kan komen / op datse niet verdroogen / men kan daer aerde op smijten. Arbeydt van dese maent.

De wormstekige appelen / en die te veel op den boom zijn / en d'andere haer was-dom benemen / moet men afpluckken en wegh nemen.

1. Vincula Petri-dagh, is S.Pieters banden, want men leest Act. 12. dat Petrus met twee ysere banden is ghebonden geweest/ waer van de een van Eudoxia Augusta te Constantinopolen is ghebracht/ de ander heeft sy haer Dochter Eudoxia Augustæ, des Keysers Valentiniani Huys-vrouw na Rome toe-ghesonden/ in welcke beyde plaetsen zijn twee distincte Feest-daghen inghesteldt daer voor/ ghelijck oock twee Kercken ter eeren van de selve twee ketenen. Martyr. Roman.

9. Een Romeynsch Krijghs-knecht is door den H. Laurentius bekeert/ en heeft van hem den Doop ontfangen/ daer na is hy onder de Keyser Valerianus ghevanghen/ met stocken geslagen en gedoodt. Pet. de Nat. lib. 7. c. 40.

15. Maria Hemelvaert, dese is op desen dagh/ in't 48 Jaer Christi, na dat sy geleeft hadde 63 Jaren/ ghestorven/ en daer nae opgenomen ten Hemel/ al-hoe-wel Antonin. schrijft/ dat sy een Jaer nae des Heeren Hemelvaert ghestorven is/ en soo langhe doodt gebleven alsser dagen zijn geloopen tusschen haer sterf-dagh en den 15 deser maendt/ en noch veertigh daghen daer na eerst is ten Hemel opgenomen. Hospinianus in lib. de festis.

20. S.Bernardus, Abt/ dese is uyt Bourgondien van Edel Ouders ghebooren/ na dat hy die verlaten hadde/ heeft hy hem nae Cisterlium met dertigh sijne Mede-gesellen begheven in 't Jaer 1113/ alwaer hy terstondt Abt in't Convent van Clarevaal geworden is/ en heeft geregeert 36 jaren/ is daer nae Autheur van sijn Orden gheworden/ en ghestorven doen hy oudt was 64 Jaer/ is van Alexander de III. onder de Heyligen gestelt/ Anno 1165.

24. S. Bartholomeus, Apostel/ Dese is van geslacht een Galilæer/ als de ander Apostelen/ ende is nae Oost-Indien ghetrocken/ om aldaer 't Evangelium te verkondighen/ daer zijnde heeft hy de Afgoden Astaroth en Bejereth, die door den Duyvel antwoordt gaven/ ghedestrueert/ daer na is hy nae Armenien getoghen/ alwaer hy den Koningh Poleranem en sijn Huys-vrouw/ met noch twaelf ander Steden t[...] de Christen Religie bekeert heeft/ doe he[...] de Broeder des Koninghs Bartholome[...] doen vangen/ levendigh het vel doen a[...] stroopen en sijn hooft laten af-houwe[...] Eusebius lib. 5. c. 10.

25. Ludovicus, Dese is gheweest de Soo[...] van Ludovicus de VIII. Koningh d[...] Francken/ nae dat hy een tijdt langh a[...] Koningh gheregeert hadde/ en de peric[...] len van 't H. Landt verstaen/ heeft hy e[...] expeditie nae Syrien-landt aengenome[...] maer in de haven van Carthago gekom[...] zijnde/ is hy ghestorven in 't Jaer 127[...] Dese is oock in 't ghetal van de Heylig[...] aengeschreven door Bonifacius de VII[...] Antonin. 3. part. tit. 20. cap. 1.

28. S. Augustinus, Bisschop/ Dese is geb[...] ren te Hippone in Africa anno Christi 3[...] is na Carthago gereyst om de Studien [...] verbolgen/ ende in de Philosophie uytn[...] ment ghewòrden zijnde/ heeft terston[...] beschreven al wat hy van de jeught af g[...] daen hadde/ tot de tijt toe hy den H. Doo[...] ontfangen hadde/ daer na is hy weder g[...] keert nae Italien: sijn handelingh hee[...] hy oock wijd en breedt beschreven: eynd[...] lijck is hy weder ghekeert nae sijn Vade[...] landt/ alwaer hy Bisschop geworden zijn[...] de/ de Manichæen, Arrianen, Donatiste[...] en Pelagianen wederleydt heeft/ en gerey[...] zijnde nae het Concilium Ephesinum æc[...] menicum des Keysers Theodosii, is hy g[...] storven Anno Christi 430.

29. Onthoofdinghe van Joannes de Dooper[...] Dit is gheschiedt door de Koningh Her[...] des, genaemt Antipas, wiens bloetschan[...] de met sijn Broeders Huys-vrou Philip[...] Joannes bestraft hadde/ en geseydt ghy [...] meugt uws Broeders Huys-vrouw tot [...] niet nemen: uyt begheerte dan van si[...] Dochter Herodiades, die voor hem danst[...] heeft hy Joannem in de ghevangenis late[...] 't hooft af-houwen: hier van wert de m[...] morie op desen dagh gehouden/ want si[...] hooft is nae Constantinopolen gedragen[...] en in een kostelijck huys dat Theodosi[...] de Keyser tot dien eynde hadde oprichte[...] laten/ begraven. Nicoph. lib. 12.



Nieuwe stijl.		Son op en onder ur.	mi.	ur.	mi.	Ouden stijl.		dag des Jaers.
1	S. Peters band.	4	34	7	26	22	Mar. Magd.	213
2	Steph. pa.	4	36	7	24	23	Apollinaris.	214
3	Steph. erst.	4	38	7	22	24	Christina.	215
4	August.	4	40	7	20	25	S. Jacob. Apost.	216
5	Sixtus.	4	42	7	18	26	S. Anna.	217
6	Donat. Afr.	4	44	7	16	27	Martha.	218
7	Cyriacus.	4	46	7	14	28	Pantaleon.	219
8	Priamus.	4	48	7	12	29	S. Beatrix.	220
9	Tiburt. Susa.	4	50	7	10	30	Abdon. Mart.	221
10	S. Laurentius.	4	52	7	8	31	Germanus.	222
11	Romanus.	4	54	7	6	1	S. Peters band.	223
12	Clara.	4	56	7	4	2	Steph. pa.	224
13	Hippolitus.	4	58	7	2	3	Steph. erst.	225
14	Euseb.	4	0	7	0	4	August.	226
15	Maria Hemelv.	4	2	6	58	5	Sixtus.	227
16	Rochus.	5	4	6	56	6	Donatus Afr.	228
17	Veronica.	5	6	6	54	7	Cyriacus.	229
18	Agapitus.	5	8	6	52	8	Priamus.	230
19	Sebaldus.	5	10	6	50	9	Tiburt. Susa.	231
20	Bernhardus.	5	12	6	48	10	S. Laurentius.	232
21	Timotheus.	5	14	6	46	11	Romanus.	233
22	Simph.	5	16	6	44	12	Clara.	234
23	Zacheus.	5	18	6	42	13	Hippolitus.	235
24	S. Bartholom.	5	20	6	40	14	Euseb.	236
25	Ludovicus.	5	22	6	38	15	Maria Hemelv.	237
26	Severinus.	5	24	6	36	16	Rochus.	238
27	Ruffus.	5	26	6	34	17	Veronica.	239
28	Augustinus.	5	28	6	32	18	Agapitus.	240
29	S. Joan. onth.	5	30	6	30	19	Sebaldus.	241
30	Benjamin.	5	32	6	28	20	Bernardus.	242
31	Rebecca.					21	Timotheus.	243
		5	34	6	26			

Opmerckingen in Augustus.

's Morghens te drie uuren begint het te dagen / en 's avondts te 8 uren donker te worden.

In Augusto houdt de hitte op.

Den dagh is langh 13 uuren en omtrent 22 minuten / maer de nacht is 10 uuren en 11 minuten / 's morgens om vijf uuren begint 'et te daghen / en 's avonts om 8 doncker te worden.

Nu gaet het weywerk met de Valck aen.

De Son gaet in Virgo.

Wanneer het dondert als de Maen in Virgo is / beduydt veel regens / welck tot 50 dagen toe sal duuren.

Virgo is kout en droogh / en behoort tot de aerde.

In dit teecken is het goedt kinder teelen en bouwen.

De kinderen in Virgo gheboren zijn konstrijck / kloeck / opmerckend / mild / goet / vrientlijck / vroom / geselschapachtigh / en by 't gheselschap vrolijck / in haere jong-

Werckingen in Augustus.

Tot het maeyen toe te rusten.

't Braeklant om-eggen als het te groen wort.

Gras laten maeyen en dor worden.

Kooren en tarwe tot zaeyen te dorsschen.

Winter-garst en winter rapen-zaet / te zaeyen Bartholomei avont.

Om Bartholomei in 't eerste quartier de mestverckens op te leggen.

Bartholomei houdt men op de schapen drie mael daegs te melcken / en voortaen tweemael.

Schaeps-loof van elsen / bercken en eycken-hout te laten maken / in banden te doen / wel op te drooghen en t'huys te brengen.

Nae Bartholomeus tot het zaeyen der ackeren te beginnen.

De Herfst-weyden die gras dragen / laten maeyen / wel droogen / en in te brengen.

Dat Somer-kooren heel dun op een klaren bodem te schudden / en over den derden dagh om te wenden.

Herfst-mest uyt te voeren.

jongheydt hebben sy weynigh gheluck / daer na krijgen sy veel te doen / laten haer al te seer tot vrouwe-liefd' innemen / tot koopmanschap / rekenen / schrijven en geestelijcke goederen hebben sy groot geluck / en worden daer door rijck / te Hoof en by groote Heeren hebben sy veel sporlinghs.

Alle 't loof sal na Joannes dagh vlecken krijgen / men wil seggen dat dit van S. Jans bloet is.

Regent het op S. Jans dagh / soo sullen de noten verderven.

Van de maent Augustus.

AUgustus dr Oogstmaent of achtste maendt des Jaers / heeft zijn naem van Octavius Augustus, de tweede Roomsche Keyser / en is te vooren van Romulus, Sextilis of de seste maendt ghenoemt / welck na de Maert quam / te weten de Maertmaent daer in begrepen ; acht jaren voor de geboorte Christi had de Roomsche Raet besloten / datmen de maent Sextilis soude noemẽ Augustus, en dat Augustus tot een eer en eeuwige gedachtenis / om dat hy in dese maent de Stadt Rome veel goets gedaẽ had. In dese maent brenght men het Ooghst met groote vreught en blijtschap in de schueren / daer de menschen en beesten 't gehele jaer van leven moeten. Daerom sal men God in dese maent voor sijne rijcke gaven en weldaden danckbaer zijn / en bidden dat ons die gaven wel gedyen tot nut van ons en onse evennaesten / op dat wyse met malkander matighlijck gebruycken mogen.

Van dese maendt spreeckt David voornamelijck / als hy seght : Die alle vleesch syn spijse geeft / het Vee sijn voeder.

Item / ghy doet uwe handt op en versadight al wat daer leeft / na uwe wel-gevallen.

Van Gesontheyt.

Hoe men in Augusto op sijne gesontheydt letten sal.

Men plagh te seggen dat alle veranderingh ghevaerlijck is. De ghemeene man seght dat Laurentius de eerste Herfstdagh is ; maer Bartholomeus is de eerste Herfstdagh / als de Son in Libra komt / dan het sy hoe het wil / de toebereydingh van de Herfst valt in dese maent / bysonder in 't laetste en in 't begin van Sept. dan is het een groote veranderingh van weder. Want nu wort het voorgaende Somer-weder in Herfst-weder verandert / alsoo dat het vaste weder van te vooren by na in een Aprils ongestadigh weder verandert wort / het welck daer na soo blijft / daer op men dan wel moet acht nemen wat tot des menschen gesontheyt dient / want dit weder een mensch wel een groote stoot doen kan. Men sal hem reguleeren na de maendt Julius, niet baden / niet aderlaten / niet veel slapen / niet veel eten en drincken / in geen kout water baden.

Niet sonder noot sult ghy doen laten,
Bewaert u bloet, het sal u baten :
Van vrouwen, wijn, en daegs te slapen)
Want vrouwen lust,
Die maeckt onrust,
En oock met een de Medecijn,
Die nu ter tijdt zijn als fenijn.

Van Paerde-voeder.

Hoe de Paerden nu te wachten zijn.

In den bouw sal men een vim haver 4 of 5 aen een kant legghen / dat men de Paerden tot den eynd' des bouws snijden sal ; en wanneer een vim versneden is / sal de knecht dat altijdt te kennen geven / op dat men weet hoe hy voedert: men sal de paerden niet haestigh nieuwe haver gheven / want sy werden daer sieck van / oude haver is haer altijt best.

Van Wijn.

Sonneschijn is den wijngaert nu in Aug.

Als het in dese maent goet Sonneschijn weder is / wascht de wijngaert seer / daerom men Godt in dese maent seer om Sonneschijn bidden moet.

Het is een gemeyn spreeckwoort / wat Julius en Augustus niet aen den

wijngaert kooken/dat kan beswaerlijck in September te recht braden. Doch konnen warme daghen en klare nachten om dese tijdt veel tot de rijpingh helpen.

Van de Rog.

't Kooren wel ordentlijck in den bergh en schuer geleght worden.

Geeft goede achtingh in't invoeren van de rogh/ op het af-laden dat het koorn niet sonder ordre op malkander geworpen word/ sonder dat men elcke schoof in het besonder aentast/ en wel dicht op malkander leght datter de muysen so niet doorloopen konnen/en daer in schrobben.

Men plagh stro onder het nieuwe Koorn te stroyen/ op dat'et suyver leggen sou: maer het is beter daer elsenloof onder te stroyen/ want men seght datter dan de muysen niet in komen sullen.

Item het beste en suyverste koorn dat men daer na alleen dorssen wil/ moet oock bysonder ghelept worden/ op dat men daer by komen kan wanneer men het gebruycken wil.

Van Eyeren.

Men seght dat wie Eyeren over Winter behouden wil/ salse in Augustus/ als de Maen afneemt/ inleggen. In de Somer blijvense best/ als men de selve in kley leght/ en 's winters moetmense in kaf setten/ maer soo men de selve in sout leght verdervense.

Wilde Enden.

Om dese tijd moet men op de jonge wilde Enden passen/ eer sy recht vlug worden/ en brengense niet geheele wagens vol te marckt.

Van Broot.

In dese maend plagh het broot te schimmelen/ daerom moet men op een mael soo veel niet backen dat het verschimmelt/ of men moet het wat meerder souten soo sal't soo haest geen noodt hebben.

Soo yemandt sijn roer beswooren was/ ende geen vyer wilde geven/ sal een stuck broot van een arm mensch in de naem Gods begeeren/ en hy sal met een stuck broots de steen van de snaphaen brijven/ en yewist hebbende sal 't los gaen en vyer geven/ soo het uyt dese oorsake komt.

Van Vlier-bessen.

Dese pluckt men alsse seer rijp zijn/en dan legtmense in/ en zijn een gesont ding/ en een thiriac voor boeren en arme luyden/ voor fenijn en allerley kranckheden/ beyde aen de mensch en 't vee/ men leghtse in ghelijck de kerssen. Vlier-bessen goedt tegen fenijn.

Van Dorsschen.

Laet om dese tijdt rogh dorsschen/ dat ghy drie of vier weken voor Michaelis/ als de boeren om haer veldt arbeyt het niet by konnen brenghen/ wat hebt om duerder te verkoopen. Rogh in Oogst te dorschen.

Van de Akern.

Het is een ghemeene regel by de boeren/ dat wanneer de hasel-nooten wel vallen/ de Akern oock wel vallen.

Van de Verckens.

Als de Verckens op de stoppelen gheloopen hebben/ brenght mense in het schot te mesten: Want sy zijn alreets lijvigh/ en nemen lichtlijck toe/ wanneer men haer maer kley onder gemalen koorn doet/ ghelijck hier na breeder geseght sal worden.

Van Vlas.

Soo haest men 't Vlas van 't velt brenght/ moet het ghebroken en de knotten uytgedaen/en het Vlas suyver gemaeckt/ en in een vat geschut werden. De uytghesmete knoppen geeft men de mest-verckens/ en vult Vlas-knotten sijn goedt voor de mest-verckens.

haer daer mede op / bysonder wanneer men haer eens onder de molen laet loopen / en het selve onder ander voetsel vermenght.

Van Hennip.

Als de Hennip van 't veldt ingevoert is / wordt hy alsoo haest uytgedorscht / om dat hy dan best te dorsschen is / want als hy langh in de schuer leght wort hy taey.

Van S. Laurens dagh.

Als men op Sinte Laurens dagh rijpe druyven vindt / isser goede hoop tot Wijn. Want sulck weder als het dan is / daer nae oordeelt men het Wijn-jaer. Daerom letten de Wijngaert-meesters wel op de twee laetste dagen van Augustus / en de twee eerste dagen van September / want dan pleget te geschieden / als 'er wat geschieden soude / en aen die dagen konnen sy den Herfst oordeelen.

Men treckt de ajuyn oock op / en laetse op 't velt droogen / wanneer sy droogh zijn bindt men haer met de sterten aen een rijst en hangtse weg / of men leghtse op de solder.

Men zaeyt dan drooge kleyne rapen op d'ajuyn-bedden / wanneer het nat weder is / dese laet men staen en koockter de heele Winter van / soo men maer in de aerde komen kan: men graeftse oock wel den lesten November uyt / en bewaert haer in huys / en koocktse met alderhande vleys.

Assumptionis Mariæ.

Men pleeght nu winter-zaden te zaeyen. Item van desen dagh aen sullen de Schapen / soo langh sy haer maer in het veldt behelpen konnen / 's nachts maer in de stal ghedreven worden / maer 's middaeghs niet.

Van de twee Vrouwen dagen.

Kruyden die tusschen de twee vrouwen daghen vergadert worden.

Tusschen de twee Vrouwen daghen plagh men allerley dinghen te versamelen / die in de selve tijdt een bysondere wercking souden hebben / als havick-zaet / weeghbre-blader / Scordium / Ridderspooren / Wijnloof / Welgemoet / Alssem / Eppigh / Pilsenzaet / roode en witte Byvoet / Herts-hoorn / Herts-huyt / Elantsklaeu / Bethonica / welck kruyt den Duyvel seer vyandt is / de Herts-hoorn is oock goedt / en is soo goedt als Een-hoorn / als men maer eens soo veel gewicht daer van neemt als van een Een-hoorn. Item een stuck uyt een Herten-huydt tusschen de twee Vrouwen-dagen gesneden / en een Gordel daer van ghemaeckt / is voor de Barende-vrouwen goet / alsse niet baren konnen.

Hier valt nu een vraegh / welcke die twee Vrouwen dagen zijn / eenige seggen dat het de tijdt van Mariæ visitationis is / welck in Julio komt / tot op Mariæ gheboorte in September: Andere weder dat het de tijdt is tusschen Mariæ Hemelvaert welck op den 15 Augusti komt / en Mariæ geboort / welck op den 8. September komt / maer een yder mag daer zijn gadingh in doen: De Jagers houden het met de twee laetste Mariæ: want dat houden sy voor haren tijdt datse de Herts-hoornen vergaderen.

Van Vogelen.

Voor Bartholomæi wanneer het noch warm is / bysonder wanneer het in de Honts-daghen groote hitte geweest is / dat de plassen droog zijn / pleeght men de Vogels een slootje te graven om te drincken / by welck drincken men dan veel der selver te vangen plagh / bysonder wanneer sy voort-trecken.

Oock plegen de Vogels nu niet te singen / maer sich te bemoeyen datse sterck worden en vlugghe vederen krijgen die haer op reys dienen. De Ooyevaer maeckt met de Kraen voor St. Jacob sijn aenvangh / de Kranen

nen zijn sijn voor-loopers / Fouriers en Besorgers / welcke voor de Opevaers henen strijcken/en wijsen haer de wegh/ en strijden voor haer ; maer sy volghen met haer langhe beenen en lange neb / gelijck de kracht van het Leger / en zijn gelijck de Curassiers of Janitsers in het Turcksche Leger.

De Opevaers maken een vergaderingh / welck omtrent 14 daghen duert / soo langh wachten sy/ en alle die mede wil / moet sijn saken daer na aenstellen dat hy gereet is / want sy niet veel langher wachten / en wanneer yemandt oock door luyheydt / of onachtsaemheydt te laet quam / en geen goet excuys van zijn lang vertoeven kon maken / die souden zy in hare grootachtige vergaderingh / door ghemeene stemmen ter doot verwijsen.

Om Bartholomæi sal men oock de jonghe Hanen kappoenen / dan pleeght het Bercken-zaet oock rijp te zijn.

Van Koken-spijs.

Van Paesschen tot nu toe hebben wy ons met de Lammeren beholpen/ namelijck tot in den Ooghst / maer nae den Ooghst / drijft men de Hamels/ Verckens en Gansen/ soo wel als de Ossen / Koeyen / Paerden op de stoppelen : Dan hout men op van Lammeren te eten / en neemt goede vette Hamels. Op de stoppelen worden de Gansen oock goet/ dat mense koocken en braden kan / bysonder die voor sijn keel niet verbaert is: De Verckens worden oock te mesten bestelt/ dat mense daer na te eerder vet kan maken / de Ossen welck men voor de Winter slachten wil desgelijcks.

Van de Voorspijse, of toemoes.

De Boeren nemen een Voor-spijs om den Kop te vullen / welck sy het Huys-ghesin voor-stellen / ghelijck Gort/ Rapen/ Wortelen / Groene-kool/ Cappers-kool/of Suere-kool/ daer in een goedt stuck Speck ghedaen / daerom moet een goet Huysvader op dese tijdt daerom dencken / dat hy sijn Keucken daer mede versorght/ op dat hy de veersiende Winter wat tot voorraet geeft / als daer zijn Erwitten/ Boeckweyte/ Gort/ Haver-gort / Rijs / Garst/ Garste-gort / en diergelijcken. Daer toe een groote banck goet is met meenigerley affschutsels / daer een slot voor is / op dat de Huys-moeder daer in gaen kan/ als het van noode is.

Van Moer-bessen.

Dese boom wort morus of mora, van weghen sijne langhsaemheydt genoemt / om datse de laetste van alle boomen bloeyt / en botten en bladen krijght; andere noemen hem sot/ om dat sijn besien een kleet van meenigherley verw hebben / ghelijck een sot : want alsse bloeyen zijnse wit / daer na werden sy groen/ ten derden root/ ten laetsten bruyn of swart/en verwen de mondt en handen. Een goedt Huys-vader behoort een sulcken boom in sijn Hof te hebben / om het groot voordeel dat men daer af trecken kan / van de bast / vrucht / bladeren en wortelen/ welcke tot seer vele sieckten gebruyckt konnen worden voor Medicijn / daer men om de langheyt hier niet van reppen wil.

Van Knof-loock.

Men sal in dese maendt de Knofloock oock uyt d'aerde nemen.

Van jonge Hoenderen.

In dese maendt / bysonder in het laetste van Augusti / sal men gheen Hen te broeyen setten : Om dat in September de koude daer haestigh op komt/ dan verbriesen sy wanneer sy kleyn zijn / en daer sal niets goets

Men sal gheen Hoenderen laten broeyen.

af

af komen. Wat kleyn in de Winter komt dat blijft kleyn / en wordt te vergeefs gevoedt de geheele Winter door / maer in de Somer leght het te beter.

Van jonge Verckens.

Jonghe Verckens een goedt eten.

Verckens die in dese volgende vier of vijf maenden jong werden / plach een goet Huys-vader te slachten.

Het is een goedt gesont eten wanneerse maer met Eyeren / Rosijnen / Suycker / Ajuyn / en Saffraen wel toeghemaeckt en opgevult worden / want men kanse om de groote koude niet wel door de Winter brengen / sy sterven ghemeenlijck wanneerse niet wel ghewacht en warm ghehouden worden: Oock kosten sy de Winter door veel te houden / sy willen veel meels hebben; maer wat niet kost dat gelt niet. Alle Huys-vaders roepen over het jonghe Vee dat het veel kost te onderhouden en op te brengen / en ick moet haer daer gelijck in geven: maer wie niet optreckt die en heeft niet. Men moet het uyt het ghemeen nemen / en weder daer op brengen / soo voelt men het soo niet / als of men in de Herfst weder een om veel gelts koopen most. Het doet een Huys-vader wee wanneer hy soo een somme geldts uytgheven moet. Ja is het geluck niet goedt / soo kan men 't daer na om gelt niet krijgen. Ick beken wel dat een jongh Hoen / Vercken / Gans / Kalf / &c. meer van optrecken kost dan 't waerd is / maer wanneer men het van 't ghemeen goet neemt / soo schijnt het soo swaer niet te vallen als wanneer men het daer nae om ghereet geldt koopen sal.

Wie om dese tijdt jonge Verckens heeft / en over Winter houden en opqueecken wil / die noch niet gaen konnen / moet om dese tijdt het meel niet sparen / op dat se wel aennemen / en sterck de Winter komen; anders werden sy sieck / en laten het hooft over een zijd' hanghen / vallen van d'een zijd' op d'ander / en sterven wech / hoewel sy even wel eten.

Van Kruyden.

Kruyd in Aug sto te ve gaderen

In Augusto sal men vergaderen Valeriana / of Baldrian / en droogen't / so duert het drie jaren / Item Duysent-schoon / oock bloeyen in Augusto Weyderigh kleyn en groot. Item breemt Lever-kruyt / Oogentroost / Mans-trouw / Dor-wortel / Heyde / wilde Witte mostert / Ganse-wortel / Hof-distel / Swart-wortel kleyn en groot / Wilde-Raepjes / Cypres / wilde Veldt-saffraen / Scherlingh / Steen-poley / Balsem-appel / Mullen-bloemen / Borrage / Duyven-kruydt / Windel-boom / wilde Endivie / Ossen-oogh / Schel-kruyt / Camillen / Duysent-gulden-kruyt / Steen-wortel / Ringel-bloemen / Stern-kruyt / Swaluw-wortel / Byvoet / Staf-wortel / Sighmars-kruyt / Angelieren / Knapen-kruyt / Kappoen-bloemen / Bergh-knoflooch / Ibisch / Klassen-kruydt / Majoran / Indiaensche naghelen / Hemel-roosjes / Vlas-kruyt / Venckel / Turcks-kooren / Nater-wortel / Springh-koornen / Hop / Kooren-roosen / Bruyn-wortel / Bitter-wortel / Godts-ghenaed / Benedicte-kruyt / Hane-voedt / Wilde-latou / Alant-wortel / Besemkruyt / S. Jacobs-bloem / Vloo-kruydt / Ganse-distel / Breuck-kruydt / Dagh en Nacht / Pappelen / onser Vrouwen-Betstroo / Steen-klassen / Melonen / alderley Munt / Schijt-kruydt / Garst / Duyvels-beet / Bergh-kers / Springh-kruyt / Vogel-nest / Visch-munt / Heydens-wond-kruydt / Quendel / Even-wortel / Speck-lelien / Tamme- en Wilde-violen / Winter-violen / Apostem-kruydt / Ruyt / Wals-kruydt / onser Vrouwen-tranen / Wald-meyster / Brom-bessen /

bessen/ Roosen/ Yser-krupt/ Bronkersse/ Nacht-schade / Joden-kerssen/ Hoe-langer-hoe-liever / Hasenkool / Gout-appel/ Wals-swartsel/ Worm-krupt/ Tormentil/ Brunellen / Moeder-wortel / Knoflooock/ Ooghen-kruydt / blaeuw Ooghentroost / Duyve-netelen/ andere Netelen.

Nota, De Heyde welcke als Boeckweyt bloeyt sult ghy vergaderen/ ende in een sackje laten droogen; en soo een Vrouw haer maendstonden boven haer ghewoonlijcke tijdt te langh heeft/ sal sy van dese bloemen driemael 's daeghs een lepel met een Roemer roode Wijn innemen / en sy sal sien dat'er helpen sal.

In Augusto brenghen oock haer zaet/ Meer-garst/ wilde Steen-klassen / Wit-doorn / geele Wolfs-wortel / Duytsche Gember / Syrische Balsem / Water-peper / Druyvenkrupt/ Kneel-kerssen/ Garst/ Aerdbessen/ Wyderigh/ Thierleinboom/ Haselstaudt/ Vingerhoedt/ Vijghenboom/ wilde witte Peper/ Ganse-distel / Vlier-boom / Geyten-kruydt/ Braem-bessen / Hinder-bessen / alderley Kriecken / alderley Peeren/ Eycken-boom/ Note-boom/ Moerbessen/ swarte Komijn/ alderley Appel-boom/ Hop / Grieksch-wondtkruydt / Dol-appel / Duyve-nestelen/ Marien-distel/ Swart-wortel/ Wond-kruydt / Tormentil/ Lindeboom.

Wat een Huys-vader in dese maent te verrichten heeft.

In Augusto moetmen den Acker ten derdemael tot Winter-zaet ploeghen / en voor Bartholomei vaerdigh zijn/ en beginnen zaden te dorssen. Eenighe zaeyen in 't begin deser Maendt knollen / Radijs en Steeck-rapen. Gelijck wy te voren gheseydt hebben / wordt het Vlas en Hennip in het eerst van Augusto ingebracht / wanneer het rijp genoegh is / maer men moet het na des tijdts en landts ghelegentheydt schicken; maer in het eynd' van dese Maendt brenght men de Garst in/ en werden de Noten gheslaghen; men maeckt oock in dese tijdt of in het eerst van de volgende Maendt / Verjuys van onrijpe Druyven / men leest de steenen en het onkruydt van den Acker/ men moet het puyngras door veel omploegen verwinnen/en van 't lant brengen/en op de wegh smijten/daer het met gaen en rijden vertreden wordt: in dese Maendt soecktmen oock spryngh-fonteynen/men graeft putten voor de Schapen / en bouwt alderley water-konst.



1. Æ Gidius, Abt / Deſe is gheboorem te Athene in Griecken-landt / heeft al ſijn Patrimoniale Goederen / nae 't overlijden van ſijn Ouders / onder de Chriſtenen ghedeelt / ende hem begheven by den Biſſchop Cæſarium Arelatenſem, by welken hy twee Jaren ghewoont heeft / daer na is hy getrocken in de woeſtijn / alwaer hy in een ſchrickelijcke Spelonck gheſchuylt heeft / doen nu Carolus Martellus op een Jacht getogen zijnde / door 't ingeven van de Honden / tot hem quam / heeft hy hem grootelijcks verwondert / en ſijn groote heyligheydt aenmerckende / voor hem een Klooſter opghericht / alwaer hy hem als Overſte geſtelt heeft / is gheſtorven op deſen dagh. Ranulphus lib. 5.

2. S. Veronica, Deſe heeft in de vervolgingh Diocletiani Chriſtum opentlijck beleden / waer over ſy met ſtocken geſlagen en gheſtorven is. Martyr. Roman.

7. Regina, Maeght / Deſe is gheweeſt eens Clementis, van de Stadt Atiſia Dochter / onder den Richter Olybria heeft ſy gheleden / want om 't Chriſten-geloof is ſy veroordeelt tot de ghevangenis / daer nae ter pijnbanck ghebracht / en eyndelijck onthooft. Petr. de Nat. lib. 8. cap. 47.

8. Nativiteyt van de H. Maget Maria, Deſe Feeſtdagh wort gehouden op deſen dagh / om dat ſeecker Man getuyght heeft / dat hy vele Jaren vervolghens op deſen dagh ghehoort heeft / de Engelen in den Hemel ſingen en vrolijckheyt bedryven / daer nae haer vraghende waerom ſy alle Jaren op deſen gepreſigeerden dach vrolijck waren / hebben geantwoort / om dat op dien nacht de Maeght Maria ghebooren was / hier door is Sergius beweeght gheweeſt deſen Feeſtdagh te verordonneren. Petr. de Nat. lib. 8. cap. 51.

14. Verhooging van 't H. Cruys. Als Coſroe, der Perſen Koningh / al de Rijcken in Orienten inghenomen / en onder ſijn ghehoorſaemheyt gebracht hadde / is hy van Hieruſalem / door 't Graf des Heeren verſchrikt zijnde / met een ſtuck van 't Cruys[illegible] dat Helena daer ghelaten hadde / wech[illegible] ghetrocken: Doe heeft Keyſer Heracliu[illegible] hem Oorlogh aengedaen / en met drie Le[illegible] gers tegen hem geſlagen / en overwonnen[illegible] het Cruys van Coſroe weder gekreghen[illegible] en te Jeruſalem op dien Bergh daer d[illegible] Salighmaker des Werelts ghekruyſt wa[illegible] geweeſt / weder op-gericht. Pet. de Nativ[illegible] lib. 8. cap. 76.

17. Lambertus, Biſſchop / deſe heeft de on[illegible] gheoorloſde Liefde van Pipino, met ſon[illegible] derlinge vrymoedigheydt gheſtraft / hee[illegible] mede de ander ſonden die in het Hof i[illegible] ſwangh gingen niet voor-by gegaen / hie[illegible] over is hy door 't ingheven van ſijn Hoe[illegible] gevanghen genomen en ghedoodt / in he[illegible] Jaer 698. Sigebert. in Chron.

29. Michael Archangel, Deſe Enghel hee[illegible] op deſen dagh / op den Bergh Gargan[illegible] getoont / een Tempel die hem toe-ghe-ey[illegible] ghent was / daer in dat ſtonden drie Alta[illegible] ren / met een levendige Fonteyn / de weld[illegible] ke uytgaf het ſoetſte water. Petr. de Na[illegible] lib. 8. cap. 130.

30. S. Hieronymus, Leeraer der Kercken[illegible] Deſe is gheboren te Strido / een Stadt i[illegible] Dalmatie / Anno Chriſto 330. is van ſij[illegible] Ouderen / die van kleyn vermoghen wa[illegible] ren / ter Studien geleydt / en daer in goe[illegible] de voortgangh ghedaen hebbende / is hy[illegible] nae Rome ghetrocken / alwaer hy Do[illegible] natum ghehoort heeft / en meerder voort[illegible] gangh in ſijn Studien ghedaen / daer na[illegible] is hy de Landen gaen beſoecken / Vrank[illegible] rijck doorreyſt hebbende / nae Syrien ge[illegible] togen / van daer is hy wederom door Epi[illegible] phanium en Paulinum, Biſſchoppen van[illegible] Cypren en Antiochie / te Rome gebracht[illegible] alwaer hy de weerdigheydt eens Ouder[illegible] linghs bekomen heeft: maer dewijl hy t[illegible] Rome veel calumnien en haet uytſtondt[illegible] is wederom na Cypren getoghen / ende t[illegible] Bethlehem zijnde / aldaer geſtorven / oud[illegible] weſende 91 Jaer / Anno Chriſti 422. Ho[illegible] ſnian. de feſtis Chriſt.



	Nieuwe stijl.	Son op en onder ur.	mi.	ur.	mi.	Ouden stijl.		dag des Jaers.
1	Ægidius.	5	36	6	24	22	Simph.	244
2	Veronica.	5	38	6	22	23	Zacheus.	245
3	Manſuetus.	5	40	6	20	24	S. Bartholom.	246
4	Moyſes.	5	42	6	18	25	Ludovicus.	247
5	Hercules.	5	44	6	16	26	Severinus.	248
6	Magnus.	5	46	6	14	27	Ruffus.	249
7	Regina.	5	48	6	12	28	Auguſtinus.	250
8	**Maria geboort.**	5	50	6	10	29	**S. Joan. onth.**	251
9	Gorgonius.	5	52	6	8	30	Benjamin.	252
10	Soſtenes.	5	54	6	6	31	Rebecca.	253
11	Eobaldus.	5	56	6	4	1	Ægidius.	254
12	Tobias.	5	58	6	2	2	Veronica.	255
13	Majoranus.	6	0	6	0	3	Manſuetus.	256
14	**Kruys-verheff.**	6	2	6	58	4	Moyſes.	257
15	Nicodemus.	6	4	5	56	5	Hercules.	258
16	Euphemia.	6	6	5	54	6	Magnus.	259
17	Lambertus.	6	8	5	52	7	Regina.	260
18	Titus.	6	10	5	50	8	**Mar. geboort.**	261
19	Joſquinius.	6	12	5	48	9	Gorgonius.	262
20	Fauſtina.	6	14	5	46	10	Soſtenes.	263
21	**S. Matheus.**	6	16	5	44	11	Eobaldus.	264
22	Mauritius.	6	18	5	42	12	Tobias.	265
23	Tecia.	6	20	5	40	13	Majoranus.	266
24	Robertus.	6	22	5	38	14	**Kruys-verheff.**	267
25	Cleophas.	6	24	5	36	15	Nicodemus.	268
26	Cyprianus.	6	26	5	34	16	Euphemia.	269
27	Damianus.	6	28	5	32	17	Lambertus.	270
28	Wenceſlaus.	6	30	5	30	18	Titus.	271
29	**S. Michaelis.**	6	33	5	28	19	Joſquinius.	272
30	Hieronymus.	6	34	5	26	20	Fauſtina.	273

Opmerckingen in September.

's Morgens te 4 uuren te dagen / 's avonts te 7 uren duyster.

In dese maent is den dagh 12 uren en 4 minuten langh.

's Morgens ten half 5 begint het dagh te worden.

Dondert het in dese Maendt soo komt 'er veel zaedt.

Nu is 't goedt aderlaten / en medicijn in te nemen / zaeyen / planten / voghel-vanghen / vruchten te genieten.

Dagh en nacht even langh.

Æquinoctium autumnale.

De Son gaet in Libra of de Wage.

Indien 't dondert als de Maen in Libra is / so verderven alle vruchtē.

In Libra is 't goedt wandelen / hayr afsnijdē hylicken maken / nieuwe kleederen aentrecken / zaeyen en planten.

Libra is een warm en vochtigh teecken / en behoort tot de lucht.

Een schoone Herfst maeckt een windighe Winter.

Eten en wercken in September.

Men moet Hop plucken / Ægidii tot terw en kooren de Velden opackeren / en oock de terw zaeyen / Vrydaegs voor of na Crucis / in 't laetste quartier.

De gesomerde erwtten / en wicken-velden drie weken voor Michaelis / sonderling wat ghesomert in de Volle maen met slechten hofmest / dat goede warme Velt 8 dagen voor of na Michaelis.

Honigh uyt nemen Sebaldi.

Sout tot voorraedt koopen Michaelis om over Somer te gebruycken.

Het Vlas en Hennip breken / hekelen / en tot het spinnen ghereet maken.

De Rogh en Terw-stoppelen tot Somer-Garst op 't veldt laten omwerpen / op dat het voor de Winter verrot / en onder leggen magh.

Ooft af plucken en in halen in het laetste quartier om Michaelis / en in den Hof laten legghen / tot dat het by na

De Kinderen in de Waegh of Libra geboren/ zijn trouw-hertigh / bescheyden / stil/ vroom en ingetoghen/ en goedt teghens arme menschen/ beminnen de gerechtigheyt/ waerheydt en redelijckheyt. Sy zijn vrientlijck/ hebben de Astronomia lief/ ook hebben sy veel haet en twist met de nijdighen / maer sy konnen niet beschadight worden: Godt helpt haer altijdt daer door / en brenght haer saken ten goeden eyndt.

Is 't op Mathæi goedt weder/ soo hooptmen op 't volgende jaer veel goede wijn.

's Morghens te half vijven begint het te dagen/ 's avondts te half seven begint het duyster te worden.

Soo het in Michaelis Maent dondert/ wert veel zaedts en Ooft onder de boom-vruchten/ Item/ groote windt.

Soo veel rijp of vorst als'er voor Michaelis komen/ soo veel komender na Walburghs.

na begint te vriesen / dan is 't duurachtigher en weerachtiger.

De Ram onder de Schapen laten Mathæi/ soo heeft men te Lichtmis Lammeren.

Wanneer 't Michaelis gheschiedt hebben sy Petri Lammeren.

Nota, een Schaep draeght 21 weken.

De Schaep-rekening op Michaelis houden.

Dat overige Vee weder verkoopen.

De rekening en Inventaris van 't Rundvee/ en ander Vee weder verrichten.

Met de lieden van hare verdiende loon rekenen/ en wat rest verteyekenen.

Leem in dese Maendt op 't laetste quartier graven/ tot de stooven inde vee en andere plaetsen / daer kruypen geen krieckjes of krekels in.

Hackfel voor 't Vee laten snijden.

De brouw-vaten weder toe stellen/ laten drijven en schoon maken.

Waer van September ghenoemt wordt.



Eptember, gelijck Septimus imber, als 't sevenste weder / om dat hy de sevenste Maendt is van Martius af / de selve daer mede in gerekent / om dat hy eertijdts de eerste Maendt was; en is de sevende in welck het seer te regenen plagh. Desen naem is hem van Romulus gegheven/ welcke veel Roomsche Keysers hebben soecken te veranderen nae haer naem / de eene heeft hem Germanicus willen noemen / de ander Antonius, de derde Hercules, de vierde Tacitus: maer gheen van die namen heeft willen beklijven / alsoo dat September sijn naem tot noch toe behouden heeft. September is in het begin warm/ in 't midden matig/ in 't eynd' koel / want hy is het eynd' des Somers / en een begin des Herfsts. Dese sevende maent is eertijdts by de Joden seer hoogh geacht gheweest/ als oock de sevende dagh/ en 't sevende jaer: de Duytsche noemen hem den Herfst-maent/ om dat hy een begin van den Herfst is.

Als nu een goet Huys-vader geldt heeft in voorraedt / kan hy sijn huys tegens de Winter/ en het toekomende Jaer met spijs voorsien / als met alderley zaedt/ Ooft/ Vleesch/ Vlas/ Smeer / Wortelen / Rapen / Hout/ Honigh / en andere noodtsakelijckheden; want nu begint den Boer te dorsschen / en 't geen hem overigh is in de Stadt met hoopen te voeren en te verkoopen / en dit is de beste tijdt van 't Jaer in welck alles op de beste koop gekocht kan worden: op sommige plaetsen dorstmen eerst in November / om datmen in October werck heeft het Lant te havenen en het Winter-koorn te zaeyen.

Van den ingangh der Son in Libra of de Waegh.

Libra is een teecken van nacht en dagh even langh te maken/ ghelijck of twee schalen malkander ghelijck waren/ een Herfstachtigh / Bloedtachtigh/ soet/ manlijck/ beweeglijck teken/ en 't hert van 't westen; het heerscht in de menschen over nieren/ lenden en alles wat onder in den mensch is / tot de schamelheydt toe/ en in dese Maendt is het goedt te cureren/ met Simplicia/ Wortelen/ Vruchten/ Zaden/ en het kan in dese Maendt alles weder hersteldt worden / dat in Mey met cureren versuymt is.

Wanneer de Maen in Libra is/ is

is het goedt ader-laten / maer quaet genesen in de leden / welck Libra onderworpen zijn.

Van de gesontheyt.

In den Herfst-maent is't goet ader-laten en purgeren.

In dese maendt magh men ader-laten / bysonder de Milt-ader / om der Melancholiæ wille/welck in dese maent inde menschen wascht en toeneemt / en haren stoel in het midden heeft; men magh sich oock in dese maent purgeeren/en goet bier drincken / als oock wijn / geyten en schapen-melck ghebruycken / welcke in dese maendt een sonderlinghe medicijn is.

Gebruyckt nu baden, laet u bloet.
Ooft, melck, en medicijn is goet:
Gebruyckt met maet de liefd en wijn,
Citroene-zap weerstaet fenijn,
Ysop, Borrage, Offentongh
Genesen 't hert, de maegh en longh.

Men magh oock wel alderley goede vruchten en wortelen ghebruycken: maer men moet hem voor al te warmen bad wachten/ als oock van overdadigh wijn te drincken/ om dat het selve in dese maendt seer schadelijck is: want nu gaet de hitte niet meer uyt het lichaem / maer de natuerlijcke wermt wert van de koude in de Lever en andere leden te rugh ghedreven: wanneer nu wermte by wermte / en hitte by hitte komt / soo wort de Lever en andere hooft-leden ontsteken / waer uyt boose koortsen/ en andere sieckten ontstaen.

Van Ægidii dagh.

Wanneer de Herten spelen.

Op desen dagh gaen de Herten tot de Hinden / en wanneerse met een schoonen dagh beginnen / scheyden syder met een schoonen dach uyt/dat is/het is vier weken schoon weder nae malkander; maer beginnense met regen/so scheyden sy daer weder met regen uyt. Wanneer 't op Egidius goet weder is/hoopt men op een goeden Herfst / en goeden Wijn. Somwijlen komen de Herten wat langhsamer als op Egidius / dan is het een teecken dat het later Winter worden sal.

Van Wijn.

Een goede warme Herfst is voor de Wijn seer goedt / warme nachten brengen soete Wijn/maer ongesont/ koele nachten brenghen suere Wijn/ die gesont is.

Op de vorst en rijp voor Michaelis neemt men in de Wijngaert goede acht/daer uyt konnense vernemen hoe de Mey-vorsten vallen willen. Soo veel vorst voor Michaelis (of 3 of 4 weken voor Michaelis) gevallen is/ soo veel vallender oock 3 of 4 daghen voor of na Walburghis / of Philippi Jacobi / daer na gaen sy te werck met het af houwen van 't gedeckte hout. De rijp schaed bykans meer dan de vorst; wanneer het drie of vier weken voor Michaelis rijpt/ soo schaden ghemeenlijck de Mey-vorsten de Wijnberghen / sonderlijck wanneer het om Philippi Jacobi stil is / en niet een windtse waeyt: Want de windt waeyt de Vorst wech / dat sy niet alsoo verhaeren/ neder vallen/ en schade doen kan.

Item / wanneer de Herfst schoon in gaet / volght gemeenlijck het ander Herfst-weder: wordt de Maen op een schoone tijdt dan nieuw / soo is oock een schoone tijdt van plucken te verhopen.

Men plagh nu de vaten en al wat tot de Wijnpluckingh behoort / als Perssen en Kelders / gereedt te maken.

Van den Herfst, het derde deel deses jaers, anders Æquinoctium autumnale genoemt.

Wanneer den Herfst begint en waerom hy autumnus ghenoemt is.

Den Herfst is 't derde / alderschadelijckste en gevaerlijckste deel van het Jaer / en begint wanneer de Son in Libra gaet. Sijn eyghenschap is koudt en droogh; hy wort Autumnus van augendo vermeeren / genoemt / om dat hy de schueren met koorn / de kelder met bier en wijn / dat geheele huys met alderley vruchten / als Appelen / Peeren / Nooten / Kool / Rapen / Wortelen / &c. vervult en vermeert / en is alsoo een overvloedighept en t'samenschrabbingh van het gheheele Jaer. Den Herfst is van warme en koude natuer door malkander vermenght / en brenght veel sieckten / als hier na geseght wordt / daerom sal men sich voor overdadighept van 't Ooft wachten / bysonder wanneer 't noch raeu en ongekoockt is. Den Herfst doodt de bladen op de boomen door sijne koude en droogte / en werptse ter neder op de aerde / maeckt de aerde onvruchtbaer / en beneemt haer kracht tot het wassen: maer in de lichamen der menschen vermeertse de verbrande vochtighept en de melancholie / gelijck boven gesept is / welck oock een koude en drooge vochtigheydt is / daerom valter op desen tijdt veel slijms in de maegh / als oock veel sluymachtige materie / en werden de aderen geheel dick en opgheblasen / soo dat het lichaem een goede purgatie van noode heeft / waer door de vochtigheden afgeset worden / of door een goede vomitijf / dat een mensch al uytbraeckt dat hy in 't lichaem heeft.

Oock sal een mensch in den Herfst meer eten en drincken / en sich voor koudt water drincken en Venus spel wachten. Den Herfst duert oock drie maenden / en begint wanneer de Son in den 1 graedt van Libra komt / te weten van den 17 September tot op den 18 dag van December, en begint de Son van dien dagh aen nae het Zuyden te neygen. De Waeg of Libra is van een warme en vochtighe natuer / daerom matigt sich de lucht / en bereyt het aerdtrijck weder tot de zaeyingh. Ten tweede / wanneer de Son in den eersten graedt van Scorpio gaet / en daer nae vervolghens door Scorpio tot op den 17 November. Scorpio is een kout en vocht teken / daerom bevochtight hy de aerde en 't zaet / dat het in sijn moeder wel toenemen en wassen kan. Ten derde wanneer de Son in Sagittario of den Schutter komt / als namelijck van den 17 dagh November tot den 18 dagh December: De Schutter is een heet en droogh teken / de selve besluyt het aertrijck met koude vorst en sneeuw / en verwarmt alsoo het zaet in de aerde / en bereydt het alsoo tot het uytwassen. In summa / den Herfst is kout en vocht / bequaem tot de phlegmatische complexie / in de Jonghept. Hippocrates en Galenus segghen / dat in dit deel des Jaers / scherpe en doodtlijcke kranckheden in des menschen lichaem verweckt worden / uyt dese oorsaken: eerstlijck om dat men een seer onbestandighe lucht heeft / om datse terstont warm is en terstondt weder koudt. Ten tweede / om dat hy terstondt nae de Somer komt isser veel vochtigheydt van de hitte des Somers in het lijf ghenomen / welck de koude van den Herfst niet weg neemt / maer na binnen jaeght / alwaer sy verrotten en veel sieckten verwecken / en ook sodanige koortsen die qualijck te genesen zijn; Want de groote drooghept des Herfsts verteert in de menschen de substantie en wesen der vochtighept / daer door de lichamen seer geswackt werden / en de ongelijckhept van de lucht / maeckt dat de sweet-gaten haer

Libra warm en vochtigh.

Scorpio koudt en vochtigh.

Sagittarius of Schutter heet en droogh.

haer terstont door de warmt openen/ en door de koude weder toesluyten/ en de warme dampen daer in behouden: En dewijl de natuer de selve niet uytdrijven kan/ verheffen sich hier door meenighe en scherpe quartane koortsen/en mildtsucht/watersucht/ stranguria/ herdigheyt in het ingewant/ hoofdpijn/ ambortigheden/ beroeringh des verstants/ en andere doodtlijcke kranckheden. Polibius beveelt dat men in den Herfst een weynigh meer sal eten als 's Somers/ en bysonder drooge spijs. Item/men sal in den Herfst niet veel drincken/ de dranck moet oock wel reyn louter en klaer zijn. Oock moet men in de Winter en Herfst aen de slincker zijde doen aderlaten/ om dat de milt welck in de slincker zijde is/ een sitplaets der Melancolie is/ waerom men in de Lente en Somer alleen aen de rechter zijde laten sal: want aen de rechter zijde leght het receptaculum des bloets en der cholera/namelijck de lever en gal.

Sieckten die in den Herfst komen.

Oock sal men in den Herfst de milt evacueren/ gelijck men het hert in de Lente/ de lever in de Somer/ en dat hooft in de Winter evacueren sal. Oude luyden sullen sich in September en October warm houden/ en haer wachten voor veel wijndrincken en most/ maer gebruycken deselve matigh/ want hier door de vloeyingh van 't hooft seer licht verweckt wordt/ die uyt het hooft op den hals valt/ daer van men quade halsen en weedom in de senuwen krijght/ het welck sy daer na niet wel weder lossen konnen.

In den Herfst de vloet te evacueren.

Van de Vogel-vangh.

Veertien daghen voor Michaelis en veertien dagen daer na/ is het de beste voghel-vanghst/ wie nu groote vogelen heeft salse leeren inleggen/ dat ... sy de geheele Winter door hebben kan.

Eerstlijck wanneer men de selve geplukt en uytgenomen heeft/ laet men haer een nacht in schoon water leggen/ daer na koocktmen der eenige in edick. Men machse oock wel braden en daer nae in den edick legghen/ en wanneer sy half gaer ghekoockt of gebraden zijn/ laet men de gekoockte alsoo in haer zode leggen/ en doet alderley kruydt daer by/ als peper/kaneel/suycker/ honig/ de gebrade leght men oock in edick/ en wanneer zy kout zijn/so maecktmen de pot boven dicht toe en laetse alsoo staen; Als men dan hier na daer van koocken wil/ soo koocktse in wijn/ of in half edick en water/ doch in wijn is't best/ doet daer dan rosijnen in en ghesnede appelen/ men magh daer oock amandelen en suycker in doen/ want daer mede verderft men haer niet/ men schaftse dan op: ettelijcke maken de saus bruyn/etlijcke swart/ dat is een goet eten/ de boeren etense met beenen met al op/ als men haer deselve voor set: Maer sy krijgense op die manier weynigh voor haer neus.

Vogels in te leggen.

In dese maendt mach men Leewericken/ Wachtels en Hout-snippen vanghen/ als oock Lysters en Merels/ met booghjes en lijsterbessen.

Van roode Hasel-nooten.

Wie roode Hasel-nooten wil aenvockẽ/ moetse op S. Lamberts dag/ of een weynigh voor of na/ setten/ soo draghen sy veel en groote noten/ daerom worden sy oock Lamberts noten genoemt. Die op andere tijden verset worden dragen soo wel niet.

Dese noten maken groote dampen in't geheel lichaem/ende principaelst causerense groote hooft-pijn/ waerom sy beter gelaten als gegeten zijn/ naer dese vers:

Ex nucibus minimis, nulla datur esca salubris.

Van

Van Lampreyen, of Pricken.

Wanneer de Lampreyen op haer best zijn.

In den Herfst/ als oock in de Lente zijn de Lamprepen op haer best. Eenighe maecken voor een wonder fackels of kaerssen uyt de vis / maer mijns beduynckens is hy in de schotel best/ als hy wel gezoden is.

Calmus versetten.

Soo ras den Herfst aengaet/ mag men Calmus-wortel versetten / of uytnemen : want op de selve tijdt zijnse rijp/ of oock wel eer/ wanneer 't maer tusschen de twee Vrouwen-dagen geschiet.

Nota, is oock sonderlingh goet in stucken gesneden/ op brandewijn geset/ en hier van altemets twee of drie lepels gedroncken / is seer goet voor een verkoude en fluymachtige mage.

Van Balsem.

In den Herfst/ sonderling in September en October / is het de rechte balssem-tijt/ dan sal men in't afgaen van de maent / en in de drie dagen na de volle Maen / na middernacht of vroegh in den Dageraet / wortelen / kruyden/ en diergelijcke versamelen/ eer de Son opgaet / want dan zijn sy op haer krachtighste.

Tormentil-water in de Herfst tegen pestilentie te distilleren.

In dese maendt is de Lunaria in hare grootste kracht/ oock sal men in dese maendt Tormentil-water uyt het kruyt en de wortel distilleren/ tegen pestilentie en roode-loop.

Van Boomen.

Wanneer en hoe men de Boomen in den Herfst sal versetten.

Die in Herfst de gegriffelde Boomen/ Item eycken en andere Boomen versetten wil / dat sal men aen S. Lamberts-dagh / of drie daghen voor/ en drie dagen na de volle maen/ die om 't æquinoctium autumnale geschiet doen. Aen desen dagh is 't veel beter als in de Maert: Want de koude schaed hen niet soo lichtelijck. De selve Boomtjes sullen in 't versetten wederom teghens de Son of Hemel gekeert worden / gelijck sy te vooren gestaen hebben/ en leght mest onder de wortelen rontom Amandelen/ kerssen en Pruym-karnen/ legt drie dagen in honigh-water/ daer na leghtse in den Herfst in goede aerde / en in de Maert versetse na u wel gevallen. Steen-Ooft / als kerssen / Pruymen / &c. magh men versetten wanneer men wil. Oock magh men in de Herfst boomen snoeyen/ en haer de overighe tacken en uytspruytsels benemen / dat sy wel in de hooghte wassen/ want nu konnen sy dat verwonden beter verdragen/ als op andere tijden des jaers.

Men plant in dese maendt oock jonge Bercke-boomen.

Van Genever-bessen.

Genever bessen te plucken en planten.

Men sal in September de Genever-bessen afkloppen en vergaderen; en wanneer men daer Boomen van opqueken wil / moet men de selve in wassende Maen steken / wanneer de Maen vol is.

Oock soo yemandt hier van water wil distilleren / moet hy de selve niet suyveren / maer moetse op de solder schudden met haer bladeren / so blijven sy in haer kracht / ende niet eerder suyveren als hyse wil quetsen ende distilleren.

Van Nooten.

Nieuwe Wal- of groote-nooten zijn soo onghesont niet als wanneer sy out sijn/ want dan hebben sy meer oly / en werden lichtelijck in Cholera verandert / maken hooftpijn / en een doncker gesicht / wanneer men haer na de maeltijdt eet / maer voor den eten zijn sy voor swacke magen goet/ en dienen teghen fenijn : wanneer men visch ghegheten heeft/ sal men op het eynd' van de maeltijdt oude drooghe nooten eten / in plaets van kaes.

De Hasel-nooten zijn de Maegh schadelijck/ sy brenghen veel windt/ en

en hooft-wee/ en zijn qualick te verdouwen.

Sy hebben haer naem ghekregen van Abellino/ een stadt in Campanjen.

Muscaet-noten zijn de menschen ghesont/ maken de mondt een goede reuck/ stercken het gesicht/ de lever/ milt en maegh/ en bysonder de mont van de maegh.

Men kan de noten en Haselnoten groen houden datse de geheele Winter door schillen/ men bolstert eenige alsse gheslagen zijn/ en doetse in een aerden vat dat wel ghesloten is/ dat de locht daer niet by kan komen/ of in een tinne kan/ en setse in de kelder wech; doet de Hasel-noten oock soo/ want sy zijn gesonder en verdouwelijcker als men de selve schelt/ dan osse gedrooght waren.

Van Ooft-boomen.

In den Herfst sal men de wortelen der boomen ontblooten/ so diep datse eenigher wijs ghesien worden/ en mist daer aen leggen/ de selvighe sal daer na van den regen door het aertrijck verspreypt worden/ dat het tot de wortelen komt. Dit doet de wortelen goet/ en geeft gheheele boomen een sonderlinghe sterckte en kracht/ men magh daer na de aerde weder op de wortelen leggen/ op dat de wortelen niet beschadight worden.

Oock sal men de boomen 't overige hout benemen/ op dat sy te hooger konnen wassen: want dan sal een boom niet langh zijn/ maer sijn hooft in de lucht steken.

Van Ooft, als Peeren, Appelen.

Van Peeren en Appelen.

Het Ooft wordt niet altemael op een tijdt gepluckt en ghelesen/ dewijl het niet op een tijdt rijp wordt/ het welck de coleur en swarte kernen uptwijsen moeten. De Somer-peeren konnen niet dueren/ maer moeten by tijdts gegeten zijn/ of gebacken.

Een onrijpe Peer of Appel schaed de mensch meer als de rijpe/ oock noch al wanneer sy raeuw ghegeten worden: men seght datse de steen souden voortbrenghen als men haer te veel eet; zijn goet voor onmacht en swackheydt van 't hert/ sy maecken vuyl bloedt; de Peeren maken veel windt/ en dienvolghens het colijck. Suere Appelen sijn kouder van natuer als de soete; De Peeren die best en liefslickst ruycken zijn de gesontste. Als men dan een raeuwe Appel of peer eet/ moetmen daer stercken wijn op drincken om de verkouwtheyt te matigen: maer gekoockte Appelen en peeren zijn niet seer quaet/ de Appelen laet men in den boomgaert onder de boomen leggen tot dat het begint te vriesen/ dan brenght mense t'huys/ en leghtse op stroo/ of in de kelder/ en verleestse alle daegh/ op dat de rotte daer upt komen.

Peeren backen.

Als men nu seer veel Appelen en Peeren heeft/ moet men eenige backen die men seer langh houden wil/ het welck alsoo toegaet: men snijdt de Peeren aen halven/ en leghtse geschelt in een warmen oven/ en laetse daer eenige uren in leggen/ daer na warmt men den oven weder/ en legtse weder in als vooren/ maer omgewent/ en dat tot drie of vier mael/ tot datse geheel drooghe zijn; want door de vochtigheyt verschimmelense anders. Dan leght men de selve in een ton wech/ dit is een delicaet eten door de geheele Winter/ in de Vasten/ tot in de Somer/ dat de nieuwen upt beginnen te komen.

Appelen droogen.

Men gaet met de Appelen anders te werck/ men scheltse en snijdtse in vier stucken/ dan rijght men deselve aen dunne toutjens/ en men hangtse rontom de Kachel/ als men de selve stoockt; en laetse daer hangen droghen tot dat 'er al het sap upt is/ en worden dan heel droogh zijnde in een vat geleght.

Als men veel Appelen heeft / en Peeren / daer maeckt men in den Herfst Most van / men quetstse en smijtse by nae aen stucken / dan leghtmense in een vat en giet daer schoon fonteyn-water op / en laetse alsoo legghen / en eenighe daghen daer nae drinkt men het selve / dat is most voor de arme luyden.

Van Peeren kruyt te maken.

Men maeckt oock van de Peeren en Appelen kruydt / 't welck seer delicaet is / en wordt in plaets van boter gegeten op broot / smaekt als syroop / maer heeft een weynigh heerlijcke amperheyt by hem / die u een heerlijcken reuck in het eten geeft / dit kan het geheele Jaer over dueren: Men maeckt dit alsoo gereet:

Men koockt de Peeren / Appelen / gheheel murw in een ketel / alsse nu gheheel murw worden / neemt men de selve uyt / en douwt haer al het sap uyt tusschen een pars / welck sap men in potten doet / men smijt al weder andere in de keetel tot datse murw zijn / en doet als vooren / en dat soo lang tot dat men alle de Peeren uytgedouwt heeft.

De uytgedouwde peeren en appelen zijn goet aen de Verckens ghegeven. Dan doet men dat uytgeparste sap in een groote ketel / en stoockt daer soo langh onder / tot dat het soo verkoockt dat het soo dick is als syroop / 't welckmen kout zijnde in potten of vaetjes doet: dit selve komt de geheele Winter door / en in den Herfst / uyt Berghs-lant te Keulen / in vaetjes te koop / 't welck de boeren op haer rugh / 4 / 6 / 8 / 10 / uren komen dragen / en voor een redelijcke prijs aldaer verkoopen.

Van Persicken.

Waer toe Persicken goet zijn.

De Persicken verkouwen het lichaem seer / waerom mẽ daer wijn op drincken sal op datse de maegh niet te seer verkouwen: sy zijn oock veel gesonder wanneer men de selve voor den eten geniet / siecke luyden moeten haer daer voor wachten: men sal ook gheen water drincken nae 't eten der Persicken / men sou anders daer lichtelijck een koorts van eeten: maer zijn gesont voor een verhitte maegh: 't sap uyt Persick-bladeren inghenomen / of met de bladen op den navel gelegt / doodt de wormen in 't lijf.

Van swarte Nies-wortel.

Als de Son in de Waegh is / soo neemt in het laetste quartier swarte Nies-wortel / drooghtse in de Son / en ziedtse jonghe luyden in melck / en oude in wijn / en laetse een half loot der selver in een dronck gebruycken / en driemael daer van innemen voor de vallende sieckte / tot op den dagh van den ommegangh / en laet dit de patient dickmaels doen. De patient moet drie dagen te voren eer hy sieck wort / gepurgeert worden.

Maer de Nies-wortel in 't Latijn / Elleborus-albus, is 't beste / ende wort in de medecijn 't meest gebruyckt / en dient tot suyveringh van de herssenen.

Van de Gansen en haer mestingh.

Gansen-mesten.

Of de Gansen in het begin deser maendt op de stoppelen wel tamelijck goedt worden / dat men de selve oock in noodt / wanneer een goedt vriendt over komt / slachten kan / soo hebben sy evenwel sulcken natuerlijcken smaeck niet / alsse anders pleghen te hebben / wanneer sy in huys zijn / en soo alderley ruyght van gras / en anders niet meer eeten / als te vooren; want dat gras maecktse wild van smaeck / soo datse maer een ontbijt voor de Oude zijn / en voor de jonghe een lust te eeten. Oock hebben de Gansen alle hare vederen noch niet volkomen op die tijdt / maer zijn noch vol stoppelen / en vederen die noch in de huydt steken / en

soo

soo klaer niet uytghetrocken konnen worden / als men anders wel doen kan. Een goet Huys-vader doet om de selvige tijdt groote schade aen de vederen / wanneer hy de jonghe Gansen korts nae de weyde slacht / welcke daer na onverdouwelijck als een hoop hayr in de maghe blijven legghen / soo dat men sieck wordt. Maer wil men in het begin deser Maent Gansen eeten / soo moet men oude Gansen eeten / daer krijght-men oprechte / goede / volkomen vederen van / en suyver vleesch / 't sy nu so vet en gesont / als het immers kan; men laet jonghe Gansen soo langh gaen / tot datse nae Michaelis haer volle vederen bekomen / en een reyne huyt hebben. Daer nae setmense in / en laet haer de maeltijden / ghelijck haer ouders ghedaen hebben / betalen.

Van myrta Sylvestris.

Dese koockt men uyt / en gietse op een bordt / en backtse in den oven / daer nae snijdt men de selve in schijfjes / en de kinderen eeten de selve de gheheele Winter door tot broodt.

Van Hind-bessen.

Dese werden te ghelijck met de roode Eert-beyen rijp / die leest men uyt / maer sy hebben wormen aen de steelen / uyt de selve wort een goet versachtend' water gebrant.

Van Michaelis-dagh.

Saey-tijt. Hier moet men op de Saey-tijdt ghedencken / welcke drie weken voor Michaelis aengaet. Eenige houden veel van vroech te zaeyen / eenighe laet / maer ick hou het met de segen des Heeren / welcke rijck maekt sonder arbeydt: want door sijn milde handt worden alle creaturen versadight / maer dewijl (nae het oordeel van de Wijse-man) alle dingh sijn tijdt heeft / gelijck ploegen / zaeyen / maeyen / Ec. soo moet een yder wel achtingh nemen op sijn grondtghewest / en wat voor vruchten daer bequaemst gheteelt willen wesen: want veertien daghen voor Michaelis / of soo veel tijdts na / is het de beste zaey-tijdt. Vroegh zaeyen berout noyt / maer laet zaeyen dickwils. Men plagh hooghe landen eerder te bezaeyen / en laeghe landen laeter: Men moet eerst zaeyen / en daer na onder ploeghen / in sandtachtighe grondt / op dat de windt het zaedt niet wegh waeyt. Men behoeft het maer een weynigh te egghen / want de windt eght het genoegh; men sal drie daghen voor en nae de nieuwe Maen Tarw zaeyen / soo waschtse wel. Op sommighe plaetsen plagh men eerst om Quatertemper te ploeghen tot het Winter-saet. Weyt en Winter-koorn / plag men vier dagen voor of nae Quatertemper te zaeyen.

Daer is noch een practijck welck de boeren pleghen te gebruycken om het ghezaey en vees wil / het welck in April omtrent S. Georgh pleegt uyt te gaen / waerom sy segghen dat soo veel daghen als het voor Michaelis rijpt / soo veel daghen rijpt het en is noch kout nae Georgy dagh. En wanneer het vroeg na Bartholomei rijpt / mach men 't Winterkoren wel langsaem zaeyen / anders bevriest het al wat 'er gezaeyt wort.

De Ouden hebben oock hare opmercking gehadt / korts voor of nae Michaelis / daer uyt meynden sy datse alle eyghenschappen van't toekomende jaer wisten te voorseggen / gelijck men in seer oude boecken geschreven vind: sy braken de selve appeltjes op / en wanneerse daer een Spin in vonden / hebben sy 't toekomende jaer voor een ongeluckig jaer gehouwen / maer vonden sy een vlieg daer in / so hebben sy 't voor een middelmatigh jaer gehouden: maer soo het een Made was / soo hebben sy op een

Wat de eyck-appeltjens om Michaelis prognosticeren.

een goet jaer gehoopt: maer so daer niet in was / meynden sy dat'et een groote sterft beduyden soude.

Maer al dese dinghen hebben hare oorsaecken in de natuur: want de spinnen komen in de eyck of gal-appelen van een fenijnighe en onreyne vuylnis / welcke daer nae op de lever der menschen aenkomt / dat sy hittige pestilentiale koortsen krijgen: en wanneer de boose vochtigheden daer in vermeerdert worden / breecken ten laetste alle boose / hittighe / roode pestilentiaelsche sweeren uyt. De vlieghen trecken een drooghe brandende lucht nae haer / door welcke de lever ontsteecken / en met boose / scherpe vochtigheden vervult en ontsteecken wort. Maden / welcke van een verrottingh komen / trecken een warme vochtige lucht aen / welck de aerde vruchtbaer maeckt / en alle wassende dingen een sonderlinge kracht en sterkte geeft. Hoewel de oude eenvoudighe lieden van dese oorsaecken niet geweten of ghedacht hebben / hebben sy nochtans door ghestadigh opmercken van vervolgh van jaren / sulcks vernomen / en haer daer nae gereguleert.

Vorders hebben sy daer oock sonderlingh op gelet / of de eyck-appelen oock in groote menighte ghewassen waren; Daer uyt hebben sy een vroeghen Winter met veel sneeuws voorseydt.

Item / sy hebben oock de inwendige gestaltenis en proportie der selver ingesien: wanneer sy van binne wel en gaef waren / soo verhoopten sy op het toekomende Jaer een schoon gewas van alle noodtsakelijcke vruchten: maer wanneer sy van binne nat en vuyl waren / vreesden sy voor een natte en vuyle toekomende Somer: maer wanneer sy van binne magher of dor waren / oordeelden sy dat'et een boose en heete Somer werden soude.

Van Verckens te mesten.

Waer men eyckelen of beucken heeft / daer jaeghtmen de Verckens op Michaelis in; want om dese tijdt zijnse op de stoppelen tamelijck goet ghewoorden / en omtrent half vet; waerom sy haest te recht ghebracht konnen worden. *Verckens te mesten.*

Van versorgingh der Koocken als oock der Kelders.

Nu sal een Huys-vader koren in koopen daer hy de gheheele Winter door van Backen en Brouwen kan / om hem met de sijne daer van te onderhouden: tusschen Bartholomei en Michaelis kan men best tot visch gheraken om 's Winters te hebben / want dan komt'er ghezoute Salm / Stockvisch / Haringh / Abberdaen / daermen 's Winters wel af varen kan. Van de Hollandsche Haringh segghen de Koop-luyden dat hy de kroon draeght / dese is de beste / en is smal van buyck en breedt van rugh. Wanneer een Huys-vader hem van dese dinghen voorsien heeft / heeft hy in de Winter somwijl wat veranderingh voor sijn Familie. *Om sich te versorghen tegens den toekomenden Winter.*

Van de Schapen.

Wanneer men merckt dat'et een quaede harde Winter werden wil / welck langh dueren sal / het welck men daer aen vernemen kan wanneer de Herfst warm is / en de selvige warmte langh duurt: want daer plagh ghemeenlijck een langhe koude Winter op te volgen / dan pleeght men om Michaelis de Ram niet by de Schapen te laten komen / op datse na midd'-winter so veel te langhsamer Lammeren souden krijghen / en als de Schapen van weghen de strenghe na-winter sterven / moeten de Lammeren oock sterven. *Hoemen op de Schapen sal letten.*

Een Schaep draeght 21 weken.

Van

Van Wey-landen.

Hoe men met de weyden om gaen sal.

Welcke Wey-landen de geheelen Somer door niet tijdtlijck gras ghenoegh gehad hebben / dat mense eens of tweemael heeft hoyen konnen / die magh men van Bartholomei aen tot op Michaelis staen laten / dat sy des te beter en meer hoy mogen hebben.

Van Paerden.

Om de Paerden in den Herfst wel te bewaren.

Als men den acker tot de besaeyingh toegerust heeft / moet men wel vlijtigh op de Paerden passen / de knechts moeten twee uren voor den dagh op zijn/en de Paerden wel voederen en wisschen/ dat sy niet komen afte gaen. Des avondts moeten sy oock een uur of twee by den avondt haer weder wel voederen/ja by nacht opstaen om te voederen / dat sy immers niet of gaen.

Tusschen den arbeyt laetmen haer weyden / des nachts leght men haer somwijl een bos stro onder de kribbe/ het welcke sommige geheel op eten/ op dat men 't hoy daer mede spaere / anders geeftmen haer kleyne bosjes.

Men moet daerom soo wel op de Paerden passen / om datse niet te recht konnen komen wanneerse mager in de Winter komen: maer wanneer sy vet in den Winter komen / kan men haer de Winter door met half voeder houden.

Vier weken naer Michaelis / of wanneer het begint te rijpen / is de weyde seer onghesont voor de Paerden/ dan laet men deselve niet gaern meer op de weyden gaen/ maer men laet haer in de Hoven weyden wanneer den rijp wegh is / en men moet haer 's morgens en 's avonts hoy en voeder gheven : omtrent dien tijdt is het gras seer onkrachtigh / daerom moet men de Koeyen 's nachts oock wat goet stroo voorleggen/ op dat sy evenwel haer voeder hebben : want over dag op 't velt niet veelte vindē is.

Van Water-vogels te schieten.

Wanneer de Water-Voghels beginnen te trecken.

Op sommige plaetsen waer groote Zee of Rivieren zijn / hebben de menschen de geheele Somer door/ en bysonder in den Herfst / een schoone heerlijcke en profijtelijcke lust / met wilde Enden/ Gansen en Swanen te schieten/ sonderlingh om dese tijdt des jaers. De wilde Gansen beginnen de andere groote voghels te volgen/ welckers vlucht en treck drie of vier weken duert / wanneer de beste vangst is. Men vanghtse niet lichtelijck wanneer 't moy weer is / want dan willen sy niet uyt de Bosschen ; maer wanneer 't kout is en regent / soo trecken sy op de vlucht uyt de Bosschen / dan werden sy met hoopen gevangen : wanneer 't een natten Somer is / verdrincken de jonge Voghels in de nesten / en bevriesen lichtlijck. Dan is daer op den Herfst een quade vogelvanghst. In de Michaelis weke is het de beste Voghelvangst : men doet alsoo om de vogels te verrassen : men gaet op 't water daermen met een stock gronden kan/ en heeft een vlot by hem daer een reet in 't midden in is/ daer men een stock in heeft die op de gront reycken kan/ om de vlot voort te douwen / welck van eenige plancken ghemaeckt is. Voor op heeft men een hut van biesen gemaeckt / daer een wildt-schut in staen kan sonder ghesien te worden / maer boven is het niet toe ghedeckt / als hy nu omtrent de vogels komt / heeft hy een vensterken daer hy door schiet / en verrast de vogels alsoo : Men heeft dickwils ghesien dat 'er drie of vier wilde Gansen met een schoot geschooten zijn / en als de schoot gegaen is / springht de wildtschut op het landt en haeltse. Het is een seer ghenoeghlijck wey-werck : want de voghelen hoeden daer sich niet voor / want dewijl de hutte van lich ghemaeckt is / meynen sy datse op

Practijck om de Watervogels te schieten.

op het water staet/ en merckent niet voor dat men by haer komt.

Van de Rupsen.

Hoe het met de Rupsen gaet.

Wanneer de Rupsen/ welcke rechte kruydt of kool-vyanden zijn/ met haer vernielen tot dese tijdt toe voort gaen/ en de kool geheel af byten/ datter maer de steelen blijven staen/ gelijck besemstocken/ dan siet het daer suer uyt: maer wanneer de Rupsen de koude reghen/ haghel/ en andere voorboden des Winters ghevoelen/ moeten sy voort/ de koude dwinght haer te sterven/ maer wanneer het hert noch in de kool gebleven is/ soo is 'er noch hoop datse weder uytspruyten kan.

Van Wortelen en lange Rapen.

Wortelen werden op sommighe plaetsen in den Winter gezaeyt.

Men plagh op sommige plaetsen wortelen te zaeyen tegen de Winter/ om soo veel te eerder in de toekomende Somer op te komen; en of het al gebeurde datse wegh vriesen/ soo sal het meesten-deel noch wel blijven staen/ want sy vriesen niet al doot: en of het gebeurde datse altemael doodt vroosen/ soo is 'er maer soo veel zaet verlooren.

Hoe men het Vee in den Herfst stroyen sal.

Van 't vee in den Herfst te stroyen.

Als men bevreest is/ dat men met het voeder des Winters niet wel henen komen kan/ soo stroyt men met het gene van den hennip of vlas gekomen is/ oock laet men 't loof van de boomen in de Hoven of in de Bosschen haelen/ en onder het selve wat stroo gedaen/ daer stroyt men mede/ het welck goede mest maeckt/ men neemt oock wel plaggen.

Oock moetmen wel goede acht op het gesint nemen/ dat sy het voeder en stroysel niet onnutlijck onder het Vee stroyen/ want men moet sijn rekeningh maken/ dat men de geheele Winter door komen moet/ de welcke somwijlen buyten een mensch zijn gissingh dueren kan.

Men sal oock/ wanneer men dorscht/ terstont een vim goet stro of drie van het langhst/ aen een kant in de schuer leggen/ om daer bint-stroo van te maken/ en oock mede te decken/ als 't de noot vereyscht.

Van Kruyden.

Kruyden die in de Herfst-maendt voort komen.

In September komen de Drievuldigheyts-bloemẽ voort/ Denckbloemkens/ Yser-kruyt/ Vijf-vingher-kruydt/ Nacht-schade/ groote Klissen/ Bruynellen/ Hane-voet/ wilde Rhapontica/ roode Steenbreeck/ Saffraen/ Henne-darm/ Duyvels-beedt/ Herfst-bloemen/ Majoran/ wilde Endivie/ Borago/ Chamomillen/ Cardobenedict/ Calecutische-peper/ Bergh-mundt/ Gras-nagelen/ Mullen-bloemtjes/ Ringhel-bloemen/ Sweedt-kruydt/ Dol-appel/ Kaerden-distel/ Pappelen/ Seven-gety/ Rosmarijn/ Geele-nagelen/ wilde Ossentongh/ Varen/ Heyde/ Lavendel/ wilde Latu/ Hemel-roosjes/ Venckel.

Welcke zaet hebben.

Dese dragen nu zaet/ kleyne Spitsige Klissen/ allerley Peeren/ Persick-boom/ Mullen-bloemtjes/ Speck-lelien/ Mispel/ Iben-boom/ een aerdt van Wolfs-melck/ Sleestruycken/ eenige Eycken-boomen/ Tamariske/ Mari-distel/ groote Braem-bessen/ Roosen/ Vlierboom/ Sperre-boom/ geele Wortelen/ Balsem-appel/ Haegh-doorn/ Elsen-boom/ Amandelboom/ Eppig/ Bercken/ Koorn-Roosen/ Nooteboom/ Beuckeboom/ Vygenboom/ Hasel-noten/ Honts-tongh/ allerley Appelen/ Venckel.

Wat een Huys-vader verder in dese maent verrichten sal.

Wat men in dese Maendt verrichten sal.

In dese maendt kan men de achter bouten/ van goede Hamels/ goet koop in koopen/ en in den roock hangen/

gen/ dat is beter dan Ossen vleesch: want in de Winter kan men voor het huys-gesin daer goede toe spijs me-de maken; wanneer men siet datmen springh-aderen voor-handen heeft/ moet men de backen daer toe bereyden en alle water-leydingen maken/ en putten graven: waer nu vette landen zijn/ daer op het water pleeght te vergaderen/ en lang te staen/ plag men in September voor de derdemael te ploegen. De ackers welcke in vlack velt leggen ten tweedemael/ de maghere Ackers ten eerste mael. Maer een yder moet hem in zijn lant daer na weten te schicken/ dewijl een yder landt sijn natuer en eygenschap heeft/ moet daer een Huys-man op letten.

Op sommige plaetsen pleegt men oock in't eynd van dese maent/ of na 't begin van de volgende/ de druyven te snijden/ en most in te brengen/ te sieden/en meenigerley kruyt-wijnen te maken/ het late Oof en alle andere tijdighe vruchten in te samelen/ oock kan men in September nieuwe weyden maken/ en alle onkruyt van distelen/ doornen/ en anders daer in dooden en uyt-sticken met alle de wortelen/ oock sal men de oude weyden van alle onnoodige onkruyden reynighen/ en waerse te seer verkout zijn/ salmense omhacken/ en weder op nieuws aen maken: in't afgaen van de Maen mag men de bedden in de Hoven omspayen en mesten/ daer men in 't toekomende jaer weder zaeyen wil: wanneer het oock schoon en warm weder is/en de Son schijnt/ mag men de Byen oock eenigh honigh ontnemen/ en haer al evenwel soo veel laten dat sy sich de Winter door behelpen konnen; oock heeft men in den Herfst alderley vermaeck van Leeuwericken te vangen/ als oock Vincken. Oock gaet men met de Valck en Sperwer op de jacht/ om Quackels/ Velt-hoenders en Hasel-hoenders te krijgen.

Van Visscheryen.

Neemt de Lever en vet van een Bock/ die henghstigh is/ en maeckt de lever tot pulver/ en gebruycktse tot visch-aes/ smelt dan een pont en een vierendeel vets/ en meught het met de gepulveriseerde Lever/ omtrent een Duyven-ey groot/ en half soo veel Reygers mergh/uyt de Reygers voeten/ kan men 't selve mergh meerder hebben soo veel te beter is het/ roert het alles op het vyer wel door malkander/ giet het in een glas/ en set het dewijl het noch warm is in een mesthoop/ en laet het alsoo veertien daghen of drie weken putrificeren/ soo sal het weder t'samen runnen in het glas/ en wordt een vet of salf: Dit gebruyckt men tot aes om visch te vanghen nae de manier der Visschers: men vischt oock met ongesoode Kreefts-scheeren.

Van de æquinoctiael autumnal.

De Herfstlijcke vergelijcking des daeghs en nachts heeft men/ wanneer in den Herfst/ de dagh en nacht gelijck is/ het welck in 't begin van den Herfst ghesehiet/ als de Son in Libra komt/ en in de rechte Linie equinoctiael loopt/ daer sy ghelijck van de middagh gaet en staet. Daerom heeft op dese tijdt de dagh 12 uuren/ en de nacht oock/ dit is de eerste Herfstdagh.

Die in dese Equinoctiael sieck wordt/ moet wel voor hem sien en voorsichtigh wesen in Medicijnen te gebruycken.

De Joden hebben op desen dagh haer Jubeljaer gehouden/ op welcke sy hare pensioenen van de wassende vruchten des voorleden jaers afgeleyt hebben.

Octo-

4. S. FRanciscus, Confessor/ Dese is gheboren te Assissen in Umbria/ na dat hy een tijdt langh gestudeert hadde / heeft hy hem tot de koopmanschap begheven/ daer nae is hy Monnick gheworden / en Fundateur van de Orden der Minoriten/ is gestorven Anno Christi 1226. onder de Heylighen ghestelt van Gregorio de negende, in 't Jaer 1228.

6. Fides, Maeght en Martelares / Dese is te Agennen in Vranckrijck gheboren / en heeft ghewepgert de Heydensche Afgoden te offeren / is over sulcks op een ysere horde geleydt met uytghestreckte leden / daer onder vyerighe kolen gestoockt / en het ingeworpen was / op dat sy door de vlamme soude verteert worden / is evenwel onverseert daer van gheraeckt / maer eynd'lijck onthooft. Pet. de Nat. lib. 9. c. 29.

9. S. Dionysius, Desen is van den Apostel Paulo tot het Christen-geloof ghebracht/ en van hem gedoopt/ gelijck de Handelingen der Apostelen Cap. 17. uytwijsen/ daer nae is hy nae Athene verreyst / en aldaer Bisschop geworden: van daer na Rome/ en van Paus Clemens nae Vranckrijck/ om 't Euangelium te verkondighen/ ghesonden / heeft tot Parijs een tijdt langh sijn ampt seer ghetrouwelijck verbolght/ doch nae veel tormenten en lijdens / is hy met sijn medegesellen 't hooft met een bijl afgehouwen: men seght dat hy sijn afgehouwen hooft / twee duysendt treden verre in sijn handt gedragen heeft / alwaer hy is begraven. Petr. de Nat. lib. 9. cap. 41.

11. Burchardus, Is van Natie een gheboore Engelsman geweest / en van Bonifacio sijn Bloet-verwant/ gesonden na Duytslandt / heeft aldaer de Thuringhers en de Hessische tot het Christen-gheloof ghebracht/ daer na is hy Bisschop van Wirtsborgh geworden Anno 748 / heeft aldaer drie-en-veertigh jaer 't ampt bedient / is gestorven in 't jaer onses Heeren 791.

18. S. Lucas, Euangelist/ Dese is van Natie een Syrier geweest/ gheboren te Antiochia / een uyt de 70 Discipelen Christi, en een gedurigh mede-ghesel des Apostel[s] Pauli geweest/ van professie een medicijn[...] al-hoe-wel eenighe meynen dat hy ee[n] schilder geweest is/ heeft geleeft 84 Jae[r] eenige schrijven dat hy Martelaer/ ande[re] dat hy sijns selfs doodt gestorven is / en [...] Constantinopolen begraven ligt. Nicep[...]

21. Ursula, Maeght/ Dese is te Ceulen m[et] eenighe andere Maeghden/ voor de Chr[i]sten Religie en Maeghdelijcke reynig[...]heydt/ van de Hunnen ghedoodt. Petr. d[e] Nat. lib. 9. cap. 87.

23. Severinus, Bisschop van Ceulen / de[...] heeft een lange tijdt sijn Bisdom beseten[...] van 't Jaer 346 tot het jaer 400. heeft ee[n] heyligh en onstraffelijck leven geleydt/ e[n] geleeft ten tijde van Ambrosius en Hiero[...]nymus, is op desen dagh ghestorven. Su[...] tom. 5.

24. Salome, Dese heeft den Heere Christu[m] nagevolght/ en heeft mede nevens ander[e] Vrouwen by 't Cruys Christi gestaen / e[n] sorghvuldigh geweest over sijn begravin[...]ge/ is gestorven in vrede. Hospin. de fest[...] Christ.

25. Crispinus en Crispinianus, Broeders/ de[...]se van Edele Ouders te Rome gheboore[n] zijnde / hebben haer om de sware vervol[...]gingh tegen de Christenen / nae Vranck[...]rijck begeven/ alwaer sy Schoenmaecke[rs] gheleert hebben/ om door den arbeydt ha[...]rer handen de kost te winnen / maer zij[n] bekent Christenen te zijn/ hebben veel tor[...]menten gheleden/ en zijn met den sweerd[e] ghedoodt. Petr. de Nat. lib. 4.

28. S. Symon en Judas, Apostelen Christi: D[...] eerste heeft het Euangelium gepredickt i[n] Egypten/ daer nae te Jerusalem/ weder[...]ghekeert zijnde / is aldaer Bisschop in d[e] plaetse Jacobi gheworden. Maer Juda[s] die oock Taddæus genaemt werdt / hee[ft] in Mesopotamia en Ponto het Euange[...]lium gheleert/ oock in Persia met Symon[...] eyndelijck onder den Keyser Trajano zij[n] sy beyde gekruyst. Euseb. lib. 3. cap. 32.

Octo-



Nieuwen stijl.		Son op en onder ur.	mi.	ur.	mi.	Opmerckingen in October.	Ouden stijl.		Werckingen in October.	dag des Jaers.
1	Remigius	6	36	5	24	In dese maent is den	21	S. Mattheus.	Kruypthof upt te steke.	274
2	Leodegarius	6	38	5	22	dag geen 12 uren lang.	22	Mauricius,	Wortelen en rapen upt	275
3	Candidus	6	40	5	20	's Morgens omtrent	23	Tecia,	te graven om Burchar-	276
4	Franciscus	6	42	5	18	5 uren begint het te da-	24	Robertus.	di in't laetste quartier.	277
5	Aurelia	6	44	5	16	gen / op den avont om-	25	Cleophas.	Mout maken / oock	278
6	Fides	6	46	5	14	trent 6 uren begint het	26	Cypirianus.	winterhout te latē hou-	279
7	Sergius	6	48	5	12	duyster te worden.	27	Damianus.	dē in't laetste quartier.	280
8	Pelagius	6	50	5	10	De Scorpioen is een	28	Wenceslaus.	De overige garst be-	281
9	Dionisius	6	52	5	8	kout teken / en behoort	29	S. Michiel	ginnen te brouwen.	282
10	Gereon	6	54	5	6	tot het water.	30	Hieronimus.	Rapē aen een plaets te	283
11	Amelius	6	56	5	4	De Son gaet in	1	Remigius.	leggē daer 't niet vriest.	284
12	Iosias	6	58	5	2	Scorpio.	2	Leodegarius.	De Kool bladeren en	285
13	Burcardus	7	0	5	0	In Schorpio salmen	3	Candidus.	rapen lof/ sullen op ver-	286
14	Calixtus	7	2	4	58	niet aenveerden/als al-	4	Franciscus.	scheyden bedden voor 't	287
15	Hedewig	7	4	4	56	leen purgeren / alles is	5	Aurelia.	vee te drogen opgeschut	288
16	Gallus	7	6	4	54	anders onbestendig.	6	Fides.	wordē/en dan opgesodē	289
17	Antiochus	7	8	4	52	Kinders in dit teken	7	Sergius.	Wilde en gegriffelde	290
18	S. Lucas Evan.	7	10	4	50	gheboren / zijn zeer	8	Pelagius.	stammen op te nemen/	291
19	Ptolomeus	7	12	4	48	scherpsinnigh / versla-	9	Dionisius	en verplanten te laten/	292
20	Wendelin:	7	14	4	46	gen / listigh / toornigh/	10	Gereon	in het laetste quartier.	293
21	S. Ursula	7	16	4	44	waeckgierigh / nae-	11	Amelius	De wijnperssen we-	294
22	Cordula	7	18	4	42	dencklijk / heymelijck/	12	Iosias	der toe te stellen.	295
23	Severinus	7	20	4	40	stil/ worden benijt/heb-	13	Burcardus	De wijnvaten tot het	296
24	Salome	7	22	4	38	ben veel kruys / dan	14	Calixtus	jaer gewasch binden/ en	297
25	Crispinus	7	24	4	36	meer in de jeughd / dan	15	Hadewig	verseckeren en wel upt-	298
26	A[illegible]	[illegible]	26	4	34	in den ouder/ sy zijn ne-	16	Gallus	broeyen laten	299
27	S[illegible]						17	Antiohus		
28	[illegible]									
29	[illegible]									
30	[illegible]									
[illegible]										



Ctober wordt ghenoemt gelijck de achtste maent van Martius: dit is de maent daer de wijn in geperst wordt/ in het begin deser maendt is 't noch wat warm / maer in het eyndt steeckt hy met koude / gelijck de Scorpioen met sijnen staert doet. Dewijl dese Maendt van natuer kout en droog is / soo droogt hy de aerde upt / en maecktse bequaem om 't in gesmeten zaet naer hen te nemen/ en te doen aenwassen : daerom pleeght men in dese maent veel te zaeyen.

Van de ingangh der Son in Scorpio.

Werckingh van Scorpio een hemels teken.

Scorpius is een wijfs teeken/ nachtlijck/phlegmatijck/sout/noordtlijck/ en heerscher over de schamelheyt der menschen testiculi, uterus, vesica & anus. In dese tijt nemen de nachten toe / en de lever der menschen drooght upt/ de herssenen uptgenomen / welck om dese tijdt vochter worden. Men mach in dese Maendt wel lieflijcke oude wijn drincken. Als de Maen in Scorpio is/is'et goedt baden/en alles te doen wat met water plach te gheschieden. Maer alle andere dinghen zijn quaet/ als dan is de Maen in zijn val en ongeluck.

Van Wijngaerden te besoecken.

In desen tijdt sal men de Druyven snijden/ dan is't de rechte tijt: De snijdingh duert maer ses daghen of daer omtrent / soo langh blijven de Druyven rijp of tijdigh: wiese eerder pluckt/ krijght onbestandige wijn / en wanneerse daer langher aen blijven verdervense / en beswaren den Wijngaert.

In den Herfst sal men oock upt de most Salp-wijn / als oock van andere kruyden maecken / welcke wijn tegen veelderhande kranckheden dienstigh is / ghelijck Theophrastus verhaelt.

De Druyven in het afgaen van de Maen ghepluckt/ zijn beter/ en geven stercker wijn als de gheen die in de nieuwe Maen gesneden worden. Het is alderbest Druyven te snijden/als de Maen vol is: de Druyven in afgaende Maen gesneden maken dat den laetsten dronck van de wijn soo goedt is als het eerste.

De wint schadet omtrent dese tijt de Druyven seer.

Als de windt omtrent dese tijdt sterck waept / en een natte Somer geweest is/soo smijt de wind de druyven en bessen af : maer bysonder van de roode wijn : want de bessen worden slap gemaeckt en van 't hout aen stucken geslaghen/ dat'er 't sap upt loopt. Daerom moet men dan de roode eerst laten snijden / alsoo de selve eerder rijp worden / en belasten dat de afghevallen Druyven en Bessen suyver opghelesen worden.

Men sal in het snijden der Druyven Godt dancken / dat hy ons sulcken heerlicken/ gesonden/ wel ruyckenden dranck verleent heeft/ want het is om des selfs waerdigheyt/dat Ps. 80. en Esai. 5. de Kercke Christi by een wijnbergh vergheleken wordt. Jae Christus selfs ghelijckt sich Joan. 15. by een wijngaert / en sijn Discipelen by de rancken des selfs: en Luc. 10. leest men / dat Christus oock in de wonden van den reyser / die onder de moordenaers ghevallen was / seydt wijn gegoten te wesen.

Dese edele dranck heeft Godt de Heer nae de Sundvloedt laten planten / op dat de arme / swacke mensche/ welck door de Sundvloedt verswackt en verkout was / sich sou versterken en verwarmen door dese edele dranck. De wijn maeckt subtijle/ reyne / klare gheesten / verwarmt en onderhoudt dat gheheele lijf / verteert alle phleghmatische vochtigheden / opent de weghen der herssen/ versterckt de memorie/ bysonder wanneer

neer't goede/ soete welruyckende wijn is/ die in't glas springht : maer sy moet matigh ghebruyckt worden: dan maeckt sy de mensch fraey / lustigh en vrolijck / verslaet den dorst/ en versterckt alle de leden van de mensch.

VanOost-boomen.

Allerley aert van bomen kan men in dese Maent versettē.

In desen Maendt mach men alle boomen verplanten / men verset de stammen twee of drie daghen voor de volle Maen / of twee of drie dagen na de volle Maen / die kan men dan in't toekomende jaer in de vroeg-tijt griffelen. Item/men verset karsse bomen / en andere nieuwe gegriffelde bomen. Maer men moet het niet eerder doen voor dat al 't loof daer onder leydt/ om datse lichtelijck verderven / wanneer sy noch bladeren hebben alsse verset worden.

Men mach in dese Maendt de boomen snoeyen / en van de overtollighe uytspruytsels suyveren/ die haer de kracht benemem / en van de hoveniers Dieven genaemt worden. Als men de boomen alsoo tot onder aen de wortel toe gesuyvert heeft / mach men daer wat koe-mest rondtom leggen / op dat de wortel de vochtigheyt mach nae hem trecken/die van de mest komen sal / en door de Wintersche vochtigheden daer van sal komen te druppen. In 't voor jaer mach men dan de boomen weder om de wortel een weynigh lucht geven / soo wassen sy wel : maer in het voor-jaer mach men deselve niet mesten.

Van slachten.

Wanneer men 't Vee sal slachten.

Nae Galli magh men slachen wat men wil; want dan sal het vleesch van de warmt niet stinckendt worden: men mach dan vleesch in de pekel leggen/ en roocken.

St. Galli.

Na Galli zijn de Eykels en Beucken op haer tijdt / en bequaem om te vergaderen : dan gaet 't mesten van de Verckens aen / en wanneer de selve wel gewasschen zijn / soo heeft men een langhe en harde Winter te verwachten.

Van de kranen.

De kranen en wilde Gansen/ gaen niet gaern wegh soo langh sy noch een onderhoudt van warmte weten; maer wanneer sy wegh vliegen / sal de Winter niet langh weg blijven.

Wanneer de kranen wegh vliegen.

Van Hoenders.

Men houdet voor geloofwaerdigh wanneer men om Martini haver koockt / en de Hoenderen warm te eten geeft / datse dan te eerder en veel eyers legghen : maer 't en sou niet quaet zijn / dat men de Hoenders de gheheele Winter door wel voederde met warme en gheroofte haver / daer kleyne korstjens broodt in ghesneden waren / dat op den oven ghewarmt was / als dit met maten gheschiede / sou de Huys-vader de onkosten wel betaelt worden. De oude magh men in den Herfst opeten / en de jonge aenhouden.

De hoenders in October te wachten datse te eerder en veel eyeren leggen.

Van 't Vee.

Nu geeft het gras op 't velt gheen kracht meer / de Beesten worden daer maer van versadight / en de buyck wort haer daer maer mede vervult.

De nevels in October zijn ongesont.

Nu vallender 's morghens of 's avonts ongesonde en schadelijcke stinken / fenynighe nevels / dan geeft men het Vee somwijlen 's morghens eer sy na de weyde gaen/ wat Thiriac en boter op wat broodt te eeten : men moet de Hoenderen / Gansen en Enden/ oock genoegh te eeten geven / op dat sy oock sterck in de Winter komen. De kalveren moet men in 't laetst van dese Maendt / en in 't begin van November kleyn voeder uyt de schuyr gheven / wanneer men dorscht.

Van Verckens te mesten.

Hoe men de Verckens te regt vet maekt.

Soo men goede Verckens mesten wil / moet min het selve doen eer de vorst en groote koude aengaet/ anders vriest haer de mestingh alle weder upt het lijf / en is al de mestingh om niet die men in December doet ; 't Vee neemt wel wat toe / maer niet half soo veel dan of het in October en half November gemest wiert. Enige beginnen na Paesschen te mesten / dan konnen sy de Somer door onkostelijcker mesten/ en hebben dan tegens Martini goede vette Verckens.

Vast Most.

Voor wie de most gesont, en voor wie sy schadelijck is.

De most of jonghe wijn is de menschen niet seer gesondt/ want sy veroorsaeckt de steen. Doch drijft het water en uptworpsels van de mensch upt/ van wegen haer bijtende heffe / verstopt de lever / nieren en mildt / waer door de steen voortkomt.

Van Rapen.

Rapen en haer voordeel.

Dese zijn voor de maegh ghesont/ drijven het water af / verklaren 't gesicht / en voeden wel wanneer sy ghekoockt zijn / maer wanneer men de selve raeuw eet/ zijnse ongesont/ want sy blasen het lichaem op/ maecken veel winden en weedom in 't lijf / schaden de maegh en senuwen / maecken een dick melancolisch bloedt / bysonder voor de geen die gheen goede concoctie hebben.

Van Wortelen.

Die een stercke Huys-houdingh heeft / moet drie of vier bedden wortelen voor de Winter in sijn hof zaeyen/ soo heeft hy wat om sijn huys-gesin te spijsen / maer sy mosten voor de Winter niet uptgaen.

Radijs.

Waer toe radijs goet is.

Radijs is goet voor fenijn / bysonder wanneer men van een Adder gheheeten wort / wanneer men een stuck van een Radijs op een Scorpioen leght/ soo sterft hy / wort men van een Scorpioen gesteken / so eet men radijs het en sal niet schaden. Radijs maeckt scherp bloet / en is niet goet voor toornige menschen / is de maegh teghen/ treckt de vochtigheden / breeckt een mensch op ; die veel braken moeten radijs voor den eeten ghebruycken / soo wort dat quade in den maeg verteert; wanneer hy nae den eeten met sout en een weynigh edick gebruyckt wordt/ soo helpt hy verdouwen: hy is schadelijck voor hooft en oogen.

Ooft.

De Peeren welck in den Herfst rijp worden / magh men in October plucken/ in droogh en helder weder : Alle vruchten moeten met de wassende Maen/ sonder quetsingh der tacken afgebroken worden. Ooft moet men in schoon weder plucken.

Peeren raeuw, zijn als fenin ,
Maer wel gekoockt , goet medicijn.

Knofloock en Ajuyn.

Knofloock is een goedt recept/tegen alderley fenijn / bysonder teghens 't drincken van ongesont water. Die dan over dagh ongesont water drincken moet 's morghens nuchter knofloock eeten/ of ajuyn met edick. Knofloock en Ajuyn.

Op Ajuyn krijght men dorst / maer op Knofloock niet / om dat sy van een warme natuer zijn / en een warme/ waterige subtijle vochtigheydt hebben. Ook baert den Ajuyn hooft-pijn/ en quade droomen / schaden het verstant en memorie : maer sijn ghesont met vleesch-sop ghekoocht / want sy bevorderen de concoctie. Doch het waer beter dat men gheen ajuyn ghebruyckte/ Knofloock is goet teghen de beet van dolle honden / slanghen beet/ Adders steeck/ en tegen de beet van alle fenijnige wormen.

Knoflok alleen is medecijn,
Daer alle loock maer is fenijn.

Een singuliere medicijn / voor de water suchtighe / soo het wel ende met verstant gebruykt wort.

Hoe men weten magh, of 't het in toekomende jaer een vroege of laete Somer sal worden.

Een voorsegging in den Herfst van het toekomende jaer.

Daar is een boer veel aengeleghen / dat hy weet of het in toekomende jaer een vroeghe of laete Somer worden sal / eer hy zijn winter zaedt in de aerde smijt / want hy moet sijn Winter zaeyen daer na aenstellen: het is voor seker dat hy zijn handt volder nemen moet / wanneer hy weet dat 'er een laet jaer volghen sal / om dat 'er meerder zaedt verderven sal / dan of het een vroegh jaer is. Dit kan men wel in het eyndt van October mercken / als men op den op-en ondergangh van de Pleiades (welck de klock-hen genoemt wort) gade slaet / als het in het eyndt van October voor het ondergaen van de Pleiades regent / so komt 'er een vruchtbaer jaer; maer als het te gelijck met en in den ondergangh der Pleiades regent / komt 'er een middelmatigh jaer niet te vroech noch te laet: begint het dan te reghenen na het ondergaen der selver / so oordeelt men een laet jaer / en dat 'et langh winteren sal / waer naer hem een boer met sijn voeder reguleren sal. De nae Winter smert de beesten meer dan de voor Winter / daerom moeten sy vlijtiger ghewacht werden / ende men moet haer wat groens mede gheven / om het voeder alsoo te stercken.

Van de eerste sneeuw val.

Men moet wel op den eersten sneeuw val letten.

Men heeft dickwijls bevonden / dat soo men van dien dagh af telt / op welck de eerste sneeuw ghevallen is / tot op de naestvolgende nieuwe maen / dat 'et soo veel daghen in de volghende Winter sneeuwen sal.

Kruyden.

Kruyden die in Octo. ber bloeyen.

In October bloeyen groote nagheltjes / Hennen-darm / Winter-roosen / kleyne en groote Mullen-bloemen / Borago / een geslacht der Basilicum / Ocimoides ghenoemt Schelkruyt / Rosmarijn / vreemt Leverkruyt / Hemel-roosjes / Ringel-bloemen / Calecutische-peper / Duyve netelen / Brunellen / Hasenvoet / Drievuldige bloemtjen / Mostert-kruyt / Dach-en-nacht / Venckel / een gheslacht van Gentiaen / Tuyn-vel / Cost-wortel / Hasen-kool / wilde Kersen / Kruys-wortel / Scabiosa.

In dese Maent brengen zaet voort / Kleyne-klessen / Wijngaerdt-rancken / wilde Burchart / Yser-kruydt / Esschenboom / Calecutische-peper / Walsche-kerssen / Hasen-kool / Dag-en-nacht / Duyvels-kruydt / Geneveer besien / Geele-rapen / Krieckenboom / Sleen / Ruyt / Peper-kruydt / een gheslacht / van wilde Wel-ghemoedt / Policuemon ghenoemt / Mispelen / eenighe Peeren / eenighe Appelen.

Arbeyt van Maent.

Arbeyt in October.

In October magh men in water-arbeydt voort varen / fonteynen graven / sloten ruymen / en andere water arbeyt verrichten / men magh oock wel op eenige schoone daghen / wanneer men door de winter vreest / die de Wijngaert beschadighen mocht de Druyven decken / en alderley Ooftboomen setten en planten; men ploegt oock noch eenighe Ackers om / tot het Somer-zaet.

No-

1. Alder-heyligen. Dese Feestdagh heeft Gregorius de vierde ingheſtelt/ om dat soo wanneer yemandt uyt menschelijcke swackheyt yets in de Hooghtijt daghen/ oft oock Vigilien der Heylighen/ door onachtsaemheyt naegelaten hadde/ dat selve compenseren soude mogen op Alder-heyligen dagh: occasie hier toe heeft ghegeven de ronde Tempel Pantheon genaemt/ die ter eeren van Cybeles, de Moeder van al de Goden/ tot Rome opgherecht was/ welcke Tempel van Paus Bonifacius de vierde, ten tijde van Phocas Keyser / omtrent 't Jaer 608. ter eeren van de Maagt Maria, en alde Heylighe Martelaren/ door toelatingh des Keysers is toegeheylight: maer alsoo de tijdt op welcke de meenigte t'samen quam te Rome / om de Maaght Maria, met alle de heylighe Martelaren/ te vieren seer onbequaem was / soo heeft Gregorius de vierde, om 't Jaer 835. den selven op ten eersten dagh van November verordineert / noemende dien dagh Alder-heyligen dagh. Hospin.

2 Alder-zielen. Van desen Feestdagh heeft gheschreven Polydor. Virgilius lib. 6. cap. 9. de inventione rerum.

11 Martinus, Bisschop/ Desen in Pannonia van goede Ouders ghebooren zijnde/ is te Ticinen in Italien opgevoet geweest / en de Christen Religie lief hebbende / teghen sijn Vaders sin / heeft moeten na Vranckrijck reysen/ alwaer hy hem in d'Oorlogh gehouden heeft 23. Jaer/ daer nae heeft hy hem begheven by den Bisschop van Poitias / alwaer hy totte regeering der Kercke van Touronen in Vranckrijck gheroepen is/ is daer na ghestorven / oudt zijnde ses-en-tachentigh Jaer/ Anno 402. Men schrijft van hem/ dat doe hy Soldaet was/ hem te gemoet gekomen is op een tijt seecker arm Man/ wesende naeckt/ en een aelmis begeerende/ hy niet hebbende / heeft met sijn sweert sijn kleet in 't midden afghesneden / en hem ghegheven: waer over Martinus Paus beweeght is gheweest/ hem onder 't getal der Heyligen te stellen Anno 630.

19 Elizabetha. Weduwe / Dese is een seer heylighe Vrouw gheweest/ Dochter van Andreas, des Koninghs van Hongaryen/ is gecanonizeert te Marpurgh in Hessen in presentie van Frederick Keyser/ Ertsbisschop van Meyntz / en Bisschop van Hildes hym / met veel andere Princen meer/ en de gantsche meenighte des volcx. Cranz. lib. 7. cap. 48.

21 De presentatie van Maria: Dese Feestdagh is ingestelt/ om daer door in gedachtenis te brenghen / dat Maria, drie Jaren out zijnde/ van haer Ouders in den Tempel den Heere is voorgestelt geweest/ en al daer opgheboet tot soo langhe sy met Joseph is ondertrout ghewordeu. Baronius schrijft / dat by dese presentatie is te verstaen / de presentatie die Maria ghedaen heeft/ aengaende haer kindt Jesus, aen den heylighen Symeon in den Tempel / bewijst in dit de waerheydt te zijn uyt de oude Kercken schriften. Martyr. Roman.

25 Catharina, Maeght / Dese is te Alexandria gheboren in Ægypto / en opgevoet van kindts been af in de Philosophie/ daer nae is sy bekeert tot het Christen geloof / waer in sy soo ervaren is ghewordeu/ dat sy de ketteryen heeft weten te wederleggen/ eyndelijck onder Maximino Keyser/ is sy ghevanghen ghenomen/ met Scorpioenen geslagen/ en heeft eyndelijck de martelesatie met den sweerde vervult. Pet. de Nat. lib. 10.

30 S. Andreas, Apostel / Dese uyt Betsaida in Galilæen gebooren zijnde / is de Broeder geweest van Simon Petri, is geworden Joannis Baptistæ Discipel / welcke siende Christum, heeft gesept: Siet 't Lam Godes dat de sonden der Werelt is wegh-nemende: waer op terstondt niet alleen hy Andreas, maer oock sijn Broeder Simon den Heer gevolght hebben: na dat hy op den Pinxsterdagh den H. Geest ontfangen hadde/ is hy nae Scythiam verreyst / en heeft Cappadocia/ Galatien/ Bithynien/ en Seyten doorwandelt/ het Euangelium Christi ghepredickt / en onder Vespasiano aen 't Cruys gehangen/ van waer hy drie daghen langh het volck gepredickt heeft.



	Nieuwen styl.	Son op ur.	mi.	Son onder ur.	mi.		Ouden styl.	dag des Jaers.
1	Allerheyligen.	7	38	4	22	22	Cordula.	305
2	Aller-zielen.	7	40	4	20	23	Severinus.	306
3	Theophilus.	7	42	4	18	24	Salome,	307
4	Agrippa.	7	44	4	16	25	Crispinus.	308
5	Malachias..	7	46	4	14	26	Amandus.	309
6	Leonardus	7	48	4	12	27	Sabina.	310
7	Wilbrord.	7	49	4	11	28	Simon en Iuda,	311
8	Vier gekroon.	7	51	4	9	29	Narciscus.	312
9	Theodorus.	7	52	4	8	30	Theodorus.	313
10	Sampsom.	7	54	4	6	31	Wolfgangus.	314
11	S. Martinus	7	55	4	5	1	Alderheyligen.	315
12	Levinus.	7	57	4	3	2	Aller-zielen.	316
13	Brictius.	7	58	4	2	3	Theophilus.	317
14	Leopoldus.	8	0	4	0	4	Agrippa.	318
15	Gumbertus.	8	1	3	59	5	Malachias.	319
16	Silvester.	8	3	3	57	6	Leonardus.	320
17	Othimar.	8	4	3	55	7	Willebord.	321
18	Hugo. Aron. fac.	8	6	3	54	8	4. gekroond.	322
19	S. Elisabeth.	8	7	3	53	9	Theodorus.	323
20	Amos.	8	8	3	52	10	Sampscm.	324
21	Maria presen.	8	9	3	51	11	S. Martinus.	325
22	Cecilia.	8	10	3	50	12	Levinus.	326
23	Clemens.	8	11	3	49	13	Brictius.	327
24	Chrysog.	8	12	3	48	14	Leopoldus	328
25	S. Catharina	8	13	3	47	15	Gumbertus	329
26	Gelasius.	8	14	3	46	16	Silvester	330
27	Conrad us.	8	15	3	45	17	Othimar	331
28	Gunther.	8	16	3	44	18	Hugo Arcn. fac.	332
29	Saturnus.	8	17	3	43	19	S. Elisabeth.	333
30	S. Andries.	8	18	3	42	20	Amos	334

Opmerckingen in Novemb.

Op desen dag houwen de boeren een spaen uyt een bucke-boom / is de spaen nat / so wort een natte Winter / is hy droogh soo wort het een harde koude Winter.

In dese Maendt is den dagh omtrent elf uuren langh.

's Morghens ten 6 uuren begint het te dagen / en des avonts ten half 5 wort het donker.

Gaen de Pleiades onder.

Indien't in November dondert / beteekent zaets genoegh.

Men moet hem warm houden / want de vochtigheyt toeneemt / men moet liefde en 't baden myden / en honigh en gengber op dese tydt gebruycken.

De Son gaet in Sagittario of de schutter.

Omtrent dese tydt valter gemeenlyck veel nats / om oorsake ghelyck hier na sal aengewesen worden.

Nae Martini speelt de Winter niet langher met ons / maer komt met konde / reghen en sneeuw. In

Wercken en doen in Novemb.

Meel in voorraet den Winter över dat wel leght / te laten malen omtrent Martini.

Haver velt laten omwerpen / op dat het water wat sacken mach / en men het selve op den voortyt eggen mag.

Wat nu in de voorgaende Maent tot saeyen niet by ghebracht heeft konnen worden / dat mach men in dese Maendt doen / by soo verre de koude 't selve toe laet.

Provisie van brandhout tegens de Winter in te slepen.

Op de dorschers wel gade te slaen / dat sy by daegh beginnen te dorschen / en ophouden / oock 't suyverste koren / en langhste stroo om te binden / alleen ghelept wort.

In Sagittario is 't goedt heylick maken / koopen en verkoopen in't vuer arbeyden / en nieuwe kleederen aentrecken.

De Kinderen in dit teken geboren / zijn verslagen / vernuftigh / sachtmoedigh / verdraegsaem / voeren all e hare handelingh wel en wijslijk / maer niet sonder list / zijn groote maenders / en passen wel op haer neeringh / houden 't hare te rade / sy leven wel met haer huysgesin / maer de kinders zijn haer altijt niet gehoorsaem / sy hebben veel kranckheden te verwachten / bysonder in de lendenen beenen en heupen.

Indien het dondert als de Maen in Sagittario is / soo geluckt het gezaey aen de bergen wel.

's Morgens ten half achten begint het te dagen / en des avonts na 4 duyster te worden.

Van November.

Waer van November genoemt wort.

November wordt geseydt / gelijck nonus imber, gelijck de neghende Maent de Maerdt Maendt daer mede ingerekent : welcke naem van Romulus tijden af geweest is. Dit is een schadelijcke Maent om sijn koude / en veranderingh van weder / want de koude dringht in de lichamen der menschen en beesten / welck noch sodanighe koude niet ghewoon zijn / waer door sy verswackt werden. De Son gaet in dese Maendt in de Schutter : welck met syn drooghheydt en koude / de blaederen van de boomen afschiet / en in de levendighe dieren de zweet-gaten toesluyt / en de vochtigheydt in haer lijven / soo te samen perst / datse deselve gelijck als vet en dick maeckt / als men sien kan in de Verckens die 's Winters gemest werden / welck in de Winter Maent eerst het rechte smeer setten. Daerom plagh van oudts dese maent by een boer af ghemaelt te worden / die de eyckelen af werpt / en de Verkens daer mede mest.

Van den ingangh der Son in Sagittario.

De Sagittarius is een manlijck / oostlijck / bitter en colerijck teeken / 't welk over de heupen / billen en't achterste regeert.

Van Gesontheyt.

Hoe men in dese maent op sijn ghesontheyt letten sal.

In November sal men geen sweetbadt gebruycken / geen ader-laten / want nu neemt het bloet in de mensch weder af. Item de sware gal / doch mach men om Martini laten / soo het van noode was : maer om S. Andries dagh by lijf en leven niet / dewijl 't eenige by den hals verbieden.

Maer ick geloof niet datse eenighe oorsaeck hebben / waerom men aen die dagh geen ader laten sal / insonderheydt in nootsakelijckheydt / daer men alles in te buyten gaet : want noot breeckt alle wetten / men mach oock wel dranckjes / geyten melck / en oude klare wijn ghebruycken. Maer men moet de warme sweetbaden mijden : want sy in't geheele jaer soo ongesont niet zijn / als in dese maent / sy verwecken de vloedt des hoofts / en sulcke pijn in 't hooft / die niet / of seer beswaerlijk te genesen is. Item groote pijn inde oogen / en verduystering des gesichts. Doch wanneer de maen in Sagittario is / is het baden en aderlaten niet verboden.

Wat men nu voor spijse eten sal.

Men sal oock in dese maent warme en verwarmende spijs eten / Item mostert / Agrimoni en Ajuyn ; men sal 't lichaem met arbeyt bewegen en verwarmen / men sal mede wijn / geconfijte Gengber gebruycken.

Om dese tijdt worden de Riegsche botten geroockt / welck goet zijn / en ghebraden worden : daer men alsoo mede omspringhen moet / men braetse maer half gaer / dan treckt mense door

door water / en braedtse voorts / dan zijnse seer goet.

Van Alderheyligen dagh.

Op het weder van aller heyligen te letten.

Aller-heylighen seght men brengen een ghewissen Winter / en dat daerom / dewijl 't om dese tijdt noch een kleyn Somertje is / dat eenige / jae seer weynigh daghen duert / oock kan men om dese tijt vernemen watter voor een Winter komen sal ; men gaet in het bosch en houdt een spaen uyt een beuckenboom / en wanneer de selve droogh is / soo wordt het een warme winter / maer so de selve nat is / salder een koude Winter op volgen.

Maer hier dient mede op ghelet / te weten: dat so wanneer 't op Allerheyligen avont / of 's morghens voormiddaegs reghent / of 't water meer als gewoonlijck wascht / sal hier nae volgen een ongestadige / en lange Winter / met felle Ooste-winden / 't sal schijnen dickwijls af te willen gaen / maer 't salder qualijck toekomen / en is oock te vreesen groote sneeuw / waer uyt niet anders te verwachten is als eene overvloedighe vloedt des waters / Godt wil ons verlenen dat het weder sonder stooren van winden mach afgaen.

Van 't weder van November.

Nae Alderheygen is 't dese maendt ghemeenlijck rou / nat / onguer weer: want dan gaet het hert Scorpionis onder / 't welck een kout vochtigh teken is / en korts daer nae / geen vier dagen nae malkander / de Hyades des morgens onder / welck haar naem van reghenen hebben / en is het begin des Winters / en sonder dat selve tot ongestuym weder geneyght / daer toe komt oock de rechte schouder Orionis, en andere koude en vochte constellatien meer ; waerom de reysen te landt en water sullen beginnen te staken.

Van de lengten der dagen en nachten in Yslant.

Van November tot in Februario is het in Yslandt enckel nacht / daer slapen de menschen / en moeten altijt licht branden teghen haar danck / tot dat sy moede ghearbeydt zijn / en weder gaen slapen. Van Junius tot Augustus toe is het altijdt dagh / dan gaen de mensche by daegh te bed / en staen by daegh op.

Van de eerste Vorst.

Wanneer op een bezaeyde Acker een vorst komt / en daer nae sneeuw / dat is voor 't gezaey goet : want dat streckt 't selve voor een goede warme pels / daer door het selve teghens de vorst en strengheydt des Winters beschermt wordt / maer soo het regent / en daer een vorst op komt / soo is het dat ghezaeyt schadelijck.

Hoe men kan weten of 't een vroegh jaer wesen sal.

Om te weten of 't een jaer sal wesen dat vroegh is.

Men kan in dese maendt mercken of het een vroegh jaer wesen sal of niet: wanneer 't loof vroegh van den boom valt / of laet en langhsaem / daer nae wert een vroege of late Somer geoordeelt. Alsoo seggen de Astrologi oock van het seven-ghester / wanneer het te ghelijck met de ondergangh van 't seven gesternt regent / dan sal 't een laet jaer worden / maer regent het daer nae soo sal 't een vroeg jaer worden.

Van de eerste sneeuw.

Om te weten of de eerste sneeuw schadelijck is of niet.

Wanneer de eerste sneeuw in den Herfst valt / bysonder in de Wolfs Maendt / welck nae der boeren reeckeningh altijdt drie dagen voor Martini begint / en wegh valt / dat is op het natte aerdtrijck / als hy smelt en niet ghevrosen is / soo sal het Winter gezaey schade lijden / want de sneeuw sal 't selve seer verteeren en op eten / maer wanneer het te vooren ghevrosen is / en daer nae sneeuwt / dat is seer goet.

De jagers pleegen oock vlijtigh op de eerste sneeuw te letten / want van dese tellen sy de dagen / tot op de navolgende nieuwe Maen / en seyden datter

daer nae op die Winter jupst soo veel sneeuw vallen sou/ als 'er daghen van den dagh des eersten sneeuws tot de nieuwe maen toe geweest waren.

Eenige maken de rekeningh van de voorgaende nieuwe maen / en seggen/ dat wanneer de sneeuw valt/so veel dagen als men in de nieuwe Maen is/ dat'er soo veel sneeuws op de selfde Winter sou vallen: als by exempel / so de sneeuw op den een en t'wintighsten dagh der maent quam te vallen/ so sou het een en twintigh mael sneeuwen.

Van Allerheyligen avondt.

Op aller Heylighen avondt steeckt men een bercken tack in de aerde / soo diep men wil / en men treckse naevolgende Kors-avont weder upt/en steekt voorts een tack van een vruchtbare boom/die van gelijcke dickte is/in het selve gat / de selve beklijft van 't selve jaer/ en sal vrucht dragen.

Soo 't water op aller Heylighen nacht wast/ of so 't op den dagh te weten op aller Heylighen voormiddagh regent / soo sal 't een ongestadige vorst geven/met veel winden en groot water.

Orion.

Wanneer de Ster Orion onder gaet/ te weten de eerste gordel van Orion, als oock de tweede en derde/ dan heeft men gemeenlijck veel stormen in de lucht/ so wel te water als te landt.

Van de Wolfs Maendt.

Ghelijck het in de Wolfs maendt wintert/ also wintert de Maert oock.

Van Hoenderen.

Hoenders in warme stoven te houden. Nu sal men eenige Hoenderen in de warme plaetsen of stooven setten / op datse soo veel eerder legghen / en men eperen en jonghe Hoenders bekomt; men moet de beesten die men mede warm hout / geen gras geven welck men van de wepden een gheheel jaer door maept / want sp gewennen daer aen.

Van Spinnen.

Spin-tijdt. Nu en in de toekomende maendt gaet het spinnen aen/ want dan de maeghden en knechts veel ledighe tijt hebben / en de maeghden na den eeten ('t welck vroegh geschiedt) by malkander tot middernacht gaen spinnen/ en elcke maegdt haer taeck 's morgens tot haer vrouw levert/het welck niet quaedt is: maer daer komen somwijlen knechts mede onder / daer men wel op passen moet: op dat'er sulck grof garen niet ghesponnen wordt/ dat de webben daer van op straet loopen.

Van Martini dagh.

Op Martini dagh gaen de Hyades vroegh onder / en hebben de oude daer seer naeuw op gelet / als het op Martini dagh nat/ of Wolkigh is/ volghter een ongheſtadighe winter: maer wanneer de Son schijnt / komter een herde Winter.

Op St. Martini avont/slachten de boeren een Gans/ en braden de romp/ en eeten hem op. Aen het borst been sien sp of het een sachte of harde Winter is/ oock hoe langh 't sneeuwen en kout sal wesen / sp beschouwen oock 't voorste en achterste deel van het borstbeen/en letten op de verw/ de donckere verw bedupt groote koude / maer de witte sneeuw en regen. Dat bovenste deel betekent de tijdt voor Kars-mis; De proef is daer dickwijls van genomen / somwijl heeft het wel ghemist/ maer seer selden.

In seker landt is het gebrupck/ bysonder in Francken landt / dat goede vrienden malkander op dien avondt met

met nieuwe wijn vereeren / om by die Gans te gebruycken: De geene welcke Wijn-gaerden hebben schencken al haer arbeyders / als Barbier / Smit / Snijder / Schoen-maker / Wever / Leveranciers / etc. een groote kan wijns / op datse in het toekomende Jaer weder wel wijn krijgen mogen. Dit gebruyck schijnt van de oude Griecken afghekomen te wesen: want de selve hebben om dese tijdt van 't jaer haer feest gehouden / welck sy Pithoiga noemden / dat is van het vat te openen / van piphos een vat / en ogo ick doe open: om dat sy dan eerst haere nieuwe wijn ontstaecken / maer sy hadden de most daer eerst af ghedaen en waren soo sot niet als de Duytschen / datse de trouble en onklare wijn en gest en alle vuyligheydt indroncken / daer door veel quaedts in't lichaem veroorsaeckt konde worden / als steen / graveel / gigt / en andere gebreecken / 't welck sy somwijlen alle haer leven beschreven. Ick meen dat de oude Francken met het senden van de wijn / den milden Bisschop Martinus hebben willen naevolgen / als'er vertelt wort.

Oock haelt men nu meenighte van bladeren te hoop / tot mest op de landen / maer men moeter stroo en anders by doen / op dat de windt de bladen niet wegh neemt / en alsoo de hoop van de mest bedrieght.

Van Voeder.

Men mach om Michaelis nieuw bercken houdt op de stam koopen / en haest afhouwen / en't loof te samen laten brengen / en op droogen / en de stocken te hoop leggen; in de Winter kan men daer veel voeders mede besparen; want de koeyen eten het selve gaerne / en het rijs is oock goet om te branden.

Slachten.

In November / December / Januarius / mach men Ossen / Verkens koopen / Gansen / Kalvers en Hamels slachten / in de peckel leggen / en rooken / om in tijdt van noodt daer zijn toevlucht toe te nemen: maer om Martini en Michaelis zijn de Hamels best.

Van Sneeuw water.

Men moet hem in de Winter wel wachten voor sneeuw-water te drincken / want daer konnen veel groote en swaere kranckheden uyt ontstaen.

Men moet geen sneeuw water drinken.

Van de 24 November.

De Heydenen hebben den vier en twintighsten dagh des Novembris Winter genoemt / en hebben ghesegt / dat ghelijck die dagh hem vertoonde / hem oock December vertoonen sou / en ghelijck de vijf en twintighste van dese maendt / alsoo oock Januarius / en ghelijck de 26 alsoo oock Februarius.

Maer Constantius seght in sijn eerste boeck in't 7 cap. dat het altijdt niet seecker is.

Van de Winter Koningh.

Wanneer yemant met de steen ghequeldt is / die krijght een winter-koninghsken / en hackt hem kleyn / en stroeyt daer sout op / en eet hem alsoo raeuw: want men seght dat hy de steen tot water maeckt / en met de urin uytdrijft / men brandt hem oock tot pulver / en gebruyckt hem alsoo: maer raeuw is hy beter. Nota.

Oock is een winter-koningh ghebrant tot pulver / en in bier ghedaen / goet tegen de koorts.

Van eyken Mispelen.

Eyken mispelen zijn goet tegens de vallende sieckte.

Wanneer de Son in Sagittario en de Maen in 't laetste quartier is / sal men een dagh drie of vier voor de nieuwe Maen/de Mispelen van den boom smijten / eerse op de aerde vallen: Dese Mispelen zijn de kinderen een medicijn teghens de vallende sieckte.

Van Kastanjen te queecken.

Castanien op te queken.

Men moet de Kastanjen in November / of December / in 't water laten sincken/ so heeft men voorseecker goede die men planten magh. Dese sal men in een pot met goede aerde nae by malkander setten / datse malkander niet raken/ en dan de pot op een warme en luchtighe plaets setten / en dickwils met water besprengen. Alsse daer nae in de Maert uytspruyten / sal men de selve planten waer men wil / twee en twee by malkander / soo werden sy te krachtiger en vruchtbaerder : want een kastanie boom staet niet gaern alleen maer heeft gaern gheselschap : en wil oock in vette vochtighe aerde geplant wesen / maer sandt-gront en kley is niet goedt.

Doch het is quaet de Kastanjen tegen de muysen te bewaren/ om dat deselve die seer gaern eeten : maer in een tinne kan/ kan men 't selve wel doen/ ghelijck men de nooten en haselnoten bewaert.

Maer eenighe voor de muysen vreesende / planten de selve in de Maert/ dan hebben sy geen noot voor de muysen.

Men magh op soodanighe manier oock Amandelen en Persicken in een pot met aerdt bewaren/ op dat sy soo uyt kijmen / en in de Maert verplant mogen worden.

Van Boomen te versetten.

Bomen te versetten.

Oock is het in dese maendt best/ Karssen-boomen / Pruym-boomen/ Persick-bomen/ en andere vruchtbare boomen te versetten/ als ook stammen die men in de toekomende Lent / of over een Jaer daer nae in de Lent griffelen wil: want in dese tijt werckt de natuer meest in de wortel / en treckt alle deught / kracht en werckingh in de wortel / daerom komt het dat de boomen haer bladen verliesen. Maer in de Lent trecken de selve weder om hoog in de boomen / dat sy weder uytslaen/bloeyen en vrucht brengen:maer de verplantingh moet twee of drie daghen voor of nae de volle Maen gheschieden.

Men sal oock de boomen voor de Winter onder aen de wortel omgraven/ en mest in de groef stroyen / en de aerde daer weder boven op schudden/ op datse de Winter door warm staen/ en niet verv riesen konnen.

Van Ooft.

Men moet nu wel op het Ooft passen:want nae Lucien dagh in de volgende maendt December / komt de koude / en als dan bevriest het Ooft/ men kan het te vooren / eer het verrot/ backen/ en in tonnen bewaren / so kan men het niet alleen de Winter door bewaren/ maer oock wel een jaer twee of drie. Men moet wel op 't Ooft passen.

Van Gansen.

In dese maendt sal men de Gansen wel wachten / soo leggen sy des te eerder/ en kryghen oock vroegher jonghe ganskens. Doch men moet haer niet te veel geven/op dat sy niet te vet worden. Hoe men de Gansen in dese maent moet wachten.

Neemt een suere verrotte appel/perst hem door een doeck/ende miseert hem met boom-olye/tot de consistentie van een unguent / of salfken / hier mede smeert de handen die opgereeten/en gesprongen sijn van de koude / ende sy sullen genesen.

Van S. Andries dagh.

De onden namen S. Andries dagh in acht.

Men plagh op S. Andries dagh een glas boorde val water op een tafel te setten / dat daer niemant aen schudde: en wanneer het van selfs over liep soo beduyden het een vochtigh jaer; maer soo het soo bleef staen / beduyde het een droogh jaer.

Van Paerden mest.

Waer Paerde mest goedt toe is.

De Paerde-mest is heet en niet goedt in Hoven / op het landt of Wijngaerden / wanneer men de selve in de Somer daer op doen wil: want de selve verhit het landt te seer: maer wanneer deselve in de Winter op het landt ghesmeeten wordt / salse niet schaden maer 't gesayde en de boomen teghen de koude beschermen / bysonder wanneer het daer op sneeut.

Van 't Rund Vee.

Op 't Rundt-vee wel te passen.

Vier weecken voor en na Kars-tijt sal men 't Rundt-vee wel wachten / dan blijft het de gheheele Winter door seer wel; want daer nae als het voeder kort begint te worden / konnen sy veel beter teghens een stoot dan op andere tyden.

Van Kruyden.

Cruyden die in dese maendt bloeyen.

In dese maendt bloeyen Donker-bloemtjes / Melck-kruydt / Sleutel-bloemtjes / Mullen-bloemtjes / Borago / Hasenkool / Kruys-wortel / Ringel-bloemen / Apostem-kruydt / of Scabiosa / Steen-breeck / Ruyte / Sweet-kruyt / Wilde-basilien / Nootjes-kruyt / Geele-lelien / Luys-kruyt / Eerdroock / Kriecken / Ysop.

Voor geswolle beenen, 't welck door langhduurige koude en armoede gecauseert is.

Om die dan te genesen / sult ghy nemen drie of vier handt vol schellen van rapen / sult die wel in Smits water laten sieden / ende setten de voeten daer in / de toonen met een mes los ghemaeckt hebbende / ende bedtse daer in / maer het water moet niet boven de inclauwen komen: doet het dickwils en het sal beteren / gelooft het want ick hebt 't van een Ostindisch-vaerder gesien.

Wat een Huys-vader in dese maent weder doen sal.

Men kan nu de Boomen omgraven en mesten / besnoeyen / verplanten / en de jonge boomen bysonder met mest teghens de koude beschermen: den Ram en Bock by de Schapen en Geyten laten komen: oock alderley pleysier hebben met vogelen en de jacht.

4 S. BArbara, Maagt / is van Heydensch doch Edel af komſt gheweeſt / heeft een grouwel ghehadt van Heydensche Afgoderye/daer-en-tegen/ een hertelÿcke genegentheyt totte ChriſtenReligie/waerom ſy een Chriſten gheworden zÿnde / heeft Chriſtum vierighlÿck naegevolgt. de Vader op haer verbittert zÿnde/is ſy met ſijn toeſtaen in de vervolging Maximiani van Martino de Richter ghevangen genomen/ uytgehongert/ en dewÿl ſy door gheen beloften van 't geloof in Chriſtum was af te trecken/ is ſy langh gegeeſſelt / en daer na met yſere haecken aen haer lichaem gheſcheurt / met brandende toortſen ghebrant/ haer borſten afgeſneden / en metten ſweerde gekroont. De Vader die Dienaer van dit pÿnigen was/is terſtout met een Blixem uyttenHemel geſlagen en gedoot. Pet. de Nat. lib.5.

5 S.Nicolaes.Biſſchop/is tePatavie in een Stadt inLycia gebooren/heeft ſeer lief gehadt de Godſalighеyt/ſo dat hy als andere den tÿt overbrochten met ſpelen / de predicatien gingh hooren / daer nae is hy nae de doodt van Biſſchop Myra,in Lycia ſelve Biſſchop gheworden. Men leeſt van hem/ dat hy op een tÿt drie Dochters van een arm Borgher/die de ſelve uyt armoede proſtitueren wilde/ een heymelÿck gheſchenck ghedaen heeft / haer toewerpende een Beurs die wel verſien was met geldt/ 's nachts door een venſter aen haerVader. Waer van 't gebruyck is in eenighe plaetſen / dat op te Vigilie van S. Nicolaes de Ouders haer Kinderen geſchencken doen/ die ſy meynen van S. Nicolaes haer gegeven te weſen. Vinc. in ſpec. hiſt. lib. 14. cap. 61.

8 Ontfangenis van Maria.Deſe Feeſtdag is eerſt ingheſtelt in 't Jaer 1120. daer nae beveſtight van Paus Sixto, in 't Jaer onſes Heeren 1466. en in 't Concilie van Trenten wederom gheconfirmeert in de vÿfde ſeſſie.

9 Joachimus, is de Vader van Maria, de Moeder des Heeren. Epiphan.

13 Lucia, een Sprucaſaenſche Maagt van Sicilien/ deſe ondertrout zÿnde met een Edel Jongelingh / is doen ſy nu met hem te bedt ſoude gaen/door de confeſſie van Agaths oock verweckt weſende door haer doodt/ beweeght ghe worden om van haer Moeder Eutichia, zÿnde Weduwe / te begeren dat hare Bruyt-gave ſoude den Armen gegeven werden / ſegghende daer by een ſeer aengename offerhande te weſẽ dat men de Weduwen en Weeſen in haer verdruckinge byſtaet en beſoeckt. Deſe reden van haer is den Bruydegom ter ooren gekomen / ende een groot miſhagen daer in nemende/heeft haer beſchuldight voor den Richter Paſſchaſio, waer over ſy als een Chriſtin is gevangen ghenomen: ſy belaſt zÿnde van den Richter de Afgoden te offeren / heeft dat ghewеygert / ende is alſoo met gewelt getrocken nae 't Bordeel / om haer reynigheyt te violeren/'t welck ſy geleden hebbende met andere ſmaetheydt en veel tormenten / is haer de ſtrot afgheſneden. Pet. de Nat. lib.1.cap.64.

11 Chriſtoffel, is gheweeſt een Cananæer/ van ſtatur ſeer langh / is onder Decio met yſere roeden ſeer geſlagen geweeſt/daer na in de vlamme des vyers geworpen / maer door de kracht Chriſti bewaert/nae deſen is hy met pÿlen en ſchichten gheſchoten/ maer niet beſchadight of gequetſt/ten laetſten hebbenſe hem 't hooft afgheхouwen. Pet.de Nat. lib.6. c.135.

21 S. Thomas Apoſtel, Deſen na dat hy den H. Geeſt ontfangen hadde nevens de andere Apoſtelen/ is gereyſt na de Parthen/ daer na tot de Meden/ Perſen/ Hyrcanen/ Bactros en Indianen/en heeft aldaer 't Euangelium gepredickt/ eyndelÿck is hy met een Lancie in India doorlopẽ / en alſo geſtorven op deſen dagh. Matyr. Rom.

25 Geboorte-dagh onſesHeeren en Salighmaker Jeſu Chriſti: Van wien deſe Feeſtdagh ingeſtelt is wordt voor onſeker gehouden/ en onder de Chriſtenen jaerlÿcx onderhouden: de Hiſtorie daer van is te leſen in 't Euangelium. Luc. c.2.

26 Stephanus, is Diaken geweeſt van de Kercke te Jeruſalem / ſijn Hiſtorie ſtaet geſchreven in Actis Apoſt. c.6.7.

DE-



Nieuwen stijl		Son op		en onder		Ouden stijl		dag des Jaers.
		ur.	mi.	ur.	mi.			
1	Longinus	8	18	3	42	21	Maria presen.	335
2	Candida	8	18	3	42	22	Cecilia.	336
3	Vespasianus	8	19	3	41	23	Clemens.	337
4	S. Barbara Maegd.	8	19	3	41	24	Chrysog.	338
5	Crispin.	8	20	3	40	25	S. Catharina	339
6	S. Nicolaes Biss:	8	20	3	40	26	Gelasius.	340
7	Ambrosius	8	21	3	39	27	Conradus.	341
8	Mar: ontfang:	8	21	3	39	28	Gunther.	342
9	Ioachimus	8	21	3	39	29	Saturnus	343
10	Damascenus	8	21	3	39	30	S. Andries Apost.	344
11	Epimachus	8	21	3	39	1	Longius	345
12	Nicasius	8	21	3	39	2	Candida	346
13	Lucia Maget	8	21	3	39	3	Vespasianus	347
14	Valerianus	8	21	3	39	4	S: Barbara maegd	348
15	Lazarus	8	21	3	39	5	Crispin.	349
16	Ignatius	8	21	3	39	6	Nicolaes biss.	350
17	Wunibald	8	20	3	39	7	Ambrosius	351
18	Manasses	8	20	3	40	8	Maria ontfang.	352
19	Abraham	8	19	3	41	9	Ioachimus	353
20	Duneb	8	19	3	41	10	Damascenus	354
21	S. Thomas Apost.	8	18	3	42	11	Epimachus	355
22	Cheridion	8	18	3	42	12	Nicasius	356
23	Dagobertus	8	17	3	43	13	Lucia Maagt	357
24	Adam, Eva	8	17	3	43	14	Valerianns	358
25	Christdagh.	8	16	3	44	15	Lazarus	359
26	S. Stephanus.	8	15	3	44	16	Ignatius	360
27	S. Jan Euangelist	8	14	3	46	17	Wunibald	361
28	Allerkind.	8	13	3	47	18	Manasses	362
29	Athanasius	8	12	3	48	19	Abraham	363
30	David	8	11	3	49	20	Duneb	364
31	Silvester	8	10	3	50	21	S. Thomas Apost.	365

Opmerckingen in December.

December soeckt spijs/ 't Vercken doot.

In dese maendt is den dagh maer 8. uuren langh/ en doncker.

Het begint des morghens te 7. uuren te dagen/ en des abondts te 4. uuren duyster te worden.

Eet warme spijs met kruyden/ Muscaten/ drinkt wijn.

De Halcyonides beginnen.

Nu is den dag maer 7. uuren en 30 minuten lang.

De Son gaet in Capricornus.

Solstitium Hybernum.

Capricornus of steenbock/ is een kout en droog teken/ behoorende tot d' aerde.

In den steen-bock is 't goet wandelen/ nieuwe kleederen aentrecken/ kinderen teelen/ zaeyen en planten.

Kinderen in dit teken gebooren/ zijn toornig/ diepsinnigh/ melanckolisch/ tot treurigheydt en swaere gedachtē seer ghenegen/ grimmigh/ streng/ onversoenlijck

en

Wercken.

Groote stucken over de sneeuw te voeren/ want dat gaet gladt voort.

Het gemeste vercken in 't laetste quartier te slachten/ kan wel dueren.

Op de vyvers wel te letten/en deselve open te houden/ op dat de visschen door 't toeleggent water niet versticken.

Op de schaep-herders wel te passen/ dat sy niet in de stal voederen/ behalven 't nacht voeder.

Na dat het Ooft ingeslagen is/ wel te sien dat het met vlijt doorlesen wordt/ ende vochtigheydt daer van suyver gewischt wordt/ en in drooghe vaten geslagen/ en voor vorst bewaert wort.

Van ghelijcken de wortelen en rapen te verlesen.

en verschrickelijck / hebben lust tot verborgen konsten / acker bouw / zijn bedachtigh in raden en doen / tot koopmanschap en andere handelingh onbequaem / van wegen hare strengheyt / maer sy komen haer door arbeyt en moeyten behelpen.

Wanneer het dondert als de Son in de Steen-bock is / dat beduyt dat het aen malkander sal regenen / en 't zaet vande regen bedorven sal worden.

De Halcyonides eyndigen.

Des morgens vroegh begint het te half 6 te dagen / en 's avonts ten half 5 doncker te worden.

DEcember ghelijck als decimus imber, de tiende maent van Maert af / is een harde / koude maendt om dat in dese Maendt eerst de regte winter aengaet. In dese maendt is 't de beste mestigh van het vee / van weghen de koude en hare beweeghlijckheydt: want nu gaet de rechte koude aen / waerom sommighe dit oock de koude honds-daghen noemen: want ghelijck in de warme honds-dagen / de muggen / vliegen / en andere diergelijcke / de mensch moeyelijck vallen / alsoo zijn dese witte byen en hommels / die in dese maendt beginnen te vlieghen oock soo moeyelijck / voor de gene die wel met weynigh laken gekleet zijn / want sneeuw / haghel / strecke wint / ruysschen de mensch om de ooren / en de Son steeckt hem in de neck dat hem de neus druypt. Gelijck het dan in de honds-dagen op het heetste is / alsoo is het oock in December en Januarius op het koutste. Daerom worden oock de sweetgaten door de koude / in het vee / op het alderhardtste gesloten / soo dat de vochtigheden haer te hoop konnen geven / daer ten laetsten de vettigheyt uyt ontstaet. Oock doet de koude 't vee seer wee / waerom sy op haer stilste zijn / en sich seer weynigh beweghen / en daerom nu veel vette Verckens geslacht en gegeten worden / of tot het ghebruyck van de toekomen de Somer in den roock ghehanghen worden.

Van de ingangh der Son in Capricorno.

Capricornus is een wijslijck teecken / nachtlijck / scherp / melancholijck / het hert van het zuyden / solstitiael en winterlijck / heerschende in den mensch over de knien / vermeerderende de swarte gal en katharren / en daer is op geen tyd van 't jaer meerder bloedt in de mensch als op dese tijdt / daerom sal men in dese maendt veel wijn drienken / welck goet / klaer en lieflijck is / Snippen / Patrijsen / en Duyven eeten / Gengber / Galiga / Bloem van muscaten / Peper / en diergelijcke kruyden ghebruycken. In December sal men gheen aderlaten / dan het en waer men de Cephalica of hooft-ader een weynigh wou laten springhen / men sal 't hooft en het gheheele lijf wel voor koude bewaren / en by een lustigh vier sitten; maer de stoof houde ick ongesonder / als het vuer / om dat men daer van alle kanten warm is / en dan van de koude haest weder bevanghen werd. Als de Maen in Capricorno is / is het niet goet medicijnen te nemen.

In de wintersche solstitium hebben de Romeynen haer jaer aenghevangen.

Winter Koningh.

Als men het winter Koninghje in de Winter / in de hoven / op de tuynen siet vlieghen / en begint te singhen / dan volghter sneeuw of groote koude.

Van de Schapen.

In dese maent laet men de Schapen elsen loof gevē/ welk daer van niet eet/ sal seldē het toekomende jaer over levē.

St. Jans broot te planten.

Hoe men St. Jans broodt opqueken sal.

Over St. Jans broodt hebben veel willen disputeren/ wat het eygentlijck voor een naem had/ maer wy latē hier die disputen varen. Wie dan St. Jans broot opqueeken wil/ moet het selve in December eerst 6. of 7. dagen in suycke honigh water weycken/ daer na in een pot met aerde doen/ en in de Maert met die aerde in een ander plaets settē/ en dat naeuwelijx een vinger diep/ dat sy upt kijmen konnen: maer hebben sy uytgekijmt/ soo laet men de kijm maer een vinger breet met aert overdekē/ dat sy niet versticht/ en men moetse over dē derdē dag met honig water besprengē.

Van Winter-zaet.

Wanneer de vorst 't ghezaeyde schadelijck is.

Wanneer 't hert vriest/ en geen sneeuw leght/ soo lijdt het kooren groote schade/ als oock de wijngaerden; maer onder sneeuw is het warm/ soo dat de vorst niet lichtelijck schaden kan.

In sommige plaetsen wort het voor een goet ding gehouden dat men langsaem zaeyt: waerom sommige nae Mariæ Ligtmis haer winter zaet zaeyen/ alsse maer in de aerde komen konnen/ en seggen dat de rog dan groter korlen heeft/ dat wel te geloven is: want het loopt soo haest niet upt/ en de rogh behout zijn kracht/ en neemt daer nae in grote en in kragten seer toe. Maer alse vroeg gezaeyt wort loopt se te seer upt. Ik laet een yder zijn hooft hier in volgen: men kan het versoecken. Eenige houden van vroegh te zaeyen en eenige van laet. Doch God geeft dē wasdom.

In dese maent koopt men een achter vierendeel of twee van een vetten Os/ en latent aen stucken houwen om te braden/ het welk men te huys muruw klopt/ en in den edick leght/ maer eerst legt men een laeg Genever-bessen/ daer na een laeg vleesch/ wederom een laeg Genever-bessen/ en daer edick over gegoten/ om alsoo te laten leggen: welck vleesch men haest muruw braden/ en in dese tijt van het jaer wel dueren kan: en is kout so goet als warm gegeten.

Halcyonides.

Wanneer de Zee op't stilste is.

Men plag die veertien dagen/ welk voor en na Luciæ komen/ te weten 7. dagen voor/ en 7. dagen na/ Halcyonides te noemen; om dat in die 14. dagen de Zee op haer alderstilst van het gehele jaer is: In dese tijt plegen de Ys-vogels/ welck alsoo van de Latijnen genoemt worden/ te nestelen/ broeyen/ en haer jongen te voorschijn te brenghen; op dat sy gherust souden zijn in haer broeyen/ en van het ruyschen der Zee niet belet worden: het is een wonder dat het manneke van dese vogels nimmermeer van de zijde van het wijfke is/ en wanneer het selve oudt wordt draeght hy het selve/ en wanneer het sterft beklaeght hy 't met een liet/ en roept al wijf/ wijf/ en houdt van eten op/ tot dat hy mede sterft.

Van 't Runt Vee.

Hoe men 't runt-vee in dese maent wachten sal.

In de groote koude sal men het Vee wel voederen/ en van alles voorsien/ ook alle gaten en spleten in de stal wel toe strijcken/ datse warm staen. Ock moet een huys-vader of vrouw niet te luy zijn/ om daegs drie of vier mael in de stal na de beesten te sien/ of sy oock haer gerack krijghen/ te weten eens 's morgens/ middaegs en 's avonts/ en sien of alles wel gaet: want het vee doet weder goet/ als 't goet gedaē wert.

Het ruygh voeder moet men voor Kars-tijt vervoeren/ want dan zijn de beesten hongerig: maer daer na so seer niet/ dan kan men de selve met veel minder voeder onderhouden.

Van Gesontheydt.

Om sijn gesontheyt te onderhouden.

In dese maendt sal een mensch sigh warm houden/ en sijn lijf met goet laken of bont teghens de vorst en koude bewaren: want die 's winters sig niet warm houdt/ sal het somwijl in de somer beklagen. Insonderheyt sal men de borst/ 't hooft/ en de benē wel warm hou-

houden: want gelijk dit veersken seyt.

Hout doch uwe borsten warm.
En vult niet te veel u darm;
Neemt de sorgh niet soo naeuw,
Langhsaem wort ghy oudt en graeuw.

Men sal oock geen koude drank gebruyken; maer wel medicijnen/en niet aderlaten / als in tijt van noot. Men magh wel kruyden en wortelen ghebruycken / die 't hert versterchen / als Tammerind / Saffraen / Bertram/ Cubeben/Muscaten/Anijs/etc. Maer het is verboden medicijnen te gebruyken in Solstitio hyemali, maer wel wat daer na als de dagen wat langer geworden zijn; men moet klaeren dranck/ maer niet seer veel gebruyken/ als oock drooge spijs / oock moet men meer eten dan drincken / als in andere maenden / maer met bescheydt na dat een mensch grof of sterk van natuer is want die mach wel wat meer nemen/ als een zwak / kleyn/ of subtijl lichaē.

Van de Winter.

Wanneer de Winter begint, en hoe langh de selve duert.

De winter heeft sijnen naem van een Latijns woort Hyems, komende van Hyein, regenen/ welck Godt geordonneert heeft/ om dat hy het aertrijck bevochtigen sou/en met zijn vochtigheyt en koude ververschen / teghen de Somersche hitte en warmte.

Dit is het vierde en laetste deel des jaers/ en hoe wel voor sommighe dingen schadelijck/soo heeft het nochtans zijn groot voordeel / om dat dan de Lent aengaet / want de Son dan weder van het Zuyden af begint te wijcken / en na onse Horisont te komen.

Op 't Solstitium hiemale, hebben de Lappen en't noortsche volk/in 3 maenden geen dag/ maer moeten te bed blijven leggen/ of by de kaers arbeyden.

Dese tijdt wort eygentlijck winter/ en Solstitium brumale, dat is de Wintersche Sonne stilstant genoemt/want dan begint de nacht of te nemen/ en de dag weder aen; en na verloop van drie maenden begint het ander weder te worden.

Op S. Lucie is de dagh 7 uuren langh / ende 30 minuten / de nacht is langh 16 uuren / ende 30 minuten.

S. Vijt die heeft de langhsten dagh,
Luci den langhsten nacht vermach.
St. Joris maakt in't kruis verheffen
De nachten en de dagen effen.

Ook kan men de naem van winter af treken van't duytsche woort winden/ om dat'et in dese 3 maenden/ welck de winter duert / ongestuymig waeyt.

In summa de Winter is kout en droogh / ghelijck de melanckolie en de ouderdom des menschen.

De Winter is kout en vogt/daerom is 's Winters weke Vis de phlegmatische menschē ongesont/ en is de winter een rechte tegenstrijder van de Somer/om dat de Zon dan verre van ons is/of van onsen Zenith. Want wat de somer door zijn warmte levendigh gemaeckt heeft / dat doot de winter door zijn koude. Deselve koude sluyt d'aert en 's menschen lichaē van buyten toe/ en behout de natuerlijke/ aengebooren warmte in haer / so datse daer niet uyt kan/ daerom is't put-water / als oock de Fonteynen/'s winters warmer als 's somers/en de maegh in de menschen dan 't heetst en alderbest verdouwlijk/ bysonder wanneer men heete dinghen ghebruyckt / en kost met speceryen eet. Daer van komt het / datmen 's winters twee keukens/ en maer een kelder van noode heeft/ daer men ter contrarie 's somers twee kelders/en maer een keucken van noode heeft / om dat men 's winters meer eet als drinkt/en 's somers meer drinkt als eet / waerom de winter oock een verteerent Heer ghenaemt wort. Hippocrates seght/dat de buycken en maghen / in de Winter en Lent / warmer zijn / en veel begeeren te slapen: Daerom moet men 't hooft dickwils purgeren.

Fonteyn en put-water des winters warmer als des Somers.

Inde winter kan ook door de koude veel siekten in de mensch veroorsaeckt worden / want als de lichamen en zweetgaten door de koude alsoo vast gesloten worden/vergaderen haer alle vach-

Sieckten die in de winter komen.

voghtighedẽ in de hoeken des lichaems en dewijl sy niet uyt ghesweet konnen worden / verbuylen sy / waerom veel krankheden komen te ontstaen: Doch dit moet meest van siecke en lijvighe menschen verstaen worden/en niet van de geen die subtijle / kleyne lichamen hebben : want in deselve vermeerdert niet alleen de omstaende koude gheene warmte/ maer verswakt de selve ook. Daerom mogen sy wel somwijlen een goede dronck wijn drincken/ bysonder wanneer sy harde en grove spijs / als ossen-vleys/ verkens-vleys/en diergelijck gegeten hebben. Anders moeten soodanige luyden 's winters met jong vlees houden / om dat het selfde haer gesont is. Hippocrates seyt/dat 's winters dese siekten voort-komen/ als zijden-steen/ontsteking der long/hoesten/ zijde-pijn/borst-pijn/longe-pijn/ zwijmeling des hoofts/ de slagh.

Polibius seyt / men sal in de winter veel eten/ en weynigh drincken/ goede rijnschen-wijn gebruycken / of gebraden eten / want daer door wort het lijf meer verwermt en uyt gedrooght.

Van de Hoenderen.

Hoenders wel op te passen.

In de twaelf nachten sal men de Hoenders het broot kleyn snijden / en braden/ en so warm voor-smijten/ men magh de haver/ erwitten en garst also mede doen/en warm voor werpen/dat is haer gesont/en leggen daer na wel; maer men moet maet houden / datse niet te vet worden. Alsse beginnen te leggen /moetmen haer haver voor strojen. Ick heb dit hier willen verhalen/ om dat sommige menschen door superstitie meer van de 12 nachten houden/ als van andere daghen / daer doch de dagen al even eens zijn.

Eenige geven haer oock warm drinken / dat hier toe niet quaet wesen sal. Summa dat vee wil tot alle tijden bysonder in de winter op ghepast wesen/ so wel 't gevogelt/als't geklaeude vee.

Ook sal men in tonnen alderley vogels in gesouten hebben/als ook wiltbraet : oock gerookt / so men daer somwijl een verschen haes by koockt of een konijn / die men vanght / is't goet onder malkander.

Men heeft de gheheele Winter door hooghe / langhe/ groene kool / die men kleyn snijt / daer een stuck spek en hamel vleesch/ of met-worst in gesooden/ maeckt een goede potagie : oock heeft men nu de suere kool / daer men 't verken of een vette hamel in jagen moet.

Van de twaelf dagen en nachten.

De 12 nagten wat men daer in op-merkt.

Daer is't geheele jaer geen ongestadiger weder dan om die tijt.

Daer zijn oude boeren/ welcke door lange experientie ervaren hebben dat de regte zaey-tijdt daer seer veel aengelegen was/ en bysonder wisten te maken dat de somer garst by haer wel geluckten / als andere niet hadden. Sy wisten dat uyt opmerkinch der 12 dagen en nachten alsoo te reekenen ; men moet dan weten dat de 12 nachten gerekent worden / de tijt tusschen Korsmis en drie Coningen. Dese rekening gingh alsoo toe. Van Kors-nacht begint men op den avont/en merkt/wat weder dat het van den avont tot middernacht is / dat is het eerste vierendeel of quartier van Januarius.

Van middernacht weder tot morghen / dat is het 2 vierendeel van January : van de morghen weder tot de middagh / dat is het 3 vierendeel van January : van middagh weder tot den avondt / dat is 't 4 vierendeel van January / dit heeft seer selden gemist.

Daer zijnder welcke door lange opmercking dit soo wel geraden hebben/ dat sy ook uyt andere tekens/haer zaejing op alle quartieren der maenden te rekenen wisten / en dat een geheel jaer door. Alsse nu Kors-dag voor January genomen hebben / begint de tweede dagh welck St. Stevens dagh is/ op Kors-dagh des avondts / welck de maendt van Februarius beteeckent/ want den avondt tot midder-nacht/ is het eerste vierendeel van Februarius / en van middernacht tot 's morgens/

gens / is het tweede quartier van Februarius / en also voort / daer na volgt S. Jans dag / beteeckenende de Maert / en Aller-kinderen dagh den April / en also vervolgens de twaelf nachten en dagen / waer van elck een maent beteekent / so kan men in die twaelf nagten te voren seggen het weder van de toekomende 12 maenden / of van het geheele jaer.

Van de Solstitium hybernum.

Solstitium hybernum is / wanneer de Son in de Steen-bock gaet / dan komt de Son weder alle daegh ruym een graet naer onse horizondt toe / het welck men alle daegh aen de schaduw des Sonne-wijsers mercken kan: en oock om dat de Son van ter zijden schijnt maer 's Somers is de Son hoger en schijnt rechter.

Vergelijckenis van Joannes den Doper met Christus.

Hier wort een ghelijckenis tusschen Joannes de Dooper en Christus gemaeckt: want om Joannes geboorte beginnen de dagen of te nemen / en om Christus geboorte nemen sy toe. Oock worden sy in de doodt vergheleecken / want Christus wierdt aen het Cruys verhoogt / en Joannes wiert in de gevangenis onthooft / dat was regt noemen gelijck Joannes seyde / Christus most wassen / en ik afnemē / Joan. 3. 30

Van de Byen.

De Bykorven toe te houden wanneer het sneeut.

In de Winter / maer bysonder als de sneeu op den aert-bodem leyt / sal men de korven toe-maeken / en toe houden / dat de Byen niet uyt komen / om datse niet al weder t' huys komen / gelijck men in de sneeu verneemt; men moet de heele Winter door oock wel op de spechten en mesen passen / welk om die tijt gaern om de bykorven woelen: en als men merckt dat de Specht een gat in de zijden plancken gemaeckt heeft / soo stelt men daer een strick voor / so sal s' ander daeghs de dief aen de galgh hangen / gelijck het behoort.

Van Backen.

Broot in dese maent gebacken, kan langh goedt blijven.

In dese maent plegen goede huysvaders / een deel broodt te backen / jae verscheyde baksels na malkander / om dat het selve broodt tot Pinxster toe dueren mach / het welck in een huyshouden seer profijtelijck is / want het streckt seer / en zadigt oock wel. Daerom backen de geen / die een sterk huyshouden hebben / soo veel broots / dat sy tot Pinxster toe genoegh hebben.

Van zaedt.

Door Kars-mis schaedt de nattigheyt geen zaet / maer na Kars-mis seer.

Van mest te voeren.

De mest moet men te Karstijt uytbrengen.

In de winter moetmen wel op droog weder letten / dat men de mest op 't lant brenght: want dat moet op dien tijdt gheschieden / om dat het lant wel gedaen wort / en men nu de ledigste tijdt heeft / op dat men sig 's Somers / daer mede niet bemoeyen magh / wanneer men de handen vol ander werck heeft: want in de Winter valt de sneeu en regē daer op / die de kragt in 't lant trekt: men moet de mest wel op 't lant stroeijen / eer het vriest: want de vorst (gelijk de Son) de kracht daer uyt treckt.

Wie harde spijs verdouwen kan / of veel volks te spijsen heeft / die zwaren arbeyt doen moeten / koopt op dese tijt een deel Hamel-bouten / en hangtse in den roock / waer mede hy de Somer door / als oock in de voortijt het moes en andere toe-spijs vet kan maecken; want nu sullen de hamels of beginnen te nemen / en zijn op 'er best / en kleynste prijs. Daer na begint het kalfs vlees.

Van de Verckens.

Wanneer de Verkens by den Eber sullen gaen.

Laet de Verkens van December af tot in 't eerst van Maert by de ebers of mannekens loopen / so werpen sy in de Somer / welcke de beste worpen zijn: Want in de Winter bevriesen de Verckentjes seer lichtlijk. By tien moederverckens heeft men een Eber / en soo haest de moeders besprongen zijn / plag men haer alle op te sluyten / op dat haer geen schade ghedaen wordt: en wanneer een der selver ghewórpen heeft / moet men haer alleen stellen met haer jongen.

Van

Van hout.

Op dat het timmerhout niet wormstekigh wort.

Men sal in de Winter alle het hout houwen dat men de gheheele Somer door van nooden heeft om te branden/ backen en brouwen / op dat men daer toe gaen kan wanneer't van noode is. Men sal 't timmer houdt oock in dese maent houwen / in't laetste quartier/ twee of drie daghen voor de nieuwe Maen / daer sal geen worm in groeijen / en sal langduerigh zijn.

Van Boomen.

Jonge bomen te bewaren, datse niet van de Hasen beschadight te worden.

In de Somer doen de Hasen de Bomen geen schade/ noch ook in de Winter/ als't maer sonder vriesen en sneeuwen is : Maer wanneer het hert gevrosen heeft/ en 't aertrijck met sneeuw bedeckt is / bederven sy de jonge boomen/ daer sy de bast af eeten. Daer toe sal men desen raedt doen : men spuwt maer in sijn hant/ en bestrijkt de jonge boomen of griffels daer mede / of men strijckt de tackjes die men griffelen wil door sijn mondt / of men bestrijc t de stam met koe-mest / daer een Ossengal / of sap van alssem in gekneet is.

Ook salmen nu de rups nesten storen.

Van Kars-nacht.

Dewijl de Kars-nacht wel aenmerkens waerdigh is / moet ik noch wat seggen wat men hier in op te mercken plagh.

Eerstlijck meent men in die tijdt te konnen rekenen / wat het voor weder in het toekomende Jaer wesen sal/ op yder quartier van de Maen.

2. Sal men de hoender eyeren / die in de 12 dagen gelegt worden/ weg nemen / en voor de koude bewaren / en wanneer een hen broeden wil/ soo legt haer de selve eyeren onder / want daer komen groote schoone hoenders uyt.

3. Seggen ook de oude Schaep-herders/ dat'er te Kars-nagt een Lam onder den hoop wesen moet/'t gae soo het wil : hoe wel de rechte Lammer tijdt eerst over 3/ 4/ 5/ weecken aengaet.

4. Men seght dat gheen beesten in die nacht neder-leggen souden.

5. Als Kars-nacht in het wassen van de Maen komt / dan is't een goet jaer : maer na de nieuwe Maen noch beter. En in het afgaen van de Maen/ soo heeft men een quaet jaer te vreesen.

6. De roos van Jericho bloeyt in de Kars-nacht.

7. Wat op Kars-avondt ghezaeyt wordt / dat bederft niet / al waer het schoon op sneeuw gezaeyt.

8. Treckt op desen avont de stocken uyt / die ghy op Alder-heyligen avont gesteken hebt/ en steekt daer een spruyt van een vrugtbare boom in/ so beklijvē sy op haer jaer/ en werden vruchtbaer.

9. Men vindt in dese nacht op de kruyden/ welck men over Winter in de kelders in sant pleeght te leggen/ eellijke koorntjes oprecht Kennip zaet.

10. Men kan oock vernemen wat jong vee/ welk men opqueken wil/ beter toenemen sal. Men moet letten of den Hemel voor midder-nacht of daer na ook droevig en donker is: soo vaert het vroege vee niet wel / dat tijtlijck voor de Kars-dagh geworpen wordt/ maer is de Kars-nagt helder en klaer/ so gedijt het late vee dat na Kars-dag jong wert/ veel beter/ daerentegen/ etc.

Oock kan een bou-man sien aen de Kars-nacht / welck zaet hy op't toekomende jaer meest zaeyen sal/ en wat hem het meeste voordeel sal geven.

11. Op Kars-nacht rijst de wijn in de vaten / gelijck se doet in het bloejen der druyven: het welk men also helpt: men neemt koude kiesel-steen uyt kout water/ die werpt men daer in / en dan sedt het sich terstont / so de Wijn overrijst dat betekent / op het toekomende jaer een goet wijn-jaer.

Nota oude simpelheyt.

12. De Huys-moeders plegen op de Kars-nacht een snee-broot met honig te bestrijken/ en Dil daer op gestroeyt/ de Koeyen te geven/ tegen het betooveren / het welck haer niet qualijck bekomt ; maer soo veel het betooveren aengaet / daer houde ick niet af.

13. Oock pleegt men op dese tijt de oost-

ooft-bomen met een strop wis te binden / waer door sy vruchtbaer worden soudē/ veel ooft dragen/en de bloessem niet beschadight worden; maer ick kan my niet inbeelden dat een onnoselstrobant sulke kragt hebbē soude: maer de segen des Heeren geeft vrugtbaerheyt.

Een groene Kars-nacht maeckt een witte Paeschen.

14. Ock kan men upt den Karsnacht de wercking des geheelen jaers te weeten bekomen.

Oock pleegen de oude daer te grotelijcks op te letten / op wat dagh van de weeck de Kars-avont quam/want daer pleghen sy de vruchtbare en onvruchtbare jaren mede te versorgen.

Ten eersten/wanneer't opKarsnagt sonder wint en regen/ klaer weder is: so heeft men wijn en vruchten genoeg.

Maer wanneer 't regent / en windigh is/ heeft men weynigh wijn / en weynigh vruchten.

Komt de wint upt den Oosten / soo sterft het vee.

Maer upt den Westen / soo sterven Koningen en groote Heeren.

Komt de wint upt den Noorden so is 'er een goet vrugtbaer jaer te verhopē.

Komt den windt upt den Zuyden/ soo wort'er dagelijckſche kranckheyt en klachte vernomen.

Cars-dagh op een Son-dagh.

2. Wanneer Kars-mis op een Sondagh komt / dan staet ons een warme winter voor handen/ oock sterke wint en onweer; de Lent wordt warm; de Somer heet en droog. Den Herfst vogt en winterachtig/wijn en kooren goet. De schapen sterven. Daer wort wel honigh ghewonnen. De Boomgaerts vrugten geluken wel. De oude luyden sterven vast henen.

Corsdagh op een Maen-dagh.

3. Wanneer Kars-dagh op een Maendagh komt / de winter sal matig wesen: De Lent goedt. De Somer windig / den Herfst goet met veel wijns. Op honigh kan men niet veel hoop hebben / de Beyen sterven; veel vrouwen worden weduwen.

4. Wanneer Kars-dag op een Dingsdag komt/dan is de winter seer kout: de Lente windig en nat: de somer goet met veel zaets inden herfst/'tvee sterft/ honig genoeg / en goede vruchten.

5. Wanneer Kars-dag op een Woensdagh komt/ dan heeft men een scherpe hade winter te verwachten: een quade Lent / een tijdtlijcke Herfst / goet kooren / hop/wijn / honingh / oly en veel ooft: een goede Somer.

6. Wanneer Kars-dagh op een Donderdagh komt/heeft men een goede winter / een windige Lent / Somer en Herfst goet / wijn ghenoegh/ 't kleyn vee sterft / ooft genoegh.

7. Wanneer Kars-dag op een Vrydag komt / is de winter windigh: de Lent goet: de Somer quaet/een magerē Herfst en droog: met weynig koorn/ veel Ooft/ de byen en schapen sterven.

8. Wanneer Karsdag op een Saturdagh komt / is de winter neveligh en kout/ troubel met veel sneeu en wind; een quade windige lent / goede somer/ een dorren herfst/ dueren tijdt/weynig koorn/weynig vruchtē/en byen stervē.

Wat men voor kruyden in December vergaderen. sal.

Kruyden die in December vergadert worden.

In landen daer het den Hemel toe laet / vindt men in 't begin van dese maent ringelbloemen/Borago/Duyve-netelen/Indiaensche-nageltjens/ Luys-kruyt/ Kruys-kruyt/ Christ-wortel/Gras-bloemen/eenig geslacht van sleutel-bloemen/ kleyne Honts tong.

Het hout dat tot timmer-hout wordt gebruyckt/ moet afghekapt worden / 3 daghen voor de volle Maen / te weten als de Maen onder 't aertrijck is/ en alsoo afgehouwen/ sal 't niet worm-steeckigh worden / maer altijdt bequaem sijn om te timmeren.

Wat een goet Huys-vader in dese maent doen sal.

In December sal een goedt Huys-vader doen/'tgeen hy 's Somers niet wachten kan/ als alderley korven maken / hoender-nesten / kaes-korven/ broodt-korven/draegh korven/ wagen-korven. Item / visch gereetschap tegens de Somer / als oock netten en anders bereyden tot de visschen en vogelen/ en voorts alle andere behoeftige dingen.

Co-

Comeet in Cancer.


Als daer een Comeet in Cancer is / moeten de menschen die daer onder zijn wel op passen / gelijck oock die onder de Leeuw zijn. Item de geen welcke doen ter tijd haar gheboorte / revolutie / of nativiteyt van den Kreeft in't eerste hemelsche huys ghehadt hebben.

Maer welcke de Kreeft in 't tiende hemelsche huys gehadt hebben / sullen groote schade aen haar eer / waerdigheydt en domeynen lijden.

Daer wordt oock de doodt van een hoogh hooft gedreyght / welck in een Rijck of Vorstendom 't gezagh heeft / Item bloed-vergieten / en de haestige doodt van sommige.

In summa wanneer sich een Comeet in Cancer vertoont / volghter veel quaedts nae / te weten een grouwelijcke pest / en schrickelijcke honger.

Comeet in Leo.

De voorseyde Comeet had oock den Leeu doorloopen / 't welk beteeckent schadige dieren / woedende wolven / dolle honden / wormen / puyste-byters / en ander ongehediert / welck de hoven / veldt-en boom vruchten opvreten.

Item / 't afsterven van aensienlijcke / dappere Mannen en Vrouwen / oock groote veltslagen en bloedt-vergieten: onder de ghebreken des lichaems / gaet het op de oogen / gelijck die geen over komen die een verschrickt en kranck gesicht hebben.

Als oock siecktten en kranckheden in de mage / als graveel / steen / etc.

Comeet in Virgo.

De voorseyde Comeet is oock door Virgo of de Jong-Vrouw gegaen / het selve brengt eenighe dienaers en groote Capiteynen by hare Landt-heeren in groote ongenade / gevangenis / en oordeel van een groot ellend / en de Koop-lieden seer grote schade aen.

Item / alderley injurien / smaed / koortsen / zweeren en buylen / ghelijck offe in Vranckrijck geweest waren / en andere ongelegentheden der zwanger vrouwen / als mis-ghe-boorten / sieckte der moeder. Ock honger en oorlogh / veel rijcke menschen werden van haere goederen berooft / en geraken in groote armoede.

Comeet in Libra.

Daer na is hy uyt de Jongh-vrouw / in Libra of de Waegh gekomen / dat dreyghde 't overlijden eens grooten hoofts na het Westen; Item / aerdbevingh / groote rooverij op de landt-straten / en Vry-buyters op Zee / de welck van groote Heeren / als oock van Geestelijcke uytgerust werden: Daer worden oock heymelijcke verbonden en t'samen-sweeringen ghedreycht / oproer en verraderye / etc.

Item / 29 jaren na Christus geboorte is diergelijcken Comeet verschenen / de welcke 9 daghen sijn loop in de Wage had / daer op sulcken schrickelijken aerdbevingh in het Joodtsche landt ghevolght is / dat'er veel duysent menschen omquamen.

Item / 475 jaren na Christus geboorte isser oock een schrickelijcke Comeet in Libra ghesien / waer op een drie jarige oorlogh in het Bisdom Hildesheim ontstondt / wegen het verkiesen van een nieuwen Bisschop.

Daer op zijn oock drie soo heete jaren gevolght / dat'er ongehoorde dueren tijdt ghevolght is / veel puyste-bijters gheweest veel groote bosschen verbrant / en groote pest / Keyser Maximilianus Huys-vrouw Item / Marck graef Albrecht van Brandenburgh / en Mathias de strijdtbare Koningh in Ongeren / en andere groote Heeren meer gestorven zijn.

Comeet in Scorpio.

Hier na is deselve Comeet in Scorpio gekomen / en heeft hooveerdige / krachtighe raedtslaghen verraderyen en wederspannigheden / voort gebracht / als oock verborghe / hooge / moedige aenslagen / welcke tot verraderij / oproer en verdruckingh der on-

schul

ſchuldighen uyt vielen. Item ſchaede van kruppende wilde dieren en wormen/rupſen/ puyſte-bijters/en andere diergelijcke ſtrijt en twiſt/onder lieden van fatſoen/groote hitte/ waters-noodt / gevaer voor de zwangere en barende vrouwen blaſen-ſteen/breucken/ en andere ſchaede aen heymelijcke leden. Daer op zijn oock vijf borgerlijcke krijgen gevolgt. Daer zijn oock groote veranderinghen in de werelt geſien.

Anthonius heeft oock in de ſelfde Comeet en in't ſelfde teken een oproer teghens Octavius aengeſtelt. Cicero is van Anthonius omgebragt. De Gotthen hebben in Duytslant gevallen / en tien jaren daer in gelegen.

In het 668 jaer na Chriſti geboorte. Item in't 729/ 791/ 713 / 1202 jaer / zijnder oock Cometen in Scorpio verſchenen.

Ten laetſten is deſe Comeet oock in Sagittarius of de Schutter gekomen / gelijker oock geweeſt is in 't jaer der werelt 2237 en 3624. Item / na Chriſti geboorte 719/ 817/ 1557 en Anno 1604.

Comeet in Sagittario.

Albumaſar ſeydt van de Comeete in de Schutter / datſe byſonder de Schrijvers/ Rechters/Borgemeeſters/ Regts-geleerden/ en Edel-lieden / groote ſchade aenbrengen. Ptolomeus ſeydt/ datſe borgerlijcke oorlogen dreygen/ krijg onder de Vorſten en ander ongeluk om de religie wil / of om de geſchonden rechtveerdigheyt / en heymelijke beroerten. Oock een ongeluck voor de jagers. Item / een vervolgingh der vogelen / welck men tot gebruyck neemt.

Diergelijcken Comeet is'er oock in't jaer 1531 geweeſt / welck door de Kreeft / Leeu/ Jong-vrouw en Wage-gelopen heeft: waer op de krijgh der religie in Switſer-lant gevolght is / daer in Zwinglius doodt bleef. In het volghende jaer als de Comeet in zijn hooghſte werckingh was / en wederom een Comeet in Virgo / Libra / en Scorpio verſcheen/heeft Chriſtianus Koning van Denemarcken/welk tien jaren uyt ſijn Rijck verdreven gheweeſt was/ het ſelfde rijck weder willen innemen / waerom hy op Zee gevan[gen] wiert / en ſijn Neef Fredericus Herto[gh] van Holſteyn wiert Koningh. De Turcke[n] vielen op Sicilien aen / en Ferdinandu[s] wierdt Roomſch Koningh ghekroont / e[n] brocht een legher in Hongaryen. Engelan[t] wierdt van de Schotten aengegrepen/ wae[r] op in Swaben en Sweitz een groote duert[e] quam.

In November is in Vrieſlant / Hollandt/ Zeelandt/ en Vlaenderen/ een groote onvoor[ſ]iene water vloet gekomen/ die groote ſchad[e] ghedaen heeft. De Turcken hebben in Hon[-]garien ghewelldigh ghewoet / en den Duyt[-]ſchen bodem ſeer beſchadight : En van d[e] Turcken zijnder door de Keyſer twaelf duy[-]ſent geſlagen.

Van gelijcken is in den jare 1596 oock een Comeet geſien/ welcke door Cancer / Leo en Virgo gheloopen is/ en is oock aengemerck[t] onder de muyl des grooten Beers / na coma Berenices ghegaen. Maer wat daer op ghe[-]volght is in den jare 1596 en 1597 / kan men in de Chronologia van Bucholzerus leſen.

Plinius 2 boeck cap. 1. ſeydt/ dat de Come[-]ten haer fenijn ſtroepen/indien ſy in het hooft van de ſlangh zijn / ſy maecken dat de men[-]ſchen en oock groote Potentaten / of andere voorname Perſoonen / wackere en gheleerde lieden vergeven worden.

Wanneer een Comeet midden in Opi[-]chius of de Slange-drager verſchijnt / gae[t] de ontucht meerder in zwangh als vooren/ ſoo dat men de ſelve daer nae met groote on[-]koſten moet gheneeſen. Den Hemel maeckt gheen dieven noch echt-breeckers / maer ſy wijſt deſelve aen/ op dat ſy ter ſtraffe gebragt worden.

Vrage, wanneer de Comeeten groote duy-ſternis of conjunctie geven, hoe langh 't dan ſal vertoeven met des ſelfs werckinghen, en hoe langh de ſelve dueren ſullen.

Antwoordt / die eyghentlijcke tijdt ſtaet by Godt alleen : maer evenwel hebben de Aſtrologi uyt natuerlijcke opmerckinghen bevonden dat ſy hare ghewiſſe regulen daer van hebben/ op welcke tijt de werckingen en con-

conjunctien of oppoſitien der planeten gheſchiedt.

Wat de Eclipſen aengaet / daer van zijn ook ſekere regels: wanneer de Cometen lang ſtaen en branden / ſo volgen daer ook lange wercken op / doch 't is zwaer het begin / midden en eynd daer van te weten / 't welck dan een natuerlijcke aenſchouwingh der lucht en des Firmaments vereyſcht. Albumazar ſeyt / dat de wercken der Cometen aen beginnen te gaen / wanneer de Son in dat hemelſche teken ſal weſen / in welk de Comeet eerſtlijck verſchenen is Als by exempel / wanneer een Comeet in't begin van de Kreeft verſchenen is / gelijck Anno 1607. gheſchiede / mach men wel achtingh nemen / dat de werckingh daer van ſal beginnen als de Son in Cancer komt: want Anno 1608. in den Somer en Herfſt / was ſijn wercking grooter en krachtigher / maer in de winter daer nae hieldt ſy allenghskens op.

Eenige ervaren Aſtronomi willen / dat ſo menigen dagh de Cometen geſien worden / ſy ſo menigen maent oock ſouden wercken / na dat ſy haer eerſte werck begonnen hebben / 't welck oock wel te ghelooven ſtaet: want ſoo langh de Son door Cancer / Leo / Virgo / Libra / Scorpio en Sagittarius loopt / te weten in Junius / Julius / Auguſtus / September / October en November des toekomenden jaers / ſoo lang ſal ſy oock haer grootſte werck in't toekomende jaer doen.

Van der Cometen ſteert, verw en beweging h.

Wanneer een Comeet de ſteert meeſtendeel in de hooghte houdt / of nae het Noorden en zuyd-weſt / ſoo dreyght hy oock de ſelve landen.

In den jare 1506 heeft een ſeker Comeet ſijn ſteert na Hiſpanien gehouden / waer op de doodt van Philippus haeſt volghde. Valla een braef Aſtronomus ſeyt / wanneer een Comeet de ſteert na Jupiter gekeert heeft / ſoo voorſeydt hy dat'er Koninckl\cke huyſen omghekeert ſullen worden. Daerom noemen de Aſtrologi de Cometen ook Koninklijke ſterren: want ſe voor de boeren niet gimaekt zijn.

Eenige Arabiers ſchrijven / dat wanneer de ſteert van een Comeet om hoogh ſtaet / de ſelve de hooghmoet / hoovaerdy en verhoogingh der menſchelijcke harten aenwijſt / dat ſy haer niet willen ontdrucken laten / maer liever verhooght willen zijn / waer uyt dan meenigherley oproer ontſtaet / oock oorlogh en groote batalien / Item / begeerte van te regeeren / en diergelijck.

Van de coleur der Cometen.

Wanneer een Comeet bleeckverwigh is / ſo noemt men hem Saturninus / om dat Saturnus ook bleek is: alſoo wordt hy oock Jovialis en Martialis nae ſijne verw ghenoemt / de ſilver-verwige Joviales; de vuer roode Martiales. De natuer-weters ſeggen / dat de verwen der Cometen ontſtaen uyt de verſcheydentheyt der materie / in de ydelheyt en dichtigheyt. Als de materie der Cometen / ſubtijl en dun is / verſchijnen ſy wit / maer als de materie dicht en grof is / zijn ſy root. Men kan van de gangh der Cometen oock oordeelen / welk ſomwijl raſch / ſomwijl traeg is.

Van de maen wanneerſe 's nachts ſchijnt.

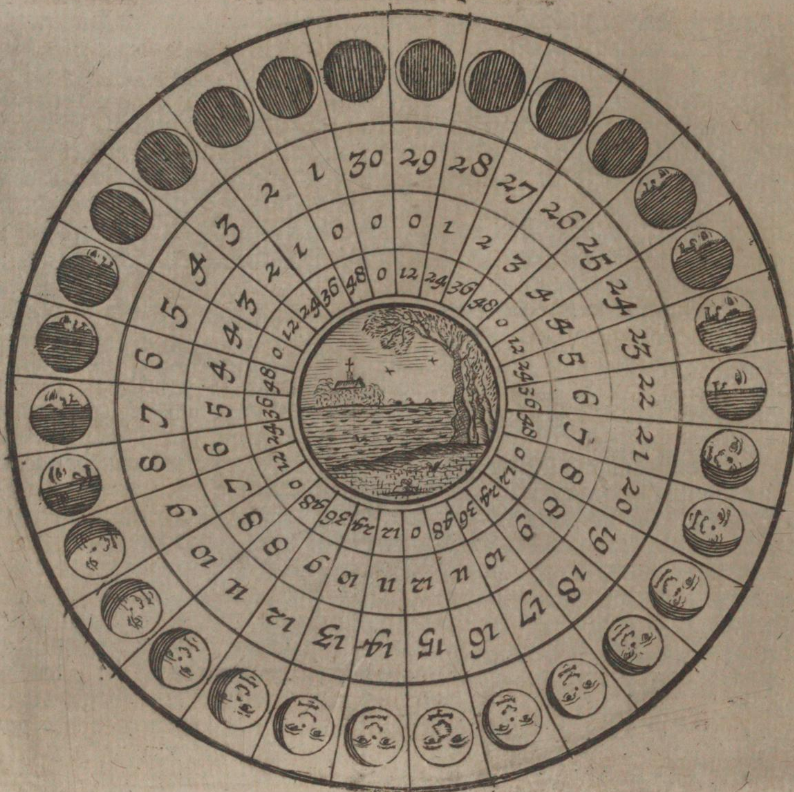
Nu moet men hier de reyſers aenwijſen / welk ſomwijl de nacht mede tot haer voordeel nemen willen / om dat het ſomwijl de noodt vereyſcht / hoe langh de Maen voor / of na middernacht ſchijnt. Dit ſal maer voor de eenvoudighe weſen: want de gheleerde weten dit wel van buyten te rekenen: want alſſe de ouderdom van de Maen hebben / multipliceeren ſy maer de ouderdom van de Maen door 4 / en divideeren het product door 5 / ſoo komt daer uyt hoe veel uiren / en minuten de Maen op den avont ſchijnt. De ſimpele letten daer maer op / wanneer ſy weten willen hoe veel uuren en minuten de Maen alle nachten ſchijnt / datſe maer de ouderdom van de Maen weten; en wanneer ſy dat weten / moetenſe het ſelve getal van de ouderdom der Maen in de navolgende ronde figuer / in de buytenſte cirkel ſoecken / daer vint men het ghetal der Maenden ouderdom / in de tweede cirkel de uuren / en onder in derde de minuten / hoe langh de Maen op de ſelfde nacht ſchijnt.

Het gebruyck der tafel.

Als een nieuwe Maen ingaet / en ghy geerne weten wilt hoe veel uren en minuten de Maen 's nachts ſchijnt / ſo let op de figuer: In de eerſte cirkel hebt ghy de ſchijn en glans of het licht van de Maen / in de tweede cirkel de uren / en in de derde de minuten.

Boven daer in de tweede cirkel 1 ſtaet / dat betekent de eerſte dag van de nieuwen Maen / daer onder ſtaet in de derde cirkel 48 / dat betekent 48 minuten / ſo lang ſchijnt de Maen op den eerſten dag / daer na rekent na de ſlinker hant / daer is de cijfer 2 / dat is den tweeden dag van de maen / daer onder ſtaet in de derde cirkel 1 / en in de vierde cirkel 36 / dat is een uur en 36 minuten. De derde dagh / ſiet na de cijfer 3 in de tweede cirkel / en daer vint ghy in de derde cirkel 2 / en in de vierde 24. dat zijn 2 uren en 24 minuten maneſchijn / en alſoo voort.

Merkt: 60 minuten geeft 1 uur / 30 minuten een half uur / en ſoo voorts wanneer de Maen een dagh out is / ſchijnt hy maer 48 minuten.



Hier volgen noch eenige regulen vande Regen.

Van de Son.

INdien sy in het opgaen hol schijnt te wesen / beteekent regen en wint.

Wanneer in't opgaen eenige roode wolken voor haer gesien worden / en sommige van deselve wolcken na 't Noorden en Zuyden wegh gaen / is regen.

Item / als de Son in het opgaen eenige korte stralen schijnt te geven / of oock in het ondergaen.

Item / alsmen eenige ronde wolcken boven de Son siet eer hy opgaet / die na 't zuyden vertrecken.

Item / als men roode Wolcken over de Son in't opgaen siet leggen / en de wint zuyden is.

Item / als de Son in het opgaen met Wolcken omringt is / soo is het seker dat de wint van de zijde sal waeyen / daer de ronde ontdeckt sal wesen / maer wort de ronde gelijckelijk ontdekt dat betekent goet weder.

Item / als de Son zijn stralen seer verre in de lucht uytwerpt / en door de wolcken drijft alsse opgaet / en dat'er in het midden van de Son eenige ydele plecken schijnen te wesen / dat betekent regen.

Item / als de straelen van de Son haer voor den opgangh vertoonen / dat betekent regen en wint.

Als'er in den ondergangh van de Son een witte ringh sich vertoont / betekent storm van die nacht / en is'et seer heet / so sal 't seer waeyen.

Als de ronte der Son zwart of doncker staet in 't ondergaen / dan sal't seer waeyen / van de zyde daerse meest sal ontdeckt zijn.

Van de Maen.

Als de Maen op den vierden dagh schoon klaer blinckent is / dat betekent schoon weder.

Is't datse vierig staet / dat betekent wint / maer zwart / betekent reghen.

Is't dat de hoecken van de Maen op den vierden dagh bot zijn / of belemmert / dat betekent regen.

Item / als de Maen recht opwaerts gekeert staet / betekent stercke wint / te meer als het op den vierden dagh gebeurt.

Indien de Maen op den vierden dag root siet / betekentse stercke winden.

Indien de Maen op den vierden dagh recht staet / betekent storm.

Als de Maen vol zijnde in't midden suyver staet / dat betekent schoon weder / maer roodt gelijck een roos / betekent wint / en sietse zwart / soo betekent het regen.

Als

Als de Maen nieuw is / en opgaende siet aen den opperſten hoeck / als of hy rontom zwart ware / dat betekent regen voor de volle Maen.

So de volle Maen een ring rontom heeft / betekent sy wint van de zyde / daer sy meest blinckent wesen sal.

Is dat de Maen nieu zijnde / de hoeken grof heeft / betekent het onweder / en 't sal so veel te groter wesen / indien de Westen wint voor den 4. dag niet en waeyt.

Indien de Maen op den sesten dagh seer vierigh staet / dat betekent storm en onweder.

Als de kranen verstroeyt vliegen / heeft men regen.

Item / als de Byen t'huys blijven.

De Enden en Gansen schreeuwen / en met hare vleugels slaen in huys / en in het water duyken en baden.

De Ravens en kraeyen naer huys vliegende / seer schreeuwen.

De jonge Hoenders seer pijpen.

Als het 's morgens root is.

Wanneer de vorssen 's morgens quaken.

Als de zwaluwen met de vleugels op 't water slaen.

Als de Specht roept giet / giet.

Als de spinne-webben haer sonder wint begeven.

Als de Runders tegen het zuyden staen / en staende de voet lecken / en met brullen na stal gaen.

Als de Wolven huylen en de Veulens schreeuwen.

Item / als de hanen na middernacht haer streeck niet houden : welcke anders op haer tijdt kraeyen.

Item / wanneer den gheheelen Hemel met zwarte Wolcken overtogen is

Als 'er Wolcken uyt den Westen komen. Luc. 12.

Wanneer de wolken loopen / regent het korts daer na / maer wanneer sy wit licht en gelijck met sneeuw vervult schijnen / hagelt het.

Wanneer de nevel optreckt / regent het / maer wanneer de selve neder-treckt / wort het schoon weder.

Item / wanneer in het vallen van de nevel / de spitsen op de berghen licht zijn / beduyt het schoon weder / so het te vooren geregent heeft. Maer is 't schoon weder geweest / heeft men regen te verwachten.

De Zuyde wint brenght regen / als oock de wint van 't Zuyden na 't Noorden loopt / betekent onweder.

Als de Zee stil is / en weynigh geruys maekt / is 'er onweder voor handen,

Als men eenige blixems siet / betekent regen.

Als men twee Regen-bogen siet / betekent regen.

Als men een Regen-boog siet / en te voren niet geregent heeft / so regent het drie dagen na malkander.

Wanneer de kinders seer pocken / volgter gemeenlijck een sterven na / ghelijck men dickwils vernomen heeft. Daerom pleeght men te segghen / dat nae de kleyne pocken groote pocken komen.

Gelijck het Somert soo Wintert het oock / maer in teghendeel. Want het Winter-weder sal contrarie zijn het Somer-weer. Indien het in de Somer seer heet is / soo is het in de Winter seer kout. Indien het in de Somer veel reghent / heeft men in de Winter veel sneeuws / is 't een koele Somer / soo volght een warme Winter / doch na zijnder aert / tegens de konde te rekenen. De Somer heeft zijn heete honds-dagen / de winter weder zijn koude / ontrent drie Koningen of Kars-tijdt / soo dat men schier van koude bevriest : en gelijck den Herfst getempert is / alsoo oock de Lente.

Van de Comeeten.

De Comeeten welk geen van de vaste sterren zijn / sijn voor-boden / gelijck Ptolomæus segt in sijn centiloquio, van het sterven der Koninghen en Princen / veranderingh des regeeringhs en religie / sterfte of pestilentie / onvruchtbaerheydt des velts / daer honger op volght / dueren tijt / oorlogh / aerdbeving / etc. wat heeft de Comeet met zijn geessel in den jare van 1618. niet quaets beduyt en voorseyt aen Duytslant.

Comeet in Cancer.

De Comeeten in de kreeft / brengen vuyl / weeck / onweder / overloping der wateren / onvruchtbaerheyt / pestilentie / en andere ghemeene sieckten die onder het volck grasseeren: maer insonderheyt aen de geen over de welcke het teecken van de kreeft regheert / als aen Bourgondien / Schotlant / Pruyssen / Hollant / Zeelant / Constantinopel / Venetien / Genua / Trier / Maeghdenburgh / Gorlitz / Marck Brandenburch / Bohemen / een deel van Beyeren / Lubeck / etc.

De Comeeten welck in de kreeft / namelijk in het huys van de Maen geschieden / hebben te voren grote ongeluk en menigerley onheyl ghebracht / als scherpe pestilentie / veel overloopingh van water / sterven der visschen / honger / dueren tijt / wormen / puystebijters en ander ongediert / 't welck de vruchten op 't velt / en op de boomen verslindt. Item / de doot van groote Heeren en vrouwen / verandering der regering / oproer schipbreuck / rovery of andere landt-straffen.

Nota, Somwijlen doorloopt een Comeet maer een teken in den Zodiack, somwijlen 2 / 3 / 4 / 5 of 6 / gelijk in den jare / 1607 geschiede / alwaer een Comeet de halve Zodiack door liep / te weten Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, en Sagittarius:

Onder de Leeuw is Walslant / Bohemen / Sicilien / Wirtenbergh / Ulm / Cobelents / Romen / een deel van Turckyen.

Onder Virgo, Grieckenlant / Africa / Corinten / Croatia / een deel aen den Rhijn / neder Slesien / Parijs / Leon / Basel / Erfort / Breslau / Heydelberg / etc.

Onder Libra, Oostenrijck / Elsas / Lijflant / Straesburg / Wene / Lisbon / Frankfort ae Mayn / Spier / etc.

Onder Scorpio, Noorwegen / West-Sweden of Beyeren / Turkyen / Hispanien / Stetyn / Danzik / etc.

Onder den Schutter of Sagittarius, oock Hispanien / Hongaryen / Mehren / Wenden / Meissen / Ceulen aen den Rhijn / Osen in Hongaryen / etc.

Wanneer de Maen 2 dagen out is/ schijnt hy op den avondt / maer 1 uur 36 minuten.

Als hy 3 daghen oudt is/ schijnt hy 2 uuren 24 minuten / en dit alles op den avont / en voor middernacht.

Als hy vol is schijnt hy de gheheele nacht/ daer na in't afnemen schijnt hy maer tegen den dagh.

In't laetste quartier schijnt hy maer 2 of 3 uuren voor den dagh / daer nae het licht is.

Ook moet een goet Huys-vader die met saepen en planten omgaet/ wel op de Maen passen/ of hy onder/of boven de aert is : want daer moeten eenighe dingen gedaen worden dewijl hy boven / en eenighe wanneer hy onder de aerde is.

1. In de nieuwe Maen op den eersten dagh gaet de Maen onder d'aerde/als't een half uur nacht is/ en blijft de gheheele nacht daer onder / tot op den anderen dagh/wanneer 't een half uur dagh geweest is/ dan blijft hy den geheelen dagh op der aerden.

2. Den derden dagh van de Maent gaet de Maen onder d'aerde/wanneer het anderhalf uur nacht gheweest is/ tot aen den volghenden dagh / tot dat het anderhalf uur dagh geweest is.

3. Op den derden dag na de nieuwe Maen / gaet hy 's avondts onder de aerde/ als het twee uuren en 24 minuten nacht geweest is / en komt s'morgens weder als het 2 uuren en 24 minuten dagh geweest is.

4. Op den vierden dagh gaet hy 's nacht onder als 't 3 uuren 12 minuten nacht gheweest is / en komt soo veel nae den dagh weeder booven.

5. Op den 5 dagh 4 uuren 0 minuten / na nacht onder / en 's morghens soo veel na den dagh weder op.

6. Op den 6 dagh onder 's nachts 5/48. en soo veel nae den dagh weder op.

7. Op den 7 dagh gaet hy onder wanneer 't 5 uureu en 36 minuten nacht gheweest is/ en komt weder op/ wanneer 't 5 uren en 36 minuten dach geweest is.

8	7	uren	24
9	8	uren	12
10	9		0
11	10		48
12	11		36

Onder

13 11 uuren 3 minuten : nacht en op na soo veel uuren daeghs.
14 11 uaren 3 minut. nacht/ en etc.
15 Rasch onder/ als de Son opgaet. en op als de Son onder gaet.
16 Half uur na opgangh: half uur na ondergangh.
17 Onder 1 uren 17 minut. dagh.
18 Onder 2 uren 4 en half minut.
19 3 3.
20 3 3. nacht.
21 4 9.
22 5 6 en een half.
23 6 4
24 7 6 en een half.
25 7 6 en een half.
26 8 6 en een half.
27 6 6 en een half.
28 10 16.
29 11 3
30 met de Son onder en op.

Maen onder.	uuren.	minuten.
1	0	48
2	1	36
3	2	24
4	3	12
5	4	0
6	5	48
7	6	36
8	7	24
9	8	12
10	9	0
11	10	48
12	11	36
13	12	24
14	11	12
15	10	0
16	9	12
17	8	24
18	8	36
19	7	48
20	6	0
21	5	12
22	4	24
23	4	36
24	3	48
25	2	0
26	1	12
27	0	25
28	0	36
29		48
30		0

Dit is geset/ om te weten of de Maen boven of onder d'aerde is / daer men hem in't planten na reguleren moet. Want 't is de beste tijt van planten/als de Maen onder d'aerde is.

E Y N D E.